

Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο

Σχολή Αγρονόμων και Τοπογράφων Μηχανικών

Τομέας Γεωγραφίας και Περιφερειακού Σχεδιασμού

National Technical University of Athens

School of Rural and Surveying Engineering

Department of Geography and Regional Planning

Διπλωματική Εργασία

Γεώργιος Μαρίνος

Επιβλέπων Καθηγητής: Ι. Σαγιάς

Κέντρο Πολιτισμού Ίδρυμα Σταύρος Νιάρχος και Αστική Πραγματικότητα

Stavros Niarchos Foundation Cultural Center and Urban Reality

Diploma Thesis

Georgios Marinou

Supervising Professor: I. Sayas

Αθήνα, Απρίλιος 2014

ΕΘΝΙΚΟ ΜΕΤΣΟΒΙΟ ΠΟΛΥΤΕΧΝΕΙΟ
ΣΧΟΛΗ ΑΓΡΟΝΟΜΩΝ ΚΑΙ ΤΟΠΟΓΡΑΦΩΝ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ
ΤΟΜΕΑΣ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΟΥ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ

**ΚΕΝΤΡΟ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΙΔΡΥΜΑ ΣΤΑΥΡΟΣ ΝΙΑΡΧΟΣ
ΚΑΙ ΑΣΤΙΚΗ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ**

**ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ
ΕΚΠΟΝΗΣΗ: ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΜΑΡΙΝΟΣ
ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: Ι.ΣΑΓΙΑΣ**

ΑΘΗΝΑ, ΑΠΡΙΛΙΟΣ 2014

Η διπλωματική εργασία με τίτλο “Κέντρο Πολιτισμού Ίδρυμα Σταύρος Νιάρχος και Αστική Πραγματικότητα” από τον Γεώργιο Μαρίνο διατίθεται με την άδεια Creative Commons Αναφορά Δημιουργού-Μη Εμπορική Χρήση-Όχι Παράγωγα Έργα 4.0 Διεθνές

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Με την ολοκλήρωση της παρούσας διπλωματικής εργασίας νιώθω την ανάγκη να ευχαριστήσω ορισμένα άτομα, χωρίς τη συμβολή και τη συμπαράσταση των οποίων δε θα μπορούσα ποτέ να έχω φτάσει έως εδώ. Αρχικά, επιθυμώ να ευχαριστήσω θερμά τον κ. Σαγιά, για την ενθάρρυνση και την υποστήριξη του καθ'όλη τη διάρκεια εκπόνησης της εργασίας, καθώς το κλίμα συνεργασίας που ο ίδιος δημιούργησε με παρακινούσε κάθε φορά για να επιτύχω το καλύτερο δυνατό αποτέλεσμα. Ακόμη, θέλω να ευχαριστήσω την κοπέλα μου, που είναι συνεχώς στο πλευρό μου και με κάνει να νιώθω ευτυχισμένος και τυχερός που βρίσκεται στη ζωή μου.

Πάνω από όλους, θέλω να ευχαριστήσω τους γονείς μου, τους σπουδαιότερους και δυνατότερους ανθρώπους που έχω γνωρίσει, οι οποίοι μου έχουν δώσει τα πάντα και είναι συνέχεια δίπλα μου και με στηρίζουν, άνευ όρων και χωρίς περιορισμούς. Θέλω να ξέρουν ότι τους αγαπώ πολύ και ότι οι αξίες και τα ιδανικά με τα οποία με μεγάλωσαν θα είναι για πάντα μέσα μου, να με καθοδηγούν και να με συντροφεύουν. Ό,τι έχω πετύχει μέχρι τώρα και ό,τι πρόκειται να πετύχω το οφείλω σε εκείνους.

Αυτή η εργασία, όπως και οτιδήποτε αξιόλογο καταφέρω να πραγματοποιήσω στο μέλλον, είναι αφιερωμένη στην αδερφή μου, που με θάρρος και υπομονή αγωνίστηκε για πολλά χρόνια, απέναντι στις πιθανότητες, δίνοντας τη δυσκολότερη μάχη που έχει δώσει κανείς, χωρίς ούτε για μια στιγμή να χάσει την ελπίδα. Δε θα την ξεχάσω ποτέ, θα μείνει πάντοτε στην καρδιά μου. Όλα τα όνειρα και τους στόχους που είχαμε από κοινού, θα τα πραγματοποιήσω εγώ, τίποτα δε θα χαθεί. Όσα της στέρησε η ζωή θα της τα αποδώσω εγώ, έστω και καθυστερημένα, έστω και έμμεσα. Θα είμαστε για πάντα αδέρφια, αυτό δε θα μας το στερήσει κανείς...

Για την Εύα!

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ	8
ABSTRACT	9
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	10
1. ΑΣΤΙΚΕΣ ΑΝΑΠΛΑΣΕΙΣ: ΔΕΔΟΜΕΝΑ ΚΑΙ ΔΙΕΘΝΗΣ ΕΜΠΕΙΡΙΑ	12
1.1 Περιπτώσεις αναπλάσεων στην Ευρώπη με κινητήριο μοχλό τον πολιτισμό ...	32
1.2 Πολεοδομία στον Κινηματογράφο.....	43
2. ΚΕΝΤΡΟ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΙΔΡΥΜΑ ΣΤΑΥΡΟΣ ΝΙΑΡΧΟΣ	45
2.1 Γενικά Στοιχεία Έργου.....	45
2.2 Γεωγραφική Θέση Έργου.....	47
2.3 Σκοπιμότητα Έργου	48
2.4 Στόχοι Έργου.....	52
2.5 Αρχιτεκτονική Προσέγγιση.....	53
2.6 Κτιριολογικό και Λειτουργικό Πρόγραμμα.....	55
2.7 Δημοτικό Πάρκο Αθλητισμού και Αναψυχής Δήμου Καλλιθέας.....	61
2.8 Βιωσιμότητα.....	61
2.9 Αρχιτέκτονας Έργου	63
2.10 Ανάδοχος Έργου	66
2.11 Χρονοδιάγραμμα.....	66
3. ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΕΥΡΥΤΕΡΗΣ ΠΕΡΙΟΧΗΣ ΜΕΛΕΤΗΣ	70
3.1 Γενικά Στοιχεία Ευρύτερης Περιοχής Μελέτης.....	70
3.2 Νομοθετικό Πλαίσιο	73
3.3 Εναλλακτικές Χρήσεις Γης στο Χώρο του πρώην Ιπποδρόμου	81
3.4 Στατιστικά Στοιχεία.....	84
4. ΑΝΑΛΥΣΗ ΠΕΡΙΟΧΗΣ ΜΕΛΕΤΗΣ	96
4.1 Ορισμός Περιοχής Μελέτης.....	96
4.2 Χρήσεις Γης	96
4.3 Συγκοινωνιακή Εξυπηρέτηση	99
4.3.1 Οδικό δίκτυο.....	99
4.3.2 Μέσα μαζικής μεταφοράς.....	99
4.4 Κυκλοφοριακά Χαρακτηριστικά.....	101
4.4.1 Διαδρομές προσέλευσης – αποχώρησης	101
4.4.2 Ημέρες και ώρες αιχμής προσέλευσης – αποχώρησης.....	104
4.4.3 Υφιστάμενοι κυκλοφοριακοί φόρτοι.....	104

4.4.4 Πρόσθετοι κυκλοφοριακοί φόρτοι από τη λειτουργία του ΚΠΙΣΝ	107
5. ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΕΠΙΔΡΑΣΕΩΝ ΕΡΓΟΥ ΚΑΙ ΥΠΑΡΧΟΥΣΑΣ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ	109
5.1 Μελέτη Επίδρασης	109
5.2 Συμπεράσματα Υπάρχουσας Κατάστασης.....	117
5.3 Προβλήματα	121
5.4 Εξελικτικές Τάσεις	122
6. ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΟ ΣΧΕΔΙΟ ΑΝΑΠΛΑΣΗΣ	124
6.1 Στόχοι Ανάπλασης	125
6.2 Το σχέδιο της Προτεινόμενης Ανάπλασης	125
6.3 Κριτική του Κέντρου Πολιτισμού ΙΣΝ	135
6.4 Συμπέρασμα	138
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	142
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ.....	148
Παράρτημα Α	148
Παράρτημα Β	152
Παράρτημα Γ.....	163

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η παρούσα διπλωματική εργασία εξετάζει την περίπτωση του Κέντρου Πολιτισμού Ίδρυμα Σταύρος Νιάρχος, που κατασκευάζεται αυτήν την περίοδο στην έκταση του πρώην Ιπποδρόμου, στο Δέλτα Φαλήρου. Οι νέες εγκαταστάσεις που δημιουργούνται θα στεγάσουν την Εθνική Λυρική Σκηνή και την Εθνική Βιβλιοθήκη της Ελλάδας, ενώ ολόκληρο το συγκρότημα θα περιβάλλεται από το Πάρκο Σταύρος Νιάρχος, που θα καταλαμβάνει την πλειοψηφία της συνολικής έκτασης. Ο σκοπός της εργασίας είναι διττός: από την μια πλευρά επιδιώκεται η παρουσίαση μιας τεκμηριωμένης σειράς πολεοδομικών παρεμβάσεων, που θα αποσκοπούν στην βέλτιστη ενσωμάτωση του έργου στην περιοχή μελέτης και από την άλλη αξιοποιείται η παρουσία του στην περιοχή ως αφορμή μιας αστικής ανάπλασης μικρής κλίμακας.

Στο πρώτο κεφάλαιο γίνεται μια βιβλιογραφική επισκόπηση στις αστικές αναπλάσεις, δίνοντας έμφαση στην αξιοποίηση του πολιτιστικού τομέα ως καταλύτη πολεοδομικής εξέλιξης, ενώ γίνεται παράθεση ορισμένων σχετικών παραδειγμάτων από τον ευρωπαϊκό χώρο. Επιπλέον, σχολιάζεται η απεικόνιση της πολεοδομίας στον κινηματογράφο, μέσα από δύο κινηματογραφικές ταινίες.

Στο δεύτερο κεφάλαιο παρατίθενται όλα τα διαθέσιμα στοιχεία για το Κέντρο Πολιτισμού Ίδρυμα Σταύρος Νιάρχος, ενώ ειδική μνεία γίνεται για το Δημοτικό Πάρκο Αθλητισμού και Αναψυχής του δήμου Καλλιθέας, που λειτουργεί ως συμπληρωματικό έργο.

Στο τρίτο κεφάλαιο καθορίζεται η ευρύτερη περιοχή μελέτης, που αποτελείται από τους δήμους Καλλιθέας, Νέας Σμύρνης και Παλαιού Φαλήρου, προβάλλοντας την πολεοδομική νομοθεσία που τους αφορά. Παράλληλα, δίδεται έμφαση στις εναλλακτικές χρήσεις γης που έχουν κατά καιρούς θεσμοθετηθεί για την περιοχή του πρώην Ιπποδρόμου. Τέλος, αναφέρονται ορισμένα στατιστικά στοιχεία.

Στο τέταρτο κεφάλαιο, εξειδικεύεται η περιοχή μελέτης, φτάνοντας στο πεδίο της προτεινόμενης παρέμβασης και παρουσιάζονται οι χρήσεις γης, η συγκοινωνιακή εξυπηρέτηση και τα κυκλοφοριακά χαρακτηριστικά της.

Στο πέμπτο κεφάλαιο σταχυολογούνται τα κυριότερα πορίσματα της μελέτης επιδράσεων που εκπονήθηκε για το έργο, σκιαγραφούνται τα συμπεράσματα που εξάγονται από την υπάρχουσα κατάσταση, γίνεται μια καταγραφή των προβλημάτων που τη χαρακτηρίζει και τελικά αναγράφεται η εκτίμηση των πιθανών εξελικτικών τάσεων που απορρέουν από αυτή, με βάση τα νέα δεδομένα που θα δημιουργήσει το Κέντρο Πολιτισμού Ίδρυμα Σταύρος Νιάρχος.

Στο τελευταίο κεφάλαιο παρουσιάζονται επιγραμματικά οι στόχοι του προτεινόμενου σχεδίου ανάπλασης, ύστερα αναλύεται το σύνολο των σχεδιαζόμενων παρεμβάσεων, γίνεται μια συνολική κριτική στο έργο και η εργασία καταλήγει με τα συμπεράσματα που εξήχθησαν με την ολοκλήρωση της εκπόνησής της.

ABSTRACT

The current diploma thesis examines the case of Stavros Niarchos Foundation Cultural Center, which is constructed this period at the site of the old horse racing track, in Delta Falirou. The new facilities which are being created will host the Greek National Opera and the National Library of Greece, while the whole complex will be surrounded by the Stavros Niarchos Park, which will cover the majority of the total area. The aim of this paper consists of two parts; on the one hand, it aspires to present a documented series of urban planning interventions, which will aim towards the best possible integration of the project in the study area and, on the other hand, to utilize the presence of the project as a motive of a small scale urban regeneration.

The first chapter deals with urban regeneration as a concept, making a thorough bibliographical review, which is concentrated on the exploitation of the cultural sector as a catalyst of urban development, while it showcases a few relevant examples from the European experience. In addition to this, the depiction of urban planning in the cinema, through the examination of two films, is commented.

The second chapter exhibits all the available information regarding the Stavros Niarchos Foundation Cultural Center, while special reference is made for the Municipal Sports and Leisure Park of the Municipality of Kallithea, which will act as a supplementary project.

At the third chapter, the broader study area is defined, which consists of the Municipalities of Kallithea, Nea Smyrni and Palaio Faliro, presenting the respective urban planning legislation. Moreover, the alternative land uses, which have, over time, been legislated for the area of the old horse racing track are emphasized. Finally, some statistical data are mentioned.

In the fourth chapter, the study area is specialized, reaching to the field of the proposed intervention and the land uses, transportation services and traffic characteristics are displayed.

The fifth chapter includes the demonstration of the most important findings of the project's impact study, the conclusions and the problems derived from the existing conditions and, lastly, the possible evolutionary trends, concerning the new status quo that the Stavros Niarchos Foundation Cultural Center will create.

In the final chapter, the goals of the proposed regeneration plan are briefly described, then there is an analysis about all the proposed interventions, an overall critic of the project and the paper concludes with the deductions that were made on its completion.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η κατάσταση του δομημένου περιβάλλοντος στην Αττική, όπως αυτό διαμορφώθηκε κατά τις τελευταίες δεκαετίες, θα μπορούσε να χαρακτηριστεί αποκαρδιωτική. Η ραγδαία αύξηση του πληθυσμού της μεταπολεμικά προκάλεσε μια πρωτοφανή έκρηξη του οικοδομικού τομέα, καθώς η ζήτηση για κτιριακές υποδομές που θα κάλυπταν τις ποικιλόμορφες ανάγκες του νέου πληθυσμού ήταν τεράστια. Με υποτυπώδη ρυμοτομία, αμφίβολη αισθητική και παντελή αδιαφορία για την προστασία του περιβάλλοντος κτίστηκε η πλειοψηφία των περιοχών της Αθήνας και των προαστίων της, με βασικό γνώμονα την ταχύτητα: γρήγορες κατασκευές που συνεπάγονται άμεσο κέρδος. Αρωγός σε αυτήν την εξέλιξη στάθηκε ο θεσμός της αντιπαροχής, προσφέροντας το όνειρο μιας καλύτερης και πιο άνετης ζωής για τους ιδιοκτήτες γης αλλά και σημαντικά έσοδα για κατασκευαστές και εργολάβους. Όταν το κέντρο της Αθήνας άρχισε να παρουσιάζει στοιχεία κορεσμού από το πλήθος των κτιρίων, η δραστηριότητα αυτή επεκτάθηκε προς πάσα κατεύθυνση, όπου υπήρχε διαθέσιμη γη για εκμετάλλευση, δημιουργώντας έναν πυκνό αστικό ιστό, με δυσδιάκριτα όρια και ακαθόριστο προσανατολισμό. Οι δρόμοι πλημμύρισαν από οχήματα, ο δημόσιος χώρος καταπατήθηκε και λαιμορρήθηκε, το πράσινο της φύσης έδωσε τη θέση του στο γκρίζο των πολυκατοικιών και οι ζωές των κατοίκων γέμισαν από άγχος και αγωνία για την επιβίωση σε ένα εχθρικό τοπίο.

Μέσα σε αυτό το πλαίσιο, παρουσιάστηκε μια ανεπανάληπτη ευκαιρία για την πόλη να αναπλαστεί, να αναθεωρήσει τις αξίες και τις μεθόδους που την οδήγησαν σε τέλμα και να διεκδικήσει τον χαρακτηρισμό της σύγχρονης ευρωπαϊκής μητρόπολης, που αρμόζει στη θέση και την πολιτιστική ιστορία της: η ευκαιρία αυτή εμφανίστηκε με τη μορφή των Ολυμπιακών Αγώνων του 2004. Άλλωστε, το αντίστοιχο παράδειγμα της Βαρκελώνης που φιλοξένησε τη διοργάνωση το 1992, επιτυγχάνοντας να αναβαθμίσει την εικόνα της πόλης και να επαναπροσδιορίσει τη σχέση της με το θαλάσσιο μέτωπο, ήταν ακόμη νωπό. Όμως παρ'όλες τις μεγάλες προσδοκίες και τα τεράστια κεφάλαια που επενδύθηκαν (τα οποία ο ελληνικός λαός θα αποπληρώνει για πολλές γενεές), η εικόνα της πόλης δε βελτιώθηκε αισθητά και οι πολυάριθμες εγκαταστάσεις που εγκαινιάστηκαν με τυμπανοκρουσίες και πανηγυρισμούς, στέκουν τώρα εγκαταλειμμένες και παρηκμασμένες, ως ανάμνηση της σύντομης εθνικής ανάτασης που επικράτησε εκείνη την περίοδο.

Έπειτα, η οικονομική κρίση που διέρχεται η χώρα τα τελευταία χρόνια, ήρθε να προστεθεί στη δυσμενή αυτή κατάσταση της πόλης, ελαχιστοποιώντας τις ελπίδες για μια ριζική ανατροπή της κατεστημένης αντίληψης για τη διαχείριση του αστικού τοπίου και πολλαπλασιάζοντας τα αδιέξοδα για τους κατοίκους της. Εν τω μεταξύ, οι πολιτικές αναταραχές και οι πόλεμοι σε χώρες της Μέσης Ανατολής και της Αφρικής, συνδυασμένοι με την συνεχιζόμενη ανέχεια των κατοίκων τους, οδήγησαν πολλές ομάδες μεταναστών στην Αττική, προς αναζήτηση ενός καλύτερου μέλλοντος. Ο οικονομικός μαρασμός, όμως, και η ξενοφοβία που έχει επικρατήσει τους ανάγκασε να επιβιώνουν υπό αντίξοες συνθήκες, στοιβαγμένοι κατά δεκάδες σε μικρά διαμερίσματα γύρω από το κέντρο της Αθήνας και εξωθούμενοι στην παρανομία, ως μοναδικός διαθέσιμος τομέας απόκτησης εισοδήματος.

Υπό αυτό το θολό και ανασφαλές τοπίο, ένας μεγάλος φιλανθρωπικός οργανισμός, το Ίδρυμα Σταύρος Νιάρχος, αποφάσισε να χρηματοδοτήσει εξ ολοκλήρου τις μελέτες, την κατασκευή και τον πλήρη εξοπλισμό του Κέντρου Πολιτισμού Ίδρυμα Σταύρος Νιάρχος, το οποίο θα περιλαμβάνει τις νέες κτιριακές εγκαταστάσεις για την Εθνική Βιβλιοθήκη της Ελλάδας και την Εθνική Λυρική Σκηνή, καθώς και τη δημιουργία του Πάρκου Σταύρος Νιάρχος, παραχωρώντας το σύνολο του έργου, μετά την υλοποίησή του, στο ελληνικό κράτος. Αυτήν την περίοδο είναι υπό κατασκευή στην περιοχή του Δέλτα Φαλήρου, στο χώρο του πρώην Ιπποδρόμου, ενώ αναμένεται να ξεκινήσει τη λειτουργία του προς το τέλος του 2016. Η δυνατότητα του Κέντρου Πολιτισμού Ίδρυμα Σταύρος Νιάρχος να επαναπροσδιορίσει τη γενική αντίληψη σχετικά με την αξιοποίηση του δημόσιου χώρου, ο συμβολισμός της αναγέννησης που εμπεριέχεται στην υλοποίηση ενός τέτοιου μεγαλειώδους έργου κατά τη διάρκεια μιας ταραγμένης περιόδου, συνιστώντας έναν ανεκτίμητο πυλώνα πολιτισμού και εκπαίδευσης, και η προοπτική της επανασύνδεσης των κατοίκων της Αττικής με τη θάλασσα, αποτέλεσαν τους βασικούς λόγους για τους οποίους επέλεξα να καταπιαστώ με το συγκεκριμένο θέμα στην παρούσα διπλωματική εργασία.

Σαν επιστέγασμα των σπουδών μου στη Σχολή Αγρονόμων και Τοπογράφων Μηχανικών του Ε.Μ.Π. και της εμβάθυνσής μου στον πολεοδομικό σχεδιασμό αποφάσισα να επικεντρωθώ στη σύνταξη ενός τεκμηριωμένου σχεδίου που να επιδιώκει την καλύτερη δυνατή ενσωμάτωση του έργου στον αστικό ιστό και την ανάπλαση, σε μικρή κλίμακα, της ευρύτερης περιοχής που θα το φιλοξενήσει. Στα κεφάλαια που ακολουθούν επιχειρείται να αναλυθεί και να εξειδικευτεί επαρκώς ο στόχος της παρούσας μελέτης, με την ελπίδα πως το Κέντρο Πολιτισμού Ίδρυμα Σταύρος Νιάρχος θα αποτελέσει προάγγελο μιας αλυσίδας αναπλάσεων στο αστικό τοπίο, στοχεύοντας σε μια δικαιότερη και αρμονικότερη κοινωνία.

1. ΑΣΤΙΚΕΣ ΑΝΑΠΛΑΣΕΙΣ: ΔΕΔΟΜΕΝΑ ΚΑΙ ΔΙΕΘΝΗΣ ΕΜΠΕΙΡΙΑ

Τα ποικιλόμορφα προβλήματα που ταλανίζουν τις πόλεις στη δεύτερη δεκαετία του 21^{ου} αιώνα έχουν επαναφέρει στην ημερήσια διάταξη την έννοια της αστικής ανάπλασης, ως αναγκαία διαδικασία για τη ριζική βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης των πολιτών. Σύμφωνα με τον Roberts (2000):

“Η αστική ανάπλαση απαιτεί μια περιεκτική και ολοκληρωμένη σύζευξη οράματος και δράσης, η οποία οδηγεί στην επίλυση των αστικών προβλημάτων και επιδιώκει να φέρει μια διαρκή βελτίωση στην οικονομική, φυσική, κοινωνική και περιβαλλοντική κατάσταση μιας περιοχής που υπόκειται σε αλλαγή.”

Αυτή η δήλωση εμπεριέχει μια ποιοτική ανάλυση για τη δημόσια ζωή μιας περιοχής και του φυσικού της χώρου, που λόγω της κοινωνικής, οικονομικής και φυσικής της παρακμής χαρακτηρίζεται ως «προβληματική». Επομένως, η αναγέννησή της στοχεύει στην αναδιάρθρωση της δημόσιας ζωής, μέσω ενός πλαισίου αλλαγών. Βασικός στόχος της παρέμβασης είναι να αποβάλλει τη φθορά και περιθωριοποίηση που χαρακτήριζε στο παρελθόν μια συγκεκριμένη περιοχή. Το πρώτο βήμα για τη μεταμόρφωση μιας περιοχής είναι η αλλαγή της φυσικής της υποδομής. Αυτό αφενός αφαιρεί την αρνητική της εικόνα και τις προκαταλήψεις που πιθανόν είχαν δημιουργηθεί και αφετέρου, προσκαλεί νέες χρήσεις και μετατρέπει την περιοχή σε ελκυστικό τόπο για επενδύσεις κεφαλαίου με τη μορφή επιχειρήσεων, κατοικιών ή καταστημάτων αναψυχής. Αυτός ο φυσικός ανασχεδιασμός και η χωρική αναδιάρθρωση της περιοχής μπορεί να ερμηνευθεί, όπως υποστηρίζει ο Miles (2000), ως πολιτιστικός επαναπρογραμματισμός του τόπου. Στο πλαίσιο αυτών των δράσεων συντελούνται κατεδαφίσεις παλαιών κτιρίων, όπως συνέβη γύρω από τις αποβάθρες του Λίβερπουλ, προστίθενται νέα έργα «ναυαρχίδες», όπως η Tate Modern στο Λονδίνο και το Μουσείο Σύγχρονης Τέχνης της Βαρκελώνης ή προσαρμόζονται παλαιά κτίρια σε νέες χρήσεις, όπως η μετατροπή βιομηχανικών αποθηκών σε διαμερίσματα (lofts). Ως εκ τούτου, μπορεί να ειπωθεί ότι η ανάπλαση μεταβάλλει την «εικόνα και αίσθηση» (Hall και Hubbard 1998) συγκεκριμένων περιοχών. Αυτές οι φυσικές αλλαγές στο δημόσιο χώρο μιας πόλης θεωρούνται από ορισμένους μεταμοντέρνους σχολιαστές ως οπτικές στρατηγικές, οι οποίες μπορούν να συνοψιστούν υπό τον τίτλο «αισθητικοποίηση».

Τα βασικά χαρακτηριστικά της «αισθητικοποίησης» συνοψίζονται στα κάτωθι (Harvey 2009, Jameson 1991, Featherstone 1991, Zukin 1995):

- η σημασία που αποδίδεται στην εικόνα της πόλης,
- η επικράτηση του θεάματος στην πόλη,
- η συνειδητή επιλογή ενός μοντέλου ζωής για την πόλη,
- η υιοθέτηση ιδιαίτερης μορφής (στυλ) ολόκληρων περιοχών μιας πόλης.

Σύμφωνα με τον Raban (1974), η πόλη είναι ένας τόπος στον οποίο οι άνθρωποι είναι σχετικά ελεύθεροι να δρουν και να γίνουν ό,τι τους αρέσει. Αναφέρει χαρακτηριστικά:

“Όπως και αν έχουν τα πράγματα [η πόλη] σε προσκαλεί να την ξαναφτιάξεις, να την παγιώσεις σ’ ένα σχήμα στο οποίο μπορείς να ζήσεις. Το ίδιο ισχύει και για εσένα. Αποφάσισε ποιος είσαι και η πόλη θα ξαναποκτήσει μια σταθερή μορφή γύρω σου. Αποφάσισε ποια είναι η ταυτότητά σου και αυτή θα αποκαλυφθεί σαν τριγωνομετρημένος χάρτης. Οι πόλεις, σε αντίθεση με τα χωριά και τις κωμοπόλεις, είναι εύπλαστες από τη φύση τους. Τις πλάθουμε στο καλούπι των εικόνων μας. Με τη σειρά τους οι πόλεις μάς διαμορφώνουν μέσα από την αντίσταση την οποία προβάλλουν, όταν προσπαθούμε να τους επιβάλουμε τη δική μας προσωπική μορφή. Μ’ αυτή την έννοια μου φαίνεται ότι το να ζεις στην πόλη είναι μια μορφή τέχνης και χρειαζόμαστε το λεξιλόγιο της τέχνης, των ρυθμών, για να περιγράψουμε την ιδιότυπη σχέση ανάμεσα στον άνθρωπο και στο υλικό η οποία υπάρχει στο συνεχές δημιουργικό παιχνίδι της ζωής στην πόλη. Η πόλη έτσι όπως τη φανταζόμαστε, η εύπλαστη πόλη της ψευδαίσθησης, του μύθου, της προσδοκίας, του επιθυμητού είναι πραγματική, ίσως πιο πραγματική από την άκαμπτη πόλη σε χάρτες και στατιστικές, σε μονογραφίες για την κοινωνιολογία των πόλεων, τη δημογραφία και την αρχιτεκτονική.”

Η αναγκαιότητα των αναπλάσεων στη σύγχρονη αστική πραγματικότητα

Το ιδιόμορφο καθεστώς της ιδιοκτησίας της γης και του επενδυμένου κεφαλαίου σε ακίνητα καθώς και ο μηχανισμός αξιοποίησης και εκμετάλλευσης των ακινήτων είναι τα βασικά χαρακτηριστικά που σηματοδοτούν τον τρόπο κατασκευής της κατοικίας και γενικότερα του δομημένου χώρου στην μεταπολεμική Ελλάδα. Η δομή της κατοικίας και η διαδικασία παραγωγής της καθορίστηκαν από το ιδιόμορφο καθεστώς του κατακερματισμού της γης.

Στη λογική αυτή ανταποκρίνονται η αντιπαροχή, η τμηματική - σταδιακή κατασκευή των οικοδομών και του αστικού χώρου καθώς και οι συνεχόμενες νέες επεκτάσεις σχεδίων πόλεων με την ένταξη σ’ αυτές περιοχών αυθαιρέτων κτισμάτων.

Ο τρόπος αξιοποίησης και εκμετάλλευσης της γης και του επενδυμένου σ’ αυτήν κεφαλαίου οδήγησε στη γενικευμένη εμπορευματοποίηση της γης και της κατοικίας για να ανταποκριθεί στην αυξημένη ζήτηση για διαμερίσματα στα αστικά κέντρα, που κορυφώθηκε απ’ την εσωτερική μετανάστευση, κυρίως την μετεμφυλιακή περίοδο. Η αγορά γης και κατοικίας αναδείχθηκε για πολλούς ανθρώπους, κυρίως μικρών και μεσαίων εισοδημάτων, όχι μόνο ένα μέσο αυτασφάλισης και σιγουριάς των αποταμιεύσεων, αλλά και βάση προσδοκίας για ένα μελλοντικό εισόδημα, μέσα από τους μηχανισμούς περαιτέρω αξιοποίησης της ιδιόκτητης περιουσίας. Στο πλαίσιο αυτό καλλιεργήθηκε η ιδεολογία για την «κατανάλωση» του δομημένου χώρου, καθώς η αγορά και η ιδιοκτησία κατοικίας συνδέθηκαν με την κοινωνική άνοδο και προβολή. Ταυτόχρονα, η κρατική πολιτική, είτε έμμεσα είτε άμεσα, υποβοήθησε τις διαδικασίες καπιταλιστικής εκμετάλλευσης και αξιοποίησης της γης με παρεμβάσεις για αυξήσεις

των υψών και των συντελεστών δόμησης, συνεχείς εντάξεις περιοχών στα σχέδια πόλεων, δανειοδοτήσεις κλπ.

Ο υφιστάμενος κτιριακός όγκος των περιοχών κατοικίας, που κτίστηκε αποκλειστικά με βάση επιχειρηματικά κριτήρια αύξησης του κέρδους, δεν πληροί τις προδιαγραφές ούτε της κατασκευής, ούτε ανεκτών συνθηκών στέγασης, ενώ ο εξοπλισμός των κτιρίων φθείρεται και γηράσκει πρόωρα. Τα τελευταία χρόνια είναι απολύτως συνειδητό στους ειδικούς αλλά και κατανοητό από πλατιά στρώματα του πληθυσμού ότι οι ελλείψεις σε τεχνική και κοινωνική υποδομή στις περιοχές κατοικίας είναι αποτέλεσμα της ανυπαρξίας κρατικού προγραμματισμού και κοινωνικής πολιτικής και σαφής ένδειξη της προτεραιότητας που έδιναν τα ιδιωτικά συμφέροντα στην όσο το δυνατόν μεγαλύτερη και άμεση εκμετάλλευση της γης και του δομημένου χώρου. Προβλήματα θορύβου, ρύπανσης και κυκλοφοριακής συμφόρησης αποτελούν κοινό τόπο στο σύγχρονο αστικό τοπίο.

Από τους παραπάνω αναφερόμενους παράγοντες διαφαίνεται η ανάγκη για βελτίωση του υπάρχοντος προβληματικού κτιριακού όγκου και του υποβαθμισμένου πολεοδομικού περιβάλλοντος μέσω προγραμμάτων εξυγίανσης, ανάπλασης, και συντήρησης. Τα προγράμματα αυτά δεν θα πρέπει να στοχεύουν μόνο σε οικονομικά οφέλη, όπως είναι η αύξηση της αξίας και του χρόνου ζωής των κτισμάτων και η αύξηση της αποδοτικότητας για τους ιδιοκτήτες, αλλά κυρίως σε κοινωνικές παραμέτρους όπως η βελτίωση των συνθηκών στέγασης των μεσαίων και χαμηλών εισοδημάτων, η εξασφάλιση τεχνικής και κοινωνικής υποδομής κλπ.

Στο μέλλον πρέπει να αναμένονται πολεοδομικές επεμβάσεις στον υπάρχοντα οικοδομικό όγκο και το περιβάλλον του, που μέχρι πρόσφατα στην Ελλάδα ήταν άγνωστες, εφόσον δεχτούμε ότι θα μειωθούν οι συνεχείς επεκτάσεις των σχεδίων πόλεων και εφόσον ο ρυθμός των νέων κατασκευών θα εκλογικευθεί, είτε λόγω γενικότερων αναπτυξιακών στόχων (στροφή των επενδύσεων σε πιο παραγωγικούς τομείς από την οικοδομή), είτε λόγω πληθυσμιακής στασιμότητας και οικονομικής κρίσης (Αραβαντινός, Γετίμης 2007).

Προϋπάρχουσες συνιστώσες της εικόνας του ελληνικού αστικού χώρου

Η εικόνα του αστικού χώρου στην ελληνική πόλη του 20ού αιώνα χαρακτηρίζεται από την κυριαρχία των σχημάτων, των όγκων, των μορφών και εν γένει του ιστού της μεταπολεμικής αστικοποίησης (1950 έως μέσα δεκαετίας 1980).

Η μεταπολεμική οικιστική ανάπτυξη καθορίστηκε κυρίως από τις κάτωθι σημαντικές παραμέτρους:

- Κατακερματισμός της αστικής γης, επικράτηση της ατομικής ιδιοκτησίας και υψηλή κοινωνική και οικονομική βαρύτητα της επένδυσης στην ιδιωτική κατοικία.
- Επείγουσα ανάγκη για στέγαση του νέου αστικού πληθυσμού, απουσία οργανωμένης κρατικής παρέμβασης και ενεργοποίηση της ιδιωτικής πρωτοβουλίας για την αντιμετώπιση του προβλήματος, μέσω του φαινομένου της «αντιπαροχής».

- Διοχέτευση σημαντικών κεφαλαίων στον κατασκευαστικό κλάδο και ανάδειξή του στη σημαντικότερη οικονομική δραστηριότητα μετά το 1950.

Η διαχείριση του θαλάσσιου μετώπου της Αθήνας είναι χαρακτηριστική της γενικότερης κατάστασης στον ελλαδικό χώρο. Η πόλη αυτή, αν και είχε τη δυνατότητα διεξόδου σε δύο θαλάσσια μέτωπα (προς το Σαρωνικό κόλπο στα νοτιοδυτικά και προς τον Ευβοϊκό κόλπο στα ανατολικά), αναπτύχθηκε αρχικά στο εσωτερικό του Λεκανοπεδίου, υποβαθμίζοντας έτσι το πλεονέκτημα της γειτνίασής της με τη θάλασσα. Αργότερα, και κυρίως από τα μέσα του 20ού αιώνα και μετά, η διαδικασία της πολεοδομικής της εξέλιξης έδωσε προτεραιότητα στην άμεση κάλυψη στεγαστικών αναγκών, στη στήριξη της παραγωγικής δομής, στην εξασφάλιση δικτύων και υποδομών για την κυκλοφορία, και δευτερευόντως σε ζητήματα συνολικού σχεδιασμού και διαχείρισης φυσικών πόρων και ευαίσθητων περιοχών. Με αυτή τη λογική, δυστυχώς και οι δύο παράκτιες ζώνες της αφέθηκαν, η μεν ανατολική (του Ευβοϊκού κόλπου) για άναρχη ανάπτυξη παραθεριστικής κατοικίας, η δε νοτιοδυτική (του Σαρωνικού κόλπου) για οικιστική χρήση και για όσες λειτουργίες, λόγω του γενικότερου οικοδομικού κορεσμού, δεν χωρούσαν πουθενά αλλού στο Λεκανοπέδιο (μαρίνες, αεροδρόμιο, αθλητικές εγκαταστάσεις, νυχτερινή διασκέδαση, απόθεση μπαζών κλπ.).

Η εικόνα που παρουσιάζουν οι παραλιακές ζώνες (και κυρίως αυτή του Σαρωνικού) αποτελούν χαρακτηριστικό παράδειγμα της δραματικής παρέμβασης του ανθρώπου στο φυσικό χώρο της ακτής, κυρίως μέσω της αλλοίωσης της μορφολογίας της, αλλά και της έντονης τάσης για δέσμευση αυτού του χώρου κατά κύριο λόγο από λειτουργίες, που είτε είναι απαραίτητες για την τοπική κοινωνία, και για τις οποίες δεν διατίθενται άλλες κατάλληλες θέσεις στον αστικό ιστό, είτε είναι ξένες προς την περιοχή και έχουν έντονο υπερτοπικό χαρακτήρα.

Εκτός από την περίπτωση του θαλάσσιου μετώπου της Αθήνας, παρόμοια φαινόμενα εντοπίζονται στις παράκτιες ζώνες πολλών ελληνικών πόλεων, όπου εκτός από τις επιπτώσεις στη λειτουργία και στη μορφή του αστικού χώρου συνυπάρχουν και τα παρακάτω προβλήματα:

α) Αδυναμία ανεμπόδιστης και ασφαλούς εγκάρσιας κίνησης των πεζών από την αστική περιοχή προς το θαλάσσιο μέτωπο, λόγω ύπαρξης παραλιακών δρόμων, οι οποίοι λειτουργούν ως αδιαπέραστα φράγματα, λόγω σημαντικού κυκλοφοριακού φόρτου.

β) Αδυναμία κίνησης πεζών και ποδηλάτων κατά μήκος της παραλιακής ζώνης, λόγω ύπαρξης, συχνά, μόνιμων κατασκευών και εγκαταστάσεων, που λειτουργούν σαν εμπόδια.

γ) Διαρκής μείωση του ελεύθερου χώρου των παραλιακών ζωνών, λόγω κατασκευής νέων υποδομών (κυκλοφοριακά έργα, αθλητικές εγκαταστάσεις κλπ.).

δ) Μετατροπή των παράκτιων ζωνών σε υποδοχείς ειδικών και υπερτοπικών χρήσεων που δημιουργούν οχλήσεις, αλλά υποβαθμίζουν και το φυσικό χώρο.

ε) Υποβάθμιση της βασικής λειτουργίας της παράκτιας ζώνης, που είναι η άμεση επαφή με τη θάλασσα (κολύμπι, θαλάσσια σπορ κ.λπ.), λόγω αντιαισθητικών διαμορφώσεων και δυσχερούς πρόσβασης (Γοσποδίνη, Μπεριάτος 2006).

Θεαματικά έργα και έργα ναυαρχίδες

Σύμφωνα με τον Hall (2005), το πλέον χαρακτηριστικό στοιχείο που εμφανίστηκε, τη δεκαετία του '80, στα κέντρα των πόλεων ήταν τα θεαματικά έργα ή τα έργα ναυαρχίδες. Τα έργα αυτά είναι ποικίλα, με κοινό γνώρισμα το μεγάλο τους μέγεθος και την έμφαση στη σημασία της διακοσμητικής, θεαματικής ή καινοτομικής, χαρακτηριστικής μεταμοντέρνας αρχιτεκτονικής.

Στη Μεγάλη Βρετανία συναντάμε έργα αυτής της κατηγορίας που είναι έργα ανάπτυξης γραφείων, όπως ο Πύργος του Καναδά στο Canary Wharf στην περιοχή Docklands του Λονδίνου, συνεδριακά κέντρα, όπως το Διεθνές Συνεδριακό Κέντρο στο Μπέρμινγχαμ και το Σκοτσέζικο Εκθεσιακό και Συνεδριακό Κέντρο στη Γλασκώβη, αθλητικά γήπεδα, όπως το Γήπεδο του Riverside στο Teesside, το νέο γήπεδο του ποδοσφαιρικού συλλόγου του Middlesbrough, το Εθνικό Στάδιο Κλειστού Στίβου και το Γήπεδο Don Valley κοντά στο Sheffield, βιομηχανικά πάρκα όπως το Βιομηχανικό Πάρκο Dean Clough στο Halifax, μουσεία όπως το Εθνικό Μουσείο Κινηματογράφου και Τηλεόρασης στο Bradford καθώς και έναν μεγάλο αριθμό περιοδικών εκδηλώσεων όπως αθλητικά τουρνουά, πολιτιστικά, καλλιτεχνικά φεστιβάλ καθώς και φεστιβάλ δημιουργίας κήπων. Τα έργα ανάπτυξης αλλά και οι εκδηλώσεις αυτές συχνά πραγματοποιήθηκαν με κάποια μορφή συνεργασία μεταξύ δημόσιου και ιδιωτικού τομέα. Φορείς όπως η Ευρωπαϊκή Ένωση συχνά θεωρήθηκαν ως πιθανές πηγές χρηματοδότησης.

Σε ανάλογα παραδείγματα από άλλες χώρες συγκαταλέγονται η ανοικοδόμηση του Battery Park City στη Νέα Υόρκη, το σχέδιο La Defense στο Παρίσι και ποικίλα εντυπωσιακά σχέδια γραφείων στα πρώην υποβαθμισμένα κέντρα αμερικανικών πόλεων, όπως είναι το Λος Άντζελες, το Χιούστον, το Κλήβελαντ και η Ατλάντα. Μια άλλη ενδιαφέρουσα περίπτωση είναι η επανένωση του Βερολίνου το 1989, όπου μετά το γκρέμισμα του τείχους, που διαπερνούσε την καρδιά της πόλης και συντελούσε στον πολιτικό και φυσικό διαχωρισμό της, δημιουργήθηκε μια τεράστια λωρίδα έρημης γης προς αξιοποίηση μέσα στην πόλη, με αποτέλεσμα να ξεκινήσει ένας αγώνας από τους κερδοσκοπικούς αναπτυξιακούς φορείς για την εντυπωσιακή αναγέννηση του κεντρικού πυρήνα της πόλης.

Οι «ναυαρχίδες» χωροθετούνται κατά κύριο λόγο σε εντυπωσιακά τοπία (Κnox 1992), που σχεδιάζονται σε συνδυασμό με τα έργα ναυαρχίδες ώστε να συμπληρώνουν τις λειτουργίες των έργων αυτών. Τα τοπία περιλαμβάνουν διάφορες αλλαγές που αφορούν την αρχιτεκτονική ανακαίνιση, θέματα πολιτιστικής κληρονομιάς, παραθαλάσσια έργα, ειδικά προγράμματα τέχνης σε δημόσιους χώρους και πρόσφατα σχεδιασμένες ή ανακαινισμένες δημόσιες πλατείες.

Τα έργα αυτά έχουν μια σαφή οικονομική λειτουργία και μια λιγότερο σαφή, αλλά όχι λιγότερο σημαντική, συμβολική λειτουργία (Bianchini κ.ά., 1992). Ο αρχικός τους στόχος είναι να λειτουργήσουν ως καταλύτες, προκαλώντας την αναγέννηση του

τοπικού αστικού περιβάλλοντος και της τοπικής οικονομίας. Ασφαλώς, είναι ικανά να επαναφέρουν σε χρήση εγκαταλειμμένους χώρους και να αναβαθμίσουν ή να διευρύνουν τις υπάρχουσες χρήσεις γης. Επιπλέον, ενεργούν ως οικονομικοί «μαγνήτες» με σκοπό να προσελκύσουν κόσμο, κατανάλωση και θέσεις απασχόλησης, σύμφωνα με τον τύπο τους, τονώνοντας την ευρύτερη αστική οικονομία (Harvey 1989). Συχνά λειτουργούν ενισχυτικά σε άλλες οικονομικές αναπτυξιακές στρατηγικές που υλοποιούνται από την τοπική αυτοδιοίκηση. Αυτές οι διαδοχικές συνέπειες είναι που προσφέρουν στις «ναυαρχίδες» το υποκοριστικό τους. Όχι μόνο προσελκύουν ή τονώνουν έναν «στολίσκο» από μικρότερα έργα ανάπτυξης μέσα στις πόλεις, αλλά μπορούν επίσης να προωθήσουν την ανάπτυξη πολιτικών ή στρατηγικών που έχουν στόχο να μεταδώσουν τις συνέπειες της ανάπτυξης σε όλη την πόλη (Bianchini κ.ά., 1992).

Στη μεταβιομηχανική οικονομία, η εικόνα είναι ένα ζωτικό στοιχείο της οικονομικής αναγέννησης. Τα αναπτυξιακά έργα ναυαρχίδες μπορούν να αποτελέσουν σημαντικά σύμβολα της αναγέννησης μιας πόλης, αλλά και να δημιουργήσουν τις εικόνες γύρω από τις οποίες θα μπορέσουν να παραχθούν νέες παραστάσεις για τη συγκεκριμένη πόλη (Hubbard 1996). Από αυτήν την άποψη, είναι σημαντικά τα χαρακτηριστικά των έργων ναυαρχίδες, που σχετίζονται με τη «σκηνογραφία» καθώς και με την «εξωτερική εικόνα» τους (Crilley 1993, Knox 1993). Ο θόρυβος που δημιουργείται για τα έργα ναυαρχίδες, αποτελεί εξίσου σημαντικό τμήμα της λειτουργίας τους, όσο και οποιαδήποτε άλλη οικονομική λογική που βρίσκεται πίσω από την ανάπτυξή τους. Η ανάμειξη ενός τοπικού μέσου ενημέρωσης καθώς και πολιτικών και συμβούλων στη διαδικασία, είναι συχνά ζωτικής σημασίας γι' αυτήν την προσπάθεια (Thomas 1994).

Η βρετανική μόδα αναφορικά με τα αναπτυξιακά έργα ναυαρχίδες αρχικά ξεκίνησε μετά από την αλλαγή στο πολιτικό πεδίο, που ανάγκασε τις τοπικές αυτοδιοικήσεις να γίνουν πιο επιχειρηματικές, να προσελκύσουν επενδύσεις και να δημιουργήσουν θέσεις εργασίας και να μην περιμένουν οικονομική στήριξη από την κεντρική κυβέρνηση. Η αναζωογόνηση μέσω έργων ναυαρχίδων σηματοδοτούσε τη μεταμοντέρνα αντίληψη του χώρου που ήταν προσφιλής μεγάλου τμήματος της αρχιτεκτονικής πρακτικής και των πολεοδόμων. Τα έργα ναυαρχίδες μπορούν να θεωρηθούν σε μεγάλο βαθμό ως «καλλιτεχνικά τμήματα» ή «σκηνογραφημένες νησίδες» (Crilley 1993). Αντιπροσωπεύουν χώρους που είναι σχεδιασμένοι περισσότερο για αισθητικούς παρά για κοινωνικούς σκοπούς. Ελάχιστα ενδιαφέρει η ένταξή τους στην ευρύτερη πόλη οικονομικά, κοινωνικά ή πολιτιστικά. Η αποτυχία τους να ενσωματωθούν στο περιβάλλοντα κοινωνικό ιστό έδωσε έναυσμα για περιγραφές όπως: «πολυτελείς μαρίνες σε ωκεανούς απελπισίας» (Hudson 1989) για να δηλώσουν την αντιπαράθεση της κραυγαλέας επίδειξης πλούτου στα ίδια τα έργα και τη συχνά σοβαρή κοινωνική και οικονομική παρακμή που τα περιέβαλε.

Τι είναι η αστική εικόνα;

Όλες οι πόλεις έχουν μια εικόνα ή πιο ρεαλιστικά όλες οι πόλεις έχουν και είχαν έναν αριθμό εικόνων. Η εικόνα ενός τόπου είναι η απλοποιημένη, γενικευμένη και στερεότυπη εντύπωση που έχουν οι άνθρωποι για έναν τόπο ή για μια πόλη, δεδομένου ότι δεν είναι δυνατόν να γνωρίζει κανείς τις πόλεις στο σύνολό τους. Γι' αυτό,

περιορίζουμε την πολυπλοκότητα της πραγματικότητας σε ορισμένες επιλεκτικές εντυπώσεις, με αυτόν τον τρόπο, παράγουμε την εικόνα ενός τόπου. Οι εικόνες των τόπων συνηθίζεται να μεγεθύνουν κάποια χαρακτηριστικά τους φυσικά, πολιτιστικά, κοινωνικά, οικονομικά, πολιτικά, ενώ υποτιμούν ή αποκλείουν κάποια άλλα. Στον κόσμο των αισθήσεων, η εικόνα είναι πιο σημαντική από την πραγματικότητα, γεγονός που μπορεί να αποδειχθεί πλεονέκτημα ή μειονέκτημα για τις πόλεις. Αυτό σημαίνει ότι οι ειδικοί σε θέματα μάρκετινγκ των πόλεων μπορούν να διαχειριστούν και να αλλάξουν με έξυπνο τρόπο την αστική εικόνα, δίχως να αντιμετωπίσουν το πρόβλημα να χρειαστεί πραγματική και ουσιαστική αλλαγή της τοπικότητας. Επίσης, σημαίνει ότι αρνητικές ή παραπλανητικές εικόνες μπορεί να συνεχίζουν να υφίστανται, ενώ ενδεχομένως να έχουν προκύψει σημαντικές αλλαγές (Hall 2005).

Αρνητικές αστικές εικόνες

Κατά τον Hall (2005), πολλές φορές έχει συμβεί πόλεις να έχουν υποστεί τις συνέπειες λόγω του στιγματισμού τους από μια αρνητική εικόνα που δημιουργήθηκε γι' αυτές. Οι αρνητικές αστικές εικόνες προκύπτουν μέσα από την υπερβολική προβολή στοιχείων όπως είναι το υποβαθμισμένο φυσικό περιβάλλον, η κοινωνική αστάθεια, η ισχνή πολιτιστική ταυτότητα, η οικονομική κρίση και η ύφεση.

Επισημαίνεται ότι οι αστικές εικόνες δεν είναι από μόνες τους θετικές ή αρνητικές, αλλά καθορίζονται σε σχέση με ευρύτερες πολιτιστικές τάσεις και συνήθειες της εποχής. Για παράδειγμα, για ένα μεγάλο μέρος του 20^{ου} αιώνα, η ύπαρξη βιομηχανίας αποτελούσε θετική εικόνα για μία πόλη εφόσον σήμαινε δύναμη, γνώση και υπερηφάνεια. Ωστόσο, οι μεταβαλλόμενες πολιτιστικές τάσεις, που σχετίζονται με τις αλλαγές στην παγκόσμια οικονομία, οδήγησαν στο να θεωρείται σήμερα η βιομηχανία αρνητικό στοιχείο για μια πόλη και σχετίζεται κατά κανόνα με εγκατάλειψη, οικονομική ύφεση και ρύπανση (Short κ.ά., 1993).

Οικονομικές επιπτώσεις

Πίσω από την ανάπλαση υπάρχει μια λογική για οικονομικά οφέλη που θα προκύψουν από την αναδιανομή του εισοδήματος μέσα στην πόλη, μέσω του συνδυασμού της ολίσθησης και του πολλαπλασιαστικού αποτελέσματος. Η λογική αυτή, που αμφισβητείται από τη σημερινή πραγματικότητα για την αποτελεσματικότητά της, λέει ότι τα αυξημένα έσοδα από τις δαπάνες των επισκεπτών και την επένδυση θα πετύχουν δύο στόχους. Αφενός θα ολισθήσουν εισοδήματα προς τις χαμηλότερες εισοδηματικές τάξεις, με τη δημιουργία θέσεων εργασίας για την εξυπηρέτηση των επισκεπτών και των επενδυτών και αφετέρου ότι αυτό το εισόδημα, δευτερογενώς, θα πολλαπλασιαστεί στην τοπική οικονομία μέσω της αύξησης της καταναλωτικής δαπάνης.

Οι υποθέσεις αυτές χρησιμοποιούνται για να αιτιολογήσουν τα επιχειρήματα της αστικής ανάπλασης. Ωστόσο, αυτή η επιχειρηματολογία αγνοεί ένα πλήθος σημαντικών θεμάτων. Το πιο σημαντικό είναι ότι αγνοούνται οι αδιαμφισβήτητες αποδείξεις που υπάρχουν κατά της αποτελεσματικότητας του μηχανισμού της

ολίσθησης και του πολλαπλασιαστικού μηχανισμού. Επιπλέον, αγνοούνται οι ευρείες αρνητικές επιπτώσεις που πιθανόν να έχουν τα προγράμματα αστικής ανάπλασης στην τοπική οικονομία και στις συγκεκριμένες ομάδες του τοπικού πληθυσμού. Είναι σαφές, ότι σε κάθε σοβαρή αξιολόγηση των επιπτώσεων και της αποτελεσματικότητας της αστικής ανάπλασης, τα λογικά επιχειρήματα πρέπει να υπερισχύσουν της ρητορικής.

Τόσο η ολίσθηση όσο και τα πολλαπλασιαστικά αποτελέσματα, είναι πιθανόν να συνιστούν εξαιρετικά αναποτελεσματικούς μηχανισμούς αναδιανομής των πόρων που ευνοούν τις χαμηλότερες εισοδηματικές τάξεις των αστικών κοινωνιών. Η πρακτική υποδεικνύει ότι είτε το αυξημένο εισόδημα που θα προκύψει στις αστικές οικονομίες, σαν αποτέλεσμα της αστικής ανάπλασης, θα αποτύχει να χρησιμοποιηθεί εκτός του επιχειρηματικού και διευθυντικού τομέα, είτε θα χρησιμοποιηθεί με τρόπους που δεν θα ωφελήσουν σημαντικά τους ασθενέστερους οικονομικά πληθυσμούς. Στους τρόπους αυτούς, περιλαμβάνονται η δημιουργία χαμηλόμισθων, ανειδίκευτων, ανασφάλιστων, μερικής απασχόλησης θέσεων εργασίας. Είναι πολύ πιθανόν αυτές να είναι και οι μοναδικές ευκαιρίες απασχόλησης που προέρχονται από προγράμματα αστικής ανάπλασης που είναι ανοιχτά στους οικονομικά ασθενέστερους πληθυσμούς (Loftman και Nevin, 1994).

Επίσης, κάθε πολλαπλασιαστικό αποτέλεσμα που προέρχεται από την αστική ανάπλαση φαίνεται να είναι εξαιρετικά ισχνό. Αυτό συμβαίνει επειδή η πλειοψηφία των αγαθών που αγοράζονται σαν αποτέλεσμα της αυξημένης καταναλωτικής δαπάνης είναι πιθανόν να μην είναι τοπικής παραγωγής, άρα προκύπτει «διαρροή» χρημάτων από την τοπική οικονομία. Επιπλέον, εάν η αυξημένη καταναλωτική δαπάνη κατευθύνεται κυρίως σε εισαγόμενα είδη, τότε μπορεί να προκληθεί επιδείνωση του ισοζυγίου πληρωμών σε εθνικό επίπεδο (Turok 1992).

Τα μετρήσιμα οφέλη της αστικής ανάπλασης διαφέρουν ανάλογα με την κλίμακα, με την οποία εξετάζονται. Τα προγράμματα αστικής ανάπλασης τείνουν να είναι χωρικά αυτόνομα και σχεδιάζονται με στόχο να αναζωογονήσουν συγκεκριμένες περιοχές. Το γινόμενο ενός μεγάλου αριθμού παρόμοιων προγραμμάτων αστικής ανάπλασης είναι ότι, όταν εξετάζονται σε εθνικό επίπεδο, φαίνεται πιθανό να έχουν ανταγωνιστικές σχέσεις μεταξύ τους. Η ανάπτυξη μιας περιοχής μπορεί να γίνεται σε βάρος μιας άλλης περιοχής που παρακμάζει. Τα προγράμματα αστικής ανάπλασης, όταν εξετάζονται συνολικά, σε εθνικό επίπεδο, μπορεί να μην οδηγούν γενικά σε θετικό αναπτυξιακό πρόσημο. Η μόνη εθνική οικονομική συμβολή που ενδεχομένως να έχουν, είναι απλά η δημιουργία ενός νέου προτύπου περιοχών που αναπτύσσονται και περιοχών που φθίνουν. Το φαινόμενο αυτό αναφέρεται ως μεγέθυνση μηδενικού αποτελέσματος (Harvey 1989).

Παρά τις αποδείξεις, η ρητορική της ανάπλασης αμφισβητήθηκε σε μεγάλο βαθμό από τον ορθολογικό σχεδιασμό κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1980 και στις αρχές της δεκαετίας του 1990. Τα προγράμματα αστικής ανάπλασης σπάνια συνοδεύονται από αξιολογήσεις αποτελεσμάτων και ακόμα πιο σπάνια μελετήθηκαν ή πραγματοποιήθηκαν ως συγκεκριμένοι και αποτελεσματικοί μηχανισμοί αναδιανομής εισοδήματος.

Το κυρίαρχο μοντέλο αστικής αναζωογόνησης στη Βόρειο Αμερική και στην Ευρώπη τις δεκαετίες του 1980 και του 1990 επικεντρώθηκε σε ορισμένες μορφές ανάπτυξης

ακίνητης περιουσίας ή ανάπτυξης. Αυτό βασίζεται στην παραδοχή ότι η ανάπτυξη της ακίνητης περιουσίας συνδέεται ευθέως με την οικονομική αναζωογόνηση. Ωστόσο, αποτελεί μεγάλο ζητούμενο η αποτελεσματικότητα αυτής της σχέσης. Ο τομέας των ακινήτων είναι ένας τομέας της οικονομίας που ποτέ δεν παρουσίασε μακροχρόνια σταθερότητα, έστω σε κάποιο βαθμό. Είναι ευάλωτος στις οικονομικές αλλαγές και διακυμάνσεις στην αξία της ακίνητης περιουσίας. Η επένδυση σε γη ή σε ακίνητα είναι εξαιρετικά επισφαλής και τα αποτελέσματά της δεν είναι εξασφαλισμένα. (Turok 1992, Imrie και Thomas 1993).

Αναφορικά με τα ζητήματα της κατοικίας, οι χαμηλού εισοδήματος πληθυσμοί ενδέχεται να εκτοπίζονται, λόγω των πιέσεων που υφίστανται να εγκαταλείπουν την τοπική αγορά κατοικίας, αφού η ανάπτυξη οδηγεί προς τα πάνω την αξία και επομένως και τις τιμές της τοπικής αγοράς κατοικίας και συνεπώς εκτός των δυνατοτήτων των πληθυσμών αυτών. Οι περιοχές γύρω από τα έργα ανάπτυξης συχνά γίνονται αντικείμενο ανάπτυξης της κερδοσκοπίας στον τομέα των ακινήτων και ζώνες ενδιαφέροντος από τους φορείς ανάπτυξης ακίνητης περιουσίας με σκοπό την προσέλκυση επαγγελματιών από τη μεσαία τάξη, που προτιμούν να ζουν στο κέντρο της πόλης. Το γεγονός αυτό στερεί τη δυνατότητα του πληθυσμού χαμηλού εισοδήματος να αποκτήσει ακίνητα στην τοπική αγορά, οδηγώντας τους σε φθηνότερες αγορές ακινήτων, συχνά σε άλλες περιοχές. Αυτό είναι ένα παράδειγμα της διαδικασίας που είναι γνωστή ως ποιοτική ανάπτυξη (gentrification). Παρότι δεν προκαλείται αποκλειστικά από την αστική ανάπτυξη, ενδέχεται να επιδεινώνεται από αυτή. Έχει αποδειχτεί ότι αυτό είναι σοβαρότερο πρόβλημα από την απευθείας εκτόπιση. Άλλες πιέσεις λόγω ανάπτυξης, από τις οποίες υπέφεραν αυτοί που γειτνιάζαν με έργα αναδιαμόρφωσης, αφορούν στην απώλεια κοινοτικών υποδομών προκειμένου να δημιουργηθεί χώρος για την ανάπτυξη καθώς και τις οχλήσεις και την ηχορύπανση κατά τη διάρκεια της κατασκευής.

Ο πολιτισμός ως μεταβλητή των αστικών αναπλάσεων

Ο πολιτισμός είναι μια έννοια που είναι δύσκολο να οριστεί με ακρίβεια. Μπορεί να προσεγγιστεί μέσω τριών βασικών αξόνων¹:

1. Ο πολιτισμός ως «τέχνη». Ορισμός ιδιαίτερα υποκειμενικός, καθώς περιέχει την ποιοτική εκτίμηση του τι είναι τέχνη και τι όχι.
2. Ο πολιτισμός ως σύνολο συμπεριφορών, αντιλήψεων, εθίμων, αξιών και πράξεων που αποτελούν κοινό τόπο μιας πληθυσμιακής ομάδας. Η ομάδα αυτή μπορεί να προσδιοριστεί με όρους πολιτικούς, θρησκευτικούς, εθνικούς, γεωγραφικούς ή με διάφορα άλλα χαρακτηριστικά, τα οποία υποστηρίζονται από ένα πλαίσιο συμβόλων, κειμένων, γλωσσών, αντικειμένων, γραπτών και προφορικών παραδόσεων και ποικίλων άλλων μέσων.

¹ The Economy of Culture in Europe, European Commission (2006)

3. Ο πολιτισμός ως έννοια που χαρακτηρίζει έναν τομέα δραστηριότητας, τον πολιτιστικό τομέα. Αυτός ο ορισμός έχει μια περισσότερο λειτουργική προσέγγιση.

Ο David Throsby, στο βιβλίο του «Economics and Culture», ισχυρίζεται πως αυτός ο τελευταίος ορισμός του πολιτισμού χαρακτηρίζει «τις δραστηριότητες που εκτελούνται από μια ομάδα ατόμων, και το προϊόν αυτών των δραστηριοτήτων, που αντλείται από την έμπνευση και την καλλιέργεια του μυαλού». Κατά τον Throsby, τα στοιχεία που χαρακτηρίζουν τις «πολιτιστικές δραστηριότητες» είναι η δημιουργικότητα, η παραγωγή και διάδοση συμβολικών μέσων και η καλλιτεχνική παραγωγή μοναδικών έργων πνευματικής ιδιοκτησίας των δημιουργών τους.

Πολιτιστικά ζητήματα

Ο πολιτισμός έχει αποτελέσει σημαντικό παράγοντα του μετασχηματισμού των οικονομιών και των εικόνων των πόλεων στις δεκαετίες του 1980 και του 1990. Τα πολιτιστικά στοιχεία των πόλεων έχουν επηρεαστεί σημαντικά με πολλούς τρόπους λόγω της συμμετοχής τους στη διαδικασία της αστικής ανάπλασης. Ο πολιτισμός δεν περιλαμβάνει μόνο πολιτιστικές δραστηριότητες (θέατρο, μουσική, όπερα, μπαλέτο) που συνδέονται με τις οικονομικές ή κοινωνικές ελίτ, αλλά και τις δραστηριότητες που συνιστούν την «καθημερινή» ή «συνηθισμένη», την πιο δημοκρατική έννοια του πολιτισμού. Αυτές οι δύο εκφράσεις του πολιτισμού συχνά διακρίνονται με τα επίθετα «υψηλός» και «λαϊκός» (Hall 2005).

Η πολιτιστική πόλη

Η ανάπτυξη νέων πολιτιστικών υποδομών στις πόλεις στοχεύει κυρίως να είναι ελκυστικές σε ένα κοινό υψηλών εισοδημάτων και να συμπληρώνουν τα έργα αστικής ανάπλασης, όπως πολυτελή ξενοδοχεία και εκθεσιακά κέντρα. Αυτές οι πολιτιστικές υποδομές είναι κατά κανόνα ελιτίστικες. Δεν απευθύνονται την πλειοψηφία του αστικού πληθυσμού είτε λόγω της φύσης των δραστηριοτήτων που οργανώνουν, που είναι κυρίως έργα-ναυαρχίδες διεθνούς εμβέλειας, είτε λόγω του υψηλού κόστους που συνεπάγονται. Πιθανόν και να μην είναι εύκολα προσβάσιμες από άτομα που κινούνται με τα δημόσια μέσα συγκοινωνίας, αλλά και το «περιβάλλον» τους να μην είναι ιδιαίτερα φιλικό για όλους. Επίσης, τα προγράμματα που προσφέρονται ίσως να μην ανταποκρίνονται στα ενδιαφέροντα συγκεκριμένων πληθυσμιακών ομάδων και κυρίως εθνικών ή πολιτιστικών μειονοτήτων. (Bianchini κ.ά., 1992).

Η δημιουργία πολιτιστικών υποδομών με ιδιαίτερη αίγλη, όπως είναι οι διεθνούς επιπέδου αίθουσες συναυλιών, στην πράξη είναι πιθανόν να περιορίζουν την πολιτιστική εικόνα των πόλεων. Οι υποδομές αυτού του είδους συνηθίζουν να προσελκύουν μεγάλους πολιτιστικούς οργανισμούς (διεθνούς φήμης μπαλέτα ή ορχήστρες) και να διοργανώνουν μεγάλα πολιτιστικά γεγονότα όπως θεματικά φεστιβάλ για τη λογοτεχνία, το θέατρο, τη μουσική, την τηλεόραση ή μεγάλα αθλητικά γεγονότα. Συνεπώς, στις πόλεις αυτές το πολιτιστικό ενδιαφέρον εστιάζεται στις υψηλού επιπέδου και διεθνούς εμβέλειας πολιτιστικές εκδηλώσεις. Οι πολιτιστικές

δραστηριότητες που ανταποκρίνονται στα ενδιαφέροντα και την κουλτούρα των διαφόρων κοινοτήτων ή μειονοτήτων ενδέχεται να υποστούν περικοπές στη χρηματοδότησή τους, με αποτέλεσμα να περιορίζονται ή και να παύουν οριστικά. (Lister 1991).

Οι πόλεις της διαφοράς: ανισότητα, περιθωριοποίηση και φόβος

Οι πόλεις είναι οι σκηνές όπου παίζονται οι θρίαμβοι και τα δράματα της ανθρωπότητας, οι τόποι των γεγονότων και των αλληλεπιδράσεων που καθορίζουν τις ιστορικές εποχές. Οι άνθρωποι οδηγούνται στην πόλη για να βρουν εργασία, να ασχοληθούν με τα κοινά, να αναζητήσουν την ηδονή, να αναπτύξουν παραβατική δράση, να την κατακτήσουν. Θα μπορούσε να ειπωθεί πως οι πόλεις είναι οι χώροι του σύγχρονου θεάματος.

Το κυρίαρχο χαρακτηριστικό μιας πόλης, εκτός από το μέγεθός της και την πυκνότητα του πληθυσμού της, είναι, κατά τον Louis Wirth ([1938] 1995), η ετερογένεια. Η ετερογένεια ή πολυμορφία σηματοδοτείται στο αστικό τοπίο με διάφορους τρόπους, όπως η εμφάνιση και η τοποθεσία των σπιτιών, τα καταστήματα, οι επιγραφές και οι διαφημίσεις, τα πάρκα και άλλες εγκαταστάσεις και υποδομές. Η πολυμορφία του πληθυσμού προσδιορίζει επίσης δημογραφικά την πόλη. Άνθρωποι που φαίνονται διαφορετικοί, που έχουν διαφορετική σχέση με τα μέσα παραγωγής, διαφορετική προέλευση φυλετική, εθνική και πολιτισμική, διαφορετικό φύλο και τρόπο ζωής ακόμη και διαφορετική σεξουαλικότητα, βιώνουν διαφορετικές εμπειρίες και έχουν διαφορετικές ζωές ως κάτοικοι της ίδιας πόλης και συχνά υπόκεινται σε ανισότητες και εκδηλώνουν μειονεξίες.

Κάποιες θεωρίες, βεμπεριανής έμπνευσης, κατά τις δεκαετίες του 1960 και 1970, υποστήριζαν πως η πόλη διαιρείται σε διαφοροποιημένες, προνομιούχες και μη προνομιούχες, «τάξεις», οι οποίες συγκρούονται ή ανταγωνίζονται μεταξύ τους για να αποκτήσουν τον έλεγχο των ανεπαρκών πόρων της πόλης, όπως για παράδειγμα οι κατοικίες. Αυτές οι τάξεις ορίζονται με βάση άλλες διαφορές και όχι απαραίτητα οικονομικές. Η επινόηση του όρου αστικοί διαχειριστές (urban managers), ενός όρου που προσδιόρισε το σύνολο της βεμπεριανής αστικής κοινωνιολογίας, ήταν έργο ενός άλλου βρετανού κοινωνιολόγου, του Ray Pahl (1970, 1975). Σύμφωνα με τον Pahl, οι αστικοί διαχειριστές (π.χ. κτηματομεσίτες, πολεοδόμοι, χωροτάκτες, κοινωνικοί λειτουργοί και τοπικοί γραφειοκράτες) είχαν τον έλεγχο της πρόσβασης στους ανεπαρκείς πόρους και τις βοηθητικές εγκαταστάσεις της πόλης. Οι αποφάσεις τους αναφορικά με την πρόσβαση και την κατανομή των διαθέσιμων πόρων, ευνοούσαν κάποιες πληθυσμιακές ομάδες ενώ αδικούσαν κάποιες άλλες, με αποτέλεσμα να παράγεται ή να διευρύνεται περαιτέρω η αστική ανισότητα (Stevenson 2007).

Στη βεμπεριανή αστική κοινωνιολογία, η θεσμική ή επαγγελματική θέση θεωρείται πηγή εξουσίας και ανισότητας, ενώ το κράτος εκλαμβάνεται ως μια διακριτή «διάσταση της διαστρωμάτωσης» (Pickvance 1984) που διαχωρίζεται από την οικονομική σφαίρα, όπως και η εξουσία που πηγάζει από μια θεσμική θέση. Ωστόσο, σύντομα αυτοί οι ερευνητές αναγνώρισαν, ακόμα και ο ίδιος ο Pahl (1978), ότι οι αστικοί διαχειριστές δεν δρούσαν παρά σπανίως ως ανεξάρτητοι φορείς δράσης ή ως

αυτόνομοι decision makers. Αντίθετα, λειτουργούσαν ενταγμένοι σε ένα σύστημα το οποίο δομούσε η ιδιωτική κατοχή των μέσων παραγωγής, επομένως ο ρόλος τους ήταν αυτός του διαμεσολαβητή ή του πράκτορα που προστάτευε τα αστικά συμφέροντα του ιδιωτικού κεφαλαίου (Halligan και Paris 1984). Το ίδιο το κράτος, μάλιστα, θεωρήθηκε ότι δεν δρούσε ανεξάρτητα αλλά υπηρετώντας τα συμφέροντα του καπιταλισμού.

Η Iris Young (1995) υποστηρίζει ότι σε μια πόλη, οι άνθρωποι δεν περιμένουν ότι εκείνοι που θα συναντούν θα είναι «σαν αυτούς», με την έννοια ότι θα αποτελούν μια ομοιογενή, αναμενόμενη κοινότητα. Υποστηρίζει επίσης ότι παρόλο που οι κάτοικοι της πόλης νιώθουν ίσως μια ισχυρή αίσθηση ότι ανήκουν σε συγκεκριμένες ομάδες και χώρους, η αίσθηση αυτή του ανήκειν δεν είναι αποτέλεσμα της ομοιογένειας αλλά των κοινών αξιών που μοιράζονται. Στην πράξη, υποστηρίζει ότι στην πόλη οι άνθρωποι αναζητούν ενεργά κοινωνικές περιστάσεις και χώρους που θα τους φέρουν σε επαφή με αγνώστους. Εκκινώντας από αυτή την πεποίθηση, η πολιτική της διαφοράς της Young αναζητά τρόπους προκειμένου η διαφορά να αναγνωριστεί στους κόλπους κοινωνικών θεσμών και πολιτικών διαδικασιών. Κεντρική θέση στη διαδικασία κατέχει η πρόβλεψη για δημόσιους χώρους και μέρη που θα είναι προσβάσιμα στον καθένα και θα μπορούν να χρησιμοποιηθούν με πολλούς τρόπους. Σε πείσμα της εξιδανίκευσης της ζωής στην πόλη από την Young, πρόσφατες έρευνες έχουν αποδείξει ότι οι πόλεις παρουσιάζουν μια αυξανόμενη τάση, σε σύγκριση με παλαιότερες εποχές, να χωρίζονται σε γκέτο ομοιογένειας. Αντί να αναζητούν την ετερογένεια στη ζωή τους, οι άνθρωποι της πόλης επιδιώκουν αντίθετα να αποφεύγουν την επαφή με τη διαφορά. Το αποτέλεσμα είναι οι κάτοικοι των πόλεων από τα μεσαία και ανώτερα στρώματα να επεξεργάζονται περίπλοκες στρατηγικές προκειμένου να ελέγξουν το περιβάλλον τους και να αποφύγουν αναπάντεχες συναντήσεις με τον «άλλο» (Stevenson 2007).

Όμως, η διαρκώς αυξανόμενη εμπειρία υποδεικνύει ότι οι σύγχρονες πόλεις, αντί να επιτρέπουν τη διαφορά, αντίθετα υποθάλλουν (και επιτρέπουν να εκφραστούν οπτικά) μεγαλύτερες κοινωνικές, πολιτισμικές και οικονομικές ανισότητες, οδηγώντας στην ανάπτυξη στεγανών χώρων ομοιογένειας (Marcuse 2000). Ο Peter Marcuse (2000) υποστηρίζει ότι οι πόλεις έχουν διαιρεθεί σε νησίδες, υπονοώντας ότι, παρόλο που πάντα ήταν διαιρεμένες, οι ρίζες και οι μορφές της σύγχρονης αστικής διαίρεσης είναι διαφορετικές και η όλη διαδικασία περισσότερο ανησυχητική από ό,τι στο παρελθόν. Σύμφωνα με τον Marcuse (2000) «ορισμένες διαιρέσεις απορρέουν από οικονομικές λειτουργίες, άλλες είναι πολιτισμικές και άλλες αντανakλούν και ενισχύουν σχέσεις εξουσίας, άλλες δε αποτελούν συνδυασμούς και των τριών μορφών». Η άποψή του είναι ότι ενώ μπορεί να γίνει κατανοητή η διάκριση σε ζώνες, προκειμένου να διαχωριστούν οικονομικές και βιομηχανικές δραστηριότητες από άλλες, είναι εξαιρετικά δύσκολο να γίνει αποδεκτός ο άκαμπος αστικός διαχωρισμός που προκύπτει από κοινωνικές και πολιτισμικές διαφοροποιήσεις. Υποστηρίζει ότι οι νέες διαιρέσεις γίνονται με κριτήρια ταξικά, φυλετικά, εθνικά, πολιτισμικά, εθιμικά και έχουν πολύ συγκεκριμένα αποτελέσματα στη «ζωή» της πόλης, τις μορφές της και τη δημοκρατία. Αναφέρει, για παράδειγμα, πως ενώ διαχωρισμοί ανάλογα με την εθνοπολιτισμική ομάδα και τον τρόπο ζωής τείνουν να είναι, σε μεγάλο βαθμό, αποτέλεσμα εκούσιων πράξεων και επομένως να θεωρούνται «συνακόλουθοι με μια δημοκρατική ζωή της πόλης» (Marcuse 2000), οι ταξικές και φυλετικές διαιρέσεις δεν γίνονται εκούσια. Σύμφωνα με τον Marcuse, αυτός ο αστικός διαμελισμός είναι

αποτέλεσμα της δομικής ανισότητας και της έλλειψης ισορροπίας της εξουσίας, γνωρισμάτων, δηλαδή, που αντιβαίνουν στα ιδεώδη μιας αστικής δημοκρατίας.

Στο σύγχρονο αστικό περιβάλλον, λαμπεροί χώροι ευημερίας και πλούτου εναλλάσσονται με εγκαταλειμμένους και παρακμασμένους χώρους ένδειας και στερήσεων. Οι διακρίσεις είναι εμφανείς τόσο στην ανάπτυξη εξαιρετικά διαφορετικών και επιμελώς διαχωρισμένων περιοχών κατοικίας όσο και στην αυξανόμενη παρουσία ιδιωτικών χώρων αναψυχής, όπως είναι τα εμπορικά κέντρα των προαστίων που, σε πολλές περιπτώσεις πόλεων, έχουν αντικαταστήσει πλήρως τον «κεντρικό δρόμο» ως κύριο αγοραστικό χώρο των μεσαίων και ανώτερων τάξεων.

Το διαρκώς αυξανόμενο ποσοστό των ανθρώπων που ζουν σε συνθήκες φτώχειας έχει διευρύνει τον αριθμό των αστέγων στις πόλεις. Η αύξηση των αστέγων και η επικρατούσα αντίληψη ότι έχουν αντιστοίχως αυξηθεί οι εγκληματικές και αντικοινωνικές δραστηριότητες, οδήγησε σε εκκλήσεις προς τις αρχές των πόλεων να διαχειριστούν τις «ανάρμοστες» χρήσεις του αστικού χώρου και τα φυσικά σημάδια της αστικής παρακμής. Αυτό είχε σαν αποτέλεσμα να εφαρμοστούν, άλλοτε απροκάλυπτα και άλλοτε προκαλυμμένα, πρακτικές για να ελεγχθεί η «παραβατική» συμπεριφορά, όπως είναι η αυξανόμενη αστυνόμευση και επιτήρηση των χώρων καθώς και η δημιουργική χρήση του αστικού χωροταξικού σχεδιασμού (Davis 1990, Zukin 1997).

Στο πλάνο της αστικής ανάπλασης και του κοινωνικού ελέγχου υιοθετήθηκε η διαμόρφωση και εφαρμογή στρατηγικών για τον επανασχεδιασμό ολόκληρων αστικών περιοχών, όπως παρηκμασμένα κέντρα των πόλεων, δημόσια πάρκα και εγκαταλειμμένοι βιομηχανικοί χώροι. Οι σχεδιασμοί αυτοί έχουν στόχο να μεταβάλουν παρηκμασμένους αστικούς χώρους σε περιοχές που ικανοποιούν τις ανάγκες για κατοίκηση και διασκέδαση της μεσαίας τάξης και ταυτόχρονα να είναι απαλλαγμένες από φτωχούς, παραβάτες και άστεγους. Στις πόλεις όπου ζουν οι «κατέχοντες» και οι «μη κατέχοντες», η επιτήρηση και η αστυνόμευση έχουν ενσωματωθεί στον αστικό σχεδιασμό και την αρχιτεκτονική, προκειμένου να εξασφαλιστεί ο διαχωρισμός φτωχών-πλούσιων και να απομονωθεί αποτελεσματικά η μία τάξη ή φυλετική ομάδα από την άλλη. Σύμφωνα με τον Marcuse (2000), «μπορούμε να περιγράψουμε πολλές από τις σύγχρονες μας πόλεις ως ολοκληρωτικά κατακερματισμένες, πόλεις που συγκροτούνται από ένα σύνολο διαχωρισμένων χώρων συγκέντρωσης διαφορετικών ανθρώπων, ο καθένας από τους οποίους επιθυμεί και μόνο να παραμένει ξέχωρα από όλους τους άλλους».

Επομένως, οι πόλεις έχουν να διατρέξουν μακρύ δρόμο ώστε να γίνουν χώροι συνάντησης της διαφοράς, καθώς οι κάτοικοί τους επινοούν ποικίλους τρόπους για να το αποφεύγουν. Ολοένα και περισσότερο, οι διαφορετικές κοινωνικές τάξεις ακολουθούν διαφορετικές διαδρομές μέσα στο χώρο, κατοικούν και περνούν τον ελεύθερο χρόνο τους σε διαφορετικές ζώνες και σπανίως συναντιούνται με τον «άλλο». Τα ιδεώδη αστικά τους περιβάλλοντα αποτελούν χώρους ελεγχόμενους και τακτοποιημένους (Stevenson 2007).

Σχεδιάζοντας την πολιτιστική ιδιότητα του πολίτη

Όπως παρουσιάζεται από τις αρχές του πολιτιστικού σχεδιασμού, ο αστικός πολιτισμός εδράζεται στην πεποίθηση ότι για να υφίσταται μια δημοκρατική πολιτική και ένας ενεργός πολίτης (Bianchini και Bloomfield 1996, Ghilardi 2001) απαιτείται η παρουσία ενός ισχυρού «πολιτικού πολιτισμού» (Montgomery 1990). Κομβικό σημείο αποτελεί εδώ η ρητορική της πολιτικής αναμόρφωσης και η δημιουργία ενός «ενεργού πολίτη» με πολιτική, κοινοτική, εθνική, φυλετική ταυτότητα. Ο πολιτιστικός σχεδιασμός είναι ένας αποτελεσματικός τρόπος να απευθυνθούμε στον πολίτη (Mercer 1991). Το κρίσιμο επιχείρημα της παραπάνω θέσης είναι ότι η «πολιτιστική» αναζωογόνηση του αστικού κέντρου και η αναδόμηση της δημόσιας επικράτειας (public realm) παίζουν κεντρικό ρόλο στην αναγέννηση της τοπικής δημοκρατίας και τη συγκρότηση μιας «κοινοτικής ταυτότητας». Η δημόσια επικράτεια νοείται ως «η επικράτεια της κοινωνικής ζωής εντός της οποίας οι διαφορετικές ηλικιακές ή εθνοπολιτισμικές ομάδες, οι διαφορετικές εκδοχές σεξουαλικότητας και τα διαφορετικά φύλα, οι διαφορετικές δεξιότητες και πολιτικές τάσεις, τα οποία από κοινού συγκροτούν τη σύγχρονη πόλη, μπορούν να ανακαλύψουν εκ νέου η μία την άλλη με ανθρώπινους όρους και ταυτόχρονα να ανακαλύψουν εκ νέου την πόλη τους και την ιστορία της» (Griffiths 1993). Η δόμηση της δημόσιας επικράτειας στηρίζεται στην ύπαρξη παραδοσιακών μορφών δημόσιου χώρου (πλατειών, πάρκων κλπ.) και στην αναζωογόνησή τους μέσα από πολιτιστικές δραστηριότητες.

Ο πολιτιστικός σχεδιασμός θέτει αυτό που ο Sennett (1977) αναγνωρίζει ως θεμελιώδες αστικό πρόβλημα: την έλλειψη ισορροπίας μεταξύ «urbs και civitas (κατοίκου της πόλης και πολίτη), θεμέλιων λίθων και τελετών, καταφυγίου και αισθήματος, εμπορίου και πολιτείας, εκτός και εντός» (Mercer 1991). Ο πολιτιστικός σχεδιασμός που βασίζεται στο ευρωπαϊκό μοντέλο του αστικού βίου γίνεται αντιληπτός ως μέσο που μπορεί να γκρεμίσει «τα τείχη» που χωρίζουν τους κατοίκους της πόλης. Ο Mercer (1991) επισημαίνει ότι το αίτημα της επίτευξης ενός «σύγχρονου αστικού πολιτισμού» αρθρώνεται γύρω από πολλούς άξονες, όπως η αντίληψη της πόλης ως ενός «σταδίου», η χρήση μιας γκάμας πολιτισμικών κεφαλαίων και η σύνδεση οικονομικών, κοινωνικών και πολιτισμικών στόχων. Υποστηρίζει επίσης (1991) ότι «ο πολιτιστικός σχεδιασμός μπορεί να επανακαθορίσει τη φύση και το νόημα της δημόσιας επικράτειας».

Οι πόλεις στην προσπάθειά τους να επιβιώσουν, αναγκάζονται να ανταγωνιστούν με άλλες πόλεις στο πεδίο των οικονομικών επενδύσεων, αναζητώντας τρόπους να βελτιώσουν την εικόνα τους σύμφωνα με τους κανόνες της διεθνούς αγοράς. Σ' αυτή την κατεύθυνση επιδιώκουν να μετατραπούν σε ελκυστικούς προορισμούς για επιχειρηματικές, βιομηχανικές και τουριστικές επενδύσεις. Όπως υπάρχουν πόλεις που ευημερούν σε βάρος άλλων, υπάρχουν και μεγάλες περιοχές μέσα σε πόλεις - ακόμα και σε μεγάλες πόλεις όπως το Λονδίνο και η Νέα Υόρκη-, που είναι παρηκμασμένες και περιθωριοποιημένες. Οι μεταβολές της βιομηχανικής παραγωγής και η διεθνής κίνηση των επενδύσεων κεφαλαίων αφήνουν ελεύθερες μεγάλες εκτάσεις κυρίως κοντά στο κέντρο των πόλεων και στα παραλιακά τους μέτωπα. Οι πόλεις υιοθετούν στρατηγικές για να μεταβάλουν το δομημένο περιβάλλον και να οδηγήσουν στην ανάπλαση παρηκμασμένων αστικών χώρων. Με αυτή τη μέθοδο προσπαθούν να βελτιώσουν το προφίλ τους στο πλαίσιο ενός παγκόσμιου ανταγωνισμού σε επίπεδο

εικόνων, ευδαιμονίας και πολιτισμού. Οι επιδέξιοι χειρισμοί αναβάθμισης της εικόνας της πόλης συνδυάζονται συνήθως με εκστρατείες μάρκετινγκ, δημόσιες επενδύσεις και σχέδια αστικής ανάπτυξης. Οι δύο πιο σημαντικές προσεγγίσεις αστικής ανάπτυξης και φανταστικής σύλληψης της πόλης είναι η αμερικανοποίηση, που εκφράζεται δια της κατασκευής εμπορικών κέντρων και η ευρωπαϊκοποίηση, που μέσω του πολιτιστικού σχεδιασμού επιχειρεί να αναπαράξει τη μορφή και την αίσθηση των ευρωπαϊκών πόλεων. Τις προσεγγίσεις αυτές υιοθέτησαν πόλεις από όλο τον κόσμο προκειμένου να αντισταθμίσουν τις αρνητικές επιπτώσεις - χωρικές, πολιτισμικές και οικονομικές - της αποβιομηχάνισης και των διεθνών οικονομικών μεταβολών.

Η αστική ανάπτυξη με την κατασκευή εμπορικών κέντρων ξεκίνησε τη δεκαετία του '50 στις Ηνωμένες Πολιτείες. Η προσέγγιση αυτή αφορά ριζικούς μετασχηματισμούς μεγάλων εδαφικών εκτάσεων, κυρίως λιμανιών ή βιομηχανικών περιοχών. Τα εμπορικά κέντρα αυτού του τύπου χαρακτηρίζονται από την εφαρμογή της ενοποιητικής οπτικής της μεταμοντέρνας αρχιτεκτονικής και στεγάζουν διαφορετικές μεταξύ τους δραστηριότητες όπως διασκέδαση, ψυχαγωγία και εμπόριο. Σε πολλές περιπτώσεις φιλοξενούν συνεδριακά κέντρα, πολυτελή ξενοδοχεία, θέατρα, εστιατόρια, ενυδρεία και αθλητικές εγκαταστάσεις. Τα εμπορικά κέντρα έχουν επικριθεί για την ομοιομορφία τους, την ενθάρρυνση των μεσαίων στρωμάτων για κατανάλωση και την αποτυχία τους να αποτελέσουν λύση σε πολλά κοινωνικά και οικονομικά προβλήματα, όπως είχαν υποσχεθεί οι εμπνευστές τους. Επίσης επικρίθηκαν γιατί παραμέλησαν τον τοπικό πολιτισμό και απέτυχαν να υποστηρίξουν τις τοπικές πολιτιστικές υποδομές. Τα ζητήματα αυτά τίθενται στο επίκεντρο της δεύτερης προσέγγισης για μια νέα φανταστική σύλληψη της πόλης μέσα από τον πολιτιστικό σχεδιασμό ή την ευρωπαϊκοποίηση.

Οι ρίζες του πολιτιστικού σχεδιασμού εντοπίζονται σε μια αμήχανη ανάμιξη των σοσιαλδημοκρατικών αρχών της ελεύθερης πρόσβασης και της ισότητας, που θεμελιώνονται σε έναν ανθρωπολογικό ορισμό του πολιτισμού, με ένα νεοφιλελευθερισμό που υποστηρίζει κυρίως την αντιμετώπιση των τεχνών και των πολιτιστικών δραστηριοτήτων ως βιομηχανιών. Το αποτέλεσμα αυτής της μίξης είναι ένα υβριδικό μοντέλο που ενθαρρύνει τη χρήση του πολιτισμού - σε συνδυασμό με άλλες κοινωνικές και οικονομικές πολιτικές - ως εργαλείου για την αναζωογόνηση του αστικού τοπίου, την αναγέννηση της τοπικής οικονομίας, την καλλιέργεια της πολιτισμικής ταυτότητας της κοινότητας και την υποστήριξη της κοινωνικής ισότητας. Με δεδομένες λοιπόν τις προϋποθέσεις και τις εντάσεις που υπάρχουν στα θεωρητικά του θεμέλια, δεν είναι παράξενο που ο πολιτιστικός σχεδιασμός δεν κατάφερε σχεδόν ποτέ να εκπληρώσει τους πολύπλευρους στόχους του, συχνά μάλιστα αποτελούσε ελάχιστα περισσότερα από μια αρκετά επεξεργασμένη πολιτική των τεχνών (Stevenson 2007).

Ο πολιτιστικός σχεδιασμός και η δημιουργική πόλη

Τη δεκαετία του 1980, η τοπική πολιτιστική ανάπτυξη προστέθηκε στην πολιτική ατζέντα πόλεων και περιοχών των αναπτυγμένων χωρών όλου του κόσμου. Στη Μεγάλη Βρετανία, την Αυστραλία, τις Ηνωμένες Πολιτείες και τον Καναδά, ο πολιτιστικός σχεδιασμός που γινόταν σε επίπεδο πόλης αναδείχθηκε στη

σημαντικότερη καινοτομία των τελευταίων χρόνων στον τομέα της τοπικής πολιτιστικής πολιτικής. Ταυτόχρονα, η ρητορική της Δημιουργικής πόλης εξελίχθηκε σε μια ισχυρή κοινοτοπία (Landry και Bianchini 1995, Greenhalgh 1998). Οι προτεραιότητες του Συμβουλίου της Ευρώπης στον τομέα της πολιτιστικής ανάπτυξης (Bennett 2001) καθώς και των νέων Κοινοβουλίων της Σκοτίας και της Ουαλίας, τόνισαν τη σημασία που έχει η επένδυση στην ενίσχυση της δημιουργικότητας πόλεων και περιοχών, προκειμένου να γίνει ο βασικός πυλώνας για την αναζωογόνηση των τοπικών οικονομιών και παράλληλα να αναδείξει τη διαφορετικότητα των διάφορων τόπων σε συμβολικό επίπεδο (Stevenson 2003).

Προβάλλεται ο πολιτιστικός σχεδιασμός σαν το μέσο που θα εντάξει την πολιτιστική δραστηριότητα επιμέρους τόπων στην αστική ατζέντα, με σκοπό να βελτιώσει τη ζωή της πόλης και τη μορφή του δομημένου περιβάλλοντος. Στο πλαίσιο αυτό, επιχειρείται η αναθεώρηση αστικών πολιτιστικών δραστηριοτήτων όπως οι εκφραστικές τέχνες, σε συνδυασμό με ευρύτερες οικονομικές, αστικές και κοινωνικές πολιτικές (McNulty κ.ά. 1986, McNulty 1988, 1991). Έτσι λοιπόν, σε εννοιολογικό επίπεδο, ο πολιτιστικός σχεδιασμός έχει ευρύτερους στόχους από την απλή διεκδίκηση ενός ρόλου για την καλλιτεχνική δραστηριότητα μιας πόλης. Οι υπέρμαχοι αυτού του πλάνου υποστηρίζουν ότι εφόσον συνδυαστεί με ζητήματα αστικής πολιτικής, όπως τα δημόσια μεταφορικά μέσα, το οδικό δίκτυο, ο φωτισμός των δρόμων, η ασφάλεια της πόλης και άλλα παρόμοια θέματα και δραστηριότητες (Landry κ.ά., 1996), μια πολύπλευρη πολιτιστική πολιτική σε επίπεδο τοπικής αυτοδιοίκησης, για θέματα όπως ο ελεύθερος χρόνος, η αναψυχή, οι καλλιτεχνικές και ψυχαγωγικές δραστηριότητες, μπορεί να πετύχει ευρύτερους κοινωνικούς στόχους συμβάλλοντας σημαντικά στη βελτίωση της «ποιότητας» του αστικού βίου (Evans 2001).

Υπό την έννοια του ανθρωπολογικού ορισμού του πολιτισμού, οι στόχοι του πολιτιστικού σχεδιασμού είναι ευρύτατοι, δεδομένου ότι οι υποστηρικτές του αναγνωρίζουν τη νομιμότητα κάθε μορφής πολιτιστικής δραστηριότητας, συμπεριλαμβανομένης και της εμπορικής. Κατόπιν τούτου, οι πολιτιστικές δραστηριότητες και οι πολιτιστικοί πόροι (cultural resources) νοούνται ως δυναμικές και διεισδυτικές διαδικασίες και όχι ως στατικές καλλιτεχνικές δημιουργίες. Ο πολιτισμός «είναι αυτό που θεωρούν πολιτισμό οι άνθρωποι που μετέχουν σε αυτόν» (Mercer 1991). Στο πλαίσιο αυτού του ορισμού, ο πολιτιστικός σχεδιασμός πρέπει να συνδυάζεται με ζητήματα που αφορούν την πόλη όπως ο σχεδιασμός του δομημένου περιβάλλοντος, η πολιτική της στέγασης, το λιανικό εμπόριο, η αστυνόμευση και ένα ακόμα πλήθος οικονομικών δραστηριοτήτων και πρωτοβουλιών (Bianchini κ.ά. 1988, Bianchini 1991, Mercer 1991). Έτσι λοιπόν, ο πολιτιστικός σχεδιασμός εμφανίζεται σαν μια νέα μορφή προσέγγισης του πολεοδομικού σχεδιασμού (Evans 2001). Ενδιαφέρεται τόσο για το σχεδιασμό όσο και για τη διοίκηση της πόλης (Mercer 1991). Όπως επισημαίνει ο Bianchini (1991), «τα κέντρα λήψης αποφάσεων θα πρέπει κατηγορηματικά και συνειδητά να αναγάγουν τις πολιτικές του πολιτισμού σε συστατικό στοιχείο κάθε αναπτυξιακής στρατηγικής για την πόλη. Στο πλαίσιο αυτό, η έννοια του “πολιτιστικού σχεδιασμού”, εφόσον ενσωματωθεί και κυριαρχήσει σε κάθε αναπτυξιακή στρατηγική, ... μπορεί να γίνει ένα πολύτιμο εργαλείο των κέντρων λήψης αποφάσεων». Όπως η Βοστώνη και η Βαλτιμόρη αποτελούν τα χαρακτηριστικότερα παραδείγματα αμερικανοποίησης λόγω του μοντέλου των

εμπορικών συγκροτημάτων, έτσι και η Γλασκώβη στη Σκωτία αναδείχθηκε σε ένα από τα πιο συζητημένα παραδείγματα ευρωπαϊκοποίησης ή αλλιώς της προσέγγισης του πολιτιστικού σχεδιασμού. Αποτέλεσε το μοντέλο, που επιχείρησαν να αντιγράψουν και άλλες πόλεις.

Τα δύο επόμενα κεφάλαια στηρίζονται κυρίως στο βιβλίο “*Τα νέα αστικά τοπία και η ελληνική πόλη*”, Γοσποδίνη, Α., Μπεριάτος, Η. (2006), Αθήνα, Κριτική.

Clusters πολιτιστικών και ψυχαγωγικών δραστηριοτήτων - Η δημιουργία Πολιτιστικών Επικέντρων

Σε όλες τις περιόδους της ιστορίας του αστικού πολιτισμού, οι πόλεις πάντα επιδείκνυαν την ικανότητα να δρουν ως κέντρα πολιτιστικών δραστηριοτήτων και να παράγουν πολιτισμό με τη μορφή καλών τεχνών και τεχνοτροπιών ή νέων ιδεών και αντιλήψεων. Ωστόσο, από τα τέλη του 20^{ου} αιώνα, η μεταβιομηχανική πόλη έχει κατεξοχήν μετατραπεί σε κόμβο πολιτιστικής οικονομικής ανάπτυξης (Sassen και Roost 2000).

Πριν από τα μέσα της δεκαετίας του '80 πολεοδόμοι, αρχιτέκτονες αλλά και πολιτικοί στην αυτοδιοίκηση των πόλεων θεωρούσαν την ανάπτυξη πολιτιστικών δραστηριοτήτων στην πόλη ως μέσο βελτίωσης της ποιότητας του αστικού χώρου. Από τα τέλη της δεκαετίας του '80 οι πολιτιστικές δραστηριότητες θεωρούνται ο σημαντικότερος μοχλός μεγέθυνσης της αστικής οικονομίας. Όπως χαρακτηριστικά αναφέρει ο Scott (1997) «... ο ίδιος ο καπιταλισμός κινείται σε μια φάση στην οποία οι πολιτιστικές μορφές και τα νοήματα γίνονται κυρίαρχα στοιχεία της παραγωγικής στρατηγικής, μέσα στην οποία ολόκληρο το βασίλειο του ανθρώπινου πολιτισμού υποβάλλεται όλο και περισσότερο σε εμπορευματοποίηση» .

Το φαινόμενο των οικονομιών πολιτιστικής κατανάλωσης στη μεταβιομηχανική πόλη έχει εκτενώς συζητηθεί σε πολλές μελέτες. Μεταξύ των πρώτων που έγραψαν σχετικά με το θέμα ήταν οι Zukin (1991, 1997), Bianchini (1993) και Lash και Urry (1994). Η Zukin, ήδη από το 1991, είχε αναλύσει και παρουσιάσει διαφορετικούς τύπους νέων καταναλωτικών αστικών τοπίων (consumption-based urban landscapes), όπως οι μεταμοντέρνες αστικές περιοχές-θέρετρα στο Miami, Orlando και Los Angeles, τα αναπλασμένα και αναζωογονημένα κέντρα (gentrified downtowns) στη Νέα Υόρκη, Βοστόνη και Σικάγο. Στο βιβλίο της “*The Cultures of Cities*” (1997), η Zukin τόνισε με έμφαση ότι «με την οικονομική παρακμή και εξαφάνιση των μεταποιητικών επιχειρήσεων, ο πολιτισμός γίνεται ολοένα και περισσότερο η κυρίαρχη οικονομική δραστηριότητα των πόλεων, ο βασικός πόρος τουριστικής ανάπτυξης και η κρίσιμη ανταγωνιστική αιχμή των πόλεων. Η μεγέθυνση της πολιτιστικής κατανάλωσης και των σχετικών “βιομηχανιών” (π.χ. καλών τεχνών, νεωτεριστικής κουζίνας, μόδας, μουσικής κ.λπ.), τονώνουν τη “συμβολική” οικονομία της πόλης και την ικανότητά της και παράγει νέα σύμβολα και νέους χώρους» (Zukin 1997). Ομοίως, ο Bianchini (1993) υποστήριξε ότι στη μεταβιομηχανική εποχή, η σχέση μεταξύ πολιτιστικής έκφρασης και πόλης έχει αντιστραφεί: Η πολιτιστική έκφραση δεν θεωρείται πια μια κοινωνικοοικονομική πρακτική που πηγάζει από την αστική ζωή και ανάπτυξη, αλλά αντίθετα ο κινητήριος μοχλός της αστικής οικονομίας. Οι Lush και Urry (1994)

υποστήριξαν ότι στο νέο περιβάλλον της παγκοσμιοποίησης οι πολιτιστικές βιομηχανίες ανθούν διότι πραγματώνουν ακριβώς τη σχέση αλληλεπίδρασης μεταξύ του παγκόσμιου και του τοπικού. Από αυτό το χαρακτηριστικό τους απορρέουν και οι μεγάλες δυνατότητές τους να λειτουργούν ως ανταγωνιστική αιχμή, ακόμη πιο κρίσιμη και από τις οικονομικές δραστηριότητες που βασίζονται στην πληροφορία και τη γνώση.

Κατά την τελευταία δεκαετία και πλέον είμαστε μάρτυρες ενός επιταχυνόμενου ρυθμού ανάπτυξης των πολιτιστικών οικονομικών δραστηριοτήτων των πόλεων. Ο Sir Peter Hall (2000) υποστηρίζει ότι οι πόλεις έχουν περάσει με ιλιγγιώδη ταχύτητα από την οικονομία της μεταποίησης στην οικονομία των συστημάτων πληροφορίας και γνώσης, και από εκεί στην πολιτιστική οικονομία. Ο πολιτισμός θεωρείται τώρα «το μαγικό υποκατάστατο για όλα τα εργοστάσια και τις αποθήκες που χάθηκαν, ο μηχανισμός που θα δημιουργήσει νέες αστικές εικόνες, κάνοντας την πόλη πιο ελκυστική τόσο στο μετακινούμενο κεφάλαιο όσο και στους μετακινούμενους ελεύθερους επαγγελματίες στα πλαίσια της παγκοσμιοποίησης» (Hall 2000). Ο Scott (1997) ερμηνεύει τον επιταχυνόμενο ρυθμό ανάπτυξης των πολιτιστικών βιομηχανιών ως αποτέλεσμα του αυξανόμενου διαθέσιμου εισοδήματος του καταναλωτή και του αυξανόμενου ελεύθερου χρόνου των νέων μεσαίων τάξεων στις αναπτυγμένες χώρες. Ομοίως, ο Nichols Clark (Clark κ.ά., 2002) περιγράφει ένα νέο μοντέλο αστικής διακυβέρνησης επικεντρωμένο στην ανάπτυξη των πόλεων -οικονομική και δημογραφική- μέσω της προσφερόμενης ποιότητας του χώρου (amenity urban growth). Η επιτυχία αυτού του μοντέλου πηγάζει από το γεγονός ότι οι μορφωμένοι και ταλαντούχοι νέοι επαγγελματίες και το προσωπικό υψηλής τεχνολογίας, που μπορούν να εγκατασταθούν όπου επιλέξουν, κυρίως προτιμούν τις πόλεις που ανταγωνίζονται γι' αυτούς μέσω της προσφερόμενης ποιότητας του αστικού χώρου. Επίσης, αυτές οι κοινωνικοοικονομικές ομάδες της νέας μεσαίας τάξης συμβάλλουν έμμεσα στην ανάπτυξη και αναβίωση κεντρικών αστικών περιοχών. Προτιμούν ως τόπο κατοικίας και εργασίας τα κέντρα των μεγάλων πόλεων έναντι άλλων μορφών αστικών σχηματισμών (όπως π.χ. προάστια, μικρές πόλεις) εξαιτίας ακριβώς της ικανότητας των κέντρων των μεγάλων πόλεων να ανταποκρίνονται σε μια ευρεία γκάμα πολιτιστικών επιλογών, αισθητικών και στιλιστικών αναζητήσεων και κοσμοπολίτικης ατμόσφαιρας. Ως εκ τούτου, για τον Nichols Clark, οι κυρίαρχες αστικές πολιτικές περνούν τώρα σε μια νέα φάση -από την παροχή μεγαλύτερων οικονομικών κινήτρων και διευκολύνσεων στις επιχειρήσεις στην παροχή υψηλής ποιότητας αστικού χώρου τόσο για τους επισκέπτες όσο και για τους κατοίκους (Clark και Rempel 1997, Clark και Hoffmann-Martino 1998, Clark κ.ά., 2002). Ο Hannigan στο βιβλίο του *Fantasy city* (1998) περιγράφει τα κύρια χαρακτηριστικά της μεταβιομηχανικής πόλης που αναπτύσσεται χάρη της οικονομίας του πολιτισμού και της κατανάλωσης: Η πόλη χαρακτηρίζεται και κυριαρχείται από: α) θεματική διάρθρωση του χώρου (theme-centered), β) εμβληματικές μορφές χώρου που συμβάλλουν στο marketing (aggressively branded), γ) συνεχή λειτουργία καθ'όλο το εικοσιτετράωρο, δ) πρότυπο σχεδιάσμά του χώρου (modular in design), ε) έντονο διαχωρισμό των νέων περιοχών από τις παλιές γειτονιές και τέλος, στ) μεταμοντέρνα εικόνα και λειτουργία.

Στα παραπάνω χαρακτηριστικά της Φανταστικής πόλης όπως προσδιορίζεται από τον Hannigan, θα μπορούσε να προστεθεί το φαινόμενο των χωρικών συγκεντρώσεων

πολιτιστικών δραστηριοτήτων - πολιτιστικό clustering: Πριν από τη δεκαετία του '90, τα πολιτιστικά κτίρια και κτιριακά συγκροτήματα, ακόμη και εκείνα που αντιπροσώπευαν μεγάλα έργα και εμβληματικές αρχιτεκτονικές μορφές, όπως για παράδειγμα τα Grands projets του Προέδρου Mitterand στο Παρίσι, χαρακτηρίζονταν από διάσπαρτη χωροθέτηση μέσα στις κεντρικές περιοχές της πόλης - ίσως με μικρές τυχαίες συγκεντρώσεις. Όμως από τη δεκαετία του '90 και μετά ο επιταχυνόμενος ρυθμός ανάπτυξης των πολιτιστικών οικονομικών δραστηριοτήτων στις πόλεις συνοδεύτηκε παράλληλα από μια ισχυρή τάση για χωρική συγκέντρωση και ομαδοποίηση των πολιτιστικών βιομηχανιών (cultural clustering). Ο Mommaas (2004) αναφέρει ότι η τάση χωρικής συγκέντρωσης και ομαδοποίησης των πολιτιστικών δραστηριοτήτων αποτελεί προχωρημένο στάδιο της χρήσης του πολιτισμού ως κινητήριου μοχλού της αστικής οικονομίας. Αποτελεί σημαντική μεταβολή και δηλώνει το πέρασμα «από τις απλές πολιτικές που στόχευαν στην οργάνωση περιστασιακής κατανάλωσης πολιτιστικών θεαμάτων σε πιο ολοκληρωμένες στρατηγικές πολιτικές που στοχεύουν στη δημιουργία πλήθους χώρων εν σειρά, ακόμη και ολόκληρων αστικών περιοχών, για πολιτιστική παραγωγή και δημιουργικότητα» (Mommaas 2004). Σε ορισμένες περιπτώσεις η χωρική συγκέντρωση και ομαδοποίηση φαίνεται να δημιουργείται αυθόρμητα από ιδιωτική πρωτοβουλία και επενδύσεις και να διατηρείται ανεπίσημα, αλλά στις περισσότερες περιπτώσεις προγραμματίζεται και σχεδιάζεται από τον δημόσιο τομέα και τους φορείς της πόλης.

Η γένεση του φαινομένου των πολιτιστικών clusters έχει τις ρίζες του στη δεκαετία του '80 και τις πρώτες αστικές πολιτικές για την αναδόμηση, ανάπλαση και αναζωογόνηση υποβαθμισμένων αστικών περιοχών σε υπολειμματική - συνήθως πρώην βιομηχανικών περιοχών μέσα στην πόλη. Ειδικότερα, οι ταχύτατα αναπτυσσόμενες -ήδη από τη δεκαετία του '80- πολιτιστικές δραστηριότητες χρησιμοποιήθηκαν από τους φορείς των πόλεων ως καταλύτης για την αστική αναγέννηση. Κατά συνέπεια, δημιουργήθηκαν τα πρώτα πρώιμα πολιτιστικά clusters σε πρώην υποβαθμισμένες κεντρικές αστικές περιοχές, που αναζωογονήθηκαν κυρίως από τη μετεγκατάσταση εκεί πολιτιστικών και ψυχαγωγικών δραστηριοτήτων.

Η ενίσχυση του φαινομένου των πολιτιστικών clusters από τη δεκαετία του '90 και μετά συνδέεται και με τις προσπάθειες των πόλεων να κερδίσουν στον ανταγωνισμό και να φιλοξενήσουν μεγάλα διεθνή γεγονότα όπως οι Ολυμπιακοί Αγώνες, η Πολιτιστική Πρωτεύουσα της Ευρώπης ή η Παγκόσμια Έκθεση (World Expo). Αφενός, για τη φιλοξενία τέτοιων μεγάλων διεθνών εκδηλώσεων (mega events), το σύνολο των αναγκαίων κτιριακών εγκαταστάσεων απαιτεί μεγάλης έκτασης χώρους σε άμεση γειτνίαση. Αφετέρου, σχετικές μελέτες ανέπτυξαν επιχειρήματα όπως ότι η χωρική συγκέντρωση όλων των απαιτούμενων κτιριακών εγκαταστάσεων στην ίδια περιοχή μπορεί να αποτελέσει ευκαιρία για την αναγέννηση υποβαθμισμένων κεντρικών αστικών περιοχών, καθώς και εργαλείο για την αναβάθμιση της εικόνας της πόλης και την ενίσχυση της ταυτότητας του χώρου. Έτσι, αρκετές πόλεις (π.χ. Βαρκελώνη, Σεβίλλη, Λισαβόνα) οδηγήθηκαν στην επιλογή μιας και μόνης περιοχής για τη δημιουργία όλων των απαιτούμενων νέων εγκαταστάσεων για τη φιλοξενία των μεγάλων διεθνών γεγονότων και, κατά συνέπεια, δημιουργήθηκε μια δεύτερη γενιά πολιτιστικών clusters.

Εικόνα 1 – Το πολιτιστικό σύμπλεγμα Westergasfabriek στο Άμστερνταμ. Ένα πρώην εργοστάσιο παραγωγής ενέργειας μετατράπηκε σε πολυχώρο πολιτιστικών εκδηλώσεων, που φιλοξενεί μεταξύ άλλων κινηματογραφικές προβολές, θεατρικές παραστάσεις, συναυλίες και φεστιβάλ. (Πηγή: <http://www.stedelijkinterieur.com/incl/downloads/Westergasfabriek-Amsterdam-highres.jpg>)

Επίκεντρα πολιτισμού και αναψυχής στα χωρικά όρια της πόλης με το φυσικό υδάτινο στοιχείο

Ένα διεθνές πολεοδομικό φαινόμενο που χαρακτηρίζει τις τελευταίες δύο δεκαετίες είναι η ανάπλαση των αστικών θαλάσσιων μετώπων και η δημιουργία επίκεντρων πολιτισμού και αναψυχής στα χωρικά όρια της πόλης με το υδάτινο στοιχείο. Η γένεση του φαινομένου και η αναγκαιότητα ανάπλασης των αστικών θαλάσσιων μετώπων έχουν σχέση με την παρακμή παλαιών λιμενικών εγκαταστάσεων που βρίσκονται στα κέντρα των πόλεων και λόγω στενότητας χώρου αδυνατούν να εκσυγχρονίσουν τον τεχνολογικό τους εξοπλισμό. Η μεταφορά των λιμενικών δραστηριοτήτων σε νέες σύγχρονες εγκαταστάσεις στο περιαστικό θαλάσσιο μέτωπο επέτρεψε σε πολλές πόλεις να μετατρέψουν τις παλιές λιμενικές προβλήτες και αποθήκες σε χώρων πολιτισμού και αναψυχής (μουσεία, γκαλερί, αίθουσες συναυλιών κλπ.). Συχνά, οι δράσεις ανάπλασης των λιμενικών χώρων ενεθάρρυναν και την αναζωογόνηση γειτονικών υποβαθμισμένων περιοχών κατοικίας, χονδρεμπορίου ή βιομηχανίας σε επαφή με το θαλάσσιο μέτωπο και τη δημιουργία clusters δημοφιλούς αναψυχής με εστιατόρια, καφετέριες, bars, clubs, δισκοπωλεία, βιβλιοπωλεία κλπ. Η ανάπλαση των αστικών θαλάσσιων μετώπων ξεκίνησε από την Αμερική στα τέλη της δεκαετίας του '70 με την ανάπλαση του Inner Harbor της Βαλτιμόρης και διαδόθηκε στην Ευρώπη και στον υπόλοιπο κόσμο τις δεκαετίες του '80 και του '90. Σταδιακά, εντατικοποιήθηκε και

μετασχηματίστηκε αυτό το πολεοδομικό φαινόμενο της πολιτιστικοποίησης των χωρικών ορίων της πόλης με το φυσικό υδάτινο στοιχείο.

Αρχικά στη δεκαετία του '80, το φαινόμενο βρήκε εφαρμογή στις αναπτυγμένες χώρες του οικονομικού πυρήνα της Ευρώπης και μάλιστα στις κεντρικές παραθαλάσσιες ζώνες των μητροπόλεων και των μεγάλων πόλεων. Χαρακτηριστικά πρώιμα παραδείγματα στην Ευρώπη αποτελούν η ανάπλαση του St. Catherine's Dock στο Λονδίνο, η ανάπλαση των Liverpool Docks, καθώς και η ανάπλαση της κεντρικής παραλιακής ζώνης της Βαρκελώνης στο πλαίσιο της προετοιμασίας της πόλης για τους Ολυμπιακούς του 1992.

Στη δεκαετία του '90, το φαινόμενο επεκτάθηκε σε χώρες της οικονομικής περιφέρειας της Ευρώπης, όπως η Πορτογαλία και η Ελλάδα (Gospodini 2001). Ξεκίνησε να εφαρμόζεται όχι μόνο στις μεγάλες παραλιακές πόλεις, αλλά και σε άλλες μεσαίου μεγέθους καθώς επίσης και σε ηπειρωτικές πόλεις κατά μήκος των όχθων ποταμών. Ταυτόχρονα, οι αναπλάσεις των χωρικών ορίων των πόλεων με το υδάτινο στοιχείο άρχισαν να χαρακτηρίζονται από καινοτομίες στον αστικό και τον αρχιτεκτονικό σχεδιασμό του χώρου και από εμβληματικά έργα. Το χαρακτηριστικότερο ίσως παράδειγμα αυτής της περιόδου απαντάται στο Μπιλμπάο της Ισπανίας και συγκεκριμένα στην περιοχή Abandoibarra στη νότια όχθη του ποταμού Nervión, η οποία μετά την ανάπλασή της περιλαμβάνει το Μέγαρο Μουσικής και Συνεδρίων (Euskalduna Palace) σχεδιασμένο από τους Federico Soriano και Dolores Palacios, την πεζογέφυρα Volantin σχεδιασμένη από τον Santiago Calatrava και κυρίως το εμβληματικό κτίριο του Guggenheim Museum του Frank Gehry. Η επιτυχία καινοτόμων αρχιτεκτονικών μορφών και εμβληματικών έργων, όπως το Guggenheim Museum, δημιούργησε μόδα που τη μιμήθηκαν και την υιοθέτησαν και άλλες πόλεις.

Στις μέρες μας, το φαινόμενο της πολιτιστικοποίησης των αστικών θαλάσσιων μετώπων φαίνεται να μετασχηματίζεται περαιτέρω και να δημιουργεί νέα τοπία. Οι αναπλάσεις παραλιακών περιοχών που μετατρέπονται σε επίκεντρα πολιτισμού και αναψυχής, που άρχισαν να υλοποιούνται σε μητροπόλεις της νοτιοανατολικής Ασίας και της Αυστραλίας (στην περιοχή West Kowloon του Χονγκ Κονγκ και στη Μελβούρνη) γίνονται πλέον σε πολύ μεγαλύτερη έκταση. Στην περίπτωση του West Kowloon του Χονγκ Κονγκ, η επιφάνεια της ανάπλασης ξεπερνά τα 40 εκτάρια. Επιπλέον, τα νέα παραλιακά επίκεντρα πολιτισμού και αναψυχής συνδυάζονται με νέα επιχειρηματικά επίκεντρα σε άμεση γειτνίαση. Στην περίπτωση αυτή, το αναδυόμενο νέο αστικό τοπίο είναι ένα εκτεταμένο πολύκεντρο πολιτισμού, ψυχαγωγικών και επιχειρηματικών δραστηριοτήτων. Επίσης, η ανάπλαση και πολιτιστικοποίηση των θαλάσσιων μετώπων δεν εφαρμόζεται μόνο στα κέντρα αλλά και στις παρυφές της πόλης, όπως είναι το παράδειγμα της Βαρκελώνης και του Φόρουμ των Πολιτισμών 2004.

1.1 Περιπτώσεις αναπλάσεων στην Ευρώπη με κινητήριο μοχλό τον πολιτισμό

- *Το νέο Μουσείο της Ακρόπολης και η ενοποίηση των αρχαιολογικών χώρων της Αθήνας*

Το 1976, με την έναρξη, υπό την αιγίδα της UNESCO, των συστηματικών εργασιών συντήρησης των μνημείων της Ακρόπολης, αποφασίστηκε να κατέβουν από τους αρχαίους ναούς τα αρχιτεκτονικά γλυπτά τους και να μεταφερθούν στο μικρό Μουσείο του Βράχου για συντήρηση και προστασία από την ατμοσφαιρική ρύπανση. Τότε διαπιστώθηκε πρόβλημα επάρκειας χώρου και η ανάγκη κατασκευής ενός νέου μουσείου για να στεγάσει και να αναδείξει με σύγχρονη μουσειακή αντίληψη τις αρχαιότητες του μνημειακού συνόλου της Ακρόπολης.

Μετά από τριάντα χρόνια προτάσεις, συζητήσεις, αντιπαραθέσεις και τέσσερις αρχιτεκτονικούς διαγωνισμούς, εκ των οποίων οι δύο διεθνείς, το νέο Μουσείο της Ακρόπολης, που εγκαινιάστηκε το καλοκαίρι του 2009, κατασκευάστηκε σύμφωνα με την αρχιτεκτονική μελέτη των Bernard Tschumi – Μιχάλη Φωτιάδη που κέρδισαν το πρώτο βραβείο στο διεθνή αρχιτεκτονικό διαγωνισμό που προκηρύχθηκε το 2000. Πρόκειται για ορθογωνικό κτήριο με οριζόντιες λιτές γραμμές που αρθρώνεται σε τρία κύρια επίπεδα, βάση, κορμό και στέψη, κατασκευασμένο από οπλισμένο σκυρόδεμα, χάλυβα και διαφανή υαλοστάσια που επιτρέπουν στο φυσικό φως να το διαπερνά. Το συνολικό εμβαδόν του είναι 23.000 m² εκ των οποίων τα 14.000 m² εκθεσιακοί χώροι. Κόστισε 130 εκατομμύρια € και χρηματοδοτήθηκε από την Ελληνική Πολιτεία και το Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης (Ε.Τ.Π.Α.).

Ο χώρος ανέγερσής του είναι το οικοδομικό τετράγωνο με αριθμό 55091 του Δήμου Αθηναίων (περιοχή Μακρυγιάννη) και έχει χαρακτηριστεί ως τέτοιος με το Π.Δ. της 16.1.1979 (ΦΕΚ/708/Δ/14.12.1979), με το Γενικό Πολεοδομικό Σχέδιο του Δήμου Αθηναίων (υπ' αριθμ. 255/45/4.1.1988 απόφαση του Αν. Υπουργού ΠΕΧΩΔΕ - ΦΕΚ/80/Δ/4.2.1988) και ρυθμίστηκε πολεοδομικά με το Π.Δ. της 6.8.1996 (ΦΕΚ/1006/δ/4.9.1996). Το οικόπεδο «Μακρυγιάννη» βρίσκεται στις παρυφές του Βράχου της Ακρόπολης και ακριβώς απέναντι από τη νότια είσοδο του αρχαιολογικού χώρου επί του πεζοδρομίου της Διονυσίου Αρεοπαγίτου. Το συνολικό εμβαδόν του οικοδομικού τετραγώνου είναι 24.356 m² από τα οποία τα 17.960 m² ήταν ιδιοκτησία του δημοσίου. Εντός του δημόσιου κτήματος βρίσκονταν το διατηρητέο κτήριο Weiler (κτίστηκε 1834-35 σε σχέδια του W. von Weiler ως Στρατιωτικό Νοσοκομείο και αργότερα χρησιμοποιήθηκε ως στρατόπεδο της Χωροφυλακής), η φερόμενη ως οικία Μακρυγιάννη, το παρεκκλήσι των Αγ. Αναργύρων και ο ναός του Αγ. Γεωργίου, τα οποία διατηρήθηκαν καθώς και αποθήκες, παραπήγματα και καταφύγια της Χωροφυλακής, τα οποία κατεδαφίστηκαν. Στην υπόλοιπη έκταση υπήρχαν ιδιωτικά ακίνητα που ήταν κατά κύριο λόγο ογκώδεις πολυκατοικίες αλλά και παλαιές διώροφες κατοικίες και εγκαταλελειμμένα παραπήγματα. Στη νότια πλευρά του αναπτύσσεται μια εξαιρετικά πυκνοδομημένη και υποβαθμισμένη περιοχή, το Κουκάκι.

Η χωροθέτηση και ο αρχιτεκτονικός σχεδιασμός του νέου Μουσείου της Ακρόπολης υπαγορεύθηκε από την ανάγκη εξασφάλισης οπτικής επαφής με τα μνημεία του Βράχου, από όπου προέρχονται τα εκθέματά του, την ανάγκη πλήρους ανάπτυξης των αρχιτεκτονικών γλυπτών του Παρθενώνα και των άλλων ναών καθώς και την ανάγκη διατήρησης και ενσωμάτωσης στο κτήριο του Μουσείου του τμήματος της αρχαίας πόλης που έφερε στο φως η εκτεταμένη αρχαιολογική ανασκαφή στο χώρο κατασκευής του.

Για την κατασκευή του Μουσείου και την ανάπτυξη του περιβάλλοντος χώρου του απαλλοτριώθηκε έκταση 6.396 m² και κατεδαφίσθηκαν τα είκοσι έξι (26) συνολικά υφιστάμενα ιδιωτικά ακίνητα (πολυκατοικίες, παλαιές διώροφες κατοικίες και εγκαταλελειμμένα παραπήγματα). Μετά την κατεδάφιση των κτισμάτων ο περιβάλλον χώρος του Μουσείου, έκτασης 7.000 m², φυτεύτηκε με ελαιόδενδρα, νεραντζιές και αρωματικούς θάμνους (δάφνες, δενδρολίβανο, μυρτιές) όπως η φυσική χλωρίδα του Βράχου της Ακρόπολης. Έτσι δημιουργήθηκε ένας ευρύς χώρος αναψυχής που αναβαθμίζει την ποιότητα των υπηρεσιών του Μουσείου και βελτιώνει την αισθητική στον περιβάλλοντα οικιστικό ιστό.

Παράλληλα, στο πλαίσιο του έργου της ενοποίησης των αρχαιολογικών χώρων της Αθήνας πεζοδρομήθηκαν η οδός Διονυσίου Αρεοπαγίτου και η οδός Αποστόλου Παύλου και δημιουργήθηκε ένας υψηλής αισθητικής χώρος περιπάτου και αναψυχής που συνδέει το ναό του Ολυπίου Διός με την Αρχαία Αγορά και τον Κεραμεικό. Επίσης πεζοδρομήθηκαν οι δύο κάθετοι οδοί (Μακρυγιάννη και Μητσαίων) που πλαισιώνουν το Μουσείο. Στην οδό Μακρυγιάννη αναπτύχθηκε μια σειρά από καλαίσθητα καταστήματα (κοσμηματοπωλεία, εστιατόρια, ζαχαροπλαστεία, αναψυκτήρια).

Η κατασκευή της στάσης «Ακρόπολη» του Μετρό στην αυλή του Μουσείου, επί της πεζοδρομημένης οδού Μακρυγιάννη προσφέρει άνετη πρόσβαση στους επισκέπτες χωρίς να επιβαρύνεται η περιοχή από την κίνηση και τη στάθμευση οχημάτων, δεδομένου ότι το Μουσείο δεν διαθέτει χώρο στάθμευσης, με αποτέλεσμα τη μείωση της προσπελασιμότητας με ιδιωτικό αυτοκίνητο προς την περιοχή Μακρυγιάννη.

Η παρουσία του Μουσείου Ακρόπολης, ενός κτηρίου διαφορετικού χαρακτήρα και υψηλής αισθητικής στο εσωτερικό ενός ομοιόμορφου και υποτονικού αστικού ιστού δημιούργησε ένα αναγνωρίσιμο τοπόσημο και αναβάθμισε την ποιότητα του αρχιτεκτονικού περιβάλλοντος. Επίσης πυροδότησε διαδικασίες αναμορφώσεων και ανακαινίσεων πολλών γειτονικών ακινήτων (πολυκατοικιών και καταστημάτων) αλλά και αναζήτηση πιο ιδιαίτερων αρχιτεκτονικών λύσεων σε νέες και υφιστάμενες κατασκευές στην ευρύτερη περιοχή με αποτέλεσμα την προσέλκυση κατοίκων υψηλότερων εισοδημάτων δεδομένης και της αύξησης της αγοραίας τιμής των ακινήτων.

Εικόνα 2 - Ο χώρος του Μουσείου Ακρόπολης πριν την κατασκευή του. Εμφανίζεται χαρακτηριστικά η Διονυσίου Αρεοπαγίτου πριν την πεζοδρόμησή της. (Πηγή: Φιλιππούλου, Ε. (2011). Το Νέο Μουσείο της Ακρόπολης, διά πυρός και σιδήρου. Αθήνα, Παπασωτηρίου)

Εικόνα 3 - Το Μουσείο Ακρόπολης. Μπροστά του βρίσκεται το κτίριο Weiler, ενώ διακρίνεται και ο Παρθενώνας. (Πηγή: <http://www.theacropolismuseum.gr/el/content/istoria-0>)

- *Το Μουσείο Guggenheim στο Μπιλμπάο*

Ίσως το διασημότερο παράδειγμα πολιτιστικής ανάπλασης διεθνώς αποτελεί το Μουσείο Σύγχρονης Τέχνης του Μπιλμπάο στη βόρεια Ισπανία. Υπό το φάσμα της αποβιομηχάνισης, η πόλη αυτή των 368.000 κατοίκων σχεδίασε και στήριξε ένα πολυετές τολμηρό πρόγραμμα κοινωνικής και οικονομικής ανάπλασης. Ο κεντρικός πυρήνας ήταν ένα λαμπερό μουσείο, το οποίο πλαισιωνόταν από άλλες δράσεις, όπως η ανάπλαση του λιμανιού της πόλης και η εξυγίανση του ποταμού που τη διασχίζει, ένας νέος αυτοκινητόδρομος και μια πεζογέφυρα προς το μουσείο, ένα νέο κτίριο αεροδρομίου σε μελέτη του Santiago Calatrava, ένα νέο πολιτιστικό κέντρο, πρόγραμμα ανακαίνισης προσόψεων και κατασκευή μετρό σε σχέδια του Sir Norman Foster.

Το κτίριο του μουσείου οφείλει την εντυπωσιακή του παρουσία στον αρχιτέκτονα Frank Gehry. Οι τοπικές αρχές προχώρησαν σε μια συμφωνία με το αμερικανικό ίδρυμα Guggenheim, κατά την οποία η πόλη παραχώρησε την απαιτούμενη έκταση και χρηματοδότησε την κατασκευή του έργου (84 εκατομμύρια €) και την αγορά έργων τέχνης (36 εκατομμύρια €), πλήρωσε δε για την άδεια χρήσης του ονόματος Guggenheim και το management (12 εκατομμύρια €). Η επιτυχία ξεπέρασε τις προσδοκίες, καθώς οι επισκέπτες ανήλθαν σε 930.000-1.000.000 ετησίως, από 400.000 που ήταν η αρχική πρόβλεψη. Με έρευνα που έγινε το 2006 διαπιστώθηκε ότι από το 1997, οπότε το μουσείο άνοιξε τις πύλες του, μέχρι το 2005 είχε καλύψει 18 φορές το κόστος κατασκευής του, συνέβαλε στη δημιουργία 4.361 θέσεων εργασίας και στη διατήρηση άλλων 4.893. Το 2005 είχε άμεσα έσοδα 26 εκατομμύρια € (9 εκατομμύρια € από εισιτήρια, πωλήσεις κ.λπ., 16 εκατομμύρια € από χορηγίες και 1 εκατομμύρια € από εκδηλώσεις που διοργάνωσε). Έλαβε όμως και συμπληρωματική επιδότηση από τις τοπικές αρχές ύψους περίπου 7,3 εκατομμύρια €. Την ίδια χρονιά η πόλη εισέπραξε 139 εκατομμύρια € (εστίαση, ξενοδοχεία, αγορές, μεταφορές, ψυχαγωγία) και το κράτος 27 εκατομμύρια € από φόρους. Επιπλέον, η πόλη ωφελήθηκε λόγω της βελτίωσης των διεθνών και εθνικών μεταφορών και της εγκατάστασης νέων επιχειρήσεων. Η ανεργία μειώθηκε από 14,5% το 1995 σε 9,5% το 2005 και όλα συνέτειναν στο να ενισχυθεί η υπερηφάνεια, η αυτοεκτίμηση και η δημιουργικότητα των κατοίκων. Συμπερασματικά, αποδείχθηκε ότι το όλο σχέδιο υπήρξε μια εξαιρετικά επωφελής επένδυση για ολόκληρη την πόλη.

Εικόνα 4 - Το Μουσείο Guggenheim στο Μπιλμπάο. (Πηγή: <http://en.wikipedia.org/wiki/File:Guggenheim-bilbao-ian05.jpg>)

Εικόνα 5 - Το νέο επίκεντρο πολιτισμού και αναψυχής στην περιοχή Abandoibarra του Μπιλμπάο, στην όχθη του ποταμού Nervion. (Πηγή: <http://www.skyscrapercity.com/showthread.php?t=428703>)

- *Η συνοικία el Raval της Βαρκελώνης*

Η συνοικία el Raval στη Βαρκελώνη είναι μια ιδιαίτερα πυκνοκατοικημένη περιοχή, η οποία θεωρείτο περιθωριακή λόγω των κακών συνθηκών στέγασης, των φτωχών στρωμάτων που την κατοικούν και τη φήμη της πως αποτελεί το κέντρο της πορνείας και των ναρκωτικών της πόλης. Για χρόνια είναι γνωστή ως η περιοχή των κόκκινων φαναριών της Βαρκελώνης, έχοντας το προσωνύμιο «Barrio Chino» (Κινέζικη Συνοικία). Οι βασικοί στόχοι της ανάπλασης που συντελέστηκε ήταν να αλλάξει την κακή φήμη της περιοχής, να ενισχύσει την αίσθηση της ασφάλειας, να την κάνει λιγότερο περιθωριακή, ή όπως εξηγούν οι σχεδιαστές και οι πολιτικοί: «να ομαλοποιήσει την περιοχή».

Κατά τη διαδικασία ανάπλασης της περιοχής, τα δύο βασικά έργα ήταν η κατασκευή του κτιριακού συγκροτήματος Casa de Caritat στο βόρειο τμήμα της συνοικίας και οι εργασίες κατεδάφισης και κατασκευής της «λεωφόρο του Raval» (Rambla del Raval) στο νότιο τμήμα.

- Το κτιριακό συγκροτήματος Casa de Caritat αποτελείται από το Κέντρο Σύγχρονου Πολιτισμού, που εγκαινιάστηκε το 1994, το Μουσείο Σύγχρονης Τέχνης της Βαρκελώνης, που άνοιξε τις πόρτες του το 1995, ενώ η Ένωση Διακοσμητικών Τεχνών μεταφέρθηκε στις νέες της εγκαταστάσεις στην Plaça dels Àngels το 1999.

Τον Ιούλιο του 1987, το δημοτικό συμβούλιο αποφάσισε να κατασκευαστεί ένα νέο κτίριο δίπλα στο παλιό Casa de Caritat, ώστε να στεγάσει το Μουσείο Σύγχρονης Τέχνης της Βαρκελώνης, το οποίο σχεδίασε ο γνωστός Αμερικανός αρχιτέκτονας Richard Meier. Στο χώρο που καταλαμβάνόταν από το Casa de Caritat, δημιουργήθηκε άλλη μια σημαντική εγκατάσταση για την πόλη το 1994, το Κέντρο Σύγχρονου Πολιτισμού. Δίπλα του κτίστηκε το Κέντρο Πολιτιστικών Μελετών και Πόρων, την ίδια χρονιά. Επιπλέον, στον ίδιο χώρο εγκαταστάθηκε το νέο τμήμα Γεωγραφίας και Ιστορίας του Πανεπιστημίου της Βαρκελώνης και η Σχολή Δημοσιογραφίας του Πανεπιστημίου Ramon Llull. Γύρω από την Plaça dels Àngels έχουν εγκατασταθεί παρόμοια συγκροτήματα, όπως το Κέντρο Διεθνών Πληροφοριών και Τεκμηρίωσης της Βαρκελώνης και τα κτίρια της Ένωσης Διακοσμητικών Τεχνών. Επομένως, το δημοτικό συμβούλιο της Βαρκελώνης αποφάσισε να δημιουργήσει μια σειρά από μεγάλης κλίμακας πολιτιστικές εγκαταστάσεις που έπρεπε να πληρούν δύο προϋποθέσεις: πρώτον, ήταν προορισμένες να παράσχουν νέες πολιτιστικές υπηρεσίες στην πόλη συνολικά και, δεύτερον, έπρεπε να ενισχύσουν τη στρατηγική για την ανάπλαση της γειτονιάς el Raval.

- Η Rambla del Raval είναι ένας πεζόδρομος που δημιούργησε 18.300 m² δημόσιου χώρου, στον οποίο υπάρχουν 230 δέντρα και 800 m² γκαζόν, όπως επίσης και ποδηλατοδρόμος. Ο χώρος καταλαμβάνόταν προηγουμένως από 62 κτίρια, τα οποία κατεδαφίστηκαν.

Το 1995, παρουσιάστηκε το σχέδιο για την «λεωφόρο του Raval» (Rambla del Raval), στοχεύοντας στην εκκαθάριση του νότιου τμήματος. Πέντε ολόκληρα οικοδομικά τετράγωνα επηρεάστηκαν και το πρόγραμμα περιλάμβανε την κατεδάφιση 1.384 κατοικιών και 293 εμπορικών χώρων. Ο δενδρόφυτος πεζοδρόμος που δημιουργήθηκε

έχει 58 μέτρα πλάτος και 317 μέτρα μήκος . Η κεντρική ζώνη έχει σχεδιαστεί για υπαίθριες αγορές και άλλες κοινωνικές εκδηλώσεις. Η νέα λεωφόρος βελτιώνει τη ροή της κυκλοφορίας στην περιοχή, μειώνοντας τη συμφόρηση στα στενά μεσαιωνικά δρομάκια που την περιβάλλουν. Νέα οικιστικά συγκροτήματα έχουν κατασκευαστεί στα δύο άκρα της Rambla και τα υφιστάμενα κτίρια ανακαινίζονται ώστε να χρησιμοποιηθούν ως φοιτητικές κατοικίες. Οι περιβαλλοντικές βελτιώσεις περιλαμβάνουν ένα υπόγειο σύστημα αποκομιδής απορριμμάτων. Τα έργα ανάπλασης κόστισαν περισσότερα από 5.000.000 € και το 80 % του ποσού καλύφθηκε από το Ταμείο Συνοχής της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Εικόνα 6 - Το Μουσείο Σύγχρονης Τέχνης της Βαρκελώνης. (Πηγή: [http://www.tripadvisor.co.uk/Attraction_Review-g187497-d190623-Reviews-MACBA Museu d Art Contemporani de Barcelona-Barcelona Catalonia.html](http://www.tripadvisor.co.uk/Attraction_Review-g187497-d190623-Reviews-MACBA_Museu_d_Art_Contemporani_de_Barcelona-Barcelona_Catalonia.html))

Εικόνα 7 - Ο πεζόδρομος Rambla del Raval. (Πηγή: http://en.wikipedia.org/wiki/File:La_Rambla_2009-06-10.jpg)

- *Η περίπτωση της πινακοθήκης Tate Modern στο Λονδίνο*

Η Tate Modern είναι η εθνική πινακοθήκη μοντέρνας τέχνης της μεγάλης Βρετανίας και αποτελεί μέρος του δικτύου μουσείων Tate, μαζί με την Tate Britain, την Tate Liverpool και την Tate St Ives. Η πινακοθήκη φιλοξενείται στον παλιό σταθμό παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας στην περιοχή Bankside (Bankside Power Station), που βρίσκεται στη νότια όχθη του Τάμεση απέναντι από τον καθεδρικό ναό του Αποστόλου Παύλου και συνδέεται με την απέναντι όχθη μέσω της πεζογέφυρας Millennium Bridge.

Το Bankside ήταν μια καθαρά βιομηχανική περιοχή με πλήθος βιομηχανικών δραστηριοτήτων. Το γεγονός αυτό οφείλεται στη τοποθεσία του, καθώς το ποτάμι ήταν το κλειδί για να αναπτυχθούν τέτοιου είδους δραστηριότητες, αφού παρείχε τα μέσα για την μεταφορά υλικών και αγαθών. Στις αρχές του 20ου αιώνα, η αστική αποβιομηχάνιση και οι καταστροφές του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, οδήγησαν την περιοχή στην υποβάθμιση και την παρακμή. Μετά τον πόλεμο, κατασκευάστηκε στην περιοχή ο νέος σταθμός παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας σε δύο φάσεις μεταξύ 1947

και 1963 από τον αρχιτέκτονα Sir Giles Gilbert Scott. Οι τεχνολογικές αλλαγές και η ατμοσφαιρική ρύπανση οδήγησαν στη σταδιακή υποβάθμιση του εργοστασίου και στην οριστική διακοπή της λειτουργίας του το 1981, με αποτέλεσμα να αποκλειστεί η περιοχή από το υπόλοιπο Λονδίνο. Η περιοχή είχε παρακμάσει τόσο τη δεκαετία του '80, που επελέγη σαν χώρος γυρισμάτων από το σκηνοθέτη Stanley Kubrick για την πολεμική ταινία "Full Metal Jacket" (1987). Η απόφαση, λοιπόν, της διοίκησης της Tate να εγκαταστήσει τη νέα πινακοθήκη μοντέρνας τέχνης στο παλιό και εγκαταλελειμμένο εργοστάσιο έδωσε μια νέα πνοή στην άλλοτε υποβαθμισμένη περιοχή.

Μετά την επιλογή αυτή, πραγματοποιήθηκε διεθνής αρχιτεκτονικός διαγωνισμός και τον Ιανουάριο του 1995, οι αρχιτέκτονες Herzog και de Meuron κέρδισαν το πρώτο βραβείο. Ο σεβασμός που επέδειξαν για την αρχιτεκτονική αξία του αρχικού κτίσματος, με ανεπαίσθητες αλλαγές, και η διατήρηση της μορφολογίας του, συνέβαλαν στη δημιουργία ενός κτιρίου τόσο λειτουργικού όσο και σύγχρονου. Η πινακοθήκη Tate Modern αποτελεί πλέον για την πόλη του Λονδίνου ένα τοπόσημο και έναν αστικό μαγνήτη, που προσελκύει καθημερινά πολλούς επισκέπτες και περαστικούς. Η μετατροπή του παλιού κτιρίου του Bankside Power Station σε πινακοθήκη υπήρξε καθοριστική στην αναζωογόνηση της άλλοτε υποβαθμισμένης περιοχής και στον μετασχηματισμό της σε μια σύγχρονη περιοχή, εστιασμένη στον πολιτισμό και τις τέχνες. Είναι σαφές, λοιπόν, ότι πρόκειται για μια προσπάθεια ανάπλασης του αστικού ιστού με έντονο το στοιχείο της πολιτιστικής ανάπτυξης της ευρύτερης περιοχής.

Εικόνα 8 - Η πινακοθήκη Tate Modern στο Λονδίνο. (Πηγή: http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Tate_modern_london_2001_02.jpg)

- *Η πολιτιστική αναζωογόνηση στη Γλασκώβη*

Η οικονομία της Γλασκώβης κατέρρευσε από την αποβιομηχάνιση των δεκαετιών του 1970 και του 1980. Η αντίδρασή της σε αυτή την κρίση ήταν να αγκαλιάσει με ενθουσιασμό μια σειρά έργων αστικής ανάπλασης που βασίζονταν στον πολιτισμό. Στη δεκαετία του 1980, με κεντρικό σλόγκαν “Glasgow’s Miles Better”, ενσωμάτωσε τις εκφραστικές τέχνες και τις πολιτιστικές δραστηριότητες στην αναπτυξιακή στρατηγική της για την αστική αναγέννηση. Μέρος του συνολικού προγράμματος ήταν η αναβάθμιση του αστικού περιβάλλοντος, η δημιουργία νέων μουσείων και η ενθάρρυνση ενός κύκλου πολιτιστικών φεστιβάλ, μια διαδικασία που κορυφώθηκε το 1990 με την ανακήρυξη της πόλης σε «Πολιτιστική Πρωτεύουσα της Ευρώπης». Αυτές οι πρωτοβουλίες στον τομέα της πολιτιστικής πολιτικής συνδυάστηκαν με ένα κυβερνητικό στεγαστικό σχέδιο, την αναπαλαίωση ιστορικών οικοδομημάτων και την κατασκευή νέων χώρων γραφείων. Επρόκειτο για ένα συνδυασμό διαφορετικών σχεδίων, η εφαρμογή των οποίων οδήγησε πολλούς αναλυτές να χαρακτηρίσουν τη Γλασκώβη σαν το πιο επιτυχημένο εγχείρημα αστικής αναγέννησης. Το παράδειγμα της Γλασκώβης έδειξε ότι η ανάπτυξη των τοπικών πολιτιστικών αποθεμάτων και δραστηριοτήτων μπορεί να δώσει το κίνητρο για μια επιτυχημένη αστική ανάπτυξη και μια νέα προσέγγιση της πόλης. Δεν είναι ωστόσο εύκολο να διαπιστωθεί η φύση και η έκταση αυτής της επιτυχίας. Εμφανίζονται νεότερα στοιχεία που δηλώνουν ότι η αναγέννηση μπορεί να ήταν απλώς μια οφθαλμαπάτη ή μια μεταμφίεση που απέκρυψε την αύξηση του ρήγματος μεταξύ φτωχών και πλουσίων. Επίσης, άλλα στοιχεία αποδεικνύουν τα αποτελέσματα παρόμοιων στρατηγικών πολιτιστικού σχεδιασμού, οι οποίες στηρίζονται στην οργάνωση εκδηλώσεων και events χωρίς να κατορθώνουν να αναπτύξουν τις πολιτιστικές υποδομές του συνόλου της πόλης. Παρ’ όλα αυτά, το παράδειγμα της Γλασκώβης παραμένει η θετική αναφορά μιας εφαρμογής του πολιτιστικού σχεδιασμού που στοχεύει στην ανάπτυξη του κέντρου της πόλης και σε μια νέα φανταστική σύλληψη της πόλης. Η περίπτωση της επηρέασε σημαντικά προγράμματα αστικής ανάπτυξης σε ολόκληρο τον κόσμο.

Εικόνα 9 - Πανοραμική άποψη του ποταμού Clyde, που διέρχεται από το κέντρο της Γλασκώβης. (Πηγή: http://www.inspiresport.com/tours/short_haul/multi_sport_destinations/glasgow)

1.2 Πολεοδομία στον Κινηματογράφο

Η σχέση του ανθρώπου με την πόλη και ο σύγχρονος τρόπος ζωής έχουν πολλές φορές περιγραφεί μέσα από ένα πλήθος κινηματογραφικών ταινιών. Οι ταινίες αποτελούν συχνά ιδιαίτερα ρεαλιστικές απεικονίσεις της κοινωνικο-οικονομικής κατάστασης μιας δεδομένης χρονικής στιγμής, έχοντας το πλεονέκτημα να προβάλλουν το μήνυμά τους με άμεσο και ευνόητο τρόπο, σε αντίθεση με άλλες μορφές τέχνης, όπως η λογοτεχνία ή η ζωγραφική, όπου η αφομοίωση των νοημάτων απαιτεί συνήθως βαθύτερη ανάλυση. Η εξέλιξη του κινηματογράφου ακολουθεί την εξέλιξη των πόλεων και των τεχνολογικών επιτευγμάτων, από τις αρχές του 20^{ου} αιώνα, με τις πρώτες ταινίες των αδερφών Lumière και του Georges Méliès έως τις σύγχρονες τρισδιάστατες υπερπαραγωγές. Στην συνέχεια αναλύονται δύο ταινίες που σχετίζονται άμεσα με την αστική πολεοδομία και τον τρόπο που αυτή διαμορφώνει τα όνειρα, τις επιθυμίες και την ψυχολογία των ανθρώπων.

- *Metropolis* (1927)

Η βουβή ταινία του Fritz Lang, γυρισμένη στη Γερμανία του Μεσοπολέμου, τοποθετεί την πλοκή της σε ένα δυστοπικό μέλλον, όπου η κοινωνία είναι χωρισμένη σε δύο τάξεις, τους πλούσιους αριστοκράτες, που απολαμβάνουν τη ζωή τους στην επιφάνεια της πόλης και στους εργάτες, οι οποίοι εργάζονται υπό απάνθρωπες συνθήκες στα έγκατα της γης. Εκεί βρίσκονται οι μηχανές, η καρδιά της Metropolis, τις οποίες οι εργάτες πρέπει να χειρίζονται συνεχώς, σε επαναλαμβανόμενες δεκάωρες βάρδιες, ούτως ώστε να διατηρείται η τάξη και η εύρυθμη λειτουργία της πόλης. Ηγέτης της πόλης και αδιαφιλονίκητος δυνάστης της είναι ο Γιόχαν Φρέντερσεν, ο οποίος την διοικεί από το επιβλητικό γραφείο του. Στις τάξεις των εργατών, όμως, επικρατεί αναβρασμός, καθώς δεν μπορούν να ανεχτούν άλλο την κούραση και τις στερήσεις, έχοντας σχεδόν χάσει κάθε ελπίδα. Ο μόνος άνθρωπος που τους δίνει κουράγιο είναι μια νεαρή κοπέλα, η Μαρία, η οποία, ενεργώντας ως προφήτης, μέσω των κηρυγμάτων της προς τους εργάτες τους συστήνει υπομονή, έως την έλευση του “σωτήρα” (όποιος κι αν είναι αυτός). Εν τω μεταξύ, ο γιος του Γιόχαν Φρέντερσεν, Φρέντερ, όταν αντιλαμβάνεται πόσο έντονη είναι η εκμετάλλευση των εργατών, τάσσεται στο πλευρό τους και αποφασίζει να τους βοηθήσει. Στη ταινία γίνεται έκδηλο πως η λαμπερή πλευρά της Metropolis, με τους ουρανοξύστες, το πολύπλοκο οδικό δίκτυο και τους πλούσιους κατοίκους, κρύβει μια υπόγεια και σκοτεινή πλευρά, με τους εργάτες που δουλεύουν συνεχώς κάτω από τη γη για να εξασφαλίζεται η ευμάρεια των λίγων, μια καθαρά ταξική κοινωνία. Πέρα από την κριτική που γίνεται στη βαναυσότητα του καπιταλιστικού συστήματος, ο σκηνοθέτης αμφισβητεί και τα κομμουνιστικά καθεστώτα, καθώς όταν οι εργάτες τελικά επαναστατούν και καταστρέφουν τις μηχανές, όλα στην πόλη παύουν να λειτουργούν και οι υπόγειες στοές που στεγάζουν τα σπίτια τους πλημμυρίζουν, θέτοντας σε κίνδυνο τη ζωή των παιδιών τους. Στο φινάλε της ταινίας, όπου ο αρχιμηχανικός, ενεργώντας ως εκπρόσωπος των εργατών, δίνει τα χέρια με το Γιόχαν Φρέντερσεν, με την καθοριστική παρέμβαση του Φρέντερ, προβάλλεται το μήνυμα πως η αρμονική συνύπαρξη των τάξεων μέσα στην πόλη, του

κεφαλαίου και της εργασίας, προϋποθέτει αμοιβαία κατανόηση και προσπάθεια για συνεργασία, αξιοποιώντας ως διαμεσολαβητή την καρδιά, όπως ποιητικά αναφέρεται.

- *Medianeras* (2011)

Η ταινία αυτή από την Αργεντινή (ελληνικός τίτλος: “Μεσοτοιχίες”) μας μεταφέρει στο σύγχρονο Μπουένος Άιρες, όπου παρακολουθούμε τις ζωές δύο μοναχικών νέων, του Μάρτιν και της Μαριάννα, οι οποίοι αν και ζουν σε διπλανά κτίρια, περπατούν στους ίδιους δρόμους, ψωνίζουν στα ίδια καταστήματα και κολυμπούν στην ίδια πισίνα, δεν έχουν γνωριστεί ποτέ. Ο Μάρτιν σχεδιάζει ιστοσελίδες, φοβάται να βγει από το σπίτι και δυσκολεύεται να αναπτύξει κανονικές σχέσεις. Η Μαριάννα είναι αρχιτέκτονας και δύο χρόνια μετά το πτυχίο δεν έχει καταφέρει να κατασκευάσει τίποτα, εργαζόμενη ως διακοσμήτρια βιτρίνων, ενώ κι εκείνη έχει αναπτύξει φοβίες, αδυνατώντας να μπει σε ανελκυστήρες. Η πόλη στην οποία ζουν φαίνεται να τους περιορίζει και να τους καταδυναστεύει, τονίζοντας τις διαφορές τους και θέτοντας συνεχώς εμπόδια στο δρόμο τους. Όπως χαρακτηριστικά αναφέρεται στην αρχή της ταινίας, το Μπουένος Άιρες είναι μια πόλη που αυξάνεται ανεξέλεγκτα και ατελώς, μια πυκνοκατοικημένη πόλη σε μια ερημωμένη χώρα, στην οποία χιλιάδες κτίρια υψώνονται στον ουρανό χωρίς κανένα κριτήριο. Ο πρωταγωνιστής αισθάνεται πως αυτές οι ανωμαλίες, αισθητικές και ηθικές, αντικατοπτρίζουν απόλυτα τους πολίτες της. Όπως τα κτίρια είναι κακοσχεδιασμένα, έτσι και η ευτυχία των ανθρώπων φαντάζει απροσδιόριστη και ακαθόριστη. Όλα έχουν μια άχρηστη πλευρά, τη μεσοτοιχία, που αποτελεί το στοιχείο που διαχωρίζει τους ανθρώπους, ενώ ταυτόχρονα αναδεικνύει τα χειρότερα χαρακτηριστικά τους, την αστάθεια, τις ρωγμές, την προχειρότητα. Μοιάζει σαν η ίδια η ζωή να είναι σαν ένα διαμέρισμα που ο καθένας νοικιάζει, χωρίς όμως να του ανήκει ολοκληρωτικά. Σχολιάζεται η αδιαφορία προς το φυσικό περιβάλλον, καθώς η πλειονότητα των κτιρίων μοιάζει να έχει γυρίσει την πλάτη προς στη θάλασσα. Γίνονται αναφορές στις αλλαγές που έχει επιφέρει το διαδίκτυο στις ζωές των ανθρώπων, καθώς φαίνεται ότι τους φέρνει πιο κοντά στον κόσμο, αλλά πιο μακριά από τη ζωή. Ο Μάρτιν ισχυρίζεται πως για το σύνολο των προβλημάτων του σύγχρονου ατόμου, από τα διαζύγια και την ενδοοικογενειακή βία, έως την αποξένωση, το άγχος και την κατάθλιψη ευθύνονται οι αρχιτέκτονες και οι κατασκευαστές. Οι ζωές των δύο πρωταγωνιστών φαίνεται πως ξεκινούν να βελτιώνονται από τη στιγμή που αποφασίζουν, ταυτόχρονα, να ανοίξουν μια τρύπα στη μεσοτοιχία τους για να τοποθετήσουν ένα παράθυρο, που θα τους προσφέρει άπλετο φως, που τόσο έχουν ανάγκη. Ύστερα από αυτό το γεγονός, διάφορα τυχαία συμβάντα θα τους φέρουν σε επαφή, έως ότου ανακαλύψουν την αγάπη, που θα τους βγάλει από τη πρότερη μοναξιά. Η ταινία είναι τοποθετημένη σε ένα οικείο σκηνικό, καθώς υπάρχουν πολλές ομοιότητες με την Αθήνα, των απρόσωπων πολυκατοικιών και των απρόσωπων σχέσεων. Ορατές είναι και οι επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης που ταλάνισε την Αργεντινή από το 1998 έως το 2002, μια κατάσταση ιδιαίτερα γνώριμη στη σύγχρονη ελληνική πραγματικότητα. Οι πόλεις δημιουργούν ένα εχθρικό περιβάλλον στο οποίο οι άνθρωποι προσπαθούν να ζήσουν αρμονικά, συχνά όχι με ιδιαίτερη επιτυχία. Αυτό που μπορεί να συμπεράνει κανείς από την ταινία είναι πως, ακόμη και σε ένα τόσο ξένο προς τον άνθρωπο περιβάλλον, η ευτυχία κρύβεται κάπου εκεί έξω και, έστω και με καθυστέρηση, ο καθένας μπορεί να βρει αυτό που πραγματικά αναζητά.

2. ΚΕΝΤΡΟ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΊΔΡΥΜΑ ΣΤΑΥΡΟΣ ΝΙΑΡΧΟΣ

2.1 Γενικά Στοιχεία Έργου

Το έργο “Κέντρο Πολιτισμού Ίδρυμα Σταύρος Νιάρχος” αφορά τη δημιουργία των παρακάτω επιμέρους έργων στο χώρο του πρώην Ιπποδρόμου στην περιοχή του Δέλτα Φαλήρου:

- Νέες κτιριακές εγκαταστάσεις της Εθνικής Βιβλιοθήκης της Ελλάδος (ΕΒΕ). Το έργο θα περιλαμβάνει χώρους για την Εθνική Συλλογή, την αναδρομική και την τρέχουσα Εθνική Βιβλιογραφία και πολλούς άλλους τίτλους της υπάρχουσας Βιβλιοθήκης. Η Βιβλιοθήκη αυτή θα είναι από τις πλέον σύγχρονες και θα εξυπηρετεί, μέσω Διαδικτύου, χρήστες σε όλα τα μέρη της Ελλάδας και του εξωτερικού.
- Νέες κτιριακές εγκαταστάσεις της Εθνικής Λυρικής Σκηνής (ΕΛΣ). Το έργο θα περιλαμβάνει αίθουσες παραστάσεων, κύριους και βοηθητικούς χώρους για την όπερα και το μπαλέτο. Πρόκειται για έργο εφάμιλλο των κορυφαίων διεθνών καλλιτεχνικών σκηνών, που θα διαθέτει εξαιρετική ακουστική και όλα τα σύγχρονα τεχνικά και τεχνολογικά μέσα.
- Πάρκο πρασίνου με χαρακτήρα εκπαιδευτικό, πολιτιστικό και αναψυχής – “Πάρκο Σταύρος Νιάρχος”. Το έργο προβλέπει τη δημιουργία “πράσινης” ζώνης, στο χώρο του πρώην Ιπποδρόμου η οποία αφ’ ενός μεν θα λειτουργεί ως πνεύμονας πρασίνου για την περιοχή και την πρωτεύουσα γενικότερα, αφ’ ετέρου δε θα αξιοποιείται για τη διοργάνωση ποικίλων πολιτιστικών, εκπαιδευτικών και ψυχαγωγικών εκδηλώσεων.

Το έργο, οι εγκαταστάσεις και οι προσβάσεις αυτού χωροθετήθηκαν σε τμήμα του χώρου του Παλαιού Ιπποδρόμου Αθηνών με το άρθρο 3 του Νόμου 3785/2009. Με τις διατάξεις του ίδιου άρθρου χωροθετήθηκε σε όμορο τμήμα του χώρου του Παλαιού Ιπποδρόμου Αθηνών το Δημοτικό Πάρκο του δήμου Καλλιθέας (Δημοτικό Πάρκο Αθλητισμού και Αναψυχής), το οποίο περιλαμβάνει αθλητικές εγκαταστάσεις (γήπεδο ποδοσφαίρου και ανοικτό κολυμβητήριο, αμφότερα χωρίς κερκίδες), αποδυτήρια και υποστηρικτικές εγκαταστάσεις, παιδική χαρά, αναψυκτήριο και αίθουσα πολλαπλών χρήσεων.

Σύμφωνα με εκτιμήσεις, η Εθνική Βιβλιοθήκη, κατά τη διάρκεια λειτουργία της θα έχει συνολικά 270 άτομα προσωπικό ενώ θα μπορεί να δεχθεί καθημερινά έως 2.500 επισκέπτες. Η Εθνική Λυρική Σκηνή, κατά τη διάρκεια της λειτουργίας της θα έχει περισσότερα από 270 άτομα προσωπικό ενώ στην περίπτωση εκδηλώσεων θα δέχεται το μέγιστο 1.800 θεατές (περίπτωση ταυτόχρονων εκδηλώσεων στις 2 σκηνές). Όσον αφορά το Πάρκο, εκτιμάται ότι περίπου 700 - 750 άτομα θα το επισκέπτονται καθημερινά.

Το 2006, το Ίδρυμα Σταύρος Νιάρχος ανακοίνωσε τα σχέδιά του για τη χρηματοδότηση της δημιουργίας του Κέντρου Πολιτισμού Ίδρυμα Σταύρος Νιάρχος (ΚΠΙΣΝ). Το

μέγεθος, τόσο του έργου, όσο και των ονείρων και των προσδοκιών του Ιδρύματος απαιτούσε την επίδραση και τη δημιουργική παρουσία ενός οραματιστή αρχιτέκτονα. Τον Φεβρουάριο του 2008, μετά από ένα κλειστό διεθνή αρχιτεκτονικό διαγωνισμό, το Διοικητικό Συμβούλιο του Ιδρύματος επέλεξε ομόφωνα το αρχιτεκτονικό εργαστήριο (Renzo Piano Building Workshop) του Renzo Piano. Επιλέγοντας τον διακεκριμένο αρχιτέκτονα Renzo Piano, το Ίδρυμα διάλεξε έναν αρχιτέκτονα στην κορυφή του επαγγέλματος, ο οποίος διαθέτει όραμα και πνευματική περιέργεια, καθώς και ιστορική και γεωγραφική αντίληψη της θέσης του έργου και της σημασίας του.

Η τοποθεσία του έργου βρίσκεται 5,5 km νότια από το κέντρο της Αθήνας, στο Δέλτα Φαλήρου, και το ΚΠΙΣΝ σχεδιάζεται ως πολυλειτουργικός χώρος παιδείας, πολιτισμού και διασκέδασης. Ο προϋπολογισμός του έργου προσεγγίζει τα 566 εκατομμύρια ευρώ. Όταν το ΚΠΙΣΝ ολοκληρωθεί, η πλήρης διαχείριση και ο πλήρης έλεγχός του θα περιέλθουν στο Ελληνικό Δημόσιο. Το ΚΠΙΣΝ αποτελεί την πρώτη σύμπραξη δημοσίου-ιδιωτικού τομέα αυτού του είδους στην Ελλάδα και εκ των σημαντικότερων πολιτιστικών και εκπαιδευτικών έργων που έχουν υλοποιηθεί ποτέ στη χώρα.

Η ιδέα για το ΚΠΙΣΝ άρχισε να διαμορφώνεται το 1998, με την απόφαση του Ιδρύματος να χρηματοδοτήσει την κατασκευή νέων εγκαταστάσεων για την Εθνική Βιβλιοθήκη της Ελλάδος. Το σχέδιο ήταν συνεπές με την εκτεταμένη και συνεχή υποστήριξη πολλαπλών εκπαιδευτικών πρωτοβουλιών παγκοσμίως, εκ μέρους του Ιδρύματος. Η αρχική ιδέα ήταν να μην περιοριστεί το έργο στη συγχώνευση των συλλογών της Βιβλιοθήκης, αλλά να γίνει επίσης εκτεταμένη αναβάθμιση των εγκαταστάσεών της και, κατά συνέπεια να αναδειχθεί η παρουσία της ως πραγματική εθνική βιβλιοθήκη. Το όραμα για τη νέα Εθνική Βιβλιοθήκη ήταν όραμα για ένα δημόσιο θεσμό που θα παρέχει πρόσβαση στον κόσμο της γνώσης και της πληροφορίας σε κοινό όλων των ηλικιών, θα προσφέρει ένα ευρύ φάσμα ερευνητικών και ενημερωτικών πηγών και θα συνδέεται με άλλες ελληνικές αλλά και εθνικές βιβλιοθήκες. Η πρόταση παρουσιάστηκε στην ελληνική κυβέρνηση, η οποία εξέφρασε την υποστήριξή της.

Παράλληλα και ανεξάρτητα από την παραπάνω πρωτοβουλία, το Ίδρυμα εξέταζε πρόταση ενίσχυσης της Εθνικής Λυρικής Σκηνής, έναν οργανισμό που έχρηζε επίσης μεγάλης φυσικής και ως εκ τούτου οργανωτικής αναβάθμισης. Από τα δύο αυτά σχέδια αναδείχθηκε μία συναρπαστική προοπτική με μακροχρόνιες αναμορφωτικές προοπτικές. Το σχέδιο οραματίστηκε τη συνύπαρξη της Εθνικής Βιβλιοθήκης της Ελλάδος, της Εθνικής Λυρικής Σκηνής και ενός εκπαιδευτικού και πολιτιστικού Πάρκου σε έναν ενιαίο χώρο, δωρίζοντας στην χώρα ένα πολύ σημαντικό αστικό, πολιτιστικό, εκπαιδευτικό και περιβαλλοντικό τοπόσημο, διεθνούς εμβέλειας. Το 2006, δέκα χρόνια μετά την έναρξη της κοινωφελούς του δράσης, το Ίδρυμα ανακοίνωσε την πρόθεσή του να προχωρήσει στη μεγαλύτερη δωρεά στην ιστορία του, το Κέντρο Πολιτισμού Ίδρυμα Σταύρος Νιάρχος.

Μετά από διαβουλεύσεις μεταξύ του πρώην Υπουργείου Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημοσίων Έργων και του Δήμου Καλλιθέας, συμφωνήθηκε να πραγματοποιηθεί το έργο στον χώρο του παλαιού Ιπποδρόμου. Από τη συνολική έκταση του οικοπέδου (240.000 m²), 210.000 m² ορίστηκαν για το ΚΠΙΣΝ και την Εσπλανάδα (πεζογέφυρα που ενώνει το Δέλτα Φαλήρου με το ΚΠΙΣΝ), εκ των οποίων τα 170.000 m²

προορίζονται για το Πάρκο “Σταύρος Νιάρχος” και τα υπόλοιπα 30.000 m² για τη δημιουργία δημοτικού αθλητικού πάρκου για τον Δήμο Καλλιθέας. Το 2007, μετά την εκπόνηση προκαταρκτικών μελετών, οι οποίες κατέδειξαν τη βιωσιμότητα του έργου, το ΙΣΝ και το Ελληνικό Δημόσιο υπέγραψαν Μνημόνιο Συνεργασίας, και το Μάρτιο του 2009, το Ίδρυμα υπέγραψε σύμβαση με το Ελληνικό Δημόσιο για την κατασκευή του ΚΠΣΙΝ, η οποία, τέσσερις μήνες αργότερα, κυρώθηκε με νόμο από τη Βουλή των Ελλήνων. Η Σύμβαση ορίζει, μεταξύ άλλων, ότι το Ίδρυμα αναλαμβάνει το συνολικό κόστος κατασκευής του ΚΠΣΙΝ και την παράδοσή του στο Ελληνικό Δημόσιο μετά από την ολοκλήρωσή του. Το Ελληνικό Δημόσιο θα αναλάβει τον πλήρη έλεγχο και λειτουργία του ΚΠΣΙΝ, με σκοπό τη χρήση και αξιοποίηση του έργου από τους Έλληνες πολίτες.

2.2 Γεωγραφική Θέση Έργου

Το Κέντρο Πολιτισμού Ίδρυμα Σταύρος Νιάρχος κατασκευάζεται στην περιοχή του Παλαιού Ιπποδρόμου στο Δέλτα Φαλήρου, σε ακίνητο συνολικής έκτασης 240.000 m² (βλ. Παράρτημα Γ, Χάρτης 1). Ο χώρος ανήκει διοικητικά στο Δήμο Καλλιθέας και απέχει σχεδόν 5,5 km από το κέντρο της Αθήνας και περίπου 4,8 km από το κέντρο του Πειραιά. Η περιοχή του έργου βρίσκεται σε αμιγώς αστική περιοχή του δήμου Καλλιθέας στα σύνορα με το δήμο Παλαιού Φαλήρου ενώ νότια του οικοπέδου βρίσκονται οι Ολυμπιακές εγκαταστάσεις του Φαλήρου. Το οικόπεδο του Παλαιού Ιπποδρόμου περικλείεται από τις Οδούς Ευριπίδου, Φιλίππου, Ναυάρχου Βότση, Πεισιστράτου, Σαχτούρη και τις Λεωφόρους Ποσειδώνος και Συγγρού.

Μια σύντομη περιγραφή του περιβάλλοντος χώρου της άμεσης περιοχής του έργου δίδεται στη συνέχεια:

- Βόρεια: το οικόπεδο του υπό μελέτη έργου, βόρεια οριοθετείται από τις οδούς Ευριπίδου και Φιλίππου ενώ σε μικρή απόσταση διέρχεται και η οδός Λάμπρου Κατσώνη. Η περιοχή είναι αμιγώς αστική με πλήρη απουσία χώρων πρασίνου και αναψυχής.
- Δυτικά: το οικόπεδο του υπό μελέτη έργου, δυτικά οριοθετείται από τις οδούς Ναυάρχου Βότση, Πεισιστράτου και Σαχτούρη, ενώ σε απόσταση 400 m περίπου διέρχεται η Λεωφόρος Ελευθερίου Βενιζέλου.
- Νότια: το οικόπεδο του υπό μελέτη έργου, νότια οριοθετείται από τη Λεωφόρο Ποσειδώνος. Κατάντη της Λεωφόρου Ποσειδώνος και προς την πλευρά της θάλασσας βρίσκονται οι εγκαταστάσεις του Ολυμπιακού Πόλου Φαλήρου, οι οποίες περιλαμβάνουν το Ολυμπιακό Γήπεδο Tae Kwon Do, το Ολυμπιακό Γήπεδο Beach Volley, τη Ναυταθλητική Μαρίνα Φαλήρου και την περιοχή μεταξύ των εκβολών των ποταμών Ιλισού και Κηφισού. Στην ευρύτερη περιοχή ανατολικά του Ολυμπιακού Γηπέδου Tae Kwon Do εντοπίζονται το διατηρητέο κτίριο της βίλλας Συγγρού, αδόμητες εκτάσεις, συγκρότημα γραφείων, εμπορικών χρήσεων και χρήσεων αναψυχής, χώροι στάθμευσης και ανοιχτές αθλητικές εγκαταστάσεις. Η περιοχή μεταξύ των εκβολών των ποταμών Ιλισού

και Κηφισού όπου προβλέπεται η κατασκευή Οικολογικού πάρκου αποτελεί προς το παρόν αδόμητη έκταση.

- Ανατολικά: το οικοπέδο του υπό μελέτη έργου, ανατολικά οριοθετείται από την πεζογέφυρα της Εσπλανάδας, ανατολικά της οποίας διέρχεται η Λεωφόρος Συγγρού. Η περιοχή ανατολικά της Λεωφόρου Συγγρού ανήκει στο Δήμο Παλαιού Φαλήρου. Ανατολικά του οικοπέδου και επί της Λεωφόρου Συγγρού βρίσκονται αρκετές υπηρεσίες, ξενοδοχειακές μονάδες και εκπαιδευτικά ιδρύματα (Ίδρυμα Ευγενίδου).

2.3 Σκοπιμότητα Έργου

Η έκταση του πρώην Ιπποδρόμου παρά το σχεδιασμό που υπήρχε για την αξιοποίησή της και την ένταξή της στα ολυμπιακά έργα τελικώς παρέμεινε αναξιοποίητη και εγκαταλείφθηκε. Μέχρι πρότινος παρουσίαζε εικόνα εγκαταλελειμμένου χώρου που απέτρεπε την προσέγγιση των κατοίκων. Με δεδομένο το ότι:

- η περιοχή είναι ελεύθερη από σχεδιαζόμενα έργα,
- διαθέτει ικανό μέγεθος σε έκταση,
- εντάσσεται σε μια περιοχή όπου δεν υπάρχουν πολιτιστικές υποδομές μείζονος εμβέλειας,
- ισαπέχει από τα κέντρα των δύο μεγάλων Δήμων της Αττικής (Αθήνα, Πειραιάς) και
- ιδιοκτησιακά ανήκει στο Ελληνικό Δημόσιο (αποτελεί δημόσιο κτήμα) και υπάγεται στη διαχείριση της Κτηματικής Εταιρείας του Δημοσίου (ΚΕΔ),

επιλέχθηκε ως κατάλληλη έκταση για τη δημιουργία του έργου "Κέντρο Πολιτισμού Ίδρυμα Σταύρος Νιάρχος".

Οι νέες κτιριακές εγκαταστάσεις της Εθνικής Βιβλιοθήκης της Ελλάδας και της Εθνικής Λυρικής Σκηνής θα ενισχύσουν τη διαδικασία απόκτησης γνώσης, την εκπαίδευση και την αγάπη για τις τέχνες τόσο των κατοίκων όσο και των επισκεπτών της ευρύτερης περιοχής της Αθήνας, ενώ το Πάρκο Σταύρος Νιάρχος θα προσφέρει στη μητροπολιτική περιοχή της Αθήνας τους απαραίτητους κοινόχρηστους χώρους πρασίνου και αναψυχής. Στόχος του Κέντρου Πολιτισμού ΙΣΝ είναι να προσφέρει ένα ζωντανό χώρο εκπαίδευσης, πολιτισμού, ψυχαγωγίας και κοινωνικοποίησης, ανοιχτό σε όλη την κοινωνία και να αποτελέσει ένα πρωτοποριακό κέντρο, ένα ζωτικό προορισμό και μια πηγή εκπαίδευσης, ψυχαγωγίας και πολιτισμού.

Το Κέντρο Πολιτισμού θα προσφέρει άνετη και εύκολη πρόσβαση σε υπηρεσίες υψηλής ποιότητας, σε προγράμματα και δραστηριότητες, τόσο στους επισκέπτες του χώρου όσο και στους εξ αποστάσεως χρήστες, μέσω της τεχνολογικής υποδομής και του διαδικτυακού περιβάλλοντος. Εκτός από τα οφέλη στον τομέα του πολιτισμού, το Κέντρο Πολιτισμού ΙΣΝ έχει στόχο να συμβάλλει στην αναβάθμιση του αστικού ιστού και κατά συνέπεια στην αναβάθμιση της ποιότητας ζωής των κατοίκων της ευρύτερης περιοχής, με τη δημιουργία κοινόχρηστων χώρων πρασίνου και αναψυχής σε ένα επιβαρυνόμενο τμήμα της πόλης.

Εικόνα 10 - Άποψη του οικοπέδου από τη βορειοανατολική γωνία προς τη νοτιοδυτική. (Πηγή: <http://www.snfcc.org/multimedia/construction-photos/?lang=el>)

Εικόνα 11 - Άποψη του οικοπέδου από το βορρά προς ανατολικά. Μετά την απομάκρυνση του Ιπποδρόμου χρησιμοποιήθηκε ως χώρος στάθμευσης. (Πηγή: <http://www.snfcc.org/multimedia/construction-photos/?lang=el>)

Συνολικά, με το υπό μελέτη έργο επιτυγχάνονται τα εξής:

- Δημιουργία ενός νέου, μεγάλου πάρκου, που θα καταλαμβάνει το 85% της συνολικής έκτασης του χώρου, τάξης μεγέθους μεγαλύτερης από αυτή του Εθνικού Κήπου και μητροπολιτικής εμβέλειας.
- Δημιουργία ενός μείζονος τοποσήμου/δημόσιου κτιρίου και χώρου υψηλής αρχιτεκτονικής ποιότητας.
- Δημιουργία ενός προτύπου έργου ενεργειακά ορθολογικού σχεδιασμού και ελαχιστοποιημένων εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου, το οποίο θα λειτουργήσει παραδειγματικά. Προβλέπεται η πιστοποίηση του έργου από το διεθνή οργανισμό U.S. Green Building Council (USGBC) ως υψηλών προδιαγραφών “πράσινο κτίριο”.
- Οργανική ένταξη στον τοπικό πολεοδομικό ιστό και το αστικό περιβάλλον, μέσω του χαρακτήρα του Κέντρου Πολιτισμού ΊΣΝ και των σχεδιαστικών επιλογών ως προς τη διαμόρφωση του πάρκου και την τοποθέτηση του κτιριακού συγκροτήματος στο χώρο.

Τόσο στην περίπτωση της Εθνικής Βιβλιοθήκης, όσο και της Εθνικής Λυρικής Σκηνής, είχαν εδώ και πολλά χρόνια δημιουργηθεί προβλήματα αναφορικά με την επαρκή στέγαση και τη λειτουργικότητα των εγκαταστάσεών τους. Αναλυτικότερα, η ΕΒΕ στεγάζεται σήμερα σε 4 κτίρια στην ευρύτερη περιοχή των Αθηνών:

1. Το κεντρικό και κύριο κτίριο είναι η Βαλλιάνειος Βιβλιοθήκη, στην οδό Πανεπιστημίου, η οποία περιλαμβάνει αναγνωστήριο, αποθήκευση συλλογών, γραφεία διοίκησης, και χώρους υποστήριξης.
2. Κτίριο στη Νέα Χαλκηδόνα.
3. Κτίριο στην Αγία Παρασκευή.
4. Κτίριο στη Λεωφόρο Αθηνών.

Επιπλέον τα σοβαρά προβλήματα ανεπάρκειας της υφιστάμενης υποδομής έχουν συρρικνώσει τη χρήση/επισκεψιμότητα της Εθνικής Βιβλιοθήκης σε λιγότερο από 15.000 επισκέπτες ετησίως έναντι των 300.000 επισκεπτών που σύμφωνα με τα δημογραφικά στοιχεία της Αθήνας και τα διεθνή πρότυπα αποτελεί τη βάση σχεδιασμού των νέων εγκαταστάσεων της Εθνικής Βιβλιοθήκης.

Η κτιριακή υποδομή της Εθνικής Λυρικής Σκηνής (ΕΛΣ) περιλαμβάνει σήμερα τα ακόλουθα κτίρια:

1. Το κτίριο "Θέατρο Ολύμπια" επί της οδού Ακαδημίας, το οποίο χρησιμοποιείται για παραστάσεις όπερας και μπαλέτου.
2. Το κτίριο "Θέατρο Ακροπόλ" επί της οδού Ιπποκράτους, στο οποίο στεγάζεται η "Νέα Σκηνή", η "Παιδική Σκηνή" και η "Πειραματική Σκηνή".
3. Το κτίριο επί της οδού Τζαβέλα, στο οποίο στεγάζονται οι διοικητικές υπηρεσίες.

4. Το κτίριο επί της οδού Πειραιώς, το οποίο χρησιμοποιείται για πρόβες.

Τα παραπάνω κτίρια είναι σχεδιασμένα στο σύνολο τους για διαφορετικές χρήσεις και συνεπώς ακατάλληλα και ανεπαρκή αφού δεν πληρούν ούτε στο ελάχιστο τις κτιριολογικές προϋποθέσεις υποδομής και εξοπλισμού για παραστάσεις όπερας, μπαλέτου και λυρικού θεάτρου.

Οι θετικές επιπτώσεις της κατασκευής του Κέντρου Πολιτισμού ΙΣΝ συνοψίζονται επιγραμματικά στα παρακάτω σημεία:

- Το Κέντρο Πολιτισμού ΙΣΝ, λόγω του είδους των δραστηριοτήτων που αυτό περιλαμβάνει, αναμένεται να έχει ισχυρά θετικές επιπτώσεις στο περιβάλλον τόσο της άμεσης περιοχής όσο και της ευρύτερης περιοχής του Λεκανοπεδίου και ταυτόχρονα να συμβάλλει στην αποτροπή της συνεχούς υποβάθμισης της περιοχής (παραμονή χώρου Ιπποδρόμου ως ανοιχτού χώρου, όπου λαμβάνει χώρα ανεξέλεγκτη διάθεση παντός είδους στερεών απορριμμάτων).
- Με την υλοποίηση του έργου θα υπάρξει ουσιαστικά εφαρμογή των προβλεπόμενων χρήσεων στην περιοχή του Φαληρικού μετώπου και μάλιστα κατά τον πλέον ενδεδειγμένο τρόπο, συμβάλλοντας έτσι στη συνολική αναβάθμιση της περιοχής. Ταυτόχρονα, μπορεί να αποτελέσει κινητήριο μοχλό ολοκλήρωσης των υποδομών και των λειτουργιών που προβλέπονται στο παραλιακό μέτωπο του Φαλήρου και δεν έχουν υλοποιηθεί έως σήμερα.
- Σε συνδυασμό με το Δημοτικό Πάρκο του Δήμου Καλλιθέας, το οποίο περιλαμβάνει αθλητικές εγκαταστάσεις, και τα λοιπά έργα που προβλέπονται για τη μεταολυμπιακή χρήση των Ολυμπιακών εγκαταστάσεων του Φαλήρου, θα συμβάλλουν σημαντικά στη γενικότερη αναβάθμιση της άμεσης αλλά και της ευρύτερης περιοχής, ενοποιώντας τον αστικό ιστό με το παραλιακό μέτωπο.
- Ο σχεδιασμός και η τελική διαμόρφωση του έργου θα αποτελεί ένα αισθητικά άρτιο αποτέλεσμα, το οποίο θα συμβάλλει σημαντικά στην αισθητική αναβάθμιση δημιουργώντας πολεοδομική και οπτική συνέχεια στην περιοχή.
- Θα επιφέρει ισχυρά θετικές επιπτώσεις στον τομέα του πολιτισμού και της εκπαίδευσης καθώς θα αποτελεί ένα ζωντανό χώρο εκπαίδευσης, πολιτισμού, ψυχαγωγίας και κοινωνικοποίησης, ανοιχτό σε όλη την κοινωνία.
- Θα έχει ισχυρές θετικές επιπτώσεις στην ποιότητα του οικοσυστήματος και του αστικού πράσινου βελτιώνοντας σημαντικά τις συνθήκες διαβίωσης στην περιοχή. Με την κατασκευή του Κέντρου Πολιτισμού ΙΣΝ, αναμένεται η δημιουργία σημαντικών εκτάσεων κοινόχρηστων χώρων και αστικού πρασίνου στην πυκνοκατοικημένη περιοχή της Καλλιθέας. Συνεπώς το ισοζύγιο πρασίνου στην άμεση περιοχή του έργου αναμένεται να είναι θετικό, με δεδομένη την έλλειψη κοινόχρηστων χώρων και χώρων αστικού πρασίνου στην ευρύτερη περιοχή.

- Θα αποτελεί ένα πρότυπο περιβαλλοντικό έργο, παρέμβαση στον οικιστικό ιστό. Τόσο κατά το σχεδιασμό του όσο και κατά την κατασκευή και λειτουργία των δραστηριοτήτων που αυτό περιλαμβάνει, θα λαμβάνονται υπόψη και θα εφαρμόζονται οι αρχές της ολοκληρωμένης περιβαλλοντικής διαχείρισης.
- Θα επιφέρει θετικές επιπτώσεις στους τομείς της οικονομίας και τις παραγωγικές δραστηριότητες της ευρύτερης περιοχής. Θα υπάρξει αύξηση στην απασχόληση τόσο κατά την κατασκευή όσο και κατά τη λειτουργία του, οι θέσεις εργασίας που θα προκύψουν θα αφορούν στο σύνολο την ευρύτερη περιοχή της Αθήνας.

2.4 Στόχοι Έργου

Στόχος του Κέντρου Πολιτισμού Ίδρυμα Σταύρος Νιάρχος είναι να προσφέρει ένα ζωντανό χώρο εκπαίδευσης, πολιτισμού, ψυχαγωγίας και κοινωνικοποίησης, ανοιχτό σε όλη την κοινωνία και να αποτελέσει ένα πρωτοποριακό κέντρο, ένα ζωτικό προορισμό και μια πηγή εκπαίδευσης, ψυχαγωγίας και πολιτισμού.

Συγκεκριμένα οι στόχοι και οι άξονες σχεδιασμού και υλοποίησης του Κέντρου Πολιτισμού Ίδρυμα Σταύρος Νιάρχος αποβλέπουν:

- στην αναβίωση της υποβαθμισμένης σήμερα περιοχής του Παλαιού Ιπποδρόμου με ένα πνεύμονα πρασίνου κατά τρόπο που να συμβάλλει στην οργανική διασύνδεσή της με τον υφιστάμενο αστικό ιστό,
- στην αναβάθμιση της ποιότητας ζωής της τοπικής κοινωνίας και του αναπτυσσόμενου παραλιακού μετώπου αλλά και σε βέλτιστη συνέργεια με το Δημοτικό Πάρκο Καλλιθέας,
- στην επανασύνδεση του Δήμου Καλλιθέας με τη θάλασσα που έχει αποκοπεί από τους δημότες με την προγενέστερη χρήση της έκτασης ως Ιπποδρόμου, προσφέροντας μια ελεύθερη και πράσινη γέφυρα φυσικής πρόσβασης με υψηλά περιβαλλοντικά και πολιτιστικά χαρακτηριστικά,
- στην ανάδειξη του έργου ως αστικού “τοπόσημου” που σηματοδοτεί την εξέλιξη ενός σύγχρονου και ταχύτατα αναπτυσσόμενου μητροπολιτικού πόλου,
- στη δημιουργία πόλου έλξης δημιουργίας πολιτιστικών υποδομών υπερτοπικής εμβέλειας στη νότια πλευρά του μητροπολιτικού συγκροτήματος της Αθήνας,
- στη δημιουργία έργου ανοικτού σε όλους με στόχο την απόδοση οφέλους σε όλους τους πολίτες ανεξαιρέτως και την κοινωνία.

Οι γενικοί περιβαλλοντικοί στόχοι του υπό μελέτη έργου, μπορούν να συνοψιστούν στα εξής:

- Αύξηση του αστικού πρασίνου σε μια πυκνοδομημένη περιοχή.
- Αισθητική αναβάθμιση της περιοχής του έργου.
- Τήρηση των κατευθύνσεων του Ρυθμιστικού Σχεδίου της Αθήνας και των λοιπών κανονιστικών διατάξεων σχετικά με την πολεοδομική οργάνωση της

περιοχής και προώθηση της εφαρμογής του (δημιουργία συστήματος υπερτοπικού πόλου αναψυχής, αθλητισμού και πολιτιστικών λειτουργιών).

- Αναβάθμιση πολιτιστικών υποδομών της ευρύτερης περιοχής.
- Βελτίωση της ποιότητας ζωής των κατοίκων της περιοχής και κατ' επέκταση και της πρωτεύουσας.
- Βελτίωση των πολιτιστικών υποδομών και των παρεχόμενων υπηρεσιών στην περιοχή του Λεκανοπεδίου Αττικής.
- Εξεύρεση βέλτιστης περιβαλλοντικά λύσης στο πρόβλημα χωροθέτησης της Εθνικής Βιβλιοθήκης και της Εθνικής Λυρικής Σκηνής.

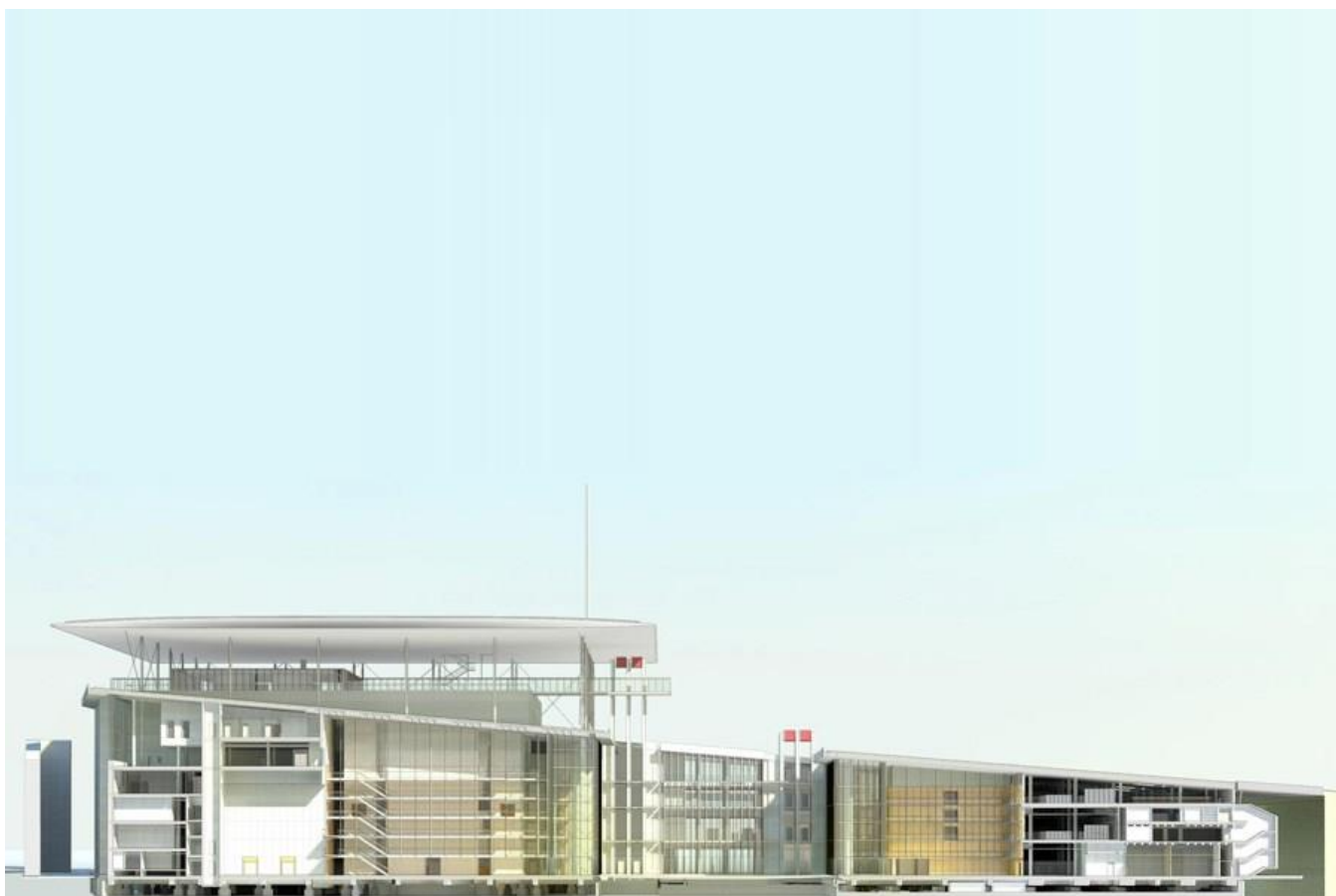
2.5 Αρχιτεκτονική Προσέγγιση

Η υλοποίηση του υπό μελέτη έργου πραγματοποιείται με τις ακόλουθες επιλογές και αρχιτεκτονικές προδιαγραφές:

1. Η ανάδειξη του Πάρκου σαν κυρίαρχο στοιχείο της όλης σύνθεσης του έργου.
2. Η λειτουργική και αντιληπτική διασύνδεση του Πάρκου με τον περιβάλλοντα αστικό ιστό.
3. Η χωροθέτηση των νέων κτιριακών εγκαταστάσεων στην πλέον απομακρυσμένη θέση του οικοπέδου από τον περιβάλλοντα αστικό ιστό.
4. Η αντιμετώπιση του Πάρκου και των εγκαταστάσεων της ΕΒΕ και ΕΛΣ ως ενιαίου αρχιτεκτονικού συνόλου.
5. Η αντιμετώπιση των κτιριακών εγκαταστάσεων ως ενός ενιαίου κτιριακού συγκροτήματος και όχι μεμονωμένων αυτόνομων κτιρίων.
6. Η κατασκευή έργου με βάση τις αρχές της αειφόρου αρχιτεκτονικής και της εξοικονόμησης ενέργειας.

Τα κτίρια της Εθνικής Βιβλιοθήκης και της Εθνικής Λυρικής Σκηνής δομούνται όχι ανεξάρτητα μεταξύ τους αλλά σαν ενιαίο κτιριακό συγκρότημα. Παράλληλα, διατηρείται η βασική λειτουργική τους αυτονομία και η αναγνωρισιμότητά τους. Οι κτιριακές εγκαταστάσεις της Εθνικής Βιβλιοθήκης και της Εθνικής Λυρικής Σκηνής στο σύνολό τους περιορίζονται σε ένα μικρό αλλά επαρκές τμήμα του οικοπέδου του Παλαιού Ιπποδρόμου, στην νότια και πλέον απομακρυσμένη από τον περιβάλλοντα αστικό ιστό, πλευρά της όλης έκτασης. Η τοποθέτηση αυτή των κτιριακών εγκαταστάσεων προσφέρει, επιπλέον, σημαντική προστασία στο Πάρκο από τις επιπτώσεις θορύβου και την οπτική όχληση των λεωφόρων και των κόμβων ταχείας κυκλοφορίας που περιβάλλουν τη νότια και ανατολική του πλευρά. Περαιτέρω δε η τοποθέτηση αυτή αποτελεί και τη βέλτιστη λύση για την κυκλοφοριακή σύνδεση του έργου, σύμφωνα και με τα πορίσματα της κυκλοφοριακής μελέτης (Προκαταρκτική Κυκλοφοριακή Θεώρηση - Κυκλοφοριακή Μελέτη, Φάση Α' - Masterplan, Καθ. Ι.Γκόλιας, Σεπτέμβριος 2007).

Πάρκο και κτιριακές εγκαταστάσεις αντιμετωπίζονται συνθετικά σαν ενιαίο σύνολο. Η βασική ιδέα της αρχιτεκτονικής σύνθεσης είναι η σταδιακή ανύψωση μεγάλου τμήματος του Πάρκου, με ελαφρές, ομαλές και απόλυτα προσβάσιμες κλίσεις, που ξεκινούν επίπεδα από το οδικό δίκτυο της Καλλιθέας (ΒΑ) και ανεβαίνουν εν ήδη πολύ ομαλού Λόφου προς τις κτιριακές εγκαταστάσεις, τις οποίες είτε αγκαλιάζουν είτε καλύπτουν στην ανατολική και βόρεια πλευρά τους. Το Πάρκο ενώνεται με το φυτεμένο δώμα του κτιρίου χώρων στάθμευσης και περιβάλλεται Ν και ΝΔ από το κτιριακό συγκρότημα και ΝΑ και ΒΔ από τοιχία αντιστήριξης με σχεδόν κατακόρυφες κλίσεις, εν είδη Γκρεμού. Το Ν-ΝΑ τμήμα του Πάρκου που περιλαμβάνει τη λωρίδα της Εσπλανάδας και την υδάτινη επιφάνεια (κανάλι νερού), καθώς και η έκταση του Δημοτικού Πάρκου παραμένουν επίπεδα με μικρές αποκλίσεις από τις διαμορφωμένες σήμερα στάθμες.

Εικόνα 12 - Τομή του κτιριακού συγκροτήματος, όπου διακρίνονται, από αριστερά προς τα δεξιά, το κτίριο της ΕΛΣ, η Αγορά και το κτίριο της ΕΒΕ. (Πηγή: <http://www.snfcc.org/multimedia/construction-photos/?lang=el>)

2.6 Κτιριολογικό και Λειτουργικό Πρόγραμμα

Το Κέντρο Πολιτισμού ΙΣΝ χωρίζεται λόγω της πολυπλοκότητας του και των διαφορετικών λειτουργιών από τις οποίες απαρτίζεται στις παρακάτω ενότητες:

Διάγραμμα 1 - Ενότητες έργου (Πηγή: Μελέτη Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων "Κέντρο Πολιτισμού ΙΣΝ, ίδια επεξεργασία)

Με τον όρο "Κεντρικό Κτίριο", χαρακτηρίζεται το ενιαίο κτίριο το οποίο στεγάζει τις δύο βασικές λειτουργίες του ΚΠΙΣΝ, την Εθνική Βιβλιοθήκη και την Εθνική Λυρική Σκηνή. Σε αυτές τις βασικές λειτουργίες θα πρέπει επίσης να προστεθούν και κάποιες λιγότερο σημαντικές, όπως η σχολή χορού, το εστιατόριο και κάποιοι διοικητικοί χώροι.

Το Κεντρικό κτίριο διακόπτεται σε κάποιο σημείο, δημιουργώντας έτσι έναν εξωτερικό χώρο, την Αγορά. Η Αγορά θα είναι ένας χώρος συνάντησης και παραμονής των ανθρώπων, θα είναι ο χώρος για ειδικές εκδηλώσεις μουσικής, χορού κτλ. ενώ μέσω

της Αγοράς θα γίνεται επίσης η πρόσβαση στη Λυρική Σκηνή και στην Εθνική Βιβλιοθήκη.

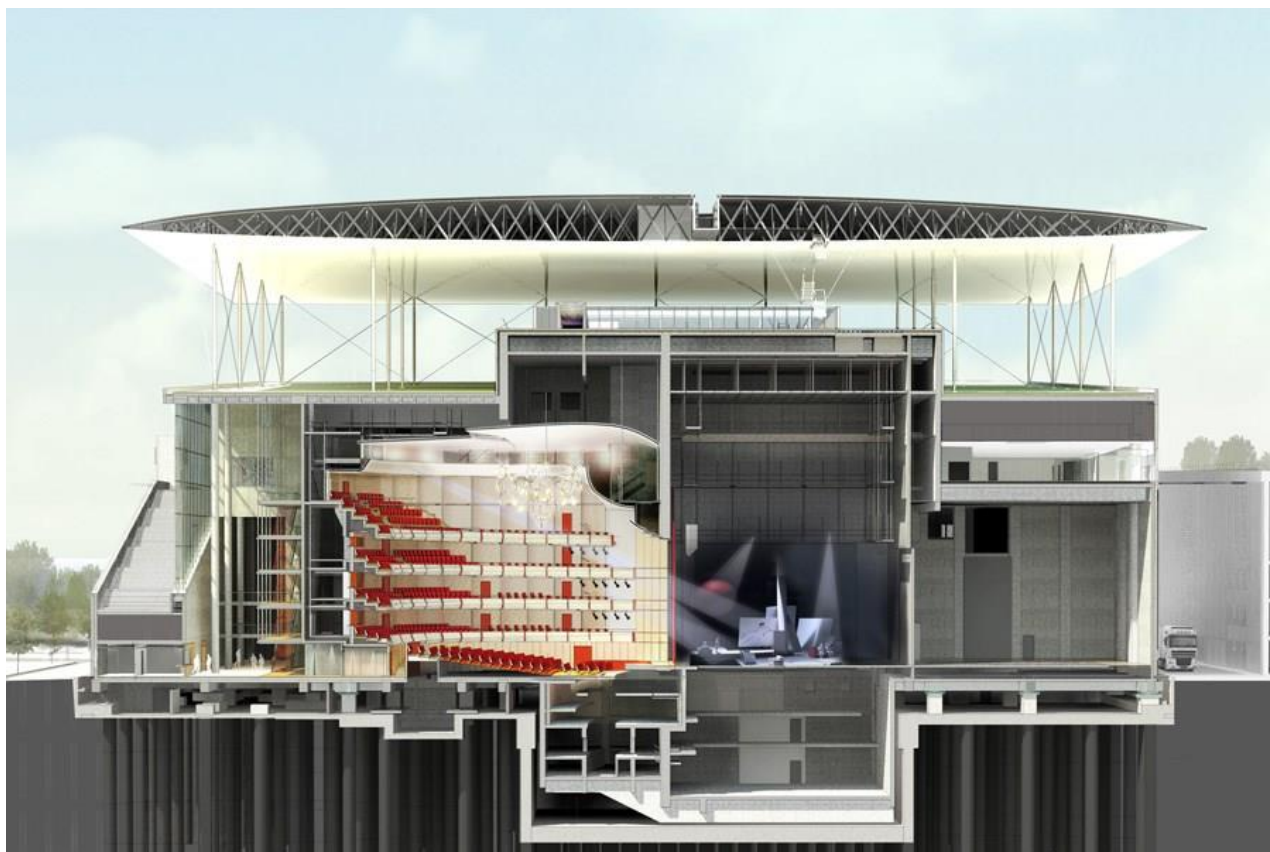
Στο δώμα του κεντρικού κτιρίου διαμορφώνεται κεκλιμένο φυτεμένο δώμα, συνεχίζοντας έτσι την φύτευση του πάρκου μέχρι την νότια πλευρά του "Γκρεμού" (τοίχοι αντιστήριξης Λόφου). Ένα μεγάλο υαλοστάσιο περικλείει το σύνολο του κτιρίου δημιουργώντας ένα διάφανο διαχωρισμό μεταξύ των εξωτερικών και των εσωτερικών χώρων γύρω από την Αγορά.

Το νέο κτίριο της Εθνικής Βιβλιοθήκης συνολικής επιφάνειας δόμησης 23.500m², θα περιλαμβάνει εξαιρετικής ποιότητας εγκαταστάσεις, οι οποίες θα μπορέσουν να καλύψουν τις ανάγκες της ΕΒΕ για τα επόμενα 50 χρόνια, ενώ ο σχεδιασμός του είναι τόσο ευέλικτος ώστε να επιτρέπει τις αλλαγές στην χρήση που θα απαιτηθούν, προκειμένου να ανταποκριθεί το κτίριο στις μελλοντικές στρατηγικές εξελίξεις και νέες ευκαιρίες. Το νέο κτίριο θα στεγάσει τις υπάρχουσες λειτουργίες της Εθνικής Βιβλιοθήκης, εξυπηρετώντας τις ανάγκες των ερευνητών (Εθνική Ερευνητική Βιβλιοθήκη), ένα εξ ολοκλήρου νέο τμήμα της Βιβλιοθήκης ανοικτό στο ευρύτερο κοινό (Εθνική Δημόσια Βιβλιοθήκη), καθώς και έναν μεγάλο αριθμό άλλων λειτουργιών για την εξυπηρέτηση όλων όσων θα επισκέπτονται το κτίριο. Το διευρυμένο φάσμα λειτουργιών, ανοικτού στο κοινό, θα βοηθήσει στην εξάπλωση της αγάπης για μάθηση και της ιδέας της χρήσης και απόλαυσης της βιβλιοθήκης στην τοπική κοινωνία, και ιδιαίτερα στα παιδιά, αλλά και γενικότερα στους κατοίκους της Αθήνας και της Ελλάδας.

Εικόνα 13 - Προοπτική απεικόνιση του χώρου υποδοχής της Εθνικής Βιβλιοθήκης (Πηγή: <http://www.snfcc.org/multimedia/construction-photos/?lang=el>)

Η νέα Εθνική Λυρική Σκηνή θα αποτελέσει μια από τις σημαντικότερες αίθουσες παραστάσεων παγκοσμίως. Διαθέτει την Κεντρική Σκηνή δυναμικότητας 1.400 θέσεων καθώς επίσης και μια δεύτερη σκηνή δυναμικότητας περίπου 400 θέσεων, η οποία θα λειτουργεί ως πειραματική σκηνή. Το κτίριο διαθέτει περίπου 900 χώρους οι οποίοι διαχωρίζονται σύμφωνα με τον κλασικό τρόπο σε χώρους προσβάσιμους από το κοινό ("Front of House") και χώρους ελάχιστα ή μη προσβάσιμους από το κοινό ("Back of House"). Αυτές οι δύο βασικές ενότητες χώρων εξυπηρετούν τις βασικές λειτουργίες της όπερας και του μπαλέτου. Στο πρόγραμμα της νέας Λυρικής Σκηνής προστίθενται και νέες εκπαιδευτικές δραστηριότητες. Η Σχολή Χορού και το Εστιατόριο χωροθετούνται μέσα στον κτιριακό όγκο της Λυρικής Σκηνής στο νότιο άκρο του κτιρίου, ακριβώς κάτω από το επίπεδο του Πάρκου. Και οι δύο λειτουργίες έχουν προσανατολισμό προς τη νότια πλευρά του "Γκρεμού" και περικλείονται από το υαλοστάσιο που ακολουθεί την εξωτερική κλίμακα ανόδου από το επίπεδο της Αγοράς και περιβάλλει το κτίριο.

Εικόνα 14 - Τομή του κτιρίου της Εθνικής Λυρικής Σκηνής, όπου διακρίνεται η κεντρική σκηνή, καθώς επίσης και το ενεργειακό στέγαστρο. (Πηγή: <http://www.snfcc.org/multimedia/construction-photos/?lang=el>)

Για την εξυπηρέτηση του υπό μελέτη έργου, προβλέπεται η κατασκευή κτιρίου στάθμευσης αυτοκινήτων, χωρητικότητας 964 οχημάτων. Σημειώνεται ότι ο σύμφωνα με την ισχύουσα ελληνική νομοθεσία ο απαιτούμενος αριθμός θέσεων στάθμευσης για όλες τις ανωτέρω κτιριακές εγκαταστάσεις και δεδομένης της χρήσης αυτών είναι 952 θέσεις.

Το κτίριο στάθμευσης αυτοκινήτων αποτελεί ξεχωριστό κτίριο, το οποίο χωροθετείται στο νοτιοδυτικό τμήμα του οικοπέδου του έργου, σε απόσταση 10 m δυτικά από το κύριο κτιριακό συγκρότημα της Λυρικής Σκηνής και της Εθνικής Βιβλιοθήκης. Το κτίριο συνολικού εμβαδού περίπου 33.300 m², αποτελείται από το ισόγειο και τρεις υπερκείμενους ορόφους (8.300 m² περίπου έκαστος) και αντιμετωπίζεται όπως και τα κτίρια της Εθνικής Βιβλιοθήκης και της Λυρικής Σκηνής, ως υπόσκαφη κατασκευή κάτω από τον λόφο του Πάρκου, η φύτευση του οποίου συνεχίζεται και πάνω στο κεκλιμένο φυτεμένο δώμα του κτιρίου αυτού μέχρι και το νότιο άκρο του Γκρεμού.

Το Πάρκο Σταύρος Νιάρχος θα αποτελεί όχι μόνο τον περιβάλλοντα χώρο των ανωτέρω κτιριακών εγκαταστάσεων, αλλά και αδιαίρετο στοιχείο της αρχιτεκτονικής του συνολικού έργου. Το ίδιο το Πάρκο και η αρχιτεκτονική του θα αποτελεί το “πράσινο τοπόσημο” που χαρακτηρίζει το Κέντρο Πολιτισμού. Το Πάρκο θα αναπτυχθεί πάνω στην πλαγιά ενός λόφου. Η βασική ιδέα της αρχιτεκτονικής σύνθεσης είναι σταδιακή ανύψωση μεγάλου τμήματος του Πάρκου, με ελαφρές, ομαλές και απόλυτα προσβάσιμες κλίσεις, που ξεκινούν επίπεδα από το ΒΑ όριο του οικοπέδου και θα ανεβαίνουν εν ήδη φυσικού λόφου προς τις κτιριακές εγκαταστάσεις, τις οποίες είτε θα αγκαλιάζουν είτε θα καλύπτουν. Το Πάρκο θα ενώνεται με το φυτεμένο δώμα του κτιρίου στάθμευσης αυτοκινήτων, εξαπλώνεται στα φυτεμένα δώματα των κτιρίων και φθάνει μέχρι το όριο του οικοπέδου προς τη θάλασσα, όπου στα ΝΑ και ΒΔ περιβάλλεται από τοιχία αντιστήριξης με σχεδόν κατακόρυφες κλίσεις εν είδη Γκρεμού.

Εικόνα 15 - Άποψη του Πάρκου και του κτιριακού συγκροτήματος από τη βόρεια πλευρά του ΚΠΙΣΝ. (Πηγή: <http://www.snfcc.org/multimedia/construction-photos/?lang=el>)

Η κεντρική ιδέα του σχεδιασμού του Πάρκου είναι η αναφορά στο φυσικό τοπίο της Ελλάδας και της Μεσογείου. Στόχος είναι η δημιουργία, κατά το δυνατόν, βιώσιμων οικοσυστημάτων με χαρακτηριστικά ελληνικά και μεσογειακά είδη, με χαμηλές υδατικές ανάγκες. Στο Πάρκο, όπως και στο κτιριακό συγκρότημα, θα εφαρμοστούν οι αρχές ενεργειακά ορθολογικού και βιώσιμου σχεδιασμού έτσι ώστε σταδιακά να δημιουργηθεί ένα ευχάριστο περιβάλλον που να παρέχει συνθήκες υπαίθριας άνεσης στους επισκέπτες, όλες τις εποχές του χρόνου. Το Πάρκο θα είναι ελεύθερης πρόσβασης, θα περιλαμβάνει πολλαπλά σημεία εισόδων που θα βρίσκονται στην περίμετρο αυτού, η οποία για λόγους προστασίας του Πάρκου και ασφάλειας των επισκεπτών θα διαμορφωθεί με κατάλληλη διακριτική περιφραξη (διάτρητη και φυτομορφική).

Για την εξυπηρέτηση των δραστηριοτήτων και λειτουργιών του Πάρκου καθώς και για τις ανάγκες συντήρησης του προβλέπονται κτίσματα, όπως βοηθητικοί χώροι για τους συντηρητές και τους κηπουρούς, κυλικείο, χώροι υγιεινής επισκεπτών, εκπαιδευτικό εκθετήριο φυτών.

Η Εσπλανάδα είναι μέρος των υφιστάμενων κατασκευών για τους Ολυμπιακούς Αγώνες του 2004 και συνδέει το νότιο όριο της Καλλιθέας με την θάλασσα. Βρίσκεται έξω από το όριο του οικοπέδου του ΚΠΙΣΝ, συμπεριλαμβάνεται όμως στον επανασχεδιασμό της συνολικής περιοχής, στα πλαίσια του έργου. Η Εσπλανάδα παρέχει την μοναδική δυνατότητα πρόσβασης από αυτό το σημείο της πόλης προς την θάλασσα, παρακάμπτοντας όλους τους δρόμους που παρεμβάλλονται ενδιάμεσα. Στη πραγματικότητα, πρόκειται για μια πεζογέφυρα πολύ μεγάλου πλάτους. Αποτελεί ένα πολύ σημαντικό στοιχείο του έργου, το οποίο θα λειτουργήσει ως ένα μέσο πρόσβασης στο ΚΠΙΣΝ. Σήμερα, η Εσπλανάδα λειτουργεί πολύ αποτελεσματικά ως γέφυρα, αλλά η σύνδεση της με τον αστικό ιστό είναι πολύ αδύναμη. Παρ' όλα αυτά, η υφιστάμενη φύτευση της δίνει ένα διαφορετικό ελκυστικό χαρακτήρα, από το σημείο που αυτή ξεκινάει να ανεβαίνει. Πρόθεση του έργου είναι να εκμεταλλευτεί όσο γίνεται περισσότερο τα αρχικά χαρακτηριστικά της και να τα βελτιώσει, με σκοπό να ενσωματωθεί η Εσπλανάδα στον γενικό σχεδιασμό του έργου.

Η Εσπλανάδα κατασκευαστικά διαμορφώνεται με επίχωση, στα δυο ακραία τμήματα, ενώ το μεσαίο τμήμα της είναι γέφυρα από οπλισμένο σκυρόδεμα. Οι επεμβάσεις σε αυτό το μεσαίο τμήμα της κατασκευής είναι περιορισμένες. Η νέα Εσπλανάδα είναι μέρος του γενικού σχεδιασμού του περιβάλλοντος χώρου. Στο βόρειο τμήμα αυτής προβλέπεται φύτευση με δενδροστοιχίες. Η περιοχή που το δάπεδο της Εσπλανάδας αρχίζει να ανεβαίνει και αρχίζει το τμήμα της γέφυρας, επανασχεδιάζεται έτσι ώστε η μετάβαση από το επίπεδο προς το κεκλιμένο τμήμα αυτής να γίνεται πιο ομαλά. Για το σκοπό αυτό, απαιτείται ένα επιπλέον μικρό τμήμα επίχωσης. Στο σημείο αυτό της προσαρμογής, προβλέπονται μεγάλα, άνετα σκαλοπάτια που συνδέουν κατευθείαν την Εσπλανάδα με το Κανάλι, αλλά προσφέρουν και οπτική σύνδεση με την Αγορά. Από αυτό το σημείο και πέρα, η Εσπλανάδα γίνεται γέφυρα και οι επεμβάσεις περιορίζονται στις απαραίτητες για την βελτίωση της υφιστάμενης κατάστασης. Η πρόθεση είναι να βελτιωθεί η φύτευση και η δαπεδόστρωση και να γίνουν εργασίες αποκατάστασης των φθορών. Τα υφιστάμενα παρτέρια και το υλικό διαμόρφωσης της τελικής επιφάνειας του δαπέδου διατηρούνται. Λόγω της παντελούς έλλειψης συντήρησης τα τελευταία χρόνια, απαιτούνται εκτεταμένες εργασίες συντήρησης. Πιο συγκεκριμένα, απαιτείται

η εγκατάσταση νέων χειρολισθήρων και τεχνικού εξοπλισμού όπου αυτός έχει χαθεί ή καταστραφεί. Στο νότιο τμήμα της Εσπλανάδας, κοντά στην θάλασσα, προβλέπονται μικρής κλίμακας βελτιώσεις. Η υφιστάμενη φύτευση από πεύκα διατηρείται. Προβλέπονται δένδρα σε δενδροστοιχίες για την εξασφάλιση σκιασμού κατά μήκος της διαδρομής που οδηγεί προς τη γέφυρα. Η φύτευση διακόπτεται συχνά ώστε να εξασφαλίζεται εύκολη πρόσβαση μεταξύ της Εσπλανάδας και του Καναλιού. Η πρόσβαση των ΑΜΕΑ εξασφαλίζεται με ράμπες σε κατάλληλα σημεία.

Στην ανατολική πλευρά του οικοπέδου του έργου, κατά μήκος της Εσπλανάδας προβλέπεται η κατασκευή υδάτινης επιφάνειας (κανάλι νερού). Το Κανάλι έχει μήκος 400m, πλάτος 30m και βάθος περίπου 1m και αποτελεί μια συνεχή επιφάνεια νερού, η οποία αναπτύσσεται κατά μήκος της βασικής (κύριας) διαδρομής πρόσβασης των πεζών προς το κύριο κτιριακό συγκρότημα στα νότια του οικοπέδου. Το Κανάλι νερού θα έχει διπλό ρόλο, ο οποίος θα είναι τόσο διακοσμητικός όσο και για αντιπλημμυρική προστασία (ανάσχεση ομβρίων υδάτων).

Εικόνα 16 – Το Κανάλι θα ενισχύσει την αλληλεπίδραση του έργου με τη θάλασσα. (Πηγή: <http://www.snfcc.org/multimedia/construction-photos/?lang=el>)

Στο νοτιότερο τμήμα του έργου πάνω από το Πάρκο χωροθετείται μια ελαφριά κατασκευή (επιφάνειας 95 x 105 m) η οποία αποτελεί το ενεργειακό στέγαστρο και υπερίπταται πάνω από όλες τις κατασκευές μέσα στα όρια του περιβλήματος του κτιρίου. Το ενεργειακό στέγαστρο δεν είναι οροφή αλλά συλλέκτης. Στόχος του είναι να συλλέγει την ενέργεια από τον ήλιο μέσω χιλιάδων φωτοβολταϊκών στοιχείων.

2.7 Δημοτικό Πάρκο Αθλητισμού και Αναψυχής Δήμου Καλλιθέας

Παράλληλα με την υλοποίηση του Κέντρου Πολιτισμού ΙΣΝ, κατασκευάστηκε μέσω δωρεάς του ΙΣΝ, συνολικού ύψους 5,92 εκατομμυρίων €, το Δημοτικό Πάρκο Αθλητισμού και Αναψυχής του δήμου Καλλιθέας. Το Δημοτικό Πάρκο συνδέεται τοπογραφικά και σχεδιαστικά με το υπό κατασκευή Κέντρο Πολιτισμού ΙΣΝ και βρίσκεται στη βορειοδυτική πλευρά του. Ο σχεδιασμός και η επίβλεψη της κατασκευής του, καθώς και των συναφών βοηθητικών εγκαταστάσεων, εκτελέστηκαν από το αρχιτεκτονικό γραφείο του Renzo Piano, προκειμένου να επιτευχθούν η επιθυμητή αισθητική αρμονία και η συνύπαρξη των δύο αυτών έργων. Αναπτύσσεται σε έκταση 28.000 m² και περιλαμβάνει κολυμβητήριο ολυμπιακών διαστάσεων (μήκους 50 m με 10 διαδρομές), παιδική πισίνα, προπονητικό γήπεδο ποδοσφαίρου, παιδική χαρά, κτιριακά συγκροτήματα γραμματειακής και τεχνικής υποστήριξης και χώρο αναψυκτηρίου και εκδηλώσεων. Το έργο παραδόθηκε στο δήμο Καλλιθέας το Σεπτέμβριο του 2013.

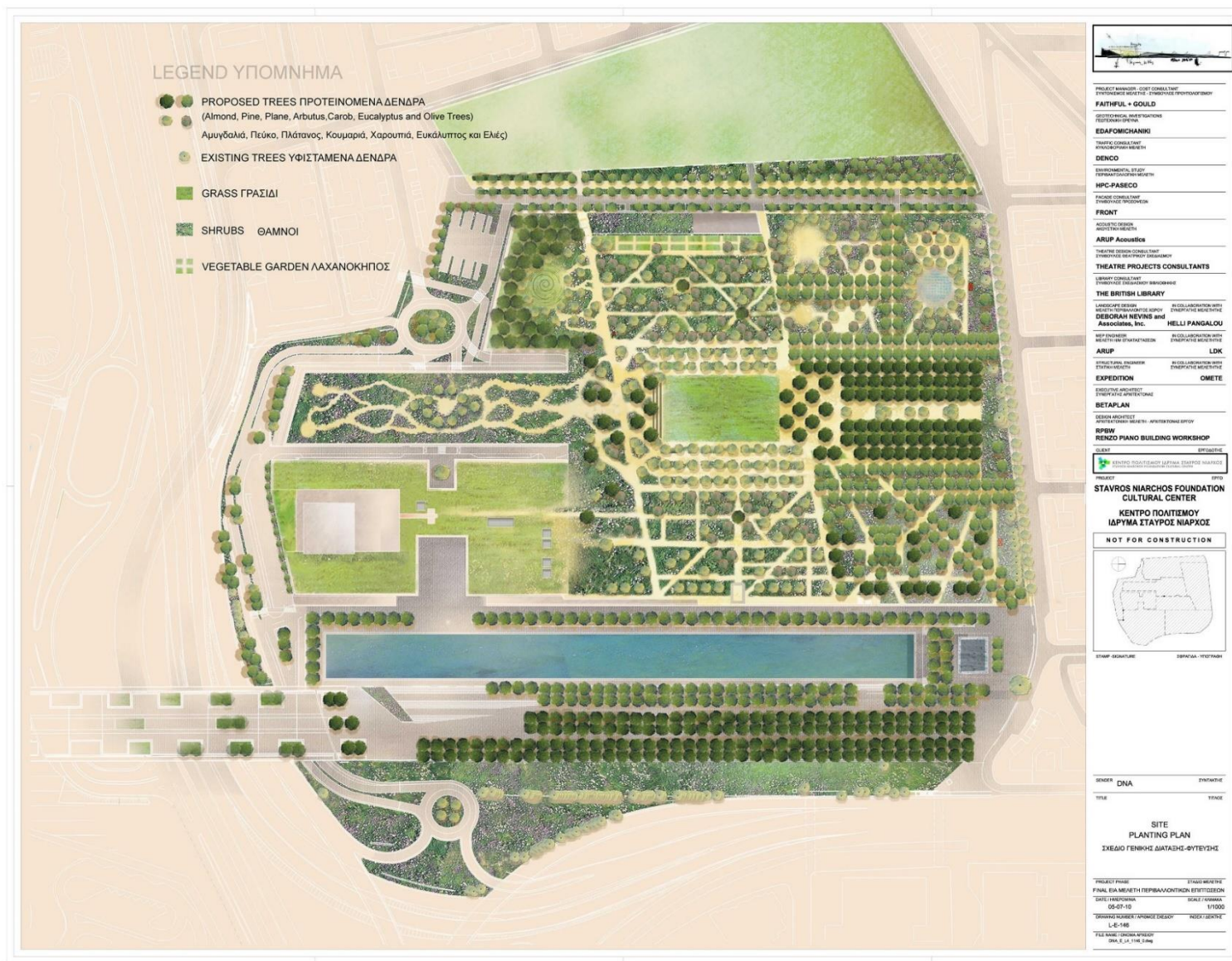

Εικόνα 17 - Δημοτικό Πάρκο Αθλητισμού και Αναψυχής δήμου Καλλιθέας (Πηγή: <http://www.tanea.gr/news/greece/article/5040645/boltes-mpala-kai-boyties-stis-tzitzifies>)

2.8 Βιωσιμότητα

Η περιβαλλοντική βιωσιμότητα είναι μία από τις βασικές αξίες του Κέντρου Πολιτισμού Ίδρυμα Σταύρος Νιάρχος. Η δημιουργία περιβαλλοντικά φιλικής και βιώσιμης υποδομής για τα κτίρια και το Πάρκο αποτελεί σημαντικό στόχο του σχεδιασμού και της κατασκευής του. Μέσω περιβαλλοντικά καινοτόμων σχεδίων και πρακτικών, το έργο αποσκοπεί να αποκτήσει την χρυσή τουλάχιστον και ιδανικά την πλατινένια «πράσινη» πιστοποίηση κτιρίων LEED, την πρώτη διάκριση αυτού του είδους στην Ελλάδα, καθώς και την πρώτη για έργο τέτοιας κλίμακας στην Ευρώπη. Η αξιολόγηση LEED είναι σύστημα πιστοποίησης κτιριακών εγκαταστάσεων που αναπτύχθηκε από το Αμερικανικό Συμβούλιο για «Πράσινες» Κτιριακές Εγκαταστάσεις (U.S. Green Building Council – USGBC). Το σύστημα παρέχει πιστοποίηση ότι ένα κτίριο έχει σχεδιαστεί και κατασκευαστεί με χρήση στρατηγικών

που αποσκοπούν στη βελτίωση της εξοικονόμησης ενέργειας και της αποδοτικότητας του νερού, τη μείωση των εκπομπών CO₂, τη βελτίωση της ποιότητας του εσωτερικού περιβάλλοντος, την ορθολογική διαχείριση των πόρων και την αντιμετώπιση των επιπτώσεών τους. Υπάρχουν τέσσερα επίπεδα πιστοποίησης: η Πλατινένια πιστοποίηση είναι η υψηλότερη διάκριση που απονέμεται, ακολουθούμενη από τη Χρυσή.

Εικόνα 18 - Σχέδιο γενικής διάταξης-φύτευσης. (Πηγή: Μελέτη Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων "Κέντρο Πολιτισμού ΙΣΝ")

Ο στόχος του έργου, να αποτελέσει υπόδειγμα περιβαλλοντικής βιωσιμότητας, διαφαίνεται σε όλες τις πτυχές του σχεδιασμού του – από το Πάρκο Σταύρος Νιάρχος, το οποίο λειτουργεί επίσης ως πράσινη σκεπή για την Εθνική Βιβλιοθήκη και την Εθνική Λυρική Σκηνή, ως το Κανάλι, το οποίο παρέχει αντιπλημμυρική προστασία για όλο τον χώρο, και το φωτοβολταϊκό στέγαστρο που παράγει ενέργεια για τις ανάγκες των δύο κτιρίων και συμβάλλει στο στόχο των μηδενικών εκπομπών CO₂.

Το Πάρκο Σταύρος Νιάρχος, το οποίο καταλαμβάνει το 85% της έκτασης του ΚΠΠΣΝ, θα είναι ένας από τους μεγαλύτερους χώρους πρασίνου στην Αθήνα – ανεκτίμητη προσθήκη και ανάσα ζωής σε μια πόλη που συγκαταλέγεται στη λίστα εκείνων με τους λιγότερους κατά κεφαλήν χώρους πρασίνου στην Ευρώπη. Το Πάρκο διαθέτει ενδημικά, ανθεκτικά στην ξηρασία φυτά, και οι αλές από σκιερά δέντρα θα μειώσουν τις εκπομπές διοξειδίου του άνθρακα.

Οι ενεργειακές ανάγκες του κτιρίου θα καλύπτονται από το φωτοβολταϊκό στέγαστρο, μια μεταλλική κατασκευή 95 m x 105 m, η οποία δεσπόζει 14 μέτρα πάνω από το υψηλότερο σημείο του Πάρκου και εκτείνεται πέρα από την περίμετρό του. Το στέγαστρο αποτελεί κατασκευαστικό και μηχανικό επίτευγμα, στηρίζεται από 40 μεταλλικούς στύλους και η παρουσία του εκφράζει την δέσμευση του Ίδρυματος και του Renzo Piano σε περιβαλλοντικά καινοτόμα σχέδια και πρακτικές.

Οι επισκέπτες του Πάρκου μπορούν να ακολουθήσουν μονοπάτια τα οποία οδηγούν σε κορυφή ύψους 32 μέτρων. Κάτω από το έδαφος, βρίσκεται το κτίριο που στεγάζει τη Βιβλιοθήκη και τη Λυρική Σκηνή, προσδίδοντας στο λόφο χαρακτήρα «πράσινης στέγης» του κτίσματος. Αποτελώντας μία από τις μεγαλύτερες στην Ευρώπη, η πράσινη στέγη μειώνει σημαντικά τις απαιτήσεις κλιματισμού των κτιρίων και προσδίδει στο έργο, μαζί με το ενεργειακό στέγαστρο, την περιβαλλοντική του καινοτομία και δέσμευση.

2.9 Αρχιτέκτονας Έργου

Το Φεβρουάριο του 2008 και έπειτα από έναν κλειστό αρχιτεκτονικό διαγωνισμό, το Διοικητικό Συμβούλιο του Ίδρυματος Σταύρος Νιάρχος ανακοίνωσε την ομόφωνη επιλογή του για τον αρχιτέκτονα του έργου: το αρχιτεκτονικό γραφείο Renzo Piano Building Workshop. Το όνομα του Ιταλού αρχιτέκτονα Renzo Piano έχει καταστεί συνώνυμο της υψηλής αρχιτεκτονικής τα τελευταία 40 χρόνια, αφότου ο Piano αποφοίτησε από τη Σχολή Αρχιτεκτονικής του Πολυτεχνείου του Μιλάνου, το 1964, και επιδόθηκε στο σχεδιασμό των πρωτοποριακών έργων του, σε παγκόσμια κλίμακα.

Το πρώτο έργο μεγάλου βεληνεκούς που κλήθηκε να σχεδιάσει ο Piano, επιβάλλοντας το προσωπικό του στίγμα και θέτοντας τις βάσεις για τη μετέπειτα ιλιγγιώδη καλλιτεχνική του εξέλιξη, υπήρξε το Centre Georges Pompidou (1977), στο Παρίσι, το οποίο εκπονήθηκε σε συνεργασία με τον Richard Rogers. Το 1981, ο Piano εγκαινίασε το «Εργαστήριο Κατασκευών» του (Renzo Piano Building Workshop - RPBW), με έδρα τη Γένοβα, το Παρίσι και τη Νέα Υόρκη, και με προσωπικό που υπερβαίνει τους 100 ειδικούς σε θέματα αρχιτεκτονικής και μηχανολογίας. Έκτοτε, το RPBW έχει αποτελέσει το όχημα για την ανάπτυξη ορισμένων εκ των πλέον αναγνωρίσιμων και σημαντικών έργων του Piano, όπως είναι:

- Ο Τερματικός Σταθμός του Διεθνούς Αεροδρομίου Kansai (1994), στην Οσάκα: μια προβλήτα προσγείωσης και απογείωσης, κυματοειδούς σχεδιασμού, που εκτείνεται μέσα στη θάλασσα, προκαλώντας δέος στον ταξιδιώτη.

- Το λουσμένο στο φως Μουσείο του Ιδρύματος Beyeler (1997), στη Βασιλεία της Ελβετίας, που εμπνέει τον επισκέπτη με τις απλές, καθαρές γραμμές του, την πλήρη ενσωμάτωσή του στον περιβάλλοντα χώρο και την απέρριπτη κομψότητά του.
- Το Πολιτιστικό Κέντρο Jean-Marie Tjibaou (1998), στη Νέα Καληδονία, ένα σύμπλεγμα δέκα κατασκευών, εμπνευσμένο από την τοπική αρχιτεκτονική παράδοση, που εντυπωσιάζει με τη δυναμική του αλλά και με την εγγύτητα προς τη φύση που το περιβάλλει.
- Η αναβίωση της εγκαταλειμμένης και παρωχημένου σχεδιασμού πλατείας Potsdamer Platz (2000), στο Βερολίνο.
- Η βιομηχανικού σχεδιασμού γυάλινη αίθουσα συναυλιών Niccol Paganini Auditorium (2001), στην Πάρμα, που κατορθώνει ωστόσο να εναρμονίζεται απόλυτα με την περιβάλλουσα φύση.
- Η αίθουσα συναυλιών Parco della Musica Auditorium (2002), στη Ρώμη, που απεικονίζει με δυναμικό τρόπο την ένωση της μουσικής, του αστικού περιβάλλοντος και της σχεδιαστικής παράδοσης των καθεδρικών ναών της Δύσης.

Ο Ριάνο συγκαταλέγεται ανάμεσα στους κορυφαίους αρχιτέκτονες της γενιάς του, γεγονός ευρύτατα αποδεκτό. Έχει κατορθώσει να επιβάλει την τέχνη, την πρωτοποριακή ματιά και το μεσογειακό ταπεραμέντο του σε κάθε νέο δημιούργημά του, αποφεύγοντας συγχρόνως έντεχνα την επανάληψη και την τυποποίηση. Ο συνδυασμός όλων αυτών των στοιχείων του έχει αποφέρει σημαντικές διακρίσεις, όπως το Βασιλικό Μετάλλιο Αρχιτεκτονικής (1989), το Βραβείο Kyoto (1990), την ανακήρυξή του ως Πρεσβευτή Καλής Θελήσεως της UNESCO για την Αρχιτεκτονική (1994), το Αρχιτεκτονικό Βραβείο Pritzker (1998), το Χρυσό Μετάλλιο της Διεθνούς Ένωσης Αρχιτεκτόνων (2002) και του Αμερικανικού Ινστιτούτου Αρχιτεκτόνων (2008).

Πιο πρόσφατα έργα του Ριάνο, όπως τα εντυπωσιακά καινούργια γραφεία των «New York Times», στη Νέα Υόρκη (2008), και το «πράσινο» κτίριο της Ακαδημίας Επιστημών της Καλιφόρνιας (2008) αποδεικνύουν ότι η τέχνη του ωριμάζει, ωστόσο η ματιά του παραμένει εφηβική και ασυμβίβαστη.

Οι δεσμοί αίματος που ο Ριάνο διατηρεί με τη Μεσόγειο έχουν στιγματίσει την τέχνη του, διαχωρίζοντάς τον από τους υπόλοιπους αρχιτέκτονες της γενιάς του. Ο τρόπος με τον οποίο αντιλαμβάνεται τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της περιοχής, τις ιδιότητες του φυσικού φωτός, την ανάγκη να ενσωματώνεται κάθε νέα κατασκευή στον ήδη πυκνοαναπτυγμένο αστικό ιστό – όλα τα παραπάνω αποτελούν μοναδικά χαρακτηριστικά της τέχνης του Ιταλού αρχιτέκτονα.

Η αγάπη του προς υλικά όπως το γυαλί, το ξύλο, το μέταλλο, η άνευ περιορισμών χρήση του φυσικού φωτός, η προσήλωσή του στη διαφάνεια των κατασκευών και στην ενσωμάτωση των καθαρών γραμμών στον περιβάλλοντα χώρο, η χρήση του υδάτινου στοιχείου και οι συνεχείς προσπάθειες για την ανάπτυξη «πράσινων» κτιρίων έχουν καταστήσει τον Ριάνο δημοφιλή και στο ευρύ κοινό.

Εικόνα 19 - Ένα από τα σπουδαιότερα πολιτιστικά κέντρα παγκοσμίως, το Centre Georges Pompidou, σε σχέδια του Renzo Piano και του Richard Rogers, περιλαμβάνει δημόσια βιβλιοθήκη, μουσείο μοντέρνας τέχνης και κέντρο μουσικής έρευνας. (Πηγή: <http://blog.parisinsights.com/tag/centre-georges-pompidou/>)

Εικόνα 20 - Η αναγεννημένη Potsdamer Platz στο κέντρο του Βερολίνου, έργο του Renzo Piano, αναμόρφωσε μια ολόκληρη περιοχή που παλαιότερα καταλάμβανε το Τείχος του Βερολίνου. (Πηγή: http://en.wikipedia.org/wiki/File:PotsdamerPlatz_Vogelperspektive_2004_1.jpg)

2.10 Ανάδοχος Έργου

Η Κοινοπραξία Impregilo-TEPNA έχει αναλάβει την κατασκευή του ΚΠΙΣΝ. Η επιλογή της συγκεκριμένης Κοινοπραξίας έγινε μέσα από μία μακρά διαδικασία διεθνών προδιαγραφών με σκοπό την αναζήτηση προσφορών από αναγνωρισμένες Ελληνικές και διεθνείς κατασκευαστικές εταιρίες. Ο διαγωνισμός για την ανάδειξη του αναδόχου διήρκεσε συνολικά 10 μήνες, με την συμμετοχή οκτώ εταιριών. Κατά τη διάρκεια της τελικής φάσης του διαγωνισμού υποβλήθηκαν και αξιολογήθηκαν λεπτομερώς τέσσερις ολοκληρωμένες προσφορές.

Η επιλογή της κοινοπραξίας της Ιταλικής εταιρείας Impregilo με την Ελληνική TEPNA βασίστηκε σε αυστηρά κριτήρια. Απαραίτητες προϋποθέσεις για την ανάθεση του έργου ήταν η ποιοτική και ασφαλής κατασκευή του έργου με βάση τα τελικά αρχιτεκτονικά σχέδια, η τήρηση του προκαθορισμένου προϋπολογισμού και του συγκεκριμένου χρονοδιαγράμματος, αλλά και η εμπειρία, τεχνογνωσία και οικονομική βιωσιμότητα του αναδόχου. Η απόφαση να ανατεθεί το έργο σε κοινοπραξία η οποία συμπεριλαμβάνει Ελληνική εταιρία, εκφράζει την πρωταρχική πρόθεση του Ίδρυματος, η κατασκευή του ΚΠΙΣΝ να αποφέρει σημαντικά άμεσα οικονομικά οφέλη στη χώρα, δέσμευση η οποία αποκτά ιδιαίτερη βαρύτητα υπό τις τρέχουσες κοινωνικοοικονομικές συγκυρίες. Σύμφωνα με τους όρους της συμφωνίας για την κοινοπραξία, η Impregilo ορίζει το 51% αυτής και η TEPNA, το 49%.

Ο Όμιλος Impregilo ιδρύθηκε στις αρχές της δεκαετίας του 1990, αλλά αποτελεί τη μετεξέλιξη τεσσάρων μεγάλων εταιριών, των Girola, Lodigiani, Impresit και Cogefar, οι οποίες βρίσκονταν στην πρώτη γραμμή των εξελίξεων σε κατασκευαστικά έργα σε όλο τον κόσμο από τις αρχές του 20ου αιώνα. Οι εταιρίες που δημιούργησαν την Impregilo, όταν συγχωνεύθηκαν το 1995, συμμετείχαν στην κατασκευή των δρόμων, σιδηροδρόμων και υδροηλεκτρικών σταθμών, που έδωσαν αναπτυξιακή ώθηση στην Ιταλία και σε πολλές άλλες χώρες.

Η TEPNA ιδρύθηκε το 1972 και δραστηριοποιείται στην εκτέλεση ενός ευρύτατου φάσματος δημόσιων και ιδιωτικών έργων, με σημαντικούς προϋπολογισμούς και σύνθετη τεχνογνωσία, όπως οδικά και σιδηροδρομικά δίκτυα, λιμάνια, κτίρια, νοσοκομεία, μουσεία, βιομηχανικές εγκαταστάσεις, υδροηλεκτρικά έργα, φράγματα, κ.ά. Η TEPNA αποτελεί σήμερα την κατασκευαστική εταιρία του Ομίλου ΓΕΚ TEPNA.

2.11 Χρονοδιάγραμμα

Η κατασκευή του ΚΠΙΣΝ ξεκίνησε το 2012 και θα ολοκληρωθεί στο τέλος του 2015, οπότε και θα παραδοθεί στο Ελληνικό Δημόσιο. Η λειτουργία του ΚΠΙΣΝ αναμένεται να ξεκινήσει το φθινόπωρο του 2016. Παρακάτω παρουσιάζονται μερικοί από τους βασικούς σταθμούς της πορείας του έργου έως σήμερα.

29/10/06	Το Ίδρυμα Σταύρος Νιάρχος ανακοίνωσε την πρόθεσή του να συνεργαστεί με την Πολιτεία, χρηματοδοτώντας εξ ολοκλήρου τις μελέτες, την κατασκευή και τον πλήρη εξοπλισμό του Κέντρου Πολιτισμού Ίδρυμα Σταύρος Νιάρχος (ΚΠΙΣΝ), το οποίο θα περιλαμβάνει τις νέες κτιριακές εγκαταστάσεις για την Εθνική Βιβλιοθήκη της Ελλάδας και την Εθνική Λυρική Σκηνή, καθώς και τη δημιουργία του Πάρκου Σταύρος Νιάρχος.
11/06/07	Το Ίδρυμα Σταύρος Νιάρχος υπέγραψε Μνημόνιο Συνεργασίας με το Ελληνικό Δημόσιο, με το οποίο δρομολογήθηκε ο σχεδιασμός, η κατασκευή και ο εξοπλισμός του Κέντρου Πολιτισμού Ίδρυμα Σταύρος Νιάρχος (ΚΠΙΣΝ).
04/07/07	Ειδικοί σύμβουλοι ανέλαβαν να συντάξουν μελέτες ανάλυσης αναγκών, καθώς και να αναπτύξουν το προκαταρκτικό κτιριολογικό πρόγραμμα της Εθνικής Βιβλιοθήκης της Ελλάδος, της Εθνικής Λυρικής Σκηνής και του Πάρκου Σταύρος Νιάρχος. Επιπροσθέτων, πραγματοποιήθηκαν μελέτες πεδίου, προκειμένου να εξακριβωθεί η καταλληλότητα του χώρου για την ανάπτυξη του σημαντικού αυτού έργου.
21/02/08	Το Διοικητικό Συμβούλιο του Ιδρύματος Σταύρος Νιάρχος επέλεξε τον διεθνούς φήμης Ιταλό αρχιτέκτονα, Renzo Piano, και το αρχιτεκτονικό του γραφείο, Renzo Piano Building Workshop, για τη μελέτη και τον σχεδιασμό του Κέντρου Πολιτισμού Ίδρυμα Σταύρος Νιάρχος (ΚΠΙΣΝ), που θα περιλαμβάνει τις νέες εγκαταστάσεις της Εθνικής Βιβλιοθήκης της Ελλάδος και της Εθνικής Λυρικής Σκηνής, οι οποίες θα περιβάλλονται από το Πάρκο Σταύρος Νιάρχος.
16/04/08	Έναρξη προκαταρκτικής μελέτης.
01/10/08	Έναρξη της προμελέτης του έργου
	Υπεγράφη η σύμβαση με το Ελληνικό Δημόσιο, για την ανέγερση του Κέντρου Πολιτισμού Ίδρυμα Σταύρος Νιάρχος (ΚΠΙΣΝ). Τη σύμβαση συνυπέγραψαν, αφενός, οι υπουργοί των τεσσάρων συμβαλλομένων υπουργείων, ήτοι

29/06/09	Οικονομίας και Οικονομικών, Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημοσίων Έργων, Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων, Πολιτισμού, και αφετέρου, ο Πρόεδρος του Εφορευτικού Συμβουλίου της Εθνικής Βιβλιοθήκης της Ελλάδος, ο Πρόεδρος της Εθνικής Λυρικής Σκηνής, ο Πρόεδρος και Διευθύνων Σύμβουλος της Κτηματικής Εταιρείας του Δημοσίου και ο Πρόεδρος της Ολυμπιακά Ακίνητα Α.Ε..
23/07/09	Σε συζήτηση στο Ελληνικό Κοινοβούλιο, ψηφίσθηκε ο νόμος για τη δημιουργία του Κέντρου Πολιτισμού Ίδρυμα Σταύρος Νιάρχος, ανοίγοντας τον δρόμο για την έναρξη των εργασιών κατασκευής.
29/06/11	Παρουσίαση των τελικών αρχιτεκτονικών σχεδίων και των σχετικών τεχνικών μελετών στο ευρύτερο κοινό.
19/12/11	Έναρξη εργασιών εκσκαφής
28/09/12	Το Ίδρυμα Σταύρος Νιάρχος ανακοινώνει την ανάθεση της κατασκευής του ΚΠΙΣΝ στην Κοινοπραξία Impregilo-TEPNA.
28/09/13	Επιτεύχθηκε το πρώτο κατασκευαστικό ορόσημο. Περιλαμβάνει κατασκευαστικές εργασίες που ολοκληρώθηκαν όπως την κατασκευή της θεμελίωσης των κτιρίων της Βιβλιοθήκης, της Όπερας και του κτιρίου Στάθμευσης. Επιπλέον ολοκληρώθηκαν οι εργασίες επίχωσης και τοίχων αντιστήριξης, της δεξαμενής άρδευσης και εργασίες σκυροδέτησης του κτιρίου του Πάρκου και του κτιρίου Απορριμμάτων.

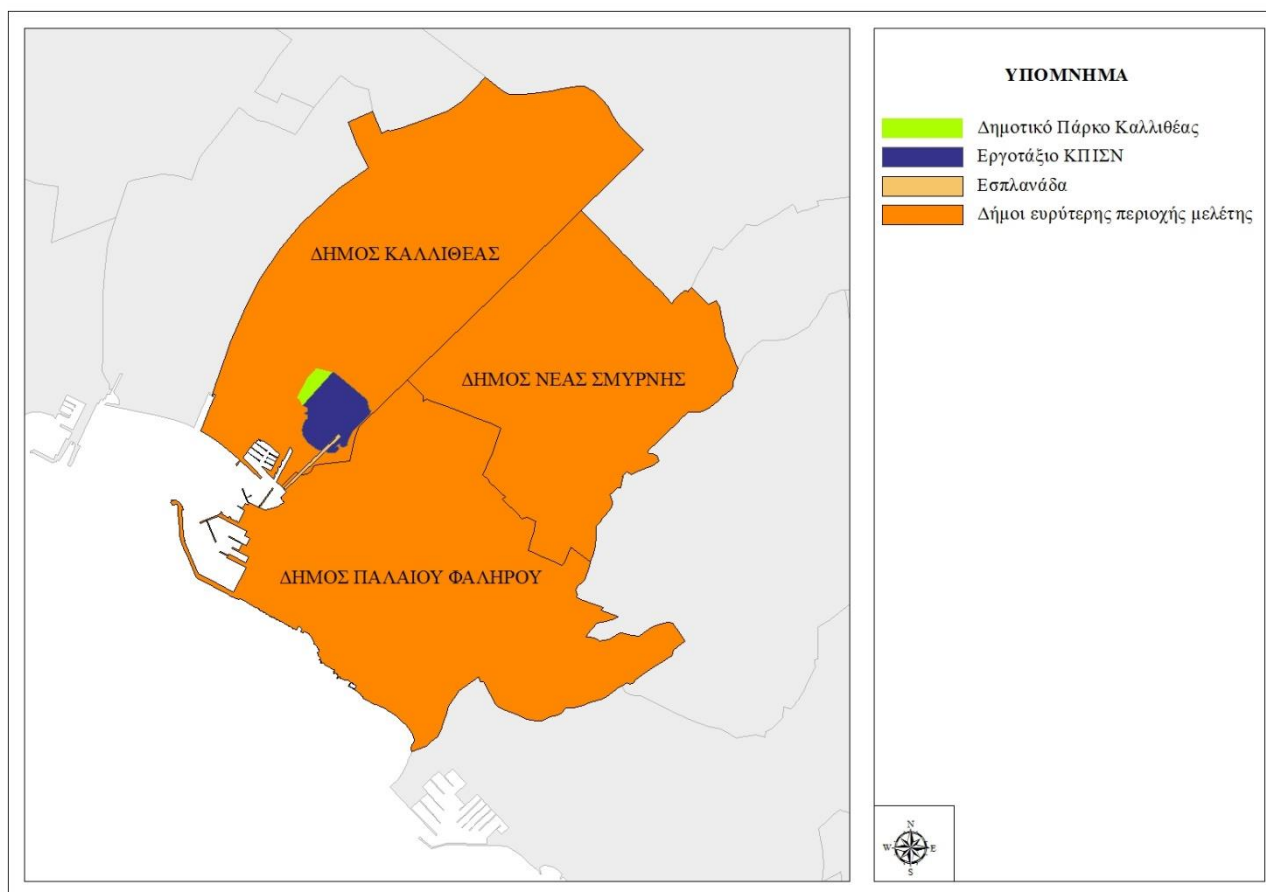

Εικόνα 21 – Αεροφωτογραφία σε ύψος 2.000 ποδιών από τη βόρεια πλευρά του ΚΠΙΣΝ με κατεύθυνση προς το Σαρωνικό κόλπο. Διακρίνονται η Εσπλανάδα, το γήπεδο Tae Kwon Do, η Ναυταθλητική Μαρίνα Φαλήρων και στο βάθος η Μαρίνα Φλοίσβου. Ημερομηνία φωτογράφισης: 25 Νοεμβρίου 2012. (Πηγή: <http://www.snfcc.org/multimedia/construction-photos/?lang=el>)

3. ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΕΥΡΥΤΕΡΗΣ ΠΕΡΙΟΧΗΣ ΜΕΛΕΤΗΣ

3.1 Γενικά Στοιχεία Ευρύτερης Περιοχής Μελέτης

Ως ευρύτερη περιοχή μελέτης ορίζεται η έκταση που απαρτίζεται από τους δήμους Καλλιθέας, Νέας Σμύρνης και Παλαιού Φαλήρου, οι οποίοι βρίσκονται στη ζώνη άμεσης επιρροής του έργου.

Εικόνα 22 - Ευρύτερη περιοχή μελέτης (Πηγή: Ίδια επεξεργασία)

Δήμος Καλλιθέας²

Ο δήμος Καλλιθέας εκτείνεται σε έκταση 5,84 km² γης που ξεκινούν από το νότιο τμήμα του Δήμου Αθηναίων και φτάνουν έως τον Φαληρικό όρμο. Πρόκειται για μια σχετικά στενόμακρη έκταση που στα ανατολικά ορίζεται από τη λεωφόρο Συγγρού, στα βόρεια από τις οδούς Καλλιρρόης και Λαγουμιτζή, στα βορειοδυτικά από τη γραμμή του ηλεκτρικού σιδηροδρόμου και στα δυτικά από την κοίτη του Ιλισού ποταμού. Η θάλασσα του Σαρωνικού αποτελεί το νότιο σύνορο του Δήμου Καλλιθέας. Η λεωφόρος Συγγρού, κυκλοφοριακή αρτηρία υπερτοπικής σημασίας, χωρίζει την

² Πηγή: “Καλλιθέα. Όψεις της ιστορίας του Δήμου και της πόλης”, Πολιτιστικός Οργανισμός Δήμου Καλλιθέας

Καλλιθέα από τους Δήμους Νέας Σμύρνης στα βορειοανατολικά και Παλαιού Φαλήρου στα ανατολικά και καταλήγει στο Φαληρικό Δέλτα. Η περιοχή αυτή έχει πάρει το όνομά της από το «Δ» που σχημάτιζαν οι εκβολές των χειμάρρων, οι οποίοι κατέληγαν στο σημείο αυτό από την Καλλιθέα και τον Βουρλοπόταμο, δηλαδή τη σημερινή Αμφιθέα στο Παλαιό Φάληρο. Εκεί, σε μια έκταση 260 στρεμμάτων, κατασκευάστηκε στα μέσα της δεκαετίας του 1920 και ο Ιππόδρομος. Αργότερα, εκτεταμένος οδικός κόμβος διαμορφώθηκε στην περιοχή, ενώ το 2003 κτίστηκε αθλητικό συγκρότημα με στόχο να στεγάσει μέρος των αγωνισμάτων των Ολυμπιακών Αγώνων του 2004. Στα βορειοδυτικά, η γραμμή του ηλεκτρικού σιδηροδρόμου από το ύψος της οδού Καλλιρρόης μέχρι τον σταθμό Η.Σ.Α.Π. Καλλιθέας, όπου βρίσκεται και η Σιβιτανίδειος Τεχνική Σχολή, αποτελεί το όριο μεταξύ Καλλιθέας και Ταύρου. Νοτίως της Σιβιτανιδείου Σχολής το δυτικό όριο της Καλλιθέας μετατίθεται ανατολικότερα, κατά μήκος της κοίτης του Ιλισού ποταμού που τη χωρίζει από το Μοσχάτο και καταλήγει στον Φαληρικό όρμο.

Δήμος Νέας Σμύρνης³

Ο δήμος Νέας Σμύρνης είναι ένα προάστιο νότια του κέντρου της Αθήνας, που καταλαμβάνει έκταση 3,5 km². Βόρεια συνορεύει με την Αθήνα και τη Δάφνη, ανατολικά με τον Άγιο Δημήτριο, νότια με το Παλαιό Φάληρο και δυτικά με την Καλλιθέα. Απέχει 5 χιλιόμετρα από το Σύνταγμα και 0,5 χιλιόμετρα από το παραλιακό μέτωπο. Η μορφολογία του εδάφους παρουσιάζει σημαντικές ανωφέρειες από τα δυτικά προς τα ανατολικά της πόλης. Το κλίμα είναι εύκρατο μεσογειακό, με τα γενικά χαρακτηριστικά της Αττικής, επηρεαζόμενο από τη θάλασσα και τον Υμηττό. Πλέον δεν έχει δυνατότητα επέκτασης (είναι ολόκληρη εντός σχεδίου πόλης) και αναπτύσσεται μόνο κατά ύψος. Η γειτνίαση με το κέντρο της Αθήνας, εκτός της μεγάλης ώθησης στην κατοικία, οδήγησε στην ανάπτυξη μεγάλης αγοράς παροχής υπηρεσιών, κυρίως γύρω από τη λεωφόρο Συγγρού. Για τον ίδιο λόγο, δεν υπήρξε εγκατάσταση οχλοσών δραστηριοτήτων (εργοστάσια, υπερτοπικό εμπόριο). Η τοπική αγορά, η οποία αναπτύσσεται με μεγαλύτερη έμφαση στο κέντρο της πόλης, χαρακτηρίζεται από δραστηριότητες παροχής υπηρεσιών (χώροι εστίασης, λιανικό εμπόριο).

Δήμος Παλαιού Φαλήρου⁴

Ο δήμος Παλαιού Φαλήρου ανήκει διοικητικά στην Περιφέρεια Αττικής και έχει έκταση 4,6 km². Είναι παραλιακό προάστιο νοτιοδυτικά της Αθήνας και συνορεύει βορείως με τον Δήμο Καλλιθέας, βορειοανατολικά με τον Δήμο Νέας Σμύρνης, ανατολικά με το Δήμο Αγίου Δημητρίου και νοτιοανατολικά με τον Δήμο Αλίμου. Δυτικά ο Δήμος Παλαιού Φαλήρου οριοθετείται φυσικά από το θαλάσσιο του μέτωπο στον κόλπο του Σαρωνικού. Αποτελεί οργανωμένη αστική περιοχή με υπηρεσίες εμπορίου, πρόνοιας και αναψυχής, υπερτοπικού επιπέδου με κυριότερες τέτοιες χρήσεις την Μαρίνα Φλοίσβου (Τροκαντερό), το Πλανητάριο, το Ναυτικό Μουσείο

³ Πηγή: Δήμος Νέας Σμύρνης, Τοπικό πρόγραμμα δράσης για το περιβάλλον, 2011-2015

⁴ Πηγή: Επιχειρησιακό πρόγραμμα δήμου Παλαιού Φαλήρου. Σχέδιο στρατηγικού σχεδιασμού, 2008

σημαντικά είδη που αναμένεται να απαντώνται στην περιοχή αυτή είναι τα ερπετά *Elaphe situla* (σπιτόφιδο) και *Lacerta trilineata* (τρανόσαυρα), ενώ φιλοξενεί, ακόμη και σήμερα με την υποβάθμιση που έχει υποστεί, ένα σημαντικό αριθμό μεταναστευτικών υδρόβιων ειδών ορνιθοπανίδας. Τα περισσότερα είδη ορνιθοπανίδας που παρατηρούνται στον Ιλισό είναι μεταναστευτικά, υδρόβια και παρυδάτια (ερωδιοί, αγριόπαπιες, χαραδιόμορφα, κ.α.), η παρουσία αλλά και η επιβίωση των οποίων εξαρτάται άμεσα από τη διατήρηση της κατάστασης των υγροτόπων. Ειδική αναφορά θα πρέπει να γίνει και στην παρουσία των φυτοκοινωνιών της *Posidonia oceanica* (ποσειδωνία), ενός φυτικού είδους που αναπτύσσεται σε αμμώδεις βυθούς και βρίσκεται υπό καθεστώς προστασίας.

3.2 Νομοθετικό Πλαίσιο

Το καθεστώς δόμησης και οργάνωσης των χρήσεων γης της εγγύς αλλά και της ευρύτερης περιοχής του έργου καθορίζεται από τις ακόλουθες νομοθετικές και κανονιστικές ρυθμίσεις:

- Νόμος 1515/1985 (ΦΕΚ 18/Α/18.02.1985) "Ρυθμιστικό Σχέδιο και πρόγραμμα προστασίας περιβάλλοντος της ευρύτερης περιοχής της Αθήνας" και οι τροποποιήσεις αυτού.
- Π.Δ./22.03.2002 (ΦΕΚ 233/Δ/26.03.2002) "Έγκριση Ειδικού Σχεδίου Ολοκληρωμένης Ανάπτυξης (ΕΣΟΑΠ) περιοχής Ολυμπιακών εγκαταστάσεων Beach Volley και λοιπών αθλημάτων και ανάπλαση της περιοχής στο Φαληρικό Όρμο (Ν.Αττικής)".
- Νόμος 3342/2005 (ΦΕΚ 131/Α/06.06.2005) "Βιώσιμη ανάπτυξη και κοινωνική αξιοποίηση των Ολυμπιακών εγκαταστάσεων, αδειοδότηση, χρήσεις, λειτουργία, οργάνωση και λειτουργία Γενικής Γραμματείας Ολυμπιακής Αξιοποίησης".
- Νόμος 3785/2009 (ΦΕΚ 138/Α/07.08.2009) "Κύρωση της Σύμβασης Δωρεάς μεταξύ του Ιδρύματος "Κοινοφελές Ίδρυμα Σταύρος Σ. Νιάρχος", του Ελληνικού Δημοσίου, του Ν.Π.Δ.Δ. με την επωνυμία "Εθνική Βιβλιοθήκη της Ελλάδος", του Ν.Π.Ι.Δ. με την επωνυμία "Εθνική Λυρική Σκηνή", της Α.Ε. με την επωνυμία "Ολυμπιακά Ακίνητα" και της Α.Ε. με την επωνυμία "Κτηματική Εταιρεία του Δημοσίου" και ρύθμιση θεμάτων συναφών με την υλοποίηση του υπερτοπικού πολιτιστικού πάρκου με την επωνυμία "Κέντρο Πολιτισμού Ίδρυμα Σταύρος Νιάρχος".
- Νόμος 1577/1985 (ΦΕΚ 210/Α/1985) «Γενικός Οικοδομικός Κανονισμός», όπως ισχύει μετά και από την τροποποίησή του από τον Νόμο 3843/2010 (ΦΕΚ 62/Α/2010) "Ταυτότητα κτιρίων, υπερβάσεις δόμησης και αλλαγές χρήσεις, μητροπολιτικές αναπλάσεις και άλλες διατάξεις".

Οι γενικές κατευθύνσεις για την οργάνωση και την ανάπτυξη της ευρύτερης περιοχής μελέτης καθορίζονται από τα αντίστοιχα Γενικά Πολεοδομικά Σχέδια των τριών δήμων που την αποτελούν, τα οποία έχουν εγκριθεί ή τροποποιηθεί με τα ΦΕΚ 369Δ/89, 1130Δ/93 (αναδημοσίευση) και 192Δ/06 για το δήμο Καλλιθέας, το ΦΕΚ 520Δ/87 για το δήμο Νέας Σμύρνης και τα ΦΕΚ 386Δ/89 και 1073Δ/96 (αναδημοσίευση) για το δήμο Παλαιού Φαλήρου.

Στη συνέχεια παρουσιάζονται ορισμένες από τις βασικές κατευθύνσεις σχετικά με τις χρήσεις γης και την κυκλοφοριακή οργάνωση, όπως ορίζονται στα ανωτέρω Γενικά Πολεοδομικά Σχέδια (βλ. Παράρτημα Γ, Χάρτης 7).

Δήμος Καλλιθέας

- Καθορισμός χρήσεων γενικής κατοικίας σε κάθε πολεοδομική ενότητα, με απαγόρευση εγκατάστασης νέων συνεργείων αυτοκινήτων και ανάπτυξη του κέντρου του Δήμου σε κέντρο υπερτοπικής σημασίας, όπως ορίζεται από το Ρυθμιστικό Σχέδιο Αθηνών για την ανάπτυξη της πολυκεντρικής δομής της πρωτεύουσας.
- Δημιουργία χώρου πρασίνου στα πλαίσια της πολεοδομικής μελέτης αναθεώρησης και ειδικότερα σε τμήμα της έκτασης του πρώην εργοστασίου ΙΖΟΛΑ, στο χώρο της Χαροκοπείου Σχολής και μέρους του λόφου Σικελίας (6-7 στρέμματα).
- Ανάδειξη των προσφυγικών οικισμών και πολεοδομική ρύθμιση του λόφου Σικελίας.
- Δημιουργία δικτύου πεζοδρόμων που θα συνδέουν τις κεντρικές περιοχές του Δήμου με το παραλιακό μέτωπο.
- Απομάκρυνση του Ιππόδρομου, δημιουργία εκεί χώρων αθλητισμού και πρασίνου και οργάνωση του Φαληρικού όρμου ως υπερτοπικού πόλου αναψυχής ύστερα από ειδική μελέτη του Οργανισμού της Αθήνας.
- Ιεράρχηση οδικού δικτύου.
- Εκπόνηση ειδικής κυκλοφοριακής μελέτης για τη ρύθμιση της κυκλοφορίας, της στάθμευσης, της κυκλοφορίας των πεζών και την χωροθέτηση πολυόροφων χώρων στάθμευσης στην κεντρική περιοχή του δήμου.
- Δημιουργία χώρων στάθμευσης στις περιοχές κατοικίας.
- Αντιμετώπιση των προβλημάτων κυκλοφορίας και λήψη μέτρων από την αρμόδια υπηρεσία του Υπουργείου Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημοσίων Έργων στους κόμβους της Λ. Συγγρού.

Παρατηρούμε πως ένας από τους κατευθυντήριους άξονες του Γενικού Πολεοδομικού Σχεδίου είναι η απομάκρυνση του Ιπποδρόμου και η εγκατάσταση χώρων αθλητισμού και πρασίνου, στόχος ο οποίος έχει ήδη επιτευχθεί με την κατασκευή του Δημοτικού Πάρκου Αθλητισμού και Αναψυχής, και ο οποίος βέβαια θα ξεπεράσει τις προσδοκίες του με την λειτουργία του Κέντρου Πολιτισμού ΙΣΝ. Όσον αφορά την ανάπλαση του Φαληρικού όρμου, να σημειωθεί πως το ΙΣΝ έχει χρηματοδοτήσει τις απαραίτητες μελέτες, παρ'όλα αυτά η πολιτεία δεν έχει ξεκινήσει ακόμη⁶ τις διαδικασίες για τη

⁶ Φεβρουάριος 2014

δημοπράτηση των έργων. Σχετικά με τα κυκλοφοριακά ζητήματα, υψηλή προτεραιότητα έχει η δημιουργία περισσότερων χώρων στάθμευσης.

Δήμος Νέας Σμύρνης

- Σε όλη την έκταση του δήμου σαν γενική χρήση προβλέπεται η κατοικία με τον αναγκαίο κοινωνικό εξοπλισμό για κάθε πολεοδομική ενότητα - γειτονιά και τη διαφοροποίησή της από τα πολεοδομικά κέντρα.
- Τη χωροθέτηση υπερτοπικού κέντρου στον δήμο που είναι και το κέντρο του δήμου. Εκτός από τις εμπορικές και διοικητικές λειτουργίες έχει μια υψηλή αναλογία πολιτιστικών λειτουργιών.
- Την αναβάθμιση των τοπικών κέντρων των πολεοδομικών ενοτήτων.
- Την δυνατότητα απομάκρυνσης του νεκροταφείου μετά από ειδική μελέτη.
- Τροποποίηση της οργάνωσης του συνόλου του τοπικού οδικού δικτύου, δημιουργία δικτύου κίνησης πεζών και ρύθμιση της στάθμευσης αυτοκινήτων μετά από ειδική κυκλοφοριακή μελέτη.
- Βελτίωση της σύνδεσης του δήμου, και ιδιαίτερα του υπερτοπικού κέντρου, με τους γειτονικούς δήμους και αναδιάρθρωση των γραμμών των δημοσίων συγκοινωνιών.

Κύρια γνωρίσματα σε αυτή την περίπτωση είναι η χωροθέτηση υπερτοπικού κέντρου με εμπορικές, διοικητικές και πολιτιστικές λειτουργίες, η αναβάθμιση των τοπικών κέντρων των πολεοδομικών ενοτήτων, ενώ σαν γενική χρήση σε όλο το δήμο προβλέπεται η κατοικία.

Δήμος Παλαιού Φαλήρου

- Καθορισμός χρήσης γενικής κατοικίας με τον αναγκαίο κοινωνικό εξοπλισμό.
- Ανασυγκρότηση του κέντρου του δήμου.
- Οργάνωση των ήδη υφισταμένων τοπικών κέντρων γειτονιών.
- Οργάνωση υπερτοπικού πόλου αναψυχής στο Φαληρικό Όρμο, ύστερα από ειδική μελέτη του Οργανισμού της Αθήνας.
- Προτείνεται η ανάπλαση της περιοχής κατοικίας στο ρέμα Πικροδάφνης καθώς και η αναβάθμιση της περιοχής «Κοψαχείλα» στα πλαίσια της μελέτης αναθεώρησης.
- Κατασκευή της Λεωφόρου Πικροδάφνης στα όρια του δήμου με τους δήμους Αλίμου και Αγ. Δημητρίου.
- Δημιουργία τοπικού συλλεκτηρίου οδικού δικτύου με στόχο τη σωστή οργάνωση και σύνδεση των γειτονιών καθώς και τη μείωση της κάθε είδους διαμπερούς κυκλοφορίας.

Ξανά, ορίζεται η κατοικία ως επικρατούσα χρήση, ενώ ο Φαληρικός Όρμος σχεδιάζεται να αξιοποιηθεί ως υπερτοπικός πόλος αναψυχής.

Ρυθμιστικό Σχέδιο Αθήνας/Αττικής 2021

Μελετώντας το σχέδιο νόμου για το Ρυθμιστικό Σχέδιο Αθήνας/Αττικής 2021, παρατηρούμε πως ένας από τους στόχους που τίθενται είναι η “αξιοποίηση/εντατικοποίηση της χρήσης των Ολυμπιακών Εγκαταστάσεων και άλλων αθλητικών υποδομών” (Άρθρο 4), κάτι που αφορά άμεσα τις εγκαταστάσεις του Ολυμπιακού Πόλου Φαλήρου. Ακόμη, αναφέρεται πως η ευρύτερη περιοχή μελέτης αποτελεί τμήμα ενός εκ των Αναπτυξιακών Αξόνων διεθνούς και εθνικής εμβέλειας και συγκεκριμένα του Κεντρικού Άξονα του Πολεοδομικού Συγκροτήματος, ο οποίος “ξεκινά από την περιοχή του Επιβατικού Λιμένα και την κεντρική περιοχή του Πειραιά, διέρχεται από την περιοχή Γηπέδου Καραϊσκάκη, τις περιοχές περί τον Φαληρικό Όρμο με το ΣΕΦ και τις λοιπές Ολυμπιακές εγκαταστάσεις, την περιοχή του πρώην Ιπποδρόμου, και στη συνέχεια αναπτύσσεται με Β.Α. κατεύθυνση, ακολουθώντας τον άξονα της Λ. Συγγρού, διασχίζει τον βασικό πόλο του κέντρου της Αθήνας, συνεχίζει κατά μήκος του άξονα τριτογενών δραστηριοτήτων της Λ. Κηφισίας και καταλήγει στον αναπτυξιακό πόλο του Μαρουσίου, όπου συναντάται με τον αναπτυξιακό άξονα Ανατολής - Δύσης. Κατά μήκος αυτού του άξονα αναπτύσσονται πλέγματα λειτουργιών μητροπολιτικής και διεθνούς εμβέλειας, με κύριο χαρακτήρα τις τριτογενείς επιχειρηματικές δραστηριότητες, και ιδιαίτερα τους γραφειακούς χώρους και τις έδρες επιχειρήσεων, τις τουριστικές υπηρεσίες, τις πολιτιστικές λειτουργίες, τις υπηρεσίες υγείας και τον αθλητισμό.” Παράλληλα, ο Ολυμπιακός Πόλος Φαλήρου αποτελεί μέρος ενός εκ των Αναπτυξιακών Αξόνων μητροπολιτικής ακτινοβολίας και ειδικότερα του “Άξονα Θαλάσσιου Μετώπου του Πολεοδομικού Συγκροτήματος, από τον Φαληρικό όρμο μέχρι τη Βουλιαγμένη, του οποίου ο βασικός προσανατολισμός συνίσταται στην εξασφάλιση του ανοίγματος του μητροπολιτικού συγκροτήματος της Αθήνας προς το παραλιακό μέτωπο και της λειτουργικής διασύνδεσης με αυτό, με την ανάπτυξη χρήσεων πολιτισμού, τουρισμού, αναψυχής και αθλητισμού”. Επιπλέον, η εξεταζόμενη περιοχή συγκαταλέγεται στους Βασικούς Πόλους Ανάπτυξης, περιλαμβάνοντας “το Μητροπολιτικό Πάρκο του Φαληρικού Όρμου και την περιοχή του παλαιού Ιπποδρόμου. Βασική επιδίωξη είναι η διασφάλιση της συνέχειας και της λειτουργικής διασύνδεσης του παραλιακού μετώπου με τον Κεντρικό Άξονα του Πολεοδομικού Συγκροτήματος. Λειτουργεί συμπληρωματικά στο πλαίσιο του Πόλου Αθήνας - Πειραιά, αλλά και διακριτά, ενισχύοντας την ανάδειξη του Θαλάσσιου Μετώπου ως συστατικού στοιχείου της φυσιογνωμίας της Αθήνας/ Αττικής. Περιλαμβάνει χρήσεις πολιτισμού και επιστήμης, αναψυχής, αθλητισμού, και τουρισμού”. Αναφορικά με την πολιτιστική διάσταση, η Λυρική Σκηνή και η Εθνική Βιβλιοθήκη στο χώρο του Κέντρου Πολιτισμού ΙΣΝ συγκαταλέγονται στις νέες πολιτιστικές εγκαταστάσεις διεθνούς εμβέλειας. Αξίζει να σημειωθεί πως, σύμφωνα με το Ρυθμιστικό Σχέδιο, προωθείται η δημιουργία διεθνούς συνεδριακού κέντρου στο γήπεδο Tae Kwon Do του Φαληρικού Όρμου, ενώ εμπεριέχεται ακόμα ένα πρόγραμμα σχετικό με την ανάπλαση της παράκτιας ζώνης Φαλήρου - Βουλιαγμένης με διαμόρφωση ποδηλατόδρομου – πεζόδρομου, μέσω αναβάθμισης της παράκτιας ζώνης, απομάκρυνσης των αυθαίρετων κατασκευών και φυτεύσεων. Προβλέπεται επίσης η ανάπλαση της παράκτιας περιοχής του Φαληρικού Όρμου, συνολικής έκτασης περίπου 760 στρεμμάτων με την υπογειοποίηση της λεωφόρου Ποσειδώνος, αντιπλημμυρικά έργα, φυτεύσεις και την σύνδεση της πόλης με την θάλασσα. Η συγκεκριμένη παρέμβαση περιλαμβάνονται παράκτιες πισίνες με θαλασσινό νερό σε

συνέχεια της θάλασσας, χώρους για αθλητισμό και αναψυχή, άλση, πεζόδρομους και ποδηλατόδρομους, περιοχές με θεματικές ενότητες δραστηριοτήτων, προβλήτες και καταδυτικό πάρκο. Η άρδευση του πάρκου προβλέπεται να καλυφθεί με την επανάχρηση μέρους των επεξεργασμένων λυμάτων της Ψυττάλειας. Για να διατηρηθεί η ποιότητά του και να είναι βιώσιμο κατά τη λειτουργία του, προβλέπονται δραστηριότητες αναψυχής και αθλητισμού που θα το καθιστούν ζωντανό κατά το μεγαλύτερο μέρος της ημέρας. Το έργο ενισχύει τον άξονα πολιτισμού Βασιλίσσης Σοφίας – Συγγρού, υποβοηθάει την σύζευξη των Μητροπολιτικών Κέντρων Αθήνας και Πειραιά και την αναβάθμιση του παραλιακού μετώπου.

Τέλος, στο Ρυθμιστικό Σχέδιο της Αθήνας, όπως καθορίζεται από το Νόμο 1515/1985, γίνεται αναφορά στο άρθρο 15 για δημιουργία ενός συστήματος μεγάλου υπερτοπικού πόλου αναψυχής, αθλητισμού και πολιτιστικών λειτουργιών που εξυπηρετεί ολόκληρη την έκταση της πόλης στο Φαληρικό Όρμο.

Ολυμπιακός Πόλος Φαλήρου

Ειδικότερα για τον Ολυμπιακό Πόλο Φαλήρου και την έκταση του παλαιού Ιπποδρόμου, οι χρήσεις γης ρυθμίζονται από τον Νόμο 3342/05 - Άρθρο 22, που αναφέρει τα εξής:

Στον Ολυμπιακό Πόλο Φαλήρου και την έκταση του παλαιού Ιπποδρόμου Αθηνών, όπως οι περιοχές αυτές εμφανίζονται στο τοπογραφικό διάγραμμα 13 της παρ. 1 του άρθρου 9 (βλ. Παράρτημα Β, Σχέδιο 1), επιτρέπονται, πέραν των χρήσεων που δόθηκαν για την περίοδο των Ολυμπιακών Αγώνων και οι εξής λειτουργίες και χρήσεις:

α. Ζώνη Α1: Οικολογικό πάρκο και ήπιες αθλητικές εγκαταστάσεις, συμπεριλαμβανομένων στίβου κλασικού αθλητισμού και γηπέδων ομαδικών αθλημάτων, όπως αυτά χωροθετούνται στα υπό στοιχεία Α1-1, Α1-2, Α1-3, Α1-4, Α1-5, Α1-6, Α1-7, Α1-8, Α1-9, Α1-10, Α1-11 του κάτωθι διαγράμματος, υποστηριζόμενων από τις ακόλουθες εγκαταστάσεις: αποδυτήρια, χώρους υγιεινής, αποθηκευτικούς χώρους, φυλάκιο, υπαίθριους χώρους συνάθροισης κοινού κ.ά..

β. Ζώνες Α2, Β1 και Β2: Πολιτιστικές και αθλητικές χρήσεις, Εθνικό Ναυταθλητικό Κέντρο και εγκαταστάσεις των ναυταθλητικών ομίλων, των ναυτοπροσκόπων και των αλιέων, που ήταν ήδη εγκατεστημένοι στην περιοχή, εγκαταστάσεις υποστήριξης των αθλητικών και ναυταθλητικών χρήσεων (αποδυτήρια, χώροι υγιεινής, αποθηκευτικοί χώροι, γραφεία αθλητικών οργανώσεων), σταθμός ανεφοδιασμού σκαφών, εγκαταστάσεις τεχνικής εξυπηρέτησης σκαφών, γραφεία διοίκησης, αποθήκες, ιατρείο, χώροι υγιεινής, χώροι εστίασης κοινού, εμπορικά καταστήματα, υπαίθριοι χώροι συνάθροισης κοινού, θεματικό πάρκο, κλειστό αμφιθέατρο πολλαπλών χρήσεων, πλατεία και ελεύθεροι κοινόχρηστοι χώροι, φυλάκιο με WC και υπαίθριος χώρος στάθμευσης, καθώς και χώροι πληροφόρησης κοινού και πώλησης ειδών πρώτης ανάγκης εντός των τεσσάρων υφιστάμενων περιπτέρων.

γ. Ζώνη Γ1: Συνεδριακό κέντρο εντός του κλειστού γυμναστηρίου, δημοτικές αθλητικές εγκαταστάσεις, ελεύθεροι χώροι πρασίνου και περιπάτου, υπαίθριος χώρος στάθμευσης.

δ. Ζώνη Γ2: Χώρος πολιτιστικών λειτουργιών.

ε. Στην περιοχή του παλαιού Ιπποδρόμου Αθηνών, όπως αυτή εμφανίζεται υπό τα στοιχεία Δ1, Δ2, Δ3, Δ4, Δ5, Β2-4, Δ6, Δ1 του τοπογραφικού διαγράμματος 13 της παρ. 1 του άρθρου 9, χωροθετούνται ελεύθεροι χώροι - αστικό πράσινο. Στην περιοχή αυτή ορίζεται συντελεστής δόμησης 0,30 και κάλυψη 25%.

Επομένως, οι βασικές χρήσεις γης που θεσμοθετούνται είναι πάρκα και χώροι πρασίνου, πολιτιστικές και αθλητικές χρήσεις και συνεδριακό κέντρο.

Νόμος 3785/2009

Με την παρ. 1.α. του Τρίτου Άρθρου του Νόμου 3785/2009 (ΦΕΚ 138/Α/07.08.2009) ορίστηκε δε ότι:

Στο εγκεκριμένο ρυμοτομικό σχέδιο του Δήμου Καλλιθέας και ειδικότερα στο χώρο του Παλαιού Ιπποδρόμου στο Φάληρο (βλ. Παράρτημα Β, Σχέδια 6 και 7), που εντάσσεται στον υπερτοπικό Πόλο πολιτισμού, αθλητισμού και αναψυχής σύμφωνα με τις διατάξεις του Ρυθμιστικού Σχεδίου της Αθήνας του άρθρου 15 του Νόμου 1515/1985 (ΦΕΚ18Α), όπως ισχύει:

α) Δημιουργούνται νέα οικοδομικά τετράγωνα με αριθμούς 345 και 345Α ως ακολούθως:

α.1) Στο Ο.Τ. 345, το οποίο καταλαμβάνει το χώρο του Παλαιού Ιπποδρόμου Αθηνών, καθώς και τμήμα της Εσπλανάδας του Ειδικού Σχεδίου Ολοκληρωμένης Ανάπτυξης (ΕΣΟΑΠ) Φαλήρου, που εγκρίθηκε με το από 22.3.2002 Π.Δ. (ΦΕΚ 233 Δ), καθορίζονται τρεις ζώνες, Α, Β και Γ, στις οποίες χωροθετούνται οι εξής εγκαταστάσεις, λειτουργίες και χρήσεις:

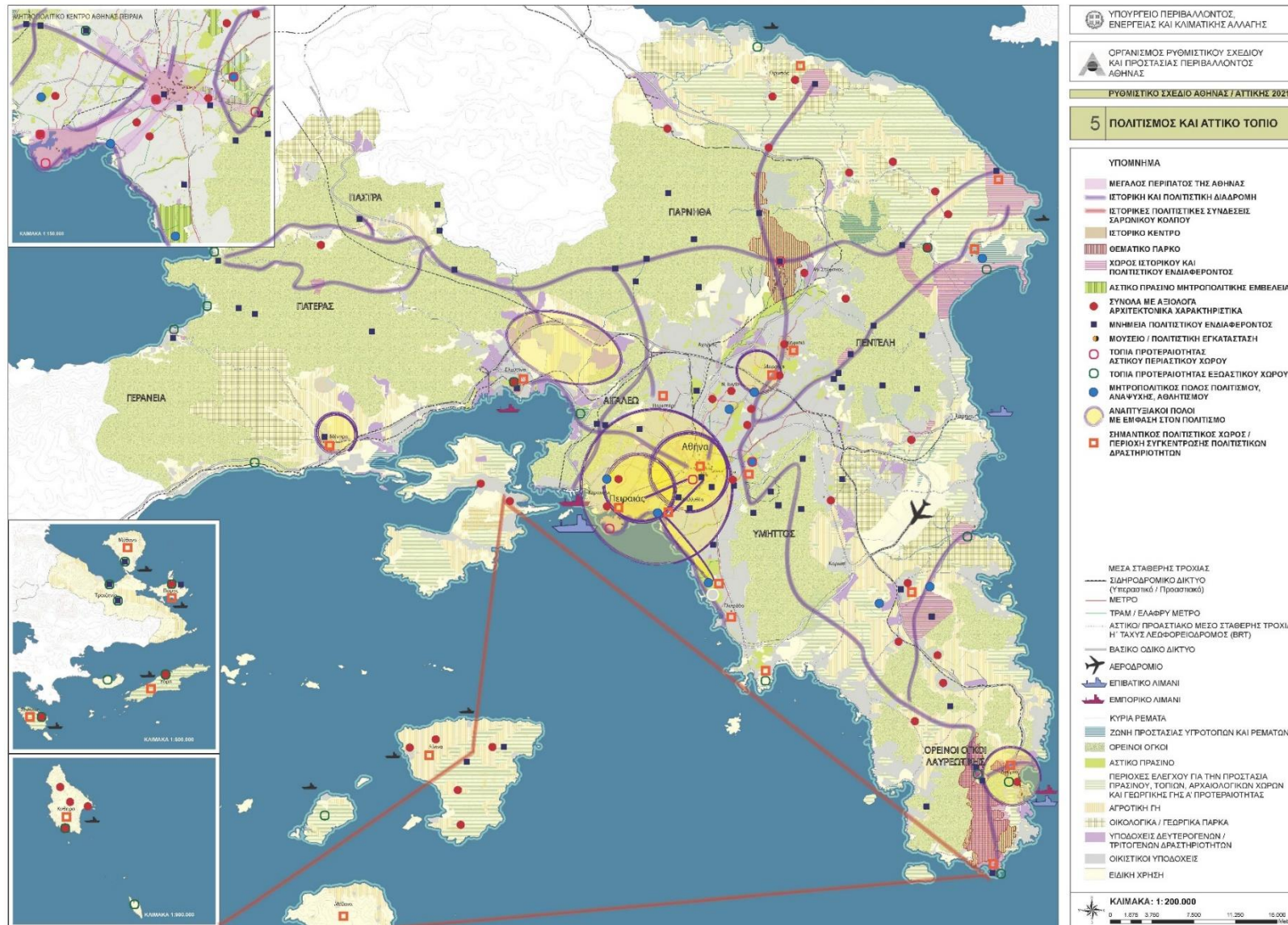
α. 1.1) Στη ζώνη Α χωροθετείται Δημοτικό Πάρκο, το οποίο θα περιλαμβάνει αθλητικές εγκαταστάσεις, που θα αποτελούνται από γήπεδο ποδοσφαίρου χωρίς κερκίδες και ανοικτό κολυμβητήριο χωρίς κερκίδες, αποδυτήρια και υποστηρικτικές εγκαταστάσεις, παιδική χαρά, αναψυκτήριο και αίθουσα πολλαπλών χρήσεων πολιτιστικού χαρακτήρα, συνολικής επιτρεπόμενης δομήσιμης επιφάνειας όλων των ανωτέρω χιλίων (1.000) m².

α. 1.2) Στη ζώνη Β χωροθετείται το υπερτοπικό πολιτιστικό πάρκο με την επωνυμία "Κέντρο Πολιτισμού Ίδρυμα Σταύρος Νιάρχος", το οποίο θα περιλαμβάνει πάρκο πρασίνου με χαρακτήρα εκπαιδευτικό, πολιτιστικό και αναψυχής, τις νέες κτιριακές εγκαταστάσεις της Ε.Β.Ε. και της Ε.Λ.Σ., μεγάλη υδάτινη επιφάνεια και βοηθητικές κτιριακές εγκαταστάσεις και ορίζεται η ακόλουθη διάταξη εγκαταστάσεων, χρήσεων και λειτουργιών εντός των περιοχών Ι, Ια και Ιβ, υπό στοιχεία Β-Β1-Α-Η-Θ-Ι-Κ-Λ-Μ-Ν-Ξ-Ο-Π-Ρ-Β του Διαγράμματος Γενικής Οργάνωσης: i) εντός της περιοχής Ι, υπό στοιχεία Ν2-Ν1-Λ1-Λ2-Μ-Ν-Ν2: νέες κτιριακές εγκαταστάσεις της Ε.Β.Ε. και της Ε.Λ.Σ., ii) εντός της περιοχής Ια, υπό στοιχεία Κ-Ι-Θ-Η-Α-Β1-Ν1-Λ1-Λ: πάρκο πρασίνου με χαρακτήρα εκπαιδευτικό, πολιτιστικό και αναψυχής που θα ονομάζεται "Πάρκο Σταύρος Νιάρχος" με βοηθητικές κτιριακές εγκαταστάσεις συνολικής επιτρεπόμενης δομήσιμης επιφάνειας

2.500 m² και μεγάλη υδάτινη επιφάνεια και iii) εντός της περιοχής IIb, υπό στοιχεία Β-Β1-Ν1-Ν2-Ξ-Ο-Π-Ρ-Β: χώρος στάθμευσης, το δώμα του οποίου φυτεύεται.

α. 1.3) Η ζώνη Γ, στην οποία περιλαμβάνεται τμήμα της Εσπλανάδας του Ειδικού Σχεδίου Ολοκληρωμένης Ανάπτυξης (ΕΣΟΑΠ) Φαλήρου, που καθορίζεται ως ελεύθερος χώρος πρόσβασης στο υπερτοπικό πολιτιστικό πάρκο με την επωνυμία "Κέντρο Πολιτισμού Ίδρυμα Σταύρος Νιάρχος", στο Ολυμπιακό Συγκρότημα Φαλήρου και στην παράλια ζώνη. Στην ανωτέρω ζώνη απαγορεύεται η δόμηση. Επιτρέπεται η κατάλληλη διαμόρφωση και η φύτευση του ανωτέρω χώρου προκειμένου να εξυπηρετήσει το σκοπό για τον οποίο προορίζεται.

α.2) Στο Ο.Τ. 345Α διατηρείται ως χρήση η Γενική Κατοικία και οι ισχύοντες όροι δόμησης.

Εικόνα 24 - Πολιτισμός και αττικό τοπίο (Πηγή: Ρυθμιστικό Σχέδιο Αθήνας/Αττικής 2021)

3.3 Εναλλακτικές Χρήσεις Γης στο Χώρο του πρώην Ιπποδρόμου

Στο παρόν κεφάλαιο εξετάζεται και αξιολογείται η ανάπτυξη εναλλακτικών χρήσεων γης στο χώρο του πρώην Ιπποδρόμου, σύμφωνα με όσα προβλέπει το κατά καιρούς ισχύον χωροταξικό και πολεοδομικό καθεστώς για την εν λόγω περιοχή. Για το χώρο του Ιπποδρόμου έχουν καθοριστεί διάφορες ρυθμίσεις, σχετικά με τις χρήσεις γης και τους όρους δόμησης. Μια πλήρη εικόνα του ζητήματος, από την εποχή της έγκρισης του ΡΣΑ μέχρι σήμερα, δίνει το ιστορικό που ακολουθεί.

1. Το Ρυθμιστικό Σχέδιο της Αθήνας (ΡΣΑ) στην αρχική μορφή του (Νόμος 1515/1985 όπως ψηφίστηκε), εντάσσει το χώρο του πρώην Ιπποδρόμου στην κατηγορία "χώροι πρασίνου, αρχαιολογικοί χώροι, ελεύθεροι χώροι". Ο χώρος απεικονίζεται, με το χαρακτηρισμό αυτό, σε αρκετά μεγάλη κλίμακα και με σαφήνεια, στο Διάγραμμα "4-Κεντρική περιοχή Αθήνας-Πειραιά" του ΡΣΑ.

2. Το, μεταγενέστερο του αρχικού ΡΣΑ, ΓΠΣ Καλλιθέας, (στην πρώτη του μορφή, Αποφ.42388/2160/ ΦΕΚ 369/Δ/08.06.1989, και στη συνέχεια Αποφ.81985/5535/ΦΕΚ 1130/Δ/16.09.93)) προέβλεψε "Απομάκρυνση του Ιπποδρόμου, δημιουργία εκεί χώρου αθλητισμού και πρασίνου και οργάνωση του Φαληρικού Όρμου ως υπερτοπικού πόλου αναψυχής ύστερα από ειδική μελέτη του Οργανισμού Αθήνας."

3. Στην Πολεοδομική Μελέτη (ΠΜ) Αναθεώρησης του Ρυμοτομικού Σχεδίου Καλλιθέας (Αποφ. Νομάρχη Πειραιά 3550/1/09.02.1990/ΦΕΚ 71/Δ), στο μεν κείμενο της ΠΜ (παρ. 2.3) η περιοχή του τότε Ιπποδρόμου ορίζεται ως "χώρος αθλητικών και πολιτιστικών εγκαταστάσεων" με εξαίρεση τις υφιστάμενες ιδιωτικές ιδιοκτησίες με πρόσωπο επί της οδού Πεισιστράτου (για τις οποίες, συνεπώς, κατά την ΠΜ, ισχύει η γενική κατοικία), ενώ στο χάρτη ΠΑ-2 που συνοδεύει το κείμενο της Πολεοδομικής Μελέτης, η περιοχή του Ιπποδρόμου χαρακτηρίζεται συνολικά ως "χώρος αθλητισμού και πρασίνου" (χωρίς να υπάρχει διαφοροποίηση ούτε για τις αναφερόμενες πιο πάνω ιδιωτικές ιδιοκτησίες).

4. Στο Ρυμοτομικό Σχέδιο Καλλιθέας (1990), ο χώρος προσδιορίστηκε ως ΟΤ με το χαρακτηρισμό "χώρος αθλητικών και πολιτιστικών εγκαταστάσεων", ο ΣΔ ορίστηκε σε 0,1 και το ποσοστό κάλυψης κατά ΓΟΚ 85 (70%). Σε μια πρώτη προσέγγιση, οι ρυθμίσεις αυτές του ΓΠΣ και του ρυμοτομικού σχεδίου για το χώρο του Ιπποδρόμου θα μπορούσαν να θεωρηθούν ως εξειδίκευση της τότε κατεύθυνσης του ΡΣΑ, με την έννοια της επιλογής ενός υποσυνόλου των χρήσεων που αναφέρει το ΡΣΑ, και σημειώνεται ότι ήδη σε αυτό το στάδιο ο χώρος αναμένεται ότι περιλαμβάνει και κτίσματα, όπως προκύπτει από τους όρους δόμησης.

5. Με το Νόμο 2730/1999 τροποποιήθηκε το ΡΣΑ ως προς μια σειρά στοιχεία του. Μεταξύ άλλων, με το άρθρο 1 του νόμου αυτού, αποσαφηνίστηκαν ή προστέθηκαν στόχοι στο ΡΣΑ που συνδέονται με τους Ολυμπιακούς Αγώνες. Παράλληλα, καθορίστηκε σύστημα πόλων υπερτοπικής σημασίας, για τη χωροθέτηση σε πρώτο στάδιο Ολυμπιακών Έργων καθώς και συμπληρωματικών αθλητικών εγκαταστάσεων, που θα εξυπηρετούν μετά την τέλεση των Ολυμπιακών Αγώνων συνδυασμένες λειτουργίες αθλητισμού, τουρισμού-αναψυχής, κοινωνικών εξυπηρετήσεων και πολιτισμού της ευρύτερης περιοχής της Αθήνας. Ο χώρος του Ιπποδρόμου

χαρακτηρίστηκε ως ένας εκ των πόλων αυτών. Με τον ίδιο νόμο τροποποιήθηκε το Διάγραμμα 1 του ΡΣΑ, με την ενσωμάτωση σε αυτό των Ολυμπιακών πόλων. Με το άρθρο 2 παρ. 1β του Νόμου 2730/1999, εξάλλου, καθορίστηκε αναλυτικότερα ότι στο Φάληρο, στη θέση του Ιπποδρόμου, χωροθετείται κέντρο πολλαπλών αθλητικών χρήσεων, και ότι η περιοχή αυτή μετά την τέλεση των Ολυμπιακών Αγώνων θα λειτουργήσει ως υπερτοπικός πόλος τουρισμού-αναψυχής, στον οποίο μπορεί να περιλαμβάνονται, ύστερα από την κατάρτιση των Ειδικών Σχεδίων που προβλέπονται στο άρθρο 3, οι χρήσεις του άρθρου 8 του από 23.02/06.03.1987 Προεδρικού Διατάγματος (ΦΕΚ 166/Δ), όπως συμπληρώθηκε με την παράγραφο 18α του άρθρου 6 του Νόμου 2160/1993 (ΦΕΚ 118/Α), με εξαίρεση τις εξής χρήσεις: ξενοδοχεία, κέντρα διασκέδασης-αναψυχής, γήπεδα γκολφ, κατοικίες και καζίνο. Το άρθρο 2 συνοδεύτηκε από διάγραμμα σε κλίμακα 1:25.000, που θεωρήθηκε από την Προϊσταμένη του Οργανισμού Αθήνας, στο οποίο απεικονίζονταν οι περιοχές υποδοχής Ολυμπιακών Έργων, μεταξύ των οποίων και αυτός του Ιπποδρόμου. Πρέπει να σημειωθεί, εξάλλου, ότι με την παρ.1 γ' του άρθρ. 41 του Νόμου 2912/2001 ορίστηκε, ότι "Οι πινακίδες υπ' αριθμ. "Αθήνα - Ελευσίνα 4" και "Αθήνα - Πειραιάς 2" του διαγράμματος 1:25.000 που συνοδεύει το άρθρο αυτό [2 του Νόμου 2730/1999] αντικαθίστανται με νέες πινακίδες, που έχουν θεωρηθεί από την Προϊσταμένη του Οργανισμού Αθήνας και στις οποίες απεικονίζονται και οι παραπάνω ρυθμίσεις" στις τελευταίες περιλαμβάνονται και οι προαναφερθείσες για το χώρο του Ιπποδρόμου. Ουσιαστικά, οι πινακίδες αυτές τροποποιούν το Διάγραμμα 4 που συνόδευε το Νόμο 1515/85 στην αρχική του μορφή, αν και αυτό δεν έχει αναφερθεί ευθέως στους Νόμους 2730 και 2912. Με το άρθρο 3 παρ. 1γ του Νόμου 2730/1999 ορίστηκε για την περιοχή του Ιπποδρόμου ότι ο μέσος ΣΔ δεν μπορεί να υπερβεί το 0,5, ενώ η κάλυψη ορίστηκε κατά ΓΟΚ, δηλ. σε 70%.

6. Με το Νόμο 2819/2000 (άρθρο 4 παρ. 4) τροποποιήθηκαν οι δύο προαναφερόμενοι όροι δόμησης για το χώρο του Ιπποδρόμου, και ο μέσος ΣΔ περιορίστηκε σε 0,4, ενώ το μέγιστο ποσοστό κάλυψης ορίστηκε σε 30%.

7. Νέα τροποποίηση των ρυθμίσεων για το χώρο του Ιπποδρόμου έγινε με το Νόμο 3342/2005, με περαιτέρω μείωση των δύο προαναφερόμενων όρων δόμησης, και παράλληλα με αλλαγή του βασικού χαρακτήρα της χρήσης της εδάφους σε κατεύθυνση πιο προσαρμοσμένη στη βιώσιμη ανάπτυξη, και παράλληλα στη λογική της αρχικής κατεύθυνσης του ΡΣΑ του 1985. Ο Νόμος αυτός προέβλεπε ότι "πέραν των χρήσεων που δόθηκαν για την περίοδο των Ολυμπιακών Αγώνων" στο χώρο του Ιπποδρόμου χωροθετούνται "ελεύθεροι χώροι-αστικό πράσινο", με ΣΔ 0,3, και ποσοστό κάλυψης 25%.

8. Το ΓΠΣ Καλλιθέας, κατά την πιο πρόσφατη τροποποίησή του (Αποφ. 7361/ΦΕΚ Δ 192/13.03.06), παραπέμπει για το χώρο του Ιπποδρόμου στις προβλέψεις του Νόμου 3342/2005.

Στον Πίνακα που ακολουθεί παρουσιάζεται η αξιολόγηση των εναλλακτικών χρήσεων γης στο χώρο του πρώην Ιπποδρόμου.

Κριτήρια βιώσιμης ανάπτυξης και δημόσιου οφέλους	ΡΣΑ (αρχική πρόβλεψη το 1985)	ΓΠΣ Καλλιθέας (1989)	Ρυμοτομικό σχέδιο του 1990	Νόμος 2730/99 (με τροποποίηση ΡΣΑ)	Νόμος 2819/2000	Νόμος 3342/05 και ισχύον ΓΠΣ	ΚΠΙΣΝ
Ηπιότητας χρήσεων	Πράσινο, αρχ. χώροι, ελεύθ. χώροι	Πράσινο, αθλητισμός	Αθλητισμός, πολιτιστ. εγκαταστάσεις	Τουρισμός αναψυχή	Τουρισμός αναψυχή	ελεύθεροι χώροι-αστικό πράσινο	ελεύθεροι χώροι - αστικό πράσινο με εξειδίκευση ΕΛΣ, ΕΒΕ, πράσινο
	3	3	2	0	0	3	2
Κτιριακός όγκος			0,1	0,5	0,4	0,3	0,3
			4	0	1	2	2
Φυτοκάλυψη χώρου (πράσινο)			~90%	≤30%	≤70%	≤75%	>85%
	2	2	3	0	1	1	2
Ρόλος μητροπολιτικού / διεθνούς τοπόσημου	0	0	0/1	0/1	0/1	0	3
Κάλυψη μειζόνων ελλειμμάτων μητροπολιτικής υποδομής Αθήνας	1	1	2	0	0	1	3
Κάλυψη ελλειμμάτων τοπικής αστικής υποδομής	1	2	2	0	0	2	2
Ελαχιστοποίηση δημοσιονομικού κόστους	1	1	0	2	2	0	3
Μεγιστοποίηση οικονομικού οφέλους (έσοδα)	0	0	0	3	3	0	1
+	19	21	30	20	20	22	35

Πίνακας 1 - Συγκριτική αξιολόγηση των εναλλακτικών χρήσεων γης στο χώρο του πρώην Ιπποδρόμου (Πηγή: Χωροταξική και Πολεοδομική Θεώρηση, Καθ. Δ. Οικονόμου και Συνεργάτες, Νοέμβριος 2008)

Από την αξιολόγηση του παραπάνω Πίνακα, προκύπτει σαφώς, ότι η δημιουργία του Κέντρου Πολιτισμού ΙΣΝ αποτελεί την καλύτερη εναλλακτική χρήση για την ανάπτυξη του χώρου του πρώην Ιπποδρόμου, από όλες όσες είναι σήμερα ή ήταν στο παρελθόν, με βάση παλαιότερα προγραμματικά και κανονιστικά πλαίσια, εφικτές.

3.4 Στατιστικά Στοιχεία

Στη συνέχεια θα παρουσιαστούν ορισμένα στατιστικά στοιχεία που αφορούν τους δήμους Καλλιθέας, Νέας Σμύρνης και Παλαιού Φαλήρου, καθώς η περιοχή μελέτης βρίσκεται ουσιαστικά στο κοινό όριο αυτών των τριών δήμων.

Δήμος	Μόνιμος πληθυσμός 2011	Πυκνότητα μόνιμου πληθυσμού ανά Km ²	Μόνιμος πληθυσμός 2001	Ποσοστιαία μεταβολή
Καλλιθέας	100.641	21.192,04	115.150	-12,6%
Νέας Σμύρνης	73.076	20.736,66	76.508	-4,49%
Παλαιού Φαλήρου	64.021	13.996,72	67.160	-4,67%

Πίνακας 2 - Μόνιμος πληθυσμός⁷, πληθυσμιακή πυκνότητα και ποσοστιαία μεταβολή (Πηγή: ΕΛ.ΣΤΑΤ., ίδια επεξεργασία)

Όπως γίνεται εμφανές από τον Πίνακα 2, η Καλλιθέα αποτελεί τον πολυπληθέστερο δήμο από την εξεταζόμενη ομάδα, ενώ με φθίνουσα σειρά έπεται η Νέα Σμύρνη και το Παλαιό Φάληρο. Η πυκνότητα του πληθυσμού ανά Km² ακολουθεί την ίδια σειρά. Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός πως σε σύγκριση με την προηγούμενη απογραφή του 2001 σημειώνεται μείωση του πληθυσμού και στους τρεις δήμους, με τη μεγαλύτερη να παρουσιάζεται στην Καλλιθέα.

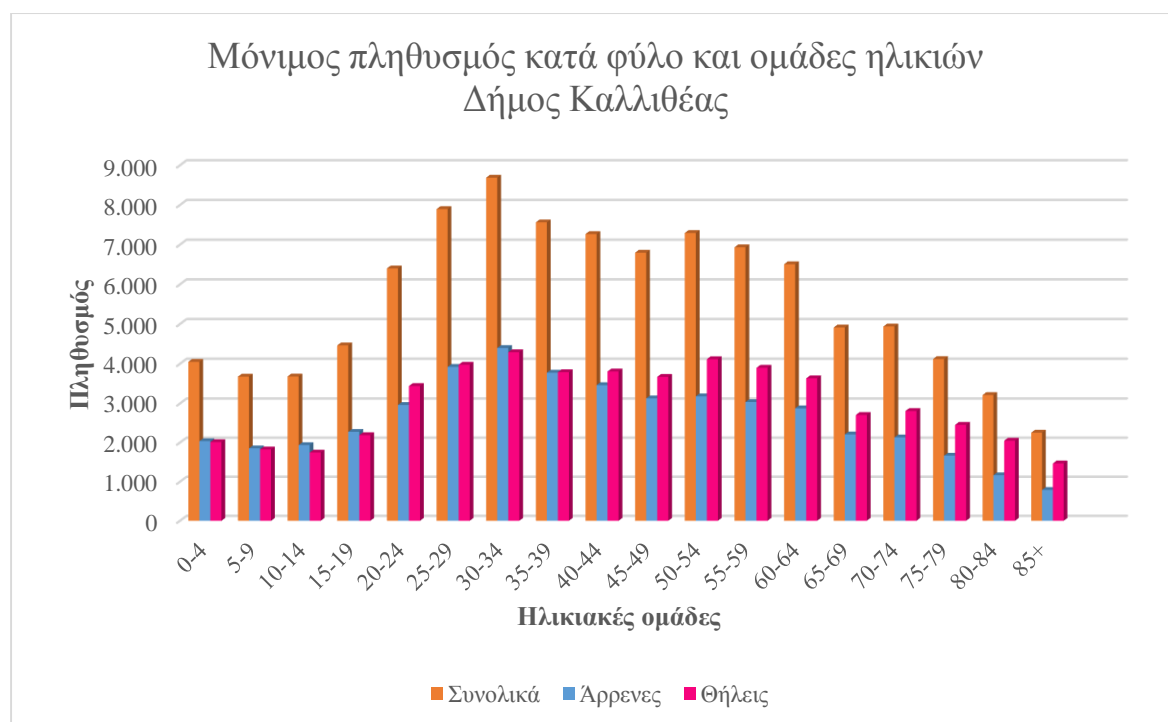
Έπειτα, εμφανίζεται η ανάλυση του μόνιμου πληθυσμού κατά φύλο και ομάδες ηλικιών.

⁷ Σύμφωνα με την μεθοδολογία της Απογραφής Πληθυσμού 2011, ο μόνιμος πληθυσμός αφορά τον αριθμό των ατόμων που έχουν τη συνήθη διαμονή τους στην κάθε Περιφέρεια, Περιφερειακή Ενότητα, Δήμο, Δημοτική Ενότητα, Δημοτική ή Τοπική Κοινότητα και οικισμό της Χώρας. Συνήθης διαμονή ενός ατόμου θεωρείται ο τόπος που έχει ζήσει συνεχώς για περίοδο τουλάχιστον 12 μηνών πριν την ημερομηνία αναφοράς της Απογραφής, ή ο τόπος στον οποίο εγκαταστάθηκε κατά το διάστημα των τελευταίων 12 μηνών πριν την ημερομηνία αναφοράς της Απογραφής με την πρόθεση να παραμείνει εκεί για τουλάχιστον 1 χρόνο. Στο μόνιμο πληθυσμό περιλαμβάνονται όλα τα άτομα ανεξαρτήτως υπηκοότητας (ελληνικής ή άλλης χώρας), τα οποία κατά την Απογραφή Πληθυσμού 2011 δήλωσαν τόπο συνήθους διαμονής τους εντός της Ελληνικής Επικράτειας.

Ηλικιακές Ομάδες	Δήμος Καλλιθέας			Δήμος Νέας Σμύρνης			Δήμος Παλαιού Φαλήρου		
	Συνολικά	Άρρενες	Θήλεις	Συνολικά	Άρρενες	Θήλεις	Συνολικά	Άρρενες	Θήλεις
0-4	4.048	2.036	2.012	3.228	1.675	1.553	2.713	1.378	1.335
5-9	3.676	1.852	1.824	2.949	1.475	1.474	2.463	1.257	1.206
10-14	3.679	1.935	1.744	2.989	1.496	1.493	2.648	1.334	1.314
15-19	4.463	2.274	2.189	3.222	1.629	1.593	2.857	1.448	1.409
20-24	6.401	2.961	3.440	3.531	1.685	1.846	2.919	1.375	1.544
25-29	7.895	3.921	3.974	4.797	2.365	2.432	3.763	1.808	1.955
30-34	8.686	4.396	4.290	5.860	2.827	3.033	4.639	2.211	2.428
35-39	7.561	3.775	3.786	5.758	2.708	3.050	4.715	2.301	2.414
40-44	7.267	3.461	3.806	5.715	2.653	3.062	5.037	2.284	2.753
45-49	6.796	3.127	3.669	5.396	2.432	2.964	4.702	2.107	2.595
50-54	7.294	3.179	4.115	5.336	2.400	2.936	5.028	2.223	2.805
55-59	6.933	3.035	3.898	4.958	2.224	2.734	4.747	2.135	2.612
60-64	6.506	2.874	3.632	4.678	2.021	2.657	4.429	2.009	2.420
65-69	4.913	2.207	2.706	3.720	1.659	2.061	3.430	1.575	1.855
70-74	4.939	2.132	2.807	3.525	1.512	2.013	3.103	1.332	1.771
75-79	4.118	1.665	2.453	3.088	1.277	1.811	2.797	1.150	1.647
80-84	3.212	1.164	2.048	2.445	948	1.497	2.243	837	1.406
85+	2.254	788	1.466	1.881	621	1.260	1.788	665	1.123
Σύνολο	100.641	46.782	53.859	73.076	33.607	39.469	64.021	29.429	34.592

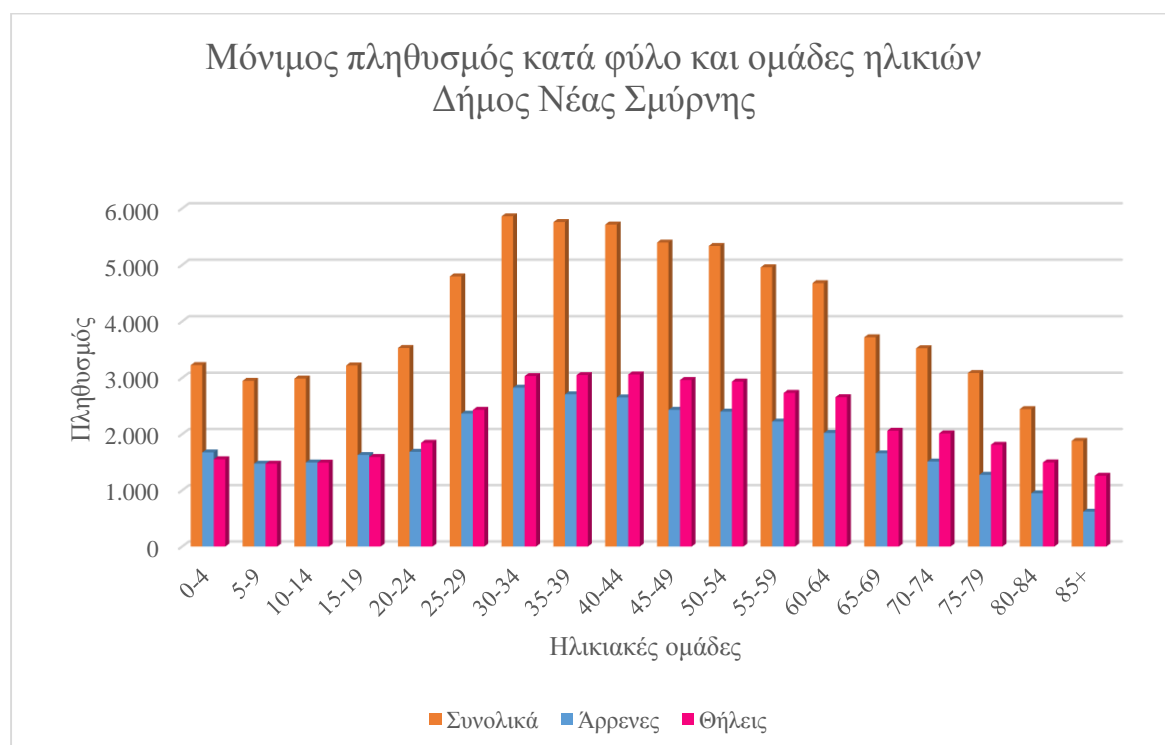
Πίνακας 3 - Μόνιμος πληθυσμός κατά φύλο και ομάδες ηλικιών, Απογραφή πληθυσμού 2011 (Πηγή: ΕΛ.ΣΤΑΤ., ίδια επεξεργασία)

Βλέπουμε πως για το δήμο Καλλιθέας, το μεγαλύτερο μέρος του πληθυσμού ανήκει στην ομάδα 30-34, ενώ ακολουθούν οι ηλικίες 25-29 και 35-39.

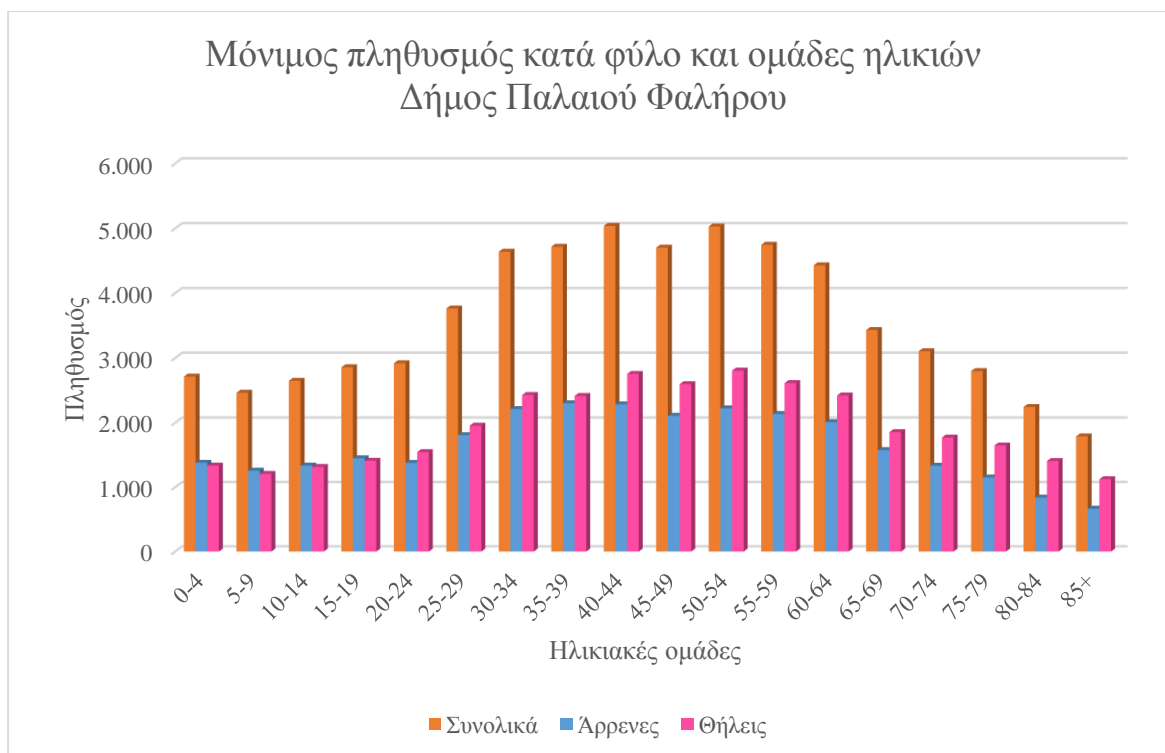
Διάγραμμα 2 (Πηγή: ΕΛ.ΣΤΑΤ., ίδια επεξεργασία)

Για το δήμο Νέας Σμύρνης, η κορυφή παρατηρείται στην ηλικιακή ομάδα 30-34, ενώ με μικρή διαφορά ακολουθούν οι ομάδες 35-39, 40-44, 45-49 και 50-54.

Διάγραμμα 3 (Πηγή: ΕΛ.ΣΤΑΤ., ίδια επεξεργασία)

Στο δήμο Παλαιού Φαλήρου, η πλειοψηφία των κατοίκων ανήκει στις ηλικιακές ομάδες 40-44 και 50-54, ενώ ακολουθούν οι ομάδες 55-59, 35-39 και 45-49.

Διάγραμμα 4 (Πηγή: ΕΛ.ΣΤΑΤ., ίδια επεξεργασία)

Ακόμη, θα γίνει παράθεση ορισμένων στοιχείων αναφορικά με οικονομικώς ενεργό⁸ και μη ενεργό πληθυσμό⁹.

⁸ Οικονομικώς ενεργοί θεωρούνται:

1) Οι απασχολούμενοι: Αυτοί διακρίνονται σε δύο κατηγορίες: α) σε άτομα ηλικίας 10 ετών και άνω (για λόγους συγκρισιμότητας με τις προηγούμενες απογραφές), τα οποία την προηγούμενη της απογραφής εβδομάδα εργάστηκαν έστω και μία ώρα με σκοπό το κέρδος ή την αμοιβή (μισθό, ημερομίσθιο, κατ' αποκοπή) ή για να βοηθήσουν την επιχείρηση της οικογένειάς τους, έστω και χωρίς αμοιβή, εκτός από τα έξοδα συντήρησής τους και β) σε άτομα που κατέχουν θέση εργασίας, αλλά την προηγούμενη της απογραφής εβδομάδα δεν εργάστηκαν λόγω ασθένειας, άδειας, απεργίας, καιρικών συνθηκών, εποχικότητας ή για άλλο λόγο προσωρινού χαρακτήρα.

2) Οι άνεργοι: Τα άτομα ηλικίας 10 ετών και άνω (για λόγους συγκρισιμότητας με τις προηγούμενες απογραφές) που δήλωσαν ότι ζητούν εργασία και ενεργούν προς την κατεύθυνση αυτή. Αυτοί διακρίνονται: α) σε άτομα που έχασαν την εργασία τους για οποιονδήποτε λόγο, και β) στους «νέους», δηλαδή στα άτομα που ζητούσαν εργασία για πρώτη φορά.

⁹ Οικονομικώς μη ενεργοί θεωρούνται τα άτομα που δήλωσαν ότι δεν εργάζονταν και συγχρόνως δε ζητούσαν εργασία.

	Οικονομικός ενεργός						Οικονομικός μη ενεργός	
	Σύνολο	Απασχολούμενοι				Άνεργοι		
		Σύνολο	Πρωτογενής Τομέας	Δευτερογενής Τομέας	Τριτογενής Τομέας	Δε δήλωσαν κλάδο οικονομικής δραστηριότητας		Σύνολο
Δήμος Καλλιθέας	52.789	47.357	171	9.775	33.874	3.537	5.432	53.528
Δήμος Νέας Σμύρνης	34.916	32.278	103	5.291	25.506	1.378	2.638	35.105
Δήμος Παλαιού Φαλήρου	29.213	26.891	118	4.293	21.301	1.179	2.322	32.075

Πίνακας 4 - Οικονομικός ενεργός και μη ενεργός πληθυσμός, απασχολούμενοι κατά τομέα οικονομικής δραστηριότητας και άνεργοι, Απογραφή πληθυσμού 2001 (Πηγή: ΕΛ.ΣΤΑΤ., ίδια επεξεργασία)

Παρατηρούμε πως ο οικονομικά ενεργός πληθυσμός και στους τρεις δήμους είναι σχεδόν ίσος με τον οικονομικά μη ενεργό. Στην περίπτωση του Παλαιού Φαλήρου ο οικονομικός μη ενεργός ξεπερνά τον ενεργό, ενδεχομένως λόγω του ότι αποτελείται από μεγαλύτερο ηλικιακό πληθυσμό. Όπως είναι αναμενόμενο, η πλειοψηφία του οικονομικός ενεργού πληθυσμού απασχολείται στον τριτογενή τομέα παραγωγής. Ο αριθμός των ανέργων εμφανίζεται ιδιαίτερα μικρός, καθώς σε κανένα δήμο δεν ξεπερνά το 10% του οικονομικά ενεργού πληθυσμού. Βέβαια, είναι αναγκαίο να τονιστεί πως τα δεδομένα που αξιοποιήθηκαν αναφέρονται στο 2001, δηλαδή πολύ πριν τις ραγδαίες αλλαγές που συντελέστηκαν στην οικονομία της χώρας, κυρίως κατά την τελευταία πενταετία. Αξίζει να σημειωθεί πως για το τέταρτο τρίμηνο του 2013 η ανεργία στο σύνολο της χώρας ανήλθε στο 27,5%.

	Οικονομικά ενεργός				Οικονομικά μη ενεργός
	Σύνολο	Απασχολούμενοι	Άνεργοι		
			Σύνολο	Από αυτούς "νέοι" ¹⁰	
Δήμος Καλλιθέας	5432	4970	462	220	3126
Δήμος Νέας Σμύρνης	2723	2496	227	118	2031
Δήμος Παλαιού Φαλήρου	2712	2505	207	88	2812

Πίνακας 5 - Οικονομικά ενεργός και μη ενεργός πληθυσμός αλλοδαπών, Απογραφή πληθυσμού 2001 (Πηγή: ΕΛ.ΣΤΑΤ., ίδια επεξεργασία)

¹⁰ Νέοι άνεργοι θεωρούνται τα άτομα που ζητούσαν για πρώτη φορά εργασία.

Αντίστοιχα συμπεράσματα μπορούν να εξαχθούν και για τον αλλοδαπό πληθυσμό. Και σε αυτή την περίπτωση η ανεργία κυμαίνεται σε επίπεδα μικρότερα του 10% του οικονομικά ενεργού πληθυσμού, με σχεδόν το 50% των ανέργων να είναι άτομα που ζητούν για πρώτη φορά εργασία. Το μέγεθος του οικονομικά μη ενεργού πληθυσμού ποικίλλει από το 58% του οικονομικά ενεργού πληθυσμού στο δήμο Καλλιθέας, στο 75% του οικονομικά ενεργού στο δήμο Νέας Σμύρνης, ενώ στο δήμο Παλαιού Φαλήρου υπερβαίνει κατά τι το σύνολο του οικονομικά ενεργού πληθυσμού.

Ακολουθεί μια σειρά πινάκων όπου φαίνεται η κατανομή του οικονομικά ενεργού πληθυσμού σε ομάδες κλάδων οικοδομικής δραστηριότητας και θέση στο επάγγελμα.

Ομάδες κλάδων οικονομικής δραστηριότητας	Σύνολο	Θέση στο επάγγελμα			
		Εργοδότες	Εργαζόμενοι για δικό τους λογαριασμό	Μισθωτοί	Συμβοηθούντα και μη αμειβόμενα μέλη νοικοκυριού
Δήμος Καλλιθέας	52.789	4.278	4.429	41.045	496
Γεωργία, κτηνοτροφία, θήρα, δασοκομία	157	11	65	63	18
Αλιεία	31	5	6	18	2
Ορυχεία και λατομεία	35	3	1	31	0
Μεταποιητικές βιομηχανίες	6.818	753	529	5.424	112
Παροχή ηλεκτρικού ρεύματος, φυσικού αερίου και νερού	335	1	4	330	0
Κατασκευές	3.276	205	439	2.620	12
Χονδρικό και λιανικό εμπόριο, επισκευή αυτοκινήτων, οχημάτων, μοτοσυκλετών και ειδών ατομικής και οικιακής χρήσης	8.621	1.781	692	5.970	178
Ξενοδοχεία και εστιατόρια	3.213	427	87	2.627	72
Μεταφορές, αποθήκευση και επικοινωνίες	4.843	195	613	4.017	18
Ενδιάμεσοι χρηματοπιστωτικοί οργανισμοί	2.212	35	125	2.052	0
Διαχείριση ακίνητης περιουσίας, εκμισθώσεις και επιχειρηματικές δραστηριότητες	3.877	265	702	2.890	20
Δημόσια διοίκηση και άμυνα, υποχρεωτική κοινωνική ασφάλιση	4.641	0	0	4.641	0
Εκπαίδευση	2.560	86	92	2.380	2

Υγεία και κοινωνική μέριμνα	2.170	40	223	1.906	1
Δραστηριότητες παροχής υπηρεσιών υπέρ του κοινωνικού ή ατομικού χαρακτήρα	2.459	201	316	1.916	26
Ιδιωτικά νοικοκυριά που απασχολούν οικιακό προσωπικό	1.209	0	189	1.020	0
Ετερόδοκοι οργανισμοί και όργανα	25	0	0	25	0
Νέοι	2.541	0	0	0	0
Δήλωσαν ασαφώς ή δε δήλωσαν κλάδο οικονομικής δραστηριότητας	3.766	270	346	3.115	35

Πίνακας 6 - Οικονομικός ενεργός πληθυσμός κατά ομάδες κλάδων οικονομικής δραστηριότητας και θέση στο επάγγελμα στο δήμο Καλλιθέας, Απογραφή πληθυσμού 2001 (Πηγή: ΕΛ.ΣΤΑΤ., ίδια επεξεργασία)

Ομάδες κλάδων οικονομικής δραστηριότητας	Σύνολο	Θέση στο επάγγελμα			
		Εργοδότες	Εργαζόμενοι για δικό τους λογαριασμό	Μισθωτοί	Συμβοηθούντα και μη αμειβόμενα μέλη νοικοκυριού
<i>Δήμος Νέας Σμύρνης</i>	34.916	3.949	3.721	25.625	399
Γεωργία, κτηνοτροφία, θήρα, δασοκομία	79	6	29	33	11
Αλιεία	31	6	7	13	5
Ορυχεία και λατομεία	23	1	2	20	0
Μεταποιητικές βιομηχανίες	3.736	583	375	2.677	101
Παροχή ηλεκτρικού ρεύματος, φυσικού αερίου και νερού	231	1	1	229	0
Κατασκευές	1.520	160	292	1.053	15
Χονδρικό και λιανικό εμπόριο, επισκευή αυτοκινήτων, οχημάτων, μοτοσυκλετών και ειδών ατομικής και οικιακής χρήσης	6.111	1.797	433	3.727	154
Ξενοδοχεία και εστιατόρια	1.518	271	30	1.192	25
Μεταφορές, αποθήκευση και επικοινωνίες	3.242	159	388	2.681	14
Ενδιάμεσοι χρηματοπιστωτικοί οργανισμοί	2.406	57	158	2.186	5
Διαχείριση ακίνητης περιουσίας,	3.528	386	1.069	2.049	24

εκμισθώσεις και επιχειρηματικές δραστηριότητες					
Δημόσια διοίκηση και άμυνα, υποχρεωτική κοινωνική ασφάλιση	3.057	0	0	3.057	0
Εκπαίδευση	2.829	141	123	2.563	2
Υγεία και κοινωνική μέριμνα	1.597	77	361	1.158	1
Δραστηριότητες παροχής υπηρεσιών υπέρ του κοινωνικού ή ατομικού χαρακτήρα	1.555	157	253	1.130	15
Ίδιωτικά νοικοκυριά που απασχολούν οικιακό προσωπικό	658	0	60	598	0
Ετερόδικοι οργανισμοί και όργανα	28	0	0	28	0
Νέοι	1.222	0	0	0	0
Δήλωσαν ασαφώς ή δε δήλωσαν κλάδο οικονομικής δραστηριότητας	1.545	147	140	1.231	27

Πίνακας 7 - Οικονομικός ενεργός πληθυσμός κατά ομάδες κλάδων οικονομικής δραστηριότητας και θέση στο επάγγελμα στο δήμο Νέας Σμύρνης, Απογραφή πληθυσμού 2001 (Πηγή: ΕΛ.ΣΤΑΤ., ίδια επεξεργασία)

Ομάδες κλάδων οικονομικής δραστηριότητας	Σύνολο	Θέση στο επάγγελμα			
		Εργοδότες	Εργαζόμενοι για δικό τους λογαριασμό	Μισθωτοί	Συμβοηθούμενα και μη αμειβόμενα μέλη νοικοκυριού
<i>Δήμος Παλαιού Φαλήρου</i>	29.213	4.228	3.041	20.584	393
Γεωργία, κτηνοτροφία, θήρα, δασοκομία	98	16	26	41	15
Αλιεία	26	6	8	10	2
Ορυχεία και λατομεία	14	1	1	12	0
Μεταποιητικές βιομηχανίες	3.091	632	307	2.065	87
Παροχή ηλεκτρικού ρεύματος, φυσικού αερίου και νερού	145	1	2	142	0
Κατασκευές	1.250	192	246	800	12
Χονδρικό και λιανικό εμπόριο, επισκευή αυτοκινήτων, οχημάτων, μοτοσυκλετών και ειδών ατομικής και οικιακής χρήσης	5.621	1.910	400	3.154	157
Ξενοδοχεία και εστιατόρια	1.384	308	34	1.011	31

Μεταφορές, αποθήκευση και επικοινωνίες	3.239	217	320	2.681	21
Ενδιάμεσοι χρηματοπιστωτικοί οργανισμοί	1.744	47	135	1.558	4
Διαχείριση ακίνητης περιουσίας, εκμισθώσεις και επιχειρηματικές δραστηριότητες	2.876	391	781	1.675	29
Δημόσια διοίκηση και άμυνα, υποχρεωτική κοινωνική ασφάλιση	2.148	0	0	2.148	0
Εκπαίδευση	1.999	107	82	1.808	2
Υγεία και κοινωνική μέριμνα	1.291	66	267	955	3
Δραστηριότητες παροχής υπηρεσιών υπέρ του κοινωνικού ή ατομικού χαρακτήρα	1.333	154	236	929	14
Ίδιωτικά νοικοκυριά που απασχολούν οικιακό προσωπικό	639	0	48	591	0
Ετερόδικοι οργανισμοί και όργανα	27	0	0	27	0
Νέοι	967	0	0	0	0
Δήλωσαν ασαφώς ή δε δήλωσαν κλάδο οικονομικής δραστηριότητας	1.321	180	148	977	16

Πίνακας 8 - Οικονομικός ενεργός πληθυσμός κατά ομάδες κλάδων οικονομικής δραστηριότητας και θέση στο επάγγελμα στο δήμο Παλαιού Φαλήρου, Απογραφή πληθυσμού 2001 (Πηγή: ΕΛ.ΣΤΑΤ., ίδια επεξεργασία)

Από τους παραπάνω πίνακες γίνεται ξεκάθαρο πως η πλειοψηφία των εργαζομένων και των τριών δήμων απασχολούνται ως μισθωτοί, ενώ ο πολυπληθέστερος κλάδος είναι εκείνος που αφορά το εμπόριο και τις επισκευές οχημάτων και ειδών ατομικής και οικιακής χρήσης.

Έπειτα παρουσιάζεται μια σειρά δεδομένων που σχετίζονται με το επίπεδο εκπαίδευσης των κατοίκων.

	Επίπεδο εκπαίδευσης													
	Σύνολο	Κάτοχοι Διδακτορικού τίτλου	Κάτοχοι Μάστερ	Πτυχιούχοι Ανωτάτων Σχολών	Πτυχιούχοι ΤΕΙ (ΚΑΤΕ, ΚΑΤΕΕ) και Ανωτέρων Σχολών	Πτυχιούχοι μεταδευτεροβάθμιας εκπαίδευσης	Απόφοιτοι Μέσης Εκπαίδευσης	Πτυχιούχοι ΤΕΛ	Πτυχιούχοι ΤΕΣ	Απόφοιτοι 3ταξίου Γυμνασίου	Απόφοιτοι Δημοτικού	Φοιτούν στο Δημοτικό	Εγκατέλειψαν το Δημοτικό, αλλά γνωρίζουν γραφή και ανάγνωση	Δε γνωρίζουν γραφή και ανάγνωση
Δήμος Καλλιθέας	109.956	269	750	11.483	4.382	6.811	35.191	2.474	2.162	12.259	23.848	5.429	3.225	1.673
Δήμος Νέας Σμύρνης	72.635	486	1.314	12.736	3.122	5.339	23.717	996	958	6.283	11.736	3.854	1.507	587
Δήμος Παλαιού Φαλήρου	63.684	411	1.102	9.881	2.742	4.709	21.400	889	783	5.805	10.571	3.547	1.357	487

Πίνακας 9 - Πληθυσμός ηλικίας 6 ετών και άνω κατά επίπεδο εκπαίδευσης, Απογραφή πληθυσμού 2001 (Πηγή: ΕΛ.ΣΤΑΤ., ίδια επεξεργασία)

Τα παραπάνω δεδομένα συμβαδίζουν με τη συνηθισμένη κατάσταση αναφορικά με τον τομέα της εκπαίδευσης στη χώρα (σημαντικός αριθμός πτυχιούχων ανωτάτων σχολών και ΤΕΙ, όπως και ατόμων με μεταπτυχιακές και διδακτορικές σπουδές, η πλειοψηφία του πληθυσμού είναι απόφοιτοι μέσης εκπαίδευσης). Εντούτοις, εντύπωση προκαλούν τα 1.673 άτομα του Δήμου Καλλιθέας που δε γνωρίζουν γραφή και ανάγνωση, ποσοστό δηλαδή πλέον του 1% του συνόλου.

Στον επόμενο πίνακα συγκεντρώνονται αντίστοιχα στοιχεία για τον αλλοδαπό πληθυσμό.

	Επίπεδο εκπαίδευσης														
	Σύνολο	Κάτοχοι Διδακτορικού τίτλου	Κάτοχοι Μάστερ	Πτυχιούχοι Ανωτάτων Σχολών	Πτυχιούχοι ΤΕΙ (ΚΑΤΕ, ΚΑΤΕΕ) και Ανωτέρων Σχολών	Πτυχιούχοι μεταδευτεροβάθμιας εκπαίδευσης	Απόφοιτοι Μέσης Εκπαίδευσης	Πτυχιούχοι ΤΕΛ	Πτυχιούχοι ΤΕΣ	Απόφοιτοι 3ταξίου Γυμνασίου	Απόφοιτοι Δημοτικού	Φοιτούν στο Δημοτικό	Εγκατέλειψαν το Δημοτικό, αλλά γνωρίζουν γραφή και ανάγνωση	Δε γνωρίζουν γραφή και ανάγνωση	Παιδιά κάτω των 6 ετών
Δήμος Καλλιθέας	9443	13	40	960	261	424	2978	212	145	1384	1499	564	206	205	550
Δήμος Νέας Σμύρνης	5130	15	50	690	142	246	1580	89	64	646	891	300	120	99	198
Δήμος Παλαιού Φαλήρου	5912	29	66	867	173	355	2040	98	50	642	907	267	114	69	235

Πίνακας 10 - Αλλοδαποί κατά επίπεδο εκπαίδευσης, Απογραφή πληθυσμού 2001 (Πηγή: ΕΛ.ΣΤΑΤ., ίδια επεξεργασία)

Κι εδώ τη μερίδα του λέοντος αποτελούν οι απόφοιτοι μέσης εκπαίδευσης, δημοτικού και γυμνασίου, καθώς επίσης και οι πτυχιούχοι ανωτάτων σχολών. Το ποσοστό όσων δε γνωρίζουν γραφή και ανάγνωση κυμαίνεται ανάμεσα στο 1% και 2% του συνόλου.

Επιπλέον, εξετάζεται η παλαιότητα των κτιρίων στους εξεταζόμενους δήμους.

	Σύνολο κτιρίων	Χρονική περίοδος κατασκευής κτιρίου										
		Προ του 1919	1919 έως 1945	1946 έως 1960	1961 έως 1970	1971 έως 1980	1981 έως 1985	1986 έως 1990	1991 έως 1995	1996 και μετά	Υπό κατασκευή	Δε δηλώθηκε
Δήμος Καλλιθέας	8.395	45	404	1.990	2.399	2.171	488	314	266	234	47	37
Δήμος Νέας Σμύρνης	6.412	5	154	1.317	1.615	1.533	527	423	367	378	85	8
Δήμος Παλαιού Φαλήρου	5.966	6	89	1.263	1.453	1.407	541	448	371	273	94	21

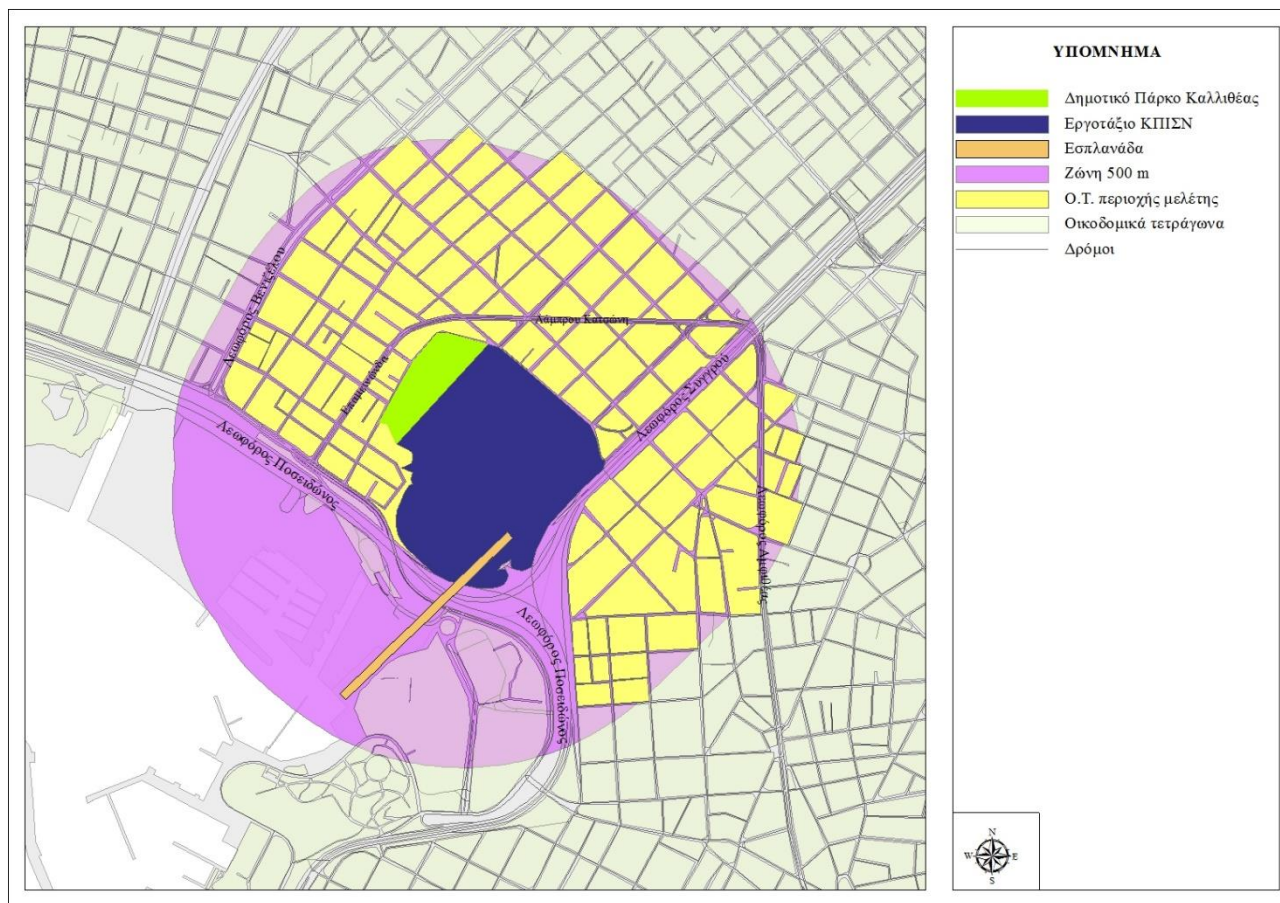
Πίνακας 11 - Χρονική περίοδος κατασκευής κτιρίων, Απογραφή οικοδομών-κτιρίων 2000 (Πηγή: ΕΛ.ΣΤΑΤ., ίδια επεξεργασία)

Παρατηρούμε πως η πλειοψηφία των κτιρίων στους τρεις δήμους κατασκευάστηκε κατά τις δεκαετίες του '60 και του '70, τις περιόδους δηλαδή της έξαρσης της οικοδομικής δραστηριότητας στη χώρα. Ακόμη, διατηρείται πλήθος κτιρίων που κατασκευάστηκαν στην περίοδο από το τέλος του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου έως το 1960. Είναι χαρακτηριστικό πως στο δήμο Καλλιθέας υπάρχουν περισσότερα κτίρια αυτής της περιόδου από ότι των δεκαετιών του '80 και του '90 μαζί.

4. ΑΝΑΛΥΣΗ ΠΕΡΙΟΧΗΣ ΜΕΛΕΤΗΣ

4.1 Ορισμός Περιοχής Μελέτης

Η άμεση περιοχή μελέτης ορίστηκε με κριτήριο το όριο βαδισιμότητας εντός ακτίνας 500 m από το οικοπέδο του εργοταξίου του Κέντρου Πολιτισμού ΙΣΝ και του Δημοτικού Πάρκου Καλλιθέας, όπως εμφανίζεται στην παρακάτω εικόνα:

Εικόνα 25 - Περιοχή μελέτης (Πηγή: Ίδια επεξεργασία)

4.2 Χρήσεις Γης

Οι χρήσεις γης που παρατηρούνται στην άμεση περιοχή του πρώην Ιπποδρόμου, έχουν ως εξής (βλ. Παράρτημα Β, Σχέδια 8, 9 και Παράρτημα Γ, Χάρτες 3, 4):

- Στην άμεσα περιβάλλουσα ζώνη βορειοδυτικά του οικοπέδου του πρώην Ιπποδρόμου (στο τμήμα του δήμου Καλλιθέας, το οποίο εκτείνεται μεταξύ της Λεωφόρου Συγγρού και του Ιλισού ποταμού) κυριαρχούν μεικτές χρήσεις με δεσπόζουσα την κατοικία. Στην ίδια περιοχή είναι διάχυτες κάποιες κεντρικές λειτουργίες τοπικής εμβέλειας κυρίως. Ειδικότερα στην περιοχή αυτή κυρίαρχη χρήση είναι αυτή της κατοικίας, ενώ διάσπαρτα μέσα στον οικιστικό ιστό

υπάρχουν και εμπορικά καταστήματα. Κύριοι εμπορικοί δρόμοι της περιοχής είναι η Λεωφόρος Ποσειδώνος και η Λεωφόρος Ελευθερίου Βενιζέλου (Θησέως), η οποία αποτελεί το εμπορικό κέντρο του δήμου Καλλιθέας, και η Ναυάρχου Βότση στην οποία παρατηρείται συγκέντρωση συνεργείων αυτοκινήτων και καταστημάτων πώλησης ανταλλακτικών. Τμήμα του χώρου στη δυτική πλευρά του πρώην Ιπποδρόμου χρησιμοποιείται ως χώρος στάθμευσης από το δήμο Καλλιθέας.

- Ανατολικά του οικοπέδου και προς την περιοχή του δήμου Παλαιού Φαλήρου η κύρια χρήση είναι επίσης η κατοικία. Επί της Λεωφόρου Συγγρού βρίσκονται αρκετές υπηρεσίες, ξενοδοχειακές μονάδες, εκπαιδευτικά ιδρύματα (Ίδρυμα Ευγενίδου), ιατρικά κέντρα, ενώ στεγάζονται και γραφεία διαφόρων επιχειρήσεων. Στο εσωτερικό του οικιστικού ιστού του Παλαιού Φαλήρου παρατηρείται επίσης έλλειψη χώρων πρασίνου και ελεύθερων χώρων.
- Στα παράδια της Λεωφόρου Συγγρού οικοδομικά τετράγωνα από την πλευρά της Καλλιθέας κυριαρχούν σχεδόν αποκλειστικά οι υπερτοπικές χρήσεις, κυρίως έδρες επιχειρήσεων με εξαίρεση το Ωνάσειο Καρδιοχειρουργικό Κέντρο.
- Νότια του χώρου του πρώην Ιπποδρόμου, κατάντη της Λεωφόρου Ποσειδώνος και προς την πλευρά του Φαληρικού όρμου βρίσκονται οι Ολυμπιακές εγκαταστάσεις Φαλήρου, οι οποίες περιλαμβάνουν μεταξύ άλλων τις Ναυταθλητικές Εγκαταστάσεις, το Ολυμπιακό Γήπεδο Beach Volley, το Ολυμπιακό Γήπεδο Tae Kwon Do. Το Ολυμπιακό Γήπεδο Tae Kwon Do χρησιμοποιείται σήμερα ως χώρος εκδηλώσεων ενώ υπάρχει πρόβλεψη για μετατροπή του σε Διεθνές Συνεδριακό Κέντρο. Προσφάτως δε έχουν αναπτυχθεί στην περιοχή μεγάλα εμπορικά κέντρα και κέντρα ψυχαγωγίας.

Σημειώνεται ότι οι Λεωφόροι Συγγρού και Ποσειδώνος αποκόπτουν, λόγω των γεωμετρικών τους χαρακτηριστικών (ιδιαίτερα στον κόμβο σύνδεσης των δύο λεωφόρων, που βρίσκεται στα νότια του χώρου του πρώην Ιπποδρόμου) και των κυκλοφοριακών φόρτων τους, το οικόπεδο τόσο από το Παλαιό Φάληρο όσο και από την παραλιακή ζώνη. Επισημαίνεται ότι, ως προς την τελευταία, η πεζογέφυρα Εσπλανάδα δεν έχει επιτύχει ακόμα τον προγραμματικό της ρόλο και δεν έχει καταστεί ζώνη σύνδεσης του οικιστικού ιστού με το παραλιακό μέτωπο.

Εικόνα 26 - Παλιό διώροφο κτίριο επί της οδού Επαμεινώνδα, στην Καλλιθέα. Αποτελεί μέρος των προσφυγικών κατοικιών της περιοχής. Ημερομηνία φωτογράφισης: 26 Φεβρουαρίου 2014. (Πηγή: προσωπικό αρχείο)

Εικόνα 27 - Οπτική από τη Λεωφόρο Ποσειδώνος προς το Σαρωνικό κόλπο. Είναι εμφανές πως ο οδικός άξονας αποκόβει πλήρως την πρόσβαση και τη θέα προς τη θάλασσα. Ημερομηνία φωτογράφισης: 20 Φεβρουαρίου 2014. (Πηγή: προσωπικό αρχείο)

4.3 Συγκοινωνιακή Εξυπηρέτηση

4.3.1 Οδικό δίκτυο

Το κύριο οδικό δίκτυο της περιοχής της περιλαμβάνει (βλ. Παράρτημα Γ, Χάρτης 2):

- Τη Λεωφόρο Συγγρού, η οποία συνδέει το κέντρο της Αθήνας με την παραλιακή ζώνη.
- Τη Λεωφόρο Ποσειδώνος, η οποία αποτελεί την κύρια οδική αρτηρία της παραλιακής ζώνης και συνδέει την περιοχή του Πειραιά με τους δήμους της Νότιας Αττικής.

Άλλες δευτερεύουσες οδοί που εξυπηρετούν την περιοχή είναι οι εξής:

- οδός Λάμπρου Κατσώνη
- οδός Επαμεινώνδα
- οδός Πεισιστράτου
- οδός Στρατηγού Ναυάρχου Βότση
- οδός Δημοσθένους
- οδός Εθνάρχου Μακαρίου
- Λεωφόρος Αμφιθέας.

4.3.2 Μέσα μαζικής μεταφοράς

Η περιοχή εξυπηρετείται από ικανοποιητικό αριθμό λεωφορειακών γραμμών, γραμμών τρόλεϊ καθώς και μέσω του δικτύου Τραμ, το οποίο συνδέεται με το δίκτυο του Μετρό (σταθμός Φαλήρου) ενώ εξασφαλίζει πρόσβαση σε διάφορα σημεία της περιοχής, καθώς και σε σημεία ανταπόκρισης με λεωφορειακές γραμμές (βλ. Παράρτημα Γ, Χάρτες 2, 8).

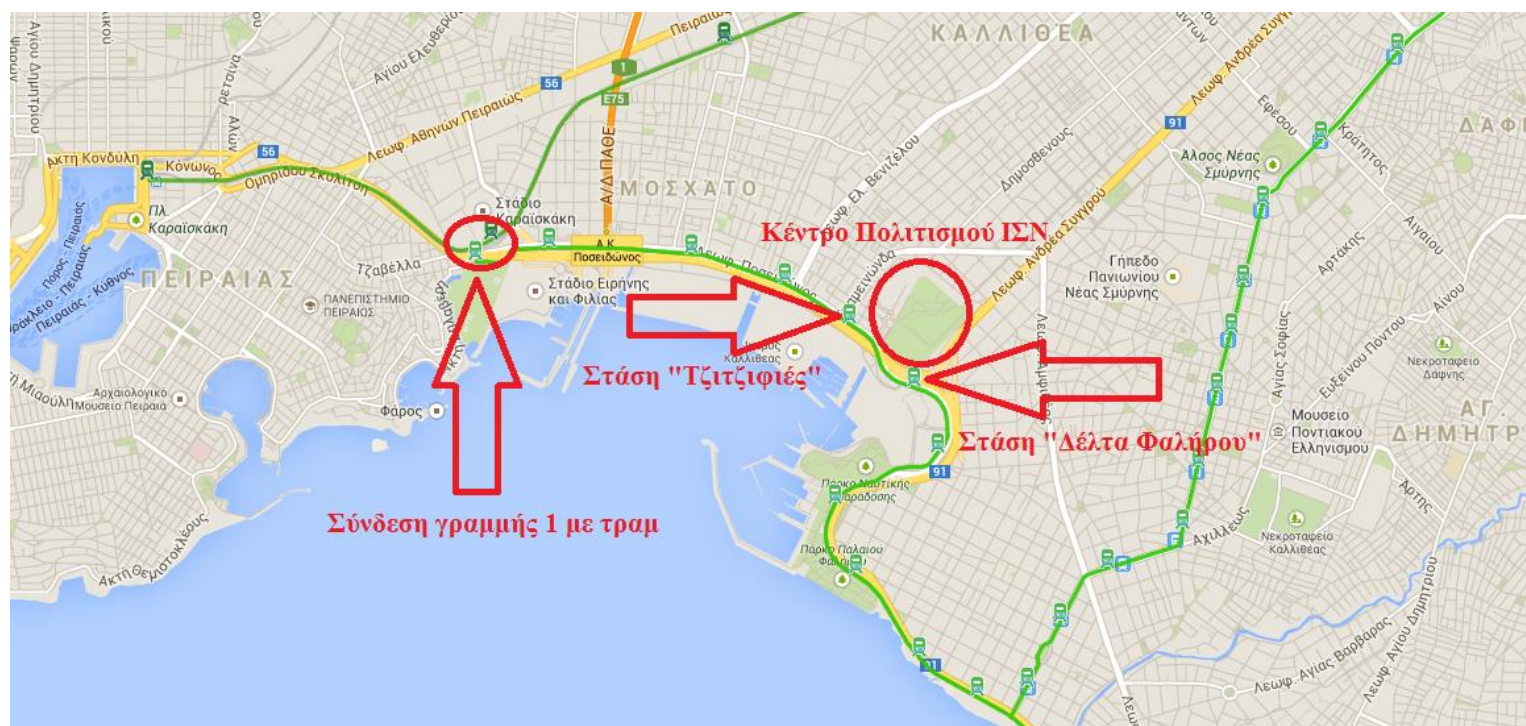
Αναλυτικά, οι γραμμές των μέσων μαζικής μεταφοράς που εξυπηρετούν το Κέντρο Πολιτισμού ΙΣΝ είναι οι εξής:

Τύπος μέσου μεταφοράς	Αριθμός γραμμής
Λεωφορείο	 Α1 ΠΕΙΡΑΙΑΣ - ΒΟΥΛΑ
»	 Β1 ΠΕΙΡΑΙΑΣ - ΑΝΩ ΓΛΥΦΑΔΑ
»	 Β2 ΑΚΑΔΗΜΙΑ - ΑΓΙΟΣ ΚΟΣΜΑΣ (Μέσω ΠΑΡΑΛΙΑΚΗΣ)
»	 126 ΠΑΛ.ΦΑΛΗΡΟ - ΣΤ. ΣΥΓΓΡΟΥ ΦΙΞ (ΚΥΚΛΙΚΗ)
»	 130 ΠΕΙΡΑΙΑΣ - Ν. ΣΜΥΡΝΗ (ΚΥΚΛΙΚΗ)
»	 217 ΠΕΙΡΑΙΑΣ - ΑΓ. ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ (ΣΤΑΘ. ΔΑΦΝΗΣ)
»	 229 ΠΕΙΡΑΙΑΣ - ΑΓ. ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ (ΣΤΑΘ. ΔΑΦΝΗΣ)
»	 550 Π.ΦΑΛΗΡΟ - ΚΗΦΙΣΙΑ
»	 860 Π.ΦΑΛΗΡΟ-ΓΕΝ.ΚΡΑΤΙΚΟ ΝΙΚΑΙΑΣ-ΣΧΙΣΤΟ ΚΕΡΑΤΣΙΝΙΟΥ
»	 910 ΣΤ. ΣΥΓΓΡΟΥ ΦΙΞ - ΤΖΙΤΖΙΦΙΞ (ΚΥΚΛΙΚΗ)
Τρόλεϊ	 10 ΤΖΙΤΖΙΦΙΞ - ΧΑΛΑΝΔΡΙ
Τραμ	 Τ3 ΝΕΟ ΦΑΛΗΡΟ - ΒΟΥΛΑ
»	 Τ4 ΣΥΝΤΑΓΜΑ - ΝΕΟ ΦΑΛΗΡΟ

Πίνακας 12 - Μέσα μαζικής μεταφοράς που εξυπηρετούν το ΚΠΙΣΝ (Πηγή Ο.Α.Σ.Α., ίδια επεξεργασία)

Η περιοχή του έργου εξυπηρετείται από τη γραμμή του Τραμ, η οποία συνδέει την κεντρική περιοχή της Αθήνας μέσω Νέας Σμύρνης με το Παλαιό Φάληρο και την παραλιακή ζώνη. Η γραμμή του Τραμ ερχόμενη από την Νέα Σμύρνη στο Παλαιό Φάληρο (μεταξύ των στάσεων Μπάτης και ΕΔΕΜ επί της παραλιακής λεωφόρου) διακλαδίζεται κατά μήκος της παραλιακής λεωφόρου από τη μια πλευρά προς Άλιμο, Ελληνικό και Γλυφάδα και από την άλλη προς Φαληρικό Δέλτα και Νέο Φάληρο καταλήγοντας στο Στάδιο Ειρήνης και Φιλίας. Η γραμμή του Τραμ διέρχεται από την περιοχή του έργου συνδέοντας την με το σταθμό Φάληρο του ΗΣΑΠ (τερματικός σταθμός στο Στάδιο Ειρήνης και Φιλίας), με το κέντρο της Αθήνας (τερματικός σταθμός στην πλατεία Συντάγματος), το δίκτυο του Μετρό (σταθμοί Νέος Κόσμος, Φιξ και Σύνταγμα) καθώς και με το παραλιακό μέτωπο της Αττικής από το Φάληρο μέχρι τη Βούλα. Η διαδρομή με το Τραμ από το Σύνταγμα διαρκεί 40', ενώ από το Στάδιο Ειρήνης και Φιλίας μόλις 5'. Επίσης, λαμβάνοντας υπόψη τη μελλοντική επέκταση της γραμμής του Τραμ από το Στάδιο Ειρήνης και Φιλίας έως τον Πειραιά, τα σχέδια επέκτασής της από το Σύνταγμα στην Πλατεία Αιγύπτου και τα Άνω Πατήσια, από τον Πειραιά στις Τζιτζιφιές και στο Φιξ, αλλά και την υπό κατασκευή επέκταση της γραμμής 3 του Μετρό από την Αγία Μαρίνα στον Πειραιά, γίνεται φανερό πως ένα σημαντικό κομμάτι των κατοίκων της Αττικής θα αποκτήσει εύκολη πρόσβαση στο Κέντρο Πολιτισμού ΙΣΝ.

Στην επόμενη εικόνα, όπου με ανοικτό πράσινο εμφανίζεται η γραμμή του Τραμ και με σκούρο πράσινο η γραμμή 1 του ηλεκτρικού σιδηρόδρομου "Πειραιάς-Κηφισιά", παρατηρούμε πως το Κέντρο Πολιτισμού ΙΣΝ εξυπηρετείται μέσω 2 στάσεων του Τραμ ("Τζιτζιφιές" και "Δέλτα Φαλήρου"), ενώ το Τραμ και ο ηλεκτρικός σιδηρόδρομος συναντιούνται κοντά στο γήπεδο "Γεώργιος Καραϊσκάκης".

Εικόνα 28 - Δίκτυο Τραμ και στάσεις εξυπηρέτησης (Πηγή: Google maps, ΣΤΑ.ΣΥ. Α.Ε., ίδια επεξεργασία)

4.4 Κυκλοφοριακά Χαρακτηριστικά

Για την κυκλοφοριακή οργάνωση του έργου εκπονήθηκαν οι ακόλουθες μελέτες:

- Προκαταρκτική Κυκλοφοριακή Θεώρηση - Κυκλοφοριακή Μελέτη, Φάση Α΄ - Masterplan, Καθ. Ι. Γκόλιας (Σεπτέμβριος 2007).
- Μελέτη Κυκλοφοριακών Επιπτώσεων, Κέντρο Πολιτισμού Ίδρυμα Σταύρος Νιάρχος, DENCO Σύμβουλοι Μηχανικοί ΑΕ (Νοέμβριος 2009).

Τα στοιχεία και η ανάλυση που ακολουθεί βασίζονται στις ανωτέρω μελέτες.

4.4.1 Διαδρομές προσέλευσης – αποχώρησης

Για την αποτίμηση των κυκλοφοριακών επιπτώσεων από τη λειτουργία του Κέντρου Πολιτισμού ΊΝ, είναι απαραίτητο να καθορισθούν οι διαδρομές τις οποίες αναμένεται να ακολουθούν τα οχήματα, κατά την προσέλευση προς και την αποχώρηση από τα σημεία εισόδου - εξόδου του συγκροτήματος και παράλληλα να γίνουν ορισμένες παραδοχές για την κατανομή του φόρτου εισόδου και εξόδου στις παραπάνω διαδρομές.

Σύμφωνα με την Προκαταρκτική Κυκλοφοριακή Θεώρηση του έργου (Κυκλοφοριακή Μελέτη, Φάση Α΄, Καθ. Ι. Γκόλιας, Σεπτέμβριος 2007) και τη Μελέτη Κυκλοφοριακών Επιπτώσεων (DENCO Σύμβουλοι Μηχανικοί ΑΕ, Νοέμβριος 2009), οι διαδρομές που θα ακολουθήσουν τα οχήματα είναι οι ακόλουθες (βλ. Παράρτημα Β, Σχέδιο 10):

Κατά την άφιξη τους στο Κέντρο Πολιτισμού Ίδρυμα Σταύρος Νιάρχος:

- Οι προερχόμενοι από το κέντρο της Αθήνας και σε μεγάλο βαθμό από τα βόρεια και βορειοανατολικά προάστια θα εξυπηρετούνται από το ρεύμα της ελεύθερης Λεωφόρου Συγγρού με κατεύθυνση προς παραλία, καταλήγοντας στην Είσοδο Α1 του συγκροτήματος.
- Οι προερχόμενοι από τις νοτιοανατολικές περιοχές (π.χ. Γλυφάδα) θα ακολουθούν τη Λεωφόρο Ποσειδώνος μέχρι τον κλάδο εισόδου προς το Κέντρο Πολιτισμού Ίδρυμα Σταύρος Νιάρχος (Είσοδος Γ1).
- Οι προερχόμενοι από δυτικές περιοχές, καθώς και κάποιοι από ορισμένες περιοχές του λεκανοπεδίου που εξυπηρετούνται καλύτερα με τη χρήση της Εθνικής ή της Αττικής Οδού, θα ακολουθούν το ρεύμα της Λεωφόρου Κηφισού με κατεύθυνση προς παραλία και στη συνέχεια:
 - είτε θα διοχετεύονται στη Λεωφόρο Ποσειδώνος, θα κατευθύνονται προς Γλυφάδα και θα κάνουν αναστροφή ώστε να εισέλθουν στην παλαιά Λεωφόρο Ποσειδώνος και στη συνέχεια να στρίβουν δεξιά στην οδό Ναυάρχου Βότση και μέχρι την οδό Πεισιστράτου όπου στρίβουν δεξιά μέχρι την Είσοδο Β1.
 - είτε θα κατευθύνονται στη ράμπα εξόδου προς ΣΕΦ εγγραφόμενοι τελικά στην οδό Εθνάρχου Μακαρίου (που συνεχίζεται ως παλαιά Λεωφόρος Ποσειδώνος)

που τους οδηγεί διαμέσου αριστερής στροφής στην οδό Επαμεινώνδα και στη συνέχεια δεξιά στην οδό Πεισιστράτου μέχρι την Είσοδο Β1.

- Οι προερχόμενοι από τον Πειραιά και γειτονικούς Δήμους θα ακολουθούν τη Λεωφόρο Ποσειδώνος ή την Εθνάρχου Μακαρίου. Μετά το ύψος της Λεωφόρου Κηφισού τα οχήματα θα κατευθύνονται στην Είσοδο Β1 διαμέσου των δύο προαναφερθεισών εναλλακτικών διαδρομών, ήτοι:
 - είτε θα κατευθύνονται προς Γλυφάδα και θα κάνουν αναστροφή ώστε να εισέλθουν στην παλαιά Λεωφόρο Ποσειδώνος και στη συνέχεια να στρίβουν δεξιά στην οδό Ναυάρχου Βότση και μέχρι την οδό Πεισιστράτου.
 - είτε θα συνεχίζουν στην οδό Εθνάρχου Μακαρίου (και τη συνέχεια της παλαιάς Λεωφόρου Ποσειδώνος) που τους οδηγεί διαμέσου αριστερής στροφής στην οδό Επαμεινώνδα και στη συνέχεια δεξιά στην οδό Πεισιστράτου.

Κατά την αναχώρησή τους από το Κέντρο Πολιτισμού Ίδρυμα Σταύρος Νιάρχος:

- Οι κατευθυνόμενοι προς το κέντρο της Αθήνας και σε μεγάλο βαθμό προς τα βόρεια και βορειοανατολικά προάστια θα χρησιμοποιούν το ρεύμα της Λεωφόρου Συγγρού με κατεύθυνση προς κέντρο. Για να εισέλθουν όμως στο ρεύμα αυτό υπάρχουν οι ακόλουθες εναλλακτικές διαδρομές αφού εξέλθουν από το χώρο του Κέντρου Πολιτισμού Ίδρυμα Σταύρος Νιάρχος από την Έξοδο Β2:
 - είτε θα καταλήγουν στην οδό Λ. Κατσώνη διαμέσου των οδών Πεισιστράτου, Ναυάρχου Βότση, Φιλίππου και Δημοσθένους ή διαμέσου των οδών Πεισιστράτου και Επαμεινώνδα, και στη συνέχεια διαμέσου της Λεωφόρου Αμφιθέας και των οδών Πεντέλης και Δημοσθένους θα συμβάλλουν με το ανερχόμενο ρεύμα της Λεωφόρου Συγγρού.
 - είτε θα στρίβουν αριστερά από την οδό Πεισιστράτου στην οδό Επαμεινώνδα και στη συνέχεια αριστερά στην παλαιά Λεωφόρο Ποσειδώνος και από εκεί αριστερά στην οδό Ι. Φιξ και αριστερά στην οδό Ζεφύρου μέχρι τη Λεωφόρο Συγγρού.
- Οι κατευθυνόμενοι προς τις νοτιοανατολικές περιοχές (π.χ. Γλυφάδα) θα εξέρχονται από την Έξοδο Β2 και στη συνέχεια θα στρίβουν αριστερά από την οδό Πεισιστράτου στην οδό Επαμεινώνδα και αριστερά στην παλαιά Λεωφόρο Ποσειδώνος.
- Οι κατευθυνόμενοι προς δυτικές περιοχές καθώς και ορισμένοι προς υπόλοιπες περιοχές του λεκανοπεδίου που εξυπηρετούνται καλύτερα με τη χρήση της Εθνικής ή της Αττικής Οδού θα εξέρχονται από την Έξοδο Α2 και διαμέσου της Λεωφόρου Ποσειδώνος θα καταλήγουν στο ρεύμα της Λεωφόρου Κηφισού με κατεύθυνση προς Αθήνα.
- Οι κατευθυνόμενοι προς Πειραιά και γειτονικούς Δήμους:

- είτε θα εξέρχονται από την Έξοδο Α2 και θα χρησιμοποιούν τη Λεωφόρο Ποσειδώνος,
- είτε θα εξέρχονται από την Έξοδο Β2, θα στρίβουν αριστερά από την οδό Πεισιστράτου στην οδό Επαμεινώνδα και στη συνέχεια δεξιά στη παλαιά Λεωφόρο Ποσειδώνος.

Στα πλαίσια της Προκαταρκτικής Μελέτης (Κυκλοφοριακή Μελέτη, Φάση Α', Καθ. Ι. Γκόλιας, Σεπτέμβριος 2007), έγιναν παραδοχές για την κατανομή των προσερχόμενων στο Κέντρο Πολιτισμού Ίδρυμα Σταύρος Νιάρχος (επισκεπτών και εργαζομένων) στις διάφορες περιοχές του Λεκανοπεδίου με βάση την πληθυσμιακή κατανομή στη μητροπολιτική περιοχή των Αθηνών. Σύμφωνα με τις παραδοχές αυτές:

- 45% περίπου των προσερχόμενων θα προέρχονται από κεντρικές και βόρειες περιοχές του Λεκανοπεδίου (με βασικό άξονα προσπέλασης τη Λεωφόρο Συγγρού).
- 10% περίπου των προσερχόμενων θα προέρχονται από τις ανατολικές και νοτιοανατολικές περιοχές του Λεκανοπεδίου (Γλυφάδα, Βούλα κ.λπ.).
- 10% περίπου των προσερχόμενων θα προέρχονται από τις νότιες και νοτιοδυτικές περιοχές του Λεκανοπεδίου (Πειραιάς, Δραπετσώνα, Κερατσίνι κ.λπ.).
- 35% περίπου των προσερχόμενων θα προέρχονται από δυτικές περιοχές του Λεκανοπεδίου αλλά και περιοχές που εξυπηρετούνται από τους άξονες Εθνικής Οδού και Αττικής Οδού (με βασικό άξονα προσπέλασης τη Λεωφόρο Κηφισού).

Με βάση τα παραπάνω ποσοστά και τις διαδρομές προσέλευσης και αποχώρησης που προαναφέρθηκαν, έγινε ποσοστιαία κατανομή του φόρτου εισόδου και εξόδου προς και από το Κέντρο Πολιτισμού Ίδρυμα Σταύρος Νιάρχος.

Όσον αφορά στο εσωτερικό οδικό δίκτυο, το ΚΠΙΣΝ συνδέεται με το ευρύτερο οδικό δίκτυο με τρία σημεία εισόδου Α1, Β1, Γ1 και δύο σημεία εξόδου Α2, Β2. Η είσοδος Α1 και η έξοδος Α2, βρίσκονται στο ύψος της ράμπας εξόδου της Λεωφόρου Συγγρού προς τη Λεωφόρο Ποσειδώνος. Στο εν λόγω σημείο δημιουργείται ο ανατολικός κυκλικός κόμβος, εσωτερικής ακτίνας 15,00 m, με δύο λωρίδες κίνησης πλάτους 3,50 m, που θα συνδέει την υφιστάμενη ράμπα εισόδου από τη Λεωφόρο Συγγρού και την επίσης υφιστάμενη ράμπα εξόδου προς τη Λεωφόρο Ποσειδώνος με το δημιουργούμενο εσωτερικό οδικό δίκτυο του συγκροτήματος. Η είσοδος Β1 και η έξοδος Β2 που βρίσκονται στη συμβολή των Οδών Πεισιστράτου και Σαχτούρη και η είσοδος Γ1 που είναι η αναδιαμορφωμένη υφιστάμενη ράμπα καθόδου από τη Λεωφόρο Ποσειδώνος (πλάτους 5,50 m), καταλήγουν στο νέο πεπλατυσμένο κυκλικό κόμβο, εσωτερικής ακτίνας 12,00 m, με δύο λωρίδες κίνησης πλάτους 3,50 m, ο οποίος δημιουργείται μπροστά από το χώρο στάθμευσης και εξυπηρετεί τόσο τις κινήσεις πρόσβασης στο ΚΠΙΣΝ, όσο και τις τοπικές κινήσεις. Η υφιστάμενη ράμπα καθόδου από τη Λεωφόρο Ποσειδώνος (Είσοδος Γ1) ανασχεδιάστηκε μετά τα πρώτα 50 m και πλησίασε προς την Οδό Σαχτούρη, η οποία παραμένει αδιέξοδος τοπικός δρόμος, διπλής κατεύθυνσης για την πρόσβαση των περιοίκων.

4.4.2 Ημέρες και ώρες αιχμής προσέλευσης – αποχώρησης

Για την αποτίμηση της επίδρασης της λειτουργίας του Κέντρου Πολιτισμού ΙΣΝ απαιτείται ο προσδιορισμός των ωρών αιχμής λειτουργίας του συγκροτήματος με βάση τις επιμέρους χρήσεις.

Στο Κέντρο Πολιτισμού Ίδρυμα Σταύρος Νιάρχος θα προσέρχονται σε καθημερινή βάση οι εργαζόμενοι στο συγκρότημα και οι επισκέπτες της Βιβλιοθήκης, της Λυρικής Σκηνής (και της Σχολής Χορού) και του Πάρκου. Επιπρόσθετα, κατά τις ημέρες των παραστάσεων της Λυρικής Σκηνής θα καταγράφεται μαζική προσέλευση - αποχώρηση των θεατών της εκδήλωσης, μία ώρα πριν την έναρξη και μετά το πέρας αυτής, αντίστοιχα.

Η μεγάλη πλειοψηφία του προσωπικού της Εθνικής Βιβλιοθήκης και της Εθνικής Λυρικής Σκηνής θα προσέρχεται μεταξύ 08:00 και 09:00 και θα αποχωρεί στο διάστημα 15:00 - 16:00. Η προσέλευση και η αποχώρηση των επισκεπτών της Βιβλιοθήκης, της Λυρικής Σκηνής και του Πάρκου θα κατανέμεται σε όλη τη διάρκεια λειτουργίας του Κέντρου, από 09:00 - 21:00. Για να εξετασθεί η δυσμενέστερη περίπτωση, γίνεται η παραδοχή ότι εκτός των εργαζομένων θα προσέρχεται και ένα ποσοστό επισκεπτών στο χρονικό διάστημα 08:00 - 09:00 και το οποίο, αποτελεί την περίοδο πρωινής αιχμής του περιβάλλοντος οδικού δικτύου. Οι παραστάσεις της Λυρικής Σκηνής θα δίδονται ως επί το πλείστον στο χρονικό διάστημα 20:00 - 23:00. Σημειώνεται ότι στο χώρο της Λυρικής Σκηνής δεν θα υπάρχουν παραστάσεις κατά την καλοκαιρινή περίοδο.

Με βάση τα παραπάνω έγιναν οι εξής παραδοχές για τις ώρες αιχμής που εξετάζονται:

- πρωινή ώρα αιχμής προσέλευσης : 08:00 - 09:00
- απογευματινή ώρα αιχμής (κυρίως αποχώρηση) : 15:00 - 16:00
- βραδινή ώρα αιχμής (κυρίως προσέλευση σε παράσταση) : 19:00 - 20:00
- νυκτερινή ώρα αιχμής αποχώρησης από παράσταση : 23:00 - 24:00

Με δεδομένο ότι όπως προκύπτει από τα συγκεντρωθέντα στοιχεία κυκλοφοριακών φόρτων, οι υφιστάμενοι κυκλοφοριακοί φόρτοι της τυπικής καθημερινής στην περιοχή είναι κατά πολύ υψηλότεροι από εκείνους του Σαββατοκύριακου, η ανάλυση επικεντρώθηκε στην τυπική καθημερινή. Αντίστοιχα, επειδή οι υφιστάμενοι κυκλοφοριακοί φόρτοι στο διάστημα 23:00 - 24:00, κατά τους μήνες που δίδονται παραστάσεις στη Λυρική Σκηνή, είναι πολύ χαμηλοί σε σχέση με των άλλων ωρών αιχμής, δεν κρίθηκε σκόπιμο να γίνει κάποια ιδιαίτερη ανάλυση για τη συγκεκριμένη περίοδο.

4.4.3 Υφιστάμενοι κυκλοφοριακοί φόρτοι

Η διερεύνηση της επίδρασης της λειτουργίας του Κέντρου Πολιτισμού ΙΣΝ στο ευρύτερο οδικό δίκτυο της περιοχής προϋποθέτει την ανάλυση της σημερινής λειτουργίας του οδικού δικτύου με τους υφιστάμενους κυκλοφοριακούς φόρτους. Για το σκοπό αυτό, συγκεντρώθηκαν στοιχεία από τις πιο πρόσφατες μετρήσεις κυκλοφοριακών φόρτων τόσο από αυτόματους μετρητές όσο και από παρατηρητές, ενώ, στις περιπτώσεις που τα στοιχεία αυτά προέρχονταν από σχετικά παλαιότερες μετρήσεις έγινε επικαιροποίησή τους με νέες μετρήσεις από τη DENCO A.E.

Στον Πίνακα 13 παρουσιάζεται η εποχιακή (μηνιαία) διακύμανση του κυκλοφοριακού φόρτου ανά κατεύθυνση. Παρατηρείται ότι δεν υπάρχει κάποια σημαντική εποχιακή διαφοροποίηση (με εξαίρεση τις μειωμένες τιμές του Αυγούστου που είναι ο μήνας των θερινών διακοπών), καθώς οι τιμές των μηνιαίων κυκλοφοριακών φόρτων κυμαίνονται από 95% έως 111% της Ε.Μ.Η.Κ.. Παρόλα αυτά ο Σεπτέμβριος κατά κύριο λόγο και οι μήνες Ιούνιος και Ιούλιος παρουσιάζουν αυξημένες τιμές κυκλοφοριακών φόρτων.

Στον Πίνακα 14 παρουσιάζεται η ημερήσια διακύμανση του κυκλοφοριακού φόρτου ανά κατεύθυνση, για το Μάρτιο του 2009, σε αριθμό οχημάτων. Φαίνεται καθαρά ότι τα Σάββατα και ειδικά τις Κυριακές οι κυκλοφοριακοί φόρτοι είναι αρκετά χαμηλότεροι. Από τις υπόλοιπες ημέρες, τις υψηλότερες τιμές (και μάλιστα παραπλήσιες) κυκλοφοριακών φόρτων παρουσιάζουν η Παρασκευή και η Πέμπτη.

Στον Πίνακα 15 παρουσιάζεται η ωριαία διακύμανση (σε αριθμό οχημάτων) του κυκλοφοριακού φόρτου ανά κατεύθυνση, η οποία προκύπτει ως ο μέσος όρος των φόρτων που καταμετρήθηκαν τις Πέμπτες του Μαρτίου 2009. Όπως προαναφέρθηκε, η επιλεγείσα ημέρα αναφοράς παρουσιάζει (μαζί με την Παρασκευή), τον υψηλότερο κυκλοφοριακό φόρτο από τις υπόλοιπες καθημερινές. Υψηλότερες τιμές καταγράφονται στην περίοδο 07:00 - 09:00 και ακολούθως στο διάστημα 15:00-19:00 (με εξαίρεση τη Λ. Συγγρού όπου η απογευματινή αιχμή υπερβαίνει τις τιμές της πρωινής αιχμής).

ΕΤΟΣ/ΜΗΝΑΣ		Λ. Ποσειδώνος (από Πειραιά)	Λ. Ποσειδώνος (προς Πειραιά)	Λ. Συγγρού (προς Αθήνα)	Λ. Συγγρού (προς Φάληρο)	Λ. Ποσειδώνος (προς Γλυφάδα)	Λ. Ποσειδώνος (από Γλυφάδα)
2008	ΜΑΡΤΙΟΣ	79.388	66.092	72.552	49.730	66.869	61.943
2008	ΑΠΡΙΛΙΟΣ	76.012	76.012	69.166	48.734	66.784	61.974
2008	ΜΑΙΟΣ	82.803	68.497	71.434	52.372	71.105	66.160
2008	ΙΟΥΝΙΟΣ	86.870	71.324	71.737	55.402	71.667	68.411
2008	ΙΟΥΛΙΟΣ	86.308	72.033	71.691	55.796	71.211	66.522
2008	ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ	64.702	55.479	53.251	41.799	59.020	52.709
2008	ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ	87.278	71.078	73.696	56.657	65.546	63.827
2008	ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ	86.068	69.370	72.631	54.711	65.184	62.241
2008	ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ	86.313	69.601	71.172	54.633	64.234	60.642
2008	ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ	82.454	65.391	68.060	52.254	62.802	58.658
2009	ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ	81.867	65.704	66.304	52.055	63.692	59.440
2009	ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ	85.130	69.035	67.795	52.696	63.942	61.559
2009	ΜΑΡΤΙΟΣ	79.857	65.757	66.478	51.258	63.502	60.523
2009	ΑΠΡΙΛΙΟΣ	77.980	65.876	66.428	50.229	66.463	61.479
ΕΜΗΚ (05/08-04/09)		82.302	67.429	68.390	52.488	65.697	61.848

Πίνακας 13 - Εποχιακή (Μηνιαία) Διακύμανση κυκλοφοριακού φόρτου (οχήματα) ανά κατεύθυνση (Πηγή: Μελέτη Κυκλοφοριακών Επιπτώσεων, Κέντρο Πολιτισμού Ίδρυμα Σταύρος Νιάρχος, DENCO Σύμβουλοι Μηχανικοί ΑΕ, Νοέμβριος 2009, ίδια επεξεργασία)

ΗΜΕΡΑ	Λ. Ποσειδώνος (από Πειραιά)	Λ. Ποσειδώνος (προς Πειραιά)	Λ.Συγγρού (προς Αθήνα)	Λ. Συγγρού (προς Φάληρο)	Λ. Ποσειδώνος (προς Γλυφάδα)	Λ. Ποσειδώνος (από Γλυφάδα)
ΚΥΡΙΑΚΗ	66.614	56.651	54.389	43.676	55.962	55.962
ΔΕΥΤΕΡΑ	81.033	64.690	65.633	51.335	62.915	59.932
ΤΡΙΤΗ	86.225	70.033	71.273	54.191	65.640	62.871
ΤΕΤΑΡΤΗ	79.048	65.571	65.810	51.062	60.569	59.478
ΠΕΜΠΤΗ	88.037	71.028	73.908	56.631	65.316	63.236
ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ	89.286	72.376	75.372	57.370	66.442	65.131
ΣΑΒΒΑΤΟ	70.835	61.310	61.494	46.009	64.388	57.994

Πίνακας 14 - Ημερήσια Διακύμανση κυκλοφοριακού φόρτου (οχήματα) ανά κατεύθυνση - Μάρτιος 2009 (Πηγή: Μελέτη Κυκλοφοριακών Επιπτώσεων, Κέντρο Πολιτισμού Ίδρυμα Σταύρος Νιάρχος, DENCO Σύμβουλοι Μηχανικοί ΑΕ, Νοέμβριος 2009, ίδια επεξεργασία)

ΩΡΑ	Λ. Ποσειδώνος (από Πειραιά)	Λ. Ποσειδώνος (προς Πειραιά)	Λ. Συγγρού (προς Αθήνα)	Λ. Συγγρού (προς Φάληρο)	Λ. Ποσειδώνος (προς Γλυφάδα)	Λ. Ποσειδώνος (από Γλυφάδα)
0:00 - 1:00	2.027	1.431	1.636	1.618	1.695	1.437
1:00 - 2:00	949	887	1.080	822	943	901
2:00 - 3:00	513	569	724	489	596	538
3:00 - 4:00	360	398	500	317	420	351
4:00 - 5:00	428	526	505	309	424	413
5:00 - 6:00	955	1.231	940	557	854	851
6:00 - 7:00	3.041	3.124	2.386	1.544	2.456	2.199
7:00 - 8:00	4.793	4.845	4.042	2.804	3.675	4.118
8:00 - 9:00	5.840	4.789	4.513	3.313	3.857	4.629
9:00 - 10:00	4.817	4.138	3.929	2.745	3.281	4.054
10:00 - 11:00	3.887	3.819	3.489	2.456	3.206	3.539
11:00 - 12:00	3.906	3.707	3.484	2.669	3.242	3.369
12:00 - 13:00	4.126	3.658	3.667	2.816	3.456	3.331
13:00 - 14:00	4.559	3.749	3.851	3.127	3.668	3.315
14:00 - 15:00	5.295	3.995	4.403	3.495	3.800	3.394
15:00 - 16:00	5.443	4.228	4.671	3.374	3.659	3.533
16:00 - 17:00	5.566	4.056	4.375	3.594	3.721	3.345
17:00 - 18:00	5.525	4.112	4.521	3.756	3.566	3.401
18:00 - 19:00	5.545	3.699	4.186	3.607	3.514	3.397

19:00 - 20:00	5.386	3.699	4.155	3.292	3.542	3.261
20:00 - 21:00	5.062	3.368	4.327	3.186	3.578	3.083
21:00 - 22:00	4.532	3.082	3.844	2.722	3.494	2.801
22:00 - 23:00	3.078	2.174	2.638	2.096	2.562	2.150
23:00 - 0:00	2.407	1.746	2.042	1.922	2.109	1.827

Πίνακας 15 - Ωριαία Διακίνηση κυκλοφοριακού φόρτου (οχήματα) ανά κατεύθυνση - Μέσος Όρος Ημέρας Πέμπτης και Μήνα Μαρτίου 2009 (Πηγή: Μελέτη Κυκλοφοριακών Επιπτώσεων, Κέντρο Πολιτισμού Ίδρυμα Σταύρος Νιάρχος, DENCO Σύμβουλοι Μηχανικοί ΑΕ, Νοέμβριος 2009, ίδια επεξεργασία)

4.4.4 Πρόσθετοι κυκλοφοριακοί φόρτοι από τη λειτουργία του ΚΠΙΣΝ

Σύμφωνα με τις εκτιμήσεις, η Εθνική Βιβλιοθήκη κατά τη διάρκεια λειτουργίας της θα συγκεντρώνει 2.800 άτομα ανά ημέρα, από τα οποία τα 270 άτομα θα είναι εργαζόμενοι και οι υπόλοιποι επισκέπτες. Αντίστοιχη μέση ημερήσια επισκεψιμότητα αναμένεται και για την Εθνική Λυρική Σκηνή. Στην περίπτωση που κάποιο γεγονός είναι προγραμματισμένο, ο μέγιστος αναμενόμενος αριθμός θεατών θα είναι 1.400 άτομα (μέγιστη χωρητικότητα Κεντρικής Σκηνής), εκ των οποίων το 90% εκτιμάται ότι θα προσέλθει σε διάστημα μιας ώρας πριν το προγραμματισμένο γεγονός (19:00 – 20:00). Αντίστοιχα, σε περίπτωση εκδήλωσης στη Πειραματική Σκηνή αναμένονται το μέγιστο 400 επισκέπτες. Τέλος η λειτουργία του πολιτιστικού Πάρκου Σταύρος Νιάρχος εκτιμάται ότι θα προκαλέσει 400 διαδρομές ανά τυπική καθημερινή ημέρα. Για την εκτίμηση των πρόσθετων κυκλοφοριακών φόρτων που θα επιβαρύνουν τις προσβάσεις των κόμβων του οδικού δικτύου της ευρύτερης περιοχής, έγιναν παραδοχές κατανομής και πληρότητας ανά μέσο μεταφοράς, των προσερχόμενων/αποχωρούντων σε/από το ΚΠΙΣΝ, για κάθε εξεταζόμενη ώρα αιχμής και κατηγορία των επισκεπτών. Οι παραδοχές αυτές και ο υπολογισμός των πρόσθετων κυκλοφοριακών φόρτων παρουσιάζονται στον Πίνακα 16 που ακολουθεί.

5. ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΕΠΙΔΡΑΣΕΩΝ ΕΡΓΟΥ ΚΑΙ ΥΠΑΡΧΟΥΣΑΣ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ

5.1 Μελέτη Επίδρασης

Με πρωτοβουλία του Ιδρύματος Σταύρος Νιάρχος εκπονήθηκε μια μελέτη επιδράσεων, με σκοπό να αξιολογηθούν τα οικονομικά, περιβαλλοντικά και πολιτιστικά οφέλη που θα προκύψουν από την κατασκευή και τη λειτουργία του ΚΠΙΣΝ. Η εκπόνηση και πραγματοποίηση της μελέτης αυτής ανατέθηκε στην εταιρεία The Boston Consulting Group (BCG) και βασίστηκε στην εκτενή της εμπειρία και τεχνογνωσία από αντίστοιχα έργα, καθώς και σε πλήθος πληροφοριών από ποικίλες πηγές (συνεντεύξεις, διαθέσιμα δεδομένα για την αγορά, γνώμες ειδικών).

Σύμφωνα με τη συγκεκριμένη μελέτη, η κατασκευή και λειτουργία του ΚΠΙΣΝ αναμένεται να έχει θετικό αντίκτυπο στις επενδύσεις, στην κατανάλωση και τη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας, δίνοντας έτσι ώθηση στην οικονομική, περιβαλλοντική και κοινωνική ανάπτυξη των όμορων περιοχών.

Για την αξιολόγηση των **οικονομικών ωφελειών**, είναι αναγκαία η εκτίμηση των συγκεκριμένων άμεσων, έμμεσων και επαγωγικών φαινομένων που σχετίζονται με την προτεινόμενη δωρεά. Τα «άμεσα» φαινόμενα είναι εκείνα που σχετίζονται με την αρχική δωρεά για την κατασκευή του ΚΠΙΣΝ, με άλλες σχετικές δαπάνες στο ΚΠΙΣΝ, καθώς και με τις άμεσες αλλαγές στον τομέα του τουρισμού που θα επακολουθήσουν της λειτουργίας του ΚΠΙΣΝ. Τα «έμμεσα» φαινόμενα είναι εκείνα που σχετίζονται με τα έσοδα, τα οποία εμφανίζονται στους τομείς που συνδέονται άμεσα με την κατασκευή και λειτουργία του ΚΠΙΣΝ. Τα «επαγωγικά» φαινόμενα περιγράφουν τις αλλαγές που προέρχονται από τη δαπάνη των εσόδων που δημιουργούνται άμεσα ή έμμεσα από την δωρεά, από τη λειτουργία του ΚΠΙΣΝ και από τους οικονομικούς πόρους που είναι σχετικοί με τον τουρισμό. Στη μελέτη περιγράφονται όλα αυτά τα φαινόμενα και αξιολογείται η επίδρασή τους στην ακαθάριστη παραγωγή, στη δημιουργία θέσεων εργασίας, καθώς και στη δημιουργία επιπλέον φορολογικών εσόδων.

Η ανάλυση των **περιβαλλοντικών ωφελειών** αναφέρεται κυρίως στη χρήση ενεργειακά αποδοτικών δραστηριοτήτων, τόσο κατά την κατασκευή, όσο και κατά τη λειτουργία, στην αύξηση της επιφάνειας πρασίνου στη γύρω περιοχή, στη μείωση των εκπομπών CO₂ και στη βελτίωση της ποιότητας του αέρα.

Τρία κύρια στοιχεία χρησιμοποιούνται για την αξιολόγηση των **κοινωνικών ωφελειών**: «προσφορά», «άμεσο αποτέλεσμα» και «επαγωγικό όφελος». Τα στοιχεία «προσφοράς» αναφέρονται στους διαθέσιμους πόρους, οικονομικούς και μη οικονομικούς, που είναι απαραίτητοι για να πραγματοποιηθεί μία δραστηριότητα (π.χ. ο αριθμός βιβλίων σε μια δημόσια βιβλιοθήκη). Τα στοιχεία «άμεσου αποτελέσματος» αναφέρονται στα αποτελέσματα που προκύπτουν από τη συμμετοχή στις δραστηριότητες του ΚΠΙΣΝ (π.χ. κυκλοφορία βιβλίων της ΕΒΕ). Τα στοιχεία «επαγωγικού οφέλους» αναφέρονται στις ευρύτερες κοινωνικές αλλαγές που προκύπτουν από τις πραγματοποιούμενες δραστηριότητες (π.χ. αύξηση μορφωτικού επιπέδου).

Γενικό συμπέρασμα της μελέτης

Κάθε δωρεά τέτοιου μεγέθους συνοδεύεται από ένα μεγάλο εύρος σημαντικών ωφελειών, τόσο στην περιοχή στην οποία πραγματοποιείται αυτή η δωρεά, όσο και στην υπόλοιπη χώρα. Τα σημαντικότερα οφέλη συνοψίζονται στα παρακάτω:

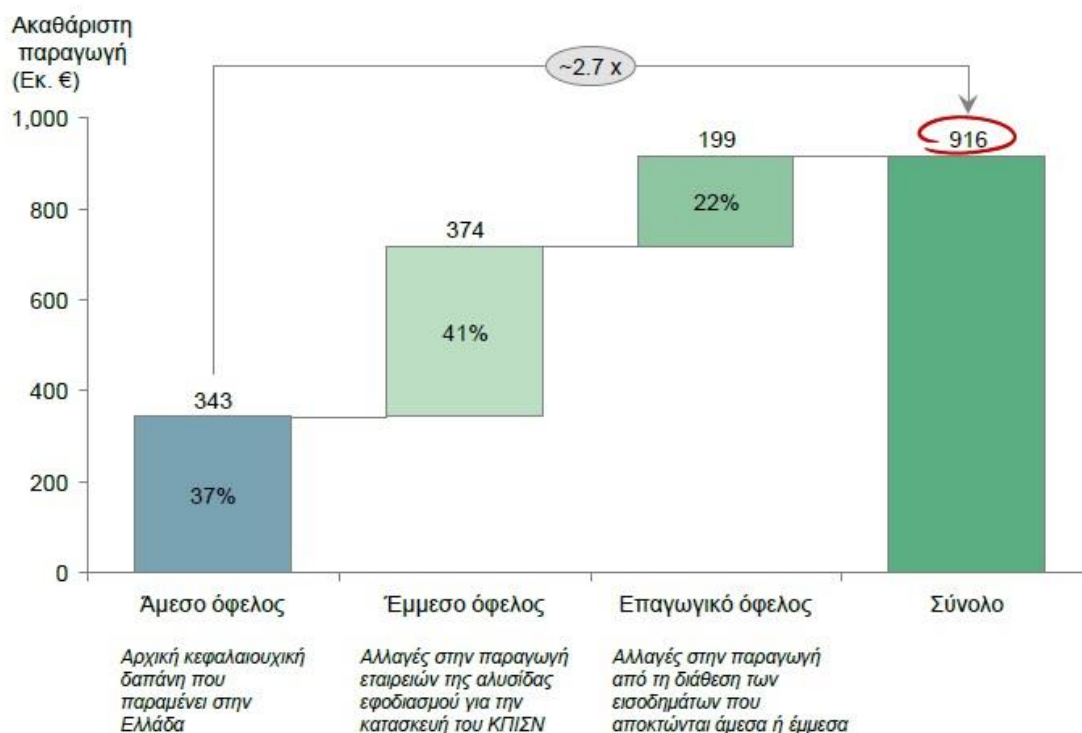
- Η αρχική δωρεά για την κατασκευή του ΚΠΙΣΝ θα αποφέρει περίπου €1 δις βραχυπρόθεσμης και μεσοπρόθεσμης οικονομικής δραστηριότητας.
- Η λειτουργία του ΚΠΙΣΝ και οι δαπάνες των επισκεπτών που αποδίδονται στο ΚΠΙΣΝ θα συνεισφέρουν περίπου €160 εκατομμύρια στην οικονομική δραστηριότητα της γύρω περιοχής, της Αθήνας εν γένει και της Ελλάδας, κατά το πρώτο πλήρες έτος λειτουργίας.
- Η επιφάνεια πρασίνου στις περιοχές που γειτνιάζουν με το ΚΠΙΣΝ θα διπλασιαστεί.
- Η Αθήνα θα αποκτήσει ένα πολύπλευρο πολιτιστικό κέντρο παγκόσμιου επιπέδου - με όλη τη συνακόλουθη διεθνή αναγνώριση.
- Το ΚΠΙΣΝ θα αποτελέσει σημείο αναφοράς για την αναδιαμόρφωση μιας πολύ σημαντικής περιοχής της νοτιοανατολικής Αθήνας.
- Μακροπρόθεσμα, η λειτουργία και τα προγράμματα του ΚΠΙΣΝ θα συνεισφέρουν σημαντικά στην εγχώρια οικονομία και τον πολιτισμό.
- Μέριμνα θα ληφθεί για τον σχεδιασμό και την υλοποίηση προγραμμάτων στο Πάρκο Σταύρος Νιάρχος για ειδικές ομάδες επισκεπτών (π.χ. άτομα με ειδικές ανάγκες, ηλικιωμένους και μετανάστες).
- Η ανοιχτή λειτουργία του ΚΠΙΣΝ θα βοηθήσει στην άρση κοινωνικών εμποδίων που αποτρέπουν τους πολίτες από τη συμμετοχή σε πολιτιστικές και εκπαιδευτικές δραστηριότητες.
- Η ιδιαίτερη σύμπραξη δημόσιου-ιδιωτικού τομέα που εφαρμόζεται στην περίπτωση του ΚΠΙΣΝ μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως πρότυπο για παρόμοιες δωρεές που έχουν ως στόχο την ανάπτυξη κοινωνικών υποδομών - η συγκεκριμένη σύμπραξη χαρακτηρίζεται από υψηλή διαφάνεια, μια ισχυρή διοικητική δομή και την ύπαρξη ενός οργανισμού, ο οποίος θα είναι σε λειτουργική ετοιμότητα ήδη προτού παραχωρηθεί στο Ελληνικό Δημόσιο.

Κύρια Πορίσματα

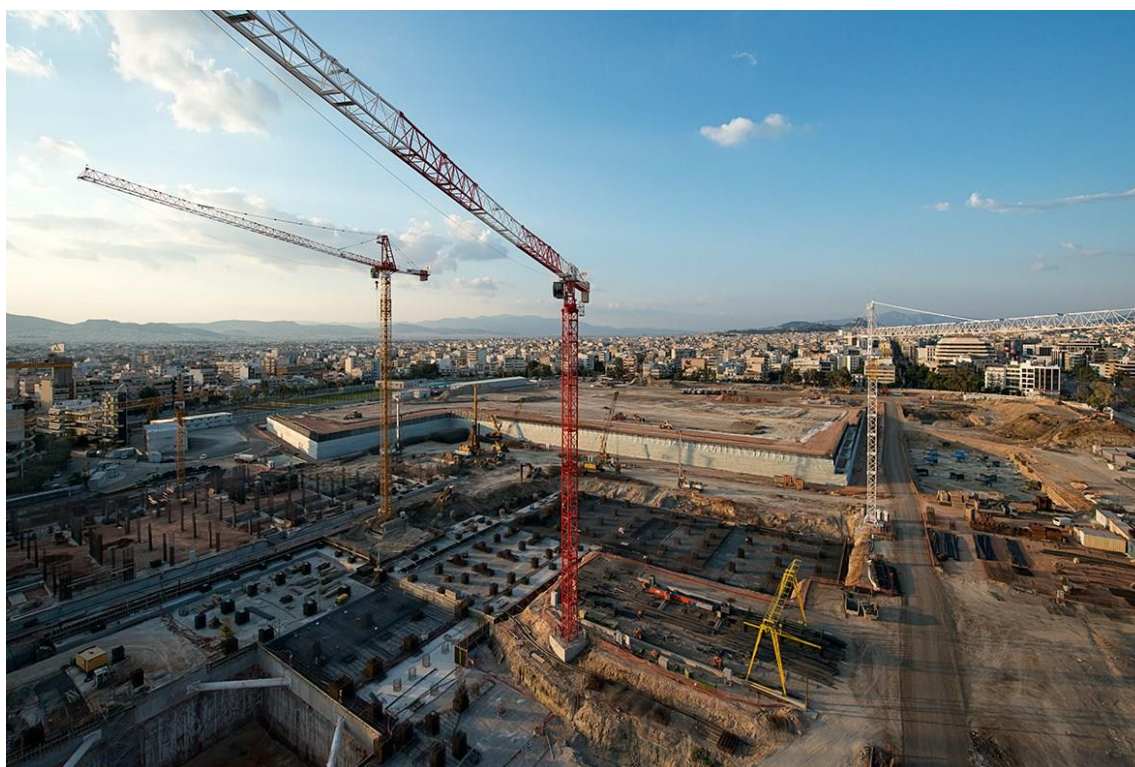
1. Η κατασκευή του ΚΠΙΣΝ θα δημιουργήσει σημαντικά οικονομικά οφέλη και νέες θέσεις εργασίας:

- Άμεσα θα αποφέρει περίπου €340 εκατομμύρια στην οικονομική δραστηριότητα της Ελλάδας, ενώ η συνολική συνεισφορά (άμεσα, έμμεσα και επαγωγικά οφέλη) της κατασκευής του ΚΠΙΣΝ στην ελληνική οικονομία θα είναι περίπου €1 δις.
- Θα στηρίξει τους σε ύφεση τομείς της βιομηχανίας και των κατασκευών, στους οποίους θα επικεντρωθεί περίπου το 80% των συνολικών οικονομικών ωφελειών.
- 1.500 - 2.400 άτομα θα απασχολούνται ετησίως για να υποστηρίξουν την κατασκευή του ΚΠΙΣΝ, καθώς και όλες τις επιχειρήσεις της αλυσίδας εφοδιασμού που σχετίζονται άμεσα ή έμμεσα με την κατασκευή.

- Το κράτος αναμένεται να έχει περίπου €40 εκατομμύρια επιπλέον φορολογικά έσοδα κατά το στάδιο κατασκευής.

Διάγραμμα 5 - Συνολική ακαθάριστη παραγωγή (Πηγή: The Boston Consulting Group)

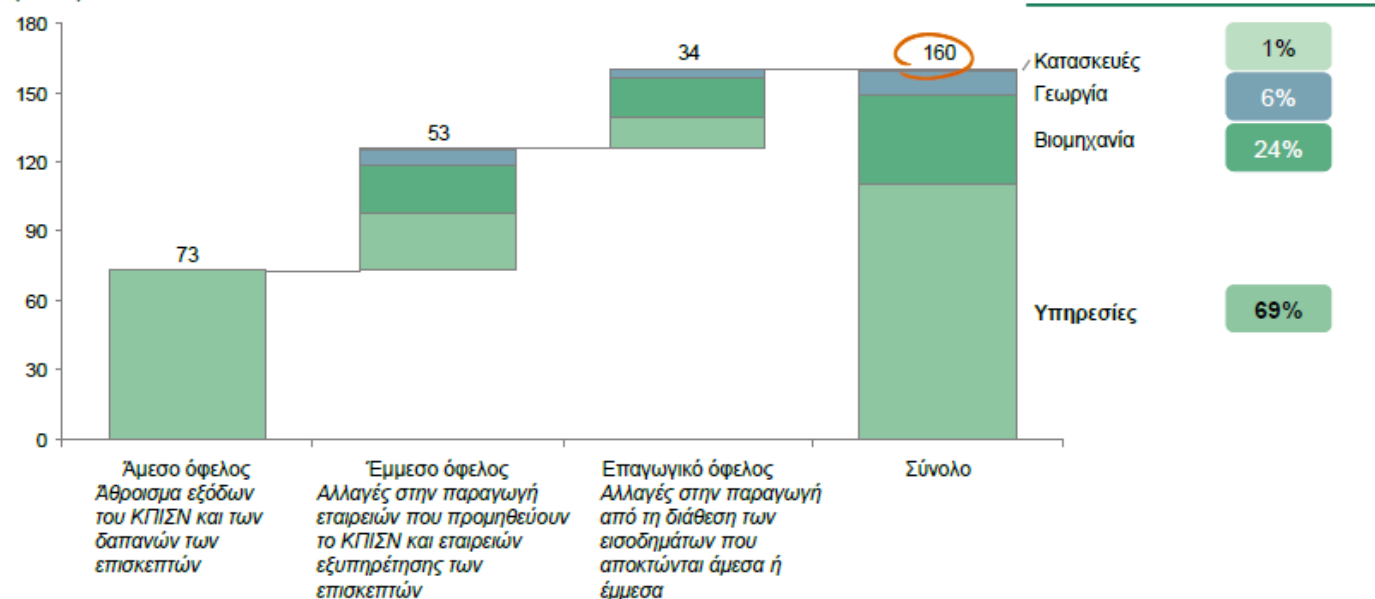

Εικόνα 29 - Το ΚΠΙΣΝ αποτελεί ένα από τα σπουδαιότερα κατασκευαστικά έργα που έχουν υλοποιηθεί στη χώρα. (Πηγή: <http://www.snfcc.org/multimedia/construction-photos/?lang=el>)

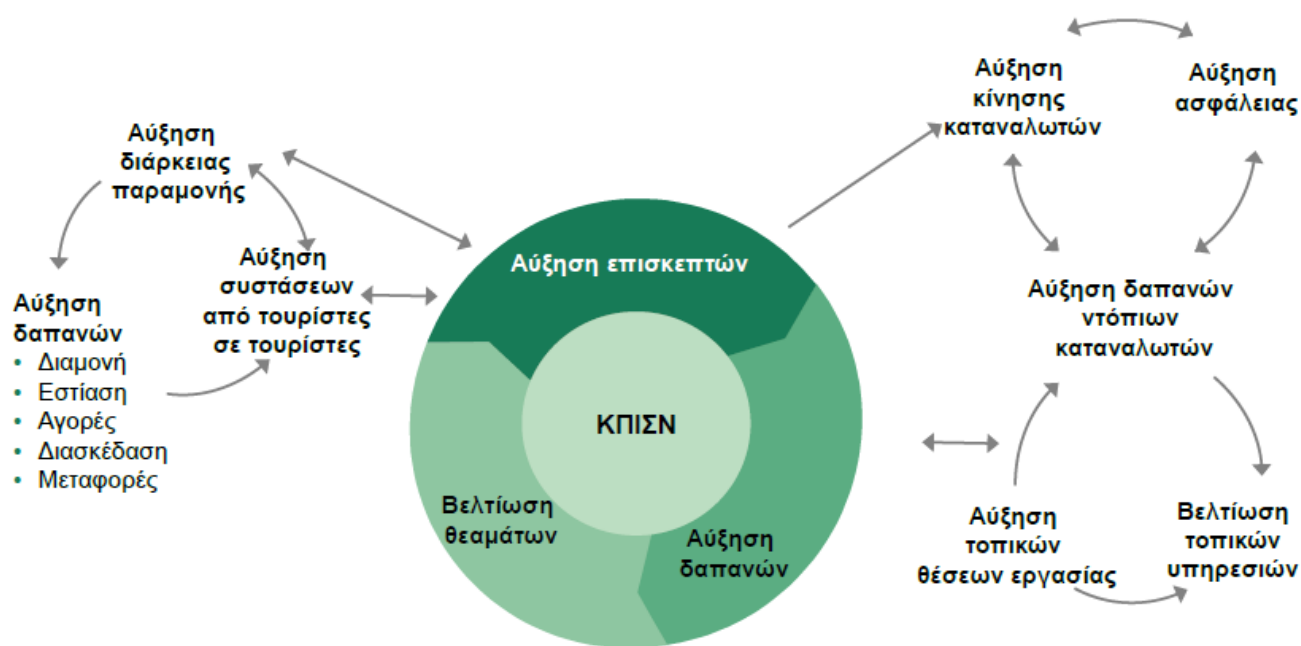
2. Τα συνολικά οικονομικά οφέλη στην ακαθάριστη παραγωγή της ελληνικής οικονομίας από τη λειτουργία του ΚΠΙΣΝ και από τις δαπάνες των επισκεπτών του, αναμένεται να είναι περίπου €160 εκατομμύρια κατά τον πρώτο πλήρη χρόνο λειτουργίας, τα οποία θα ενισχύσουν την τοπική οικονομία, την Αθήνα και την Ελλάδα. Η απασχόληση θα ενισχυθεί από τις 1.600 θέσεις πλήρους απασχόλησης που απαιτούνται για την υποστήριξη αυτής της επιπλέον οικονομικής δραστηριότητας.

- Εκτιμάται ότι τα άμεσα οφέλη εξαιτίας της επιπρόσθετης οικονομικής δραστηριότητας του ΚΠΙΣΝ (συμπεριλαμβανομένων της ΕΛΣ και της ΕΒΕ) κατά τον πρώτο πλήρη χρόνο λειτουργίας ανέρχονται περίπου στα €30 εκατομμύρια. Επιπλέον €40 εκατομμύρια οικονομικής δραστηριότητας θα προστεθούν λόγω των έμμεσων και επαγωγικών φαινομένων.
- Οι δαπάνες των επισκεπτών του ΚΠΙΣΝ από περιοχές εκτός Αττικής, καθώς και οι δαπάνες των Αθηναίων που πραγματοποιούνται αποκλειστικά λόγω της λειτουργίας του ΚΠΙΣΝ, θα ενισχύσουν επιπλέον την οικονομική δραστηριότητα στην Αθήνα και στην υπόλοιπη χώρα. Το ΚΠΙΣΝ μπορεί να προσελκύει περίπου 1,5 εκατομμύρια επισκέπτες ετησίως. Το άθροισμα της άμεσης δαπάνης σε εστιατόρια, καταλύματα, εμπορικά καταστήματα, τοπικές μεταφορές της ευρύτερης περιοχής και σε διασκέδαση των επισκεπτών του ΚΠΙΣΝ από περιοχές εκτός Αττικής και του μέρους της άμεσης δαπάνης των Αθηναίων που θα οφείλεται στο ΚΠΙΣΝ, αναμένεται να είναι περίπου €40 εκατομμύρια κατά τον πρώτο πλήρη χρόνο λειτουργίας. Λόγω των έμμεσων και επαγωγικών φαινομένων αναμένεται επιπλέον όφελος €50 εκατομμυρίων για τη συνολική ακαθάριστη παραγωγή της Ελλάδας.
- Η λειτουργία του ΚΠΙΣΝ προβλέπεται να δημιουργήσει 250 μόνιμες νέες θέσεις εργασίας (συμπεριλαμβανομένων των νέων θέσεων εργασίας στην ΕΛΣ και στην ΕΒΕ). Λόγω των έμμεσων και επαγωγικών φαινομένων αναμένεται να δημιουργηθούν επιπλέον 260 θέσεις εργασίας.
- Οι άμεσες δαπάνες των επισκεπτών του ΚΠΙΣΝ αναμένεται να δημιουργήσουν πάνω από 500 θέσεις εργασίας κατά τον πρώτο πλήρη χρόνο λειτουργίας. Πέρα αυτών, λόγω των έμμεσων και επαγωγικών φαινομένων αναμένεται να δημιουργηθούν επιπλέον 500 θέσεις εργασίας.
- Το κράτος αναμένεται να έχει περίπου €15 εκατομμύρια επιπλέον φορολογικά έσοδα ετησίως.
- Το ΚΠΙΣΝ αναμένεται να ενισχύσει τις τοπικές επιχειρήσεις λόγω της αυξημένης κίνησης στη γύρω περιοχή.
- Η αντικειμενική αξία των ακινήτων και της γης στις όμορες περιοχές εκτιμάται ότι θα ανέβει (βλ. Παράρτημα Γ, Χάρτης 6). Μελέτες σε πάγκα ανά τον κόσμο δείχνουν ότι οι τιμές των ακινήτων μπορεί να αυξηθούν μεταξύ 5 - 30%.

Ακαθάριστη παραγωγή για το 2016
(Εκ. €)

Διάγραμμα 6 - Συνολική ακαθάριστη παραγωγή στο στάδιο λειτουργίας (Πηγή: The Boston Consulting Group)

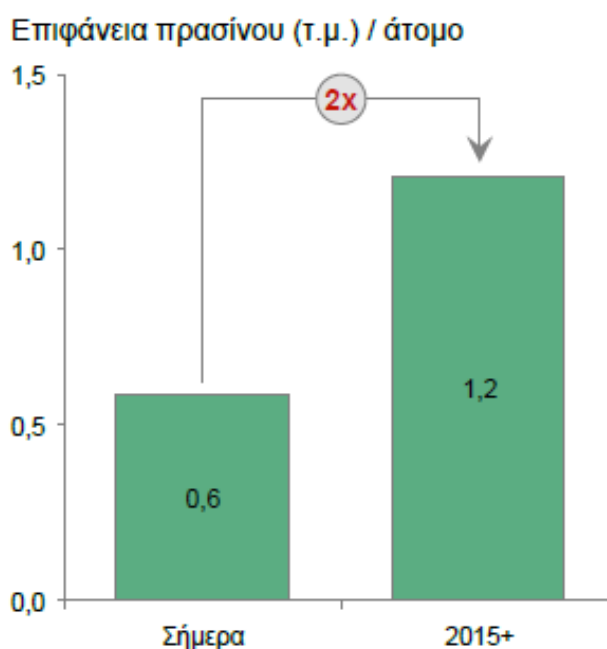
Διάγραμμα 7 - Θετικός κύκλος ανάδρασης κατά το στάδιο λειτουργίας (Πηγή: The Boston Consulting Group)

3. Το ΚΠΠΣΝ θα καλύψει την ανάγκη για περισσότερους ανοιχτούς χώρους πρασίνου, διπλασιάζοντας την επιφάνεια πρασίνου ανά κάτοικο, για τους δήμους Καλλιθέας, Μοσχάτου, Νέας Σμύρνης και Παλαιού Φαλήρου (βλ. Παράρτημα Γ, Χάρτης 5).

- Με περίπου 170.000 m² πρασίνου, περισσότερα από χίλια δένδρα και χιλιάδες δενδρύλλια και θάμνους, ο χώρος του πρώην Ιπποδρόμου θα μεταμορφωθεί σε ένα μοναδικό και αισθητικά ευχάριστο περιβάλλον με σημαντικά οφέλη για την τοπική κοινωνία.
- Θα βελτιώσει την ποιότητα του αέρα, απορροφώντας περίπου 11.000 κιλά εκπομπών CO₂ το χρόνο.
- Θα μειώσει τη θερμοκρασία εντός του πάρκου περίπου κατά 1Κ σε σχέση με τη θερμοκρασία στην περιβάλλουσα αστική περιοχή.

Εικόνα 30 - Χώροι πρασίνου στην ευρύτερη περιοχή (Πηγή: The Boston Consulting Group)

Διάγραμμα 8 - Διπλασιασμός της επιφάνειας πρασίνου στην ευρύτερη περιοχή (Πηγή: The Boston Consulting Group)

4. Το ΚΠΠΣΝ θα είναι υπόδειγμα περιβαλλοντικής αειφορίας στην Ελλάδα και θα λειτουργεί ως σημείο αναφοράς για όλα τα μελλοντικά έργα υποδομών.

- Θα είναι το πρώτο δημόσιο κτίριο στην Ελλάδα που θα λάβει τη διεθνώς αναγνωρισμένη πιστοποίηση «πράσινων κτιρίων» LEED (Leadership in Energy and Environmental Design).
- Οι κατασκευαστικές μέθοδοι θα είναι βασισμένες σε φιλικά προς το περιβάλλον πρότυπα. Θα χρησιμοποιηθούν ανακυκλώσιμα υλικά και θα ληφθούν όλα τα μέτρα για την αποτροπή διαβρώσεων, το σχεδιασμό ιζηματογενέσεων και την καταστολή διάχυσης σκόνης. Τουλάχιστον 50% των αποβλήτων της κατασκευής θα ανακυκλωθούν και τουλάχιστον το 5% των κατασκευαστικών υλικών θα επαναχρησιμοποιηθεί.
- Στο ΚΠΠΣΝ, οι ενεργειακά αποδοτικές δραστηριότητες θα συμβάλλουν στην εξοικονόμηση περίπου 2.750 τόνων CO₂ ανά έτος. Επιπλέον, θα γίνεται ορθολογική χρήση νερού.

5. Το ΚΠΠΣΝ θα προωθήσει την εικόνα της ελληνικής κοινωνίας ως κοινωνίας χωρίς αποκλεισμούς, διασφαλίζοντας ότι όλοι οι επισκέπτες θα έχουν πρόσβαση στις εγκαταστάσεις του και θα έχουν τη δυνατότητα να επωφεληθούν από τις προσφερόμενες δραστηριότητες.

- Η πρόσβαση στις εγκαταστάσεις θα διασφαλιστεί με την ύπαρξη ειδικά διαμορφωμένων κεκλιμένων επιφανειών, ανελκυστήρων με ηχητικά μηνύματα και ειδικά κουμπιά για άτομα με προβλήματα όρασης, αποκλειστικών θέσεων στάθμευσης για Άτομα με Αναπηρία (ΑΜΕΑ), τουαλετών για ΑΜΕΑ και με τη

διαμόρφωση του περιβάλλοντος χώρου, ούτως ώστε να μην υπάρχει πουθενά στο Πάρκο κλίση μεγαλύτερη από 5%.

- Στην ΕΒΕ θα είναι διαθέσιμος ειδικός εξοπλισμός που θα επιτρέπει σε άτομα με ειδικές ανάγκες να έχουν πρόσβαση σε όλο το ψηφιακό υλικό.
- Κατάλληλες υποδομές στην ΕΛΣ θα βελτιστοποιούν την απόδοση των ακουστικών βοηθημάτων ατόμων με προβλήματα ακοής.
- Η ιστοσελίδα του ΚΠΙΣΝ θα είναι ειδικά σχεδιασμένη ώστε να μπορεί να χρησιμοποιηθεί από άτομα με προβλήματα όρασης.

6. Το ΚΠΙΣΝ θα στηρίζει την ανάπτυξη του ανθρώπινου δυναμικού, προσφέροντας έναν μεγάλο αριθμό δωρεάν πολιτιστικών και εκπαιδευτικών προγραμμάτων και εκδηλώσεων, τα οποία θα είναι σχεδιασμένα ειδικά για διάφορες κοινωνικές ομάδες (π.χ. παιδιά, μαθητές, ηλικιωμένοι).

- Το ΚΠΙΣΝ θα καλύψει την ανάγκη των Ελλήνων για συμμετοχή στις Τέχνες και τον Πολιτισμό, με την άρση κοινωνικών εμποδίων και με την προσφορά μεγάλου εύρους δωρεάν προγραμμάτων και δραστηριοτήτων σε κατάλληλες ώρες και ημέρες στη διάρκεια του έτους
- Οι πλέον σύγχρονες τεχνολογίες θα ενσωματωθούν στο σχεδιασμό της ΕΛΣ, η οποία θα φιλοξενεί διεθνείς παραστάσεις, δίνοντας την ευκαιρία σε πολλούς καλλιτέχνες για περαιτέρω βελτίωση και ανάπτυξη. Η ΕΛΣ θα διευρύνει και θα επιμορφώσει το κοινό της όπερας, προσφέροντας, τόσο ένα ευρύ φάσμα πολιτιστικών προγραμμάτων με στόχο να προσελκύσει επισκέπτες όλων των κοινωνικών ομάδων και να τους εξοικειώσει με το λυρικό θέατρο, θεατρικές παραστάσεις και ορχήστρες, όσο και καινοτόμες δραστηριότητες για παιδιά. Επιπλέον, η ΕΛΣ στο ΚΠΙΣΝ θα διαθέτει σχολή χορού.
- Η ΕΒΕ θα είναι μία πολύπλευρη βιβλιοθήκη του μέλλοντος, η οποία θα διαδραματίσει διπλό ρόλο: θα συνεχίσει να αποτελεί κέντρο μελέτης και έρευνας για φοιτητές και ακαδημαϊκούς αλλά επιπλέον θα προσφέρει μια πληθώρα εκπαιδευτικών και πολιτιστικών προγραμμάτων σε παιδιά και ενήλικες, συμβάλλοντας στην αύξηση της αναγνωσιμότητας. Επιπλέον, θα διευκολύνει την πρόσβαση σε θησαυρούς της Ελληνικής πολιτιστικής κληρονομιάς, μέσω της χρήσης σύγχρονων εργαλείων πληροφορικής.
- Το Πάρκο Σταύρος Νιάρχος θα παρέχει εκπαίδευση μέσω ψυχαγωγικών προγραμμάτων, με σκοπό την περιβαλλοντική ευαισθητοποίηση. Επιπλέον θα διοργανώνονται εκπαιδευτικά και πολιτιστικά προγράμματα, με στόχο τη βελτίωση του γνωστικού επιπέδου των επισκεπτών σχετικά με την ελληνική ιστορία και τον πολιτισμό.
- Η μοναδικότητα του ΚΠΙΣΝ έγκειται στην συγκέντρωση όλων των προγραμμάτων και δραστηριοτήτων κάτω από μία «στέγη», συνδυάζοντας όλα τα πλεονεκτήματα που μπορεί να προσφέρουν η όπερα, η βιβλιοθήκη και το πάρκο. Με αυτό τον τρόπο, μπορεί να συμβάλει στην άρση πολλών εμποδίων που αντιμετωπίζει σήμερα η ελληνική κοινωνία, ως προς τη δυνατότητα συμμετοχής όλων σε πολιτιστικά και εκπαιδευτικά προγράμματα (για παράδειγμα, κόστος ή περιορισμένες επιλογές).

5.2 Συμπεράσματα Υπάρχουσας Κατάστασης

Η περιοχή μελέτης που περιβάλλει το εργοτάξιο του Κέντρου Πολιτισμού ΙΣΝ χαρακτηρίζεται από έντονες συγκεντρώσεις κατοικίας, πολυώροφα κτίρια και απουσία επαρκούς αριθμού κοινόχρηστων χώρων. Η παρουσία δύο βασικών οδικών αξόνων, της Λεωφόρου Συγγρού και της Λεωφόρου Ποσειδώνος έχει προσελκύσει χρήσεις γραφείων και εμπορικών καταστημάτων, ενώ έντονη είναι η παρουσία των συνεργείων αυτοκινήτων. Οι χώροι άθλησης απουσίαζαν μέχρι πρότινος, όταν και εγκαινιάστηκε το Δημοτικό Πάρκο Αθλητισμού και Αναψυχής του δήμου Καλλιθέας, ενώ ο μόνος αξιοσημείωτος πολιτιστικός χώρος είναι το Ίδρυμα Ευγενίδου. Η γειτνίαση της περιοχής με το θαλάσσιο μέτωπο είναι ουσιαστικά αόρατη, καθώς η Λεωφόρος Ποσειδώνος αποτελεί ένα διαχωριστικό τείχος ανάμεσα στις κατοικημένες περιοχές και τη θάλασσα, αποκόβοντας τους κατοίκους από το θαλάσσιο στοιχείο τόσο χωροταξικά, όσο και ψυχολογικά. Η κληρονομιά των Ολυμπιακών Αγώνων έμεινε αναξιοποίητη, όπως άλλωστε συνέβη και στην πλειοψηφία των Ολυμπιακών έργων της Αθήνας, καθώς οι εγκαταστάσεις του Φαληρικού Όρμου (γήπεδο Tae Kwon Do, γήπεδο Beach Volley, Πλατεία Νερού) είναι πρακτικά εγκαταλελειμμένες, αδυνατώντας να αποτελέσουν πόλο έλξης για τους κατοίκους της ευρύτερης περιοχής. Αποτελούν χαρακτηριστικές περιπτώσεις “λευκών ελεφάντων” (white elephants, όπως αποκαλούνται στη διεθνή βιβλιογραφία), καθώς παρά το υψηλό κόστος κατασκευής τους και τις μεγάλες προσδοκίες που τις συνόδεψαν, δεν μπόρεσαν να αξιοποιηθούν ουσιαστικά και να καλύψουν τις πολύπλευρες ανάγκες των κατοίκων μιας σύγχρονης μητρόπολης.

Η περιοχή βόρεια και δυτικά του Κέντρου Πολιτισμού ΙΣΝ, που αποτελεί τμήμα του δήμου Καλλιθέας, κατοικείται από χαμηλά και μεσαία οικονομικά στρώματα, με σημαντική παρουσία μεταναστών και πληθυσμών Ρομά. Οι κυρίαρχες χρήσεις γης είναι η κατοικία, οι χώροι γραφείων, το εμπόριο και τα συνεργεία αυτοκινήτων, ενώ παρατηρείται σημαντικός αριθμός σχολικών συγκροτημάτων. Μια έκταση σχεδόν 15 οικοδομικών τετραγώνων αποτελείται κυρίως από προσφυγικές κατοικίες (βλ. Παράρτημα Γ, Χάρτης 8), που πρωτοκατασκευάστηκαν τη δεκαετία του '30 για τη στέγαση προσφυγικών πληθυσμών από τη Μικρά Ασία που εγκαταστάθηκαν στην Καλλιθέα. Πρόκειται κατά κύριο λόγο για διώροφα κτίρια, κτισμένα κατά το συνεχές οικοδομικό σύστημα, τα οποία παρουσιάζουν έντονα δείγματα παλαιώσης και μπορεί να ειπωθεί πως, εν γένει, υποβαθμίζουν την περιοχή.

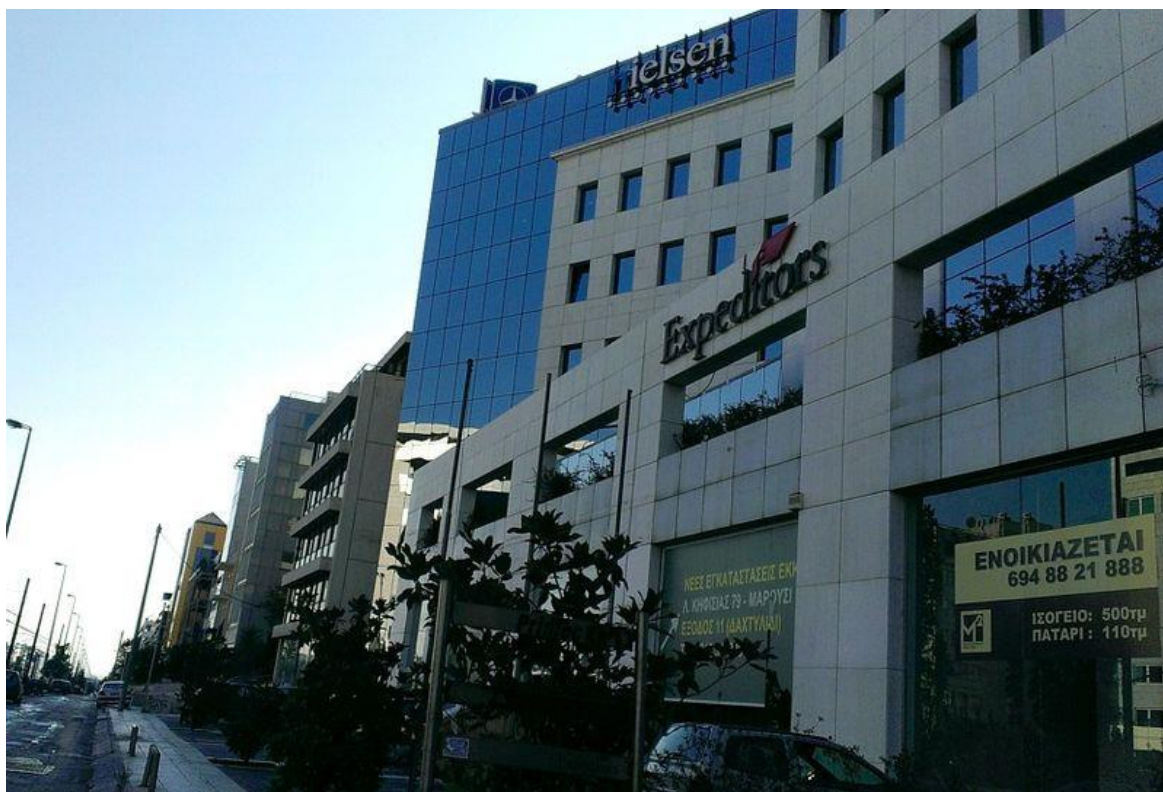
Ο μεγάλος αριθμός συγκροτημάτων γραφείων δημιουργεί ένα σημαντικό πλήθος μετακινήσεων από και προς την περιοχή, εντείνοντας το πρόβλημα της στάθμευσης των οχημάτων. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί το γεγονός πως οι δρόμοι και τα πεζοδρόμια περιμετρικά του εργοταξίου είναι κατά τις εργάσιμες ώρες πλήρως κατειλημμένοι από αυτοκίνητα και μηχανές, δημιουργώντας μια χαοτική κατάσταση. Οι χώροι πρασίνου εκλείπουν (βλ. Παράρτημα Γ, Χάρτης 5), με την εξαίρεση μιας μικρής πλατείας και ορισμένων φυτεμένων διαζωμάτων, στοιχείο που εντείνει την υποβάθμιση του τοπίου. Άξιος αναφοράς είναι ο μεγάλος αριθμός των αναξιοποίητων χώρων στα ισόγεια των κτιρίων (βλ. Παράρτημα Γ, Χάρτης 3), καθώς φαίνεται ότι η συνεχιζόμενη οικονομική κρίση εξανάγκασε πολλές μικρομεσαίες επιχειρήσεις που στεγάζονταν σε αυτούς τους χώρους να κλείσουν, δημιουργώντας μια αλυσίδα κενών καταστημάτων. Άμεση συνέπεια αποτελεί ο οικονομικός μαρασμός των ιδιοκτητών των ανοίκιαστων

ισόγειων χώρων, ενώ ταυτόχρονα αλλάζει η φυσιογνωμία πολλών γειτονιών, που απώλεσαν το σύνολο όλων των υπόλοιπων χρήσεων γης πέραν της κατοικίας και, επομένως μετατράπηκαν σε “ησυχαστήρια”. Επιπρόσθετα, είναι σημαντικό να αναφερθεί πως σε αυτή την περιοχή βρίσκεται το Ωνάσειο Καρδιοχειρουργικό Κέντρο, με σημαντικό έργο στην αντιμετώπιση καρδιακών νοσημάτων, ενώ στο οικοδομικό τετράγωνο που ορίζεται από τις οδούς Δοϊράνης, Αχιλλέως, Λάμπρου Κατσώνη, Σωκράτους και Ταγματάρχου Πλέσσα βρίσκεται υπό κατασκευή ένα μεγάλο κτιριακό συγκρότημα γραφείων.

Εικόνα 31 - Προσφυγικές κατοικίες στην Καλλιθέα. Η υποβάθμιση που επιφέρουν στο αστικό περιβάλλον είναι εμφανής. Ημερομηνία φωτογράφισης: 26 Φεβρουαρίου 2014. (Πηγή: προσωπικό αρχείο)

Η περιοχή ανατολικά του Κέντρου Πολιτισμού ΙΣΝ, όπως διαχωρίζεται από τη λεωφόρο Συγγρού, υπάγεται στους δήμους Νέας Σμύρνης και Παλαιού Φαλήρου και κατοικείται από μεσαία οικονομικά στρώματα. Οι επικρατούσες χρήσεις γης είναι η κατοικία, οι χώροι γραφείων, το εμπόριο και τα συνεργεία αυτοκινήτων. Στο τμήμα που είναι στραμμένο προς τη λεωφόρο Συγγρού κυριαρχούν οι χρήσεις γραφείων και οι αντιπροσωπίες αυτοκινήτων, ενώ στις αξιοσημείωτες εγκαταστάσεις συγκαταλέγονται το Ίδρυμα Ευγενίδου, το ξενοδοχείο “Metropolitan” και ένα ιδιωτικό μαιευτήριο. Οι χώροι πρασίνου απουσιάζουν και σε αυτή την περίπτωση, ενώ κι εδώ παρατηρούνται προβλήματα αναφορικά με τη στάθμευση των οχημάτων.

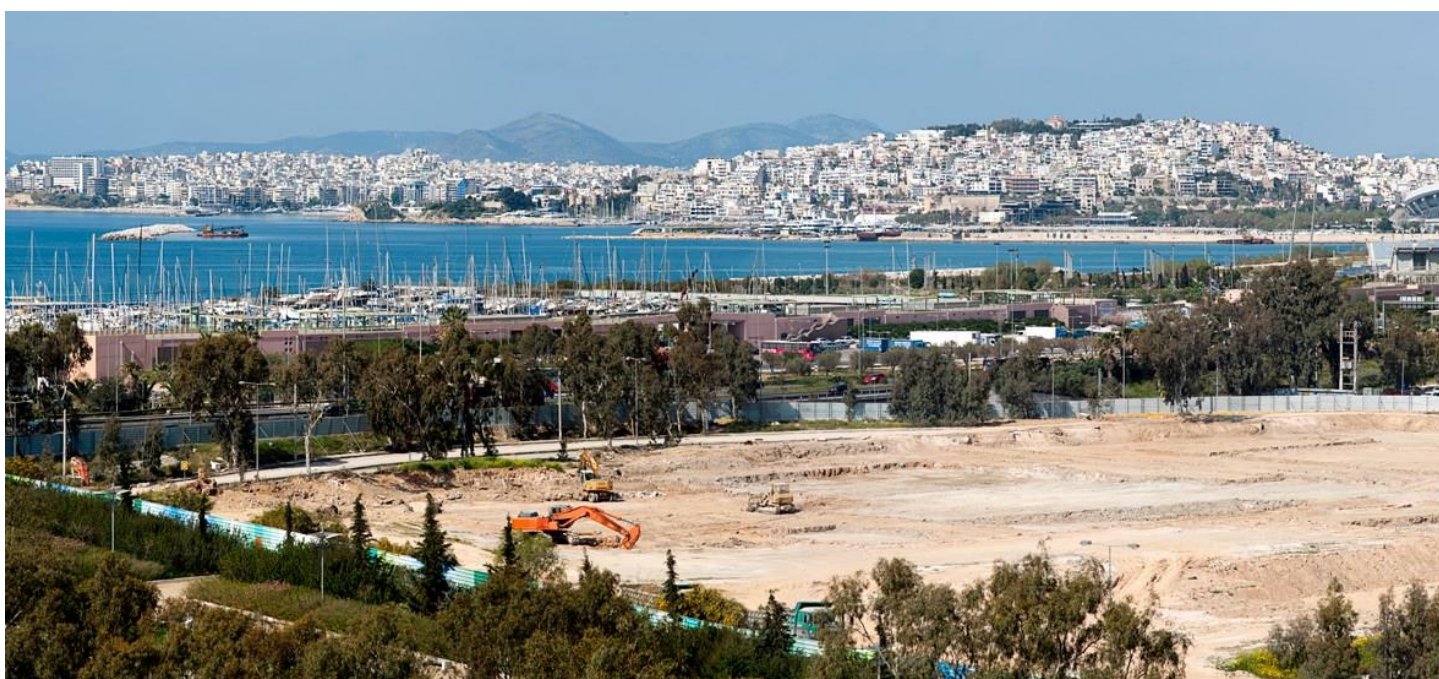
Εικόνα 32 - Κατά μήκος της Λεωφόρου Συγγρού κυριαρχούν οι έντονοι όγκοι συγκροτημάτων γραφείων και εμπορικών χρήσεων. (Πηγή: <http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Antiprosopeies.jpg>)

Το τμήμα του Ολυμπιακού Πόλου Φαλήρου που περικλείεται στην περιοχή μελέτης περιλαμβάνει το γήπεδο Tae Kwon Do, την Εσπλανάδα, ένα γήπεδο ποδοσφαίρου, μια μαρίνα, ένα μεγάλο συγκρότημα αναψυχής με αίθουσες κινηματογράφου και εμπορικές χρήσεις και το μουσείο Ιστορίας της Πολεμικής Αεροπορίας. Αποτελεί ουσιαστικά μια έκταση που αξιοποιείται μόνο τμηματικά, καθώς οι Ολυμπιακές εγκαταστάσεις που καταλαμβάνουν την πλειοψηφία του χώρου παραμένουν ανενεργές. Το μόνο σημείο πρόσβασης για τους πεζούς είναι μέσω της Εσπλανάδας και η γενική εικόνα που μπορεί να αποκομίσει κανείς είναι εκείνη της εγκατάλειψης και της χαμένης ευκαιρίας των Ολυμπιακών Αγώνων.

Η απουσία ενός γενικότερου σχεδιασμού είναι εμφανής στην εξεταζόμενη περιοχή, καθώς ακόμα και οι λίγοι χώροι πρασίνου και οι ελεύθεροι χώροι που προβλέπονται στα αντίστοιχα Γενικά Πολεοδομικά Σχέδια έχουν κτιστεί.

Το συμπέρασμα που μπορεί να εξαχθεί σχετικά με την υπάρχουσα κατάσταση είναι πως η περιοχή μελέτης δεν κατάφερε να ωφεληθεί από την σύνδεσή της με τη θάλασσα. Επικράτησε η ομογενοποίηση και η μίμηση του αρχιτεκτονικού στυλ της υπόλοιπης Αττικής, με τις μεγάλες πολυκατοικίες και τους έντονους όγκους από μπετόν, που στέκουν άχρωμοι και επιβλητικοί πάνω από τον αστικό ιστό, περιορίζοντας στο ελάχιστο τη δυνατότητα των κατοίκων να απολαύσουν το τοπίο και να ευεργετηθούν από την επαφή τους με το περιβάλλον. Η ευρωπαϊκή εμπειρία έχει αποδείξει πως το παραλιακό μέτωπο αποτελεί για τις πόλεις τη “βιτρίνα” τους, το πλέον αναπτυγμένο και καλαίσθητο κομμάτι τους, παρέχοντας ελεύθερους χώρους για αναψυχή, πολιτισμό και αθλητισμό,

αποτελώντας παράλληλα το χώρο όπου άτομα με διαφορεικές καταβολές, διαφορετική κουλτούρα ή θρησκεία μπορούν να συνυπάρξουν και ενδεχομένως να ανταλλάξουν απόψεις και να αποβάλλουν τις προκαταλήψεις που τεχνητά τους χωρίζουν. Ενδιαφέροντα παραδείγματα αξιοποίησης του παραλιακού μετώπου αποτελούν η Γλασκώβη, όπου εκπονήθηκε ένα ολοκληρωμένο πρόγραμμα ανάπλασης με αφορμή την ανάδειξή της ως πολιτιστική πρωτεύουσα της Ευρώπης το 1990, και η Βαρκελώνη, όπου συντελέστηκε κάτι αντίστοιχο για τους Ολυμπιακούς Αγώνες του 1992. Ένα άλλο αξιοσημείωτο παράδειγμα είναι η Στοκχόλμη, όπου παρά την απουσία του ομαλού παραλιακού ανάγλυφου της Αττικής και τον καιρό που δεν ευνοεί την εκτέλεση υπαίθριων δραστηριοτήτων για μεγάλο μέρος του χρόνου, οι κάτοικοι αξιοποιούν στην καθημερινή ζωή τους το θαλάσσιο μέτωπο πολύ περισσότερο από ότι στην Αττική, καθώς το κράτος έχει μεριμνήσει για τη δημιουργία πολυάριθμων πεζόδρομων, ποδηλατόδρομων, πάρκων και χώρων αναψυχής για όλους τους πολίτες, σε αντίθεση με την ελληνική περίπτωση που υπό την ανοχή των εκάστοτε κυβερνήσεων καταπατήθηκαν χιλιόμετρα παραλίας για την ικανοποίηση ιδιωτικών συμφερόντων. Βέβαια, στην Ελλάδα συχνά η έννοια της ανάπτυξης συγχέεται με την εκποίηση της δημόσιας περιουσίας σε ιδιώτες επενδυτές, οι οποίοι προφανώς στοχεύουν στο να μεγιστοποιήσουν τα κέρδη τους και όχι να διαφυλάξουν το δημόσιο συμφέρον, να βελτιώσουν το βιοτικό επίπεδο των πολιτών ή να προστατεύσουν το περιβάλλον. Χαρακτηριστική περίπτωση αποτελεί η επικείμενη πώληση της έκτασης του πρώην αεροδρομίου στο Ελληνικό σε μεγάλο επενδυτικό όμιλο και τα φαραωνικά σχέδια που έχουν ανακοινωθεί για την “αξιοποίησή” του.

Εικόνα 33 – Άποψη της περιοχής από την ανατολική πλευρά του εργοταξίου προς την Καστέλλα και τον Πειραιά. Η σύνδεση της πόλης με τη θάλασσα αποτελεί μια από τις βασικές επιδιώξεις του ΚΠΙΣΝ. Ημερομηνία φωτογράφισης: 3 Απριλίου 2012. (Πηγή: <http://www.snfcc.org/multimedia/construction-photos/?lang=el>)

5.3 Προβλήματα

Όπως γίνεται αντιληπτό, υπάρχει μια σειρά προβλημάτων που δυσχεραίνει τη ζωή των κατοίκων της περιοχής μελέτης και είναι υπεύθυνη για την απόκλιση που παρατηρείται από το πρότυπο της βιώσιμης και λειτουργικής πόλης. Στη συνέχεια παρουσιάζεται η κατηγοριοποίηση αυτών των προβλημάτων με βάση τα κυρίαρχα χαρακτηριστικά τους:

- 1) Προβλήματα πρόσβασης και κίνησης στην περιοχή:
 - α) Με ιδιωτικό μεταφορικό μέσο. Σε αυτή την κατηγορία περιλαμβάνονται τα προβλήματα στάθμευσης, οι στενοί δρόμοι και η δυσχέρεια εισόδου και εξόδου από τους κύριους οδικούς άξονες των λεωφόρων Συγγρού και Ποσειδώνος.
 - β) Πεζή μετακίνηση. Τα προβλήματα που δημιουργούνται σε αυτή την περίπτωση οφείλονται στα στενά πεζοδρόμια, στην παράνομη στάθμευση πάνω στα πεζοδρόμια και στις λίγες διαβάσεις πεζών στους κύριους οδικούς άξονες των λεωφόρων Συγγρού και Ποσειδώνος.
- 2) Ανεπάρκεια κοινωνικής υποδομής. Εδώ περιλαμβάνεται η έλλειψη αθλητικών χώρων, πολιτιστικών κέντρων, υποδομών για τη νεολαία και τους ηλικιωμένους, ειδικών δομών για άστεγους, άνεργους, μετανάστες, πολύτεκνους και συνταξιούχους.
- 3) Δυσανάλογα υψηλή αναλογία ιδιωτικού προς δημόσιο χώρο. Σε αυτή την κατηγορία περιλαμβάνεται η έλλειψη κοινόχρηστων χώρων, πλατειών, πεζόδρομων, ποδηλατόδρομων, πάρκων και παιδικών χαρών.
- 4) Υποβάθμιση φυσικού, τεχνητού και πολιτιστικού περιβάλλοντος από ορισμένα κτίσματα και εγκαταστάσεις. Αυτό το πρόβλημα αναφέρεται στην περίπτωση των προσφυγικών κτιρίων, που επιβαρύνουν την περιοχή λόγω της ελλιπούς συντήρησής τους και δημιουργούν μια αντίθεση με την μελλοντική λειτουργία του Κέντρου Πολιτισμού ΙΣΝ και του αθλητικού κέντρου του δήμου Καλλιθέας.
- 5) Ανάμειξη αντιμαχόμενων χρήσεων που βρίσκονται σε άμεση γειτνίαση μεταξύ τους. Το συγκεκριμένο ζήτημα αφορά τον μεγάλο αριθμό συνεργείων αυτοκινήτων στην περιοχή μελέτης, που στην πλειοψηφία τους βρίσκονται σε ισόγεια κτιρίων κατοικίας, αποτελώντας πηγή ρύπανσης και οχλούσα χρήση.
- 6) Δυσχερής οικοδομική κατάσταση του υφιστάμενου κτιριακού όγκου. Αυτό το ζήτημα αφορά περιπτώσεις παλαιότητας κτιρίων (προσφυγικές κατοικίες), ανεπαρκούς θερμικής μόνωσης, κινδύνου καταρρεύσεων ή ατυχημάτων.
- 7) Αδυναμία συγκρότησης γειτονιάς. Οι διαμορφωμένες πολεοδομικές συνθήκες στην περιοχή εντείνουν την απομόνωση των κατοίκων και την αποξένωση τους, ναρκοθετώντας την εγκαθίδρυση ενός κλίματος αλληλεγγύης και σεβασμού ανάμεσα στους πολίτες.

8) Εγκατάλειψη των Ολυμπιακών εγκαταστάσεων στο Φαληρικό όρμο και αδυναμία χρήσης τους από τους πολίτες.

Τα προβλήματα που αφορούν τη δομή του αστικού χώρου είναι κατά γενική ομολογία γνωστά και αναγνωρίσιμα. Οι συντάκτες των ποικίλων ρυθμιστικών και πολεοδομικών σχεδίων έχουν γνώση των ζητημάτων και προτείνουν κατά καιρούς διάφορες λύσεις για την αντιμετώπισή τους. Παρ'όλα αυτά, το στοιχείο που απουσιάζει στην όλη διαδικασία είναι η πολιτική βούληση από την πλευρά του κράτους να εξυγιάνει την κατάσταση, καθώς επίσης και η κοντόφθαλμη αντίληψη πολλών πολιτών που αδιαφορούν για το δημόσιο συμφέρον και θυσιάζουν τα πάντα στο βωμό του προσωπικού οφέλους.

Εικόνα 34 - Το δομημένο περιβάλλον της Καλλιθέας, προς την πλευρά του Δημοτικού Πάρκου, σύντομα θα αντιπαρατεθεί με το ΚΠΙΣΝ. (Πηγή: <http://www.snfcc.org/multimedia/construction-photos/?lang=el>)

5.4 Εξελικτικές Τάσεις

Είναι λογικό πως με την έναρξη της λειτουργίας του Κέντρου Πολιτισμού ΙΣΝ το 2016 θα αλλάξει ριζικά η φυσιογνωμία της περιοχής. Αναμένεται να δημιουργηθεί πλήθος υπηρεσιών αναψυχής (εστιατόρια, καφετέριες, bars), να αυξηθούν οι εμπορικές δραστηριότητες και ενδεχομένως να δημιουργηθούν νέες ξενοδοχειακές εγκαταστάσεις, που θα καλύψουν τη ζήτηση που θα δημιουργηθεί από τους επισκέπτες, καθώς πέρα από το ξενοδοχείο “Metropolitan”, τα υπόλοιπα καταλύματα της περιοχής έχουν μικρή χωρητικότητα. Ο νέος αυτός πόλος πολιτισμού και αναψυχής που θα δημιουργηθεί είναι πιθανό να προκαλέσει αυξήσεις στις τιμές των ακινήτων, οι οποίες σύμφωνα με τη Μελέτη Επιδράσεων θα έχουν ένα εύρος από 5% έως 30%. Στο σημείο αυτό είναι χρήσιμο να τονιστεί πως θεωρείται αναγκαίο να αποφευχθούν φαινόμενα gentrification¹¹, δηλαδή η εκδίωξη του προϋπάρχοντος πληθυσμού και η εισδοχή νέου πληθυσμού ανώτερου κοινωνικού και οικονομικού επιπέδου. Εξαιτίας της έντονης οικονομικής κρίσης που διέρχεται η χώρα και του συνακόλουθου παγώματος της οικοδομικής δραστηριότητας, δεν προβλέπεται η κατασκευή νέων κτιρίων για κατοικία, εμπόριο ή χρήσεις γραφείων. Άλλωστε έχουν απομείνει ελάχιστα αδόμητα οικόπεδα στην περιοχή (βλ. Παράρτημα Γ, Χάρτης 5) και άρα η μόνη λύση για την ανεύρεση νέου δομήσιμου χώρου είναι μέσω κατεδάφισης παλιών μονοκατοικιών ή εγκαταλελειμμένων κτιρίων. Ακόμη, λόγω της

¹¹ Χαρακτηριστικά παραδείγματα gentrification στην Αθήνα παρατηρούνται στις περιοχές του Μεταξουργείου, του Ψυρρή και του Κεραμεικού.

δυσχερούς οικονομικής κατάστασης και της έντονης φορολογίας προβλέπεται να κλείσουν ορισμένες επιχειρήσεις στους τομείς του εμπορίου, της αναψυχής και των υπηρεσιών, τουλάχιστον σε περιπτώσεις που δεν έχουν άμεση γειτνίαση με το Κέντρο Πολιτισμού ΙΣΝ. Πιθανότατα, και με την πίεση του ΙΣΝ, να γίνουν κάποιες παρεμβάσεις εξυγίανσης του χώρου περιμετρικά του Κέντρου Πολιτισμού ΙΣΝ, όπως για παράδειγμα μονοδρομήσεις, πεζοδρομήσεις ή απαγόρευση στάθμευσης κοντά στα σημεία εισόδου του χώρου. Δεν υπολογίζεται να συντελεστούν σημαντικές διαφοροποιήσεις στην οικονομική και κοινωνική κατάσταση των κατοίκων της περιοχής. Η μεγάλη αλλαγή που αναμφισβήτητα θα επέλθει είναι η δυνατότητα που θα τους δοθεί να έλθουν σε επαφή με τη μεγαλύτερη δημόσια εθνική βιβλιοθήκη, να παρακολουθήσουν παραστάσεις όπερας, θεάτρου και χορού σε σύγχρονες εγκαταστάσεις και να περιηγηθούν στο, κατά τα φαινόμενα, αρτιότερο και ομορφότερο πάρκο της Ελλάδας.

Εικόνα 35 - Η εξέλιξη του οικοπέδου του έργου από την περίοδο της λειτουργίας του Ιππόδρομου έως το σημερινό εργοτάξιο. Η σημαντικότερη αλλαγή αναμένεται να επέλθει με την ολοκλήρωση των εργασιών. (Πηγή: Google Earth, ίδια επεξεργασία)

6. ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΟ ΣΧΕΔΙΟ ΑΝΑΠΛΑΣΗΣ

“I gradually became aware that my interiority was inseparable from my exteriority, that the geography of my city was the geography of my soul.”

“Σταδιακά ανακάλυψα ότι η εσωτερικότητά μου ήταν αδιαχώριστη από την εξωτερικότητά μου, ότι η γεωγραφία της πόλης μου ήταν η γεωγραφία της ψυχής μου.”

Aleksandar Hemon, Βόσνιος συγγραφέας

Η πόλη είναι το σύγχρονο πεδίο μάχης, επιβλητικό και δαιδαλώδες, όπου κάθε στιγμή της ημέρας συγκρούονται τα όνειρα, οι επιδιώξεις και τα συμφέροντα εκατομμυρίων ανθρώπων σε παγκόσμια κλίμακα. Οι ταξικοί διαχωρισμοί είναι συχνά περισσότερο από εμφανείς στις μεγαλουπόλεις, με την φτώχη πλειοψηφία να κατοικεί στις πλέον υποβαθμισμένες περιοχές, αγωνιζόμενη συνεχώς για την επιβίωσή της και την μειοψηφική ελίτ να απολαμβάνει τα προνόμια του πλούτου της (παραγμένου από το πλεόνασμα της εργασίας της πλειοψηφίας), εγκατεστημένη σε νησίδες ευμάρειας, από όπου αποκλείονται με διάφορες μεθόδους οι “παρείσακτοι”.

Στην Αθήνα, η έντονη οικονομική κρίση των τελευταίων ετών και η έλλειψη οργανωμένης χωροταξικής πολιτικής με κοινωνικό προσανατολισμό έχουν δημιουργήσει πολλά φαινόμενα “γκετοποίησης”, εντείνοντας την αποξένωση και την απομόνωση των διάφορων κοινωνικών ομάδων. Η εξασθένιση της εθνικής ταυτότητας, που προκαλεί η συνεχιζόμενη κρίση και η ψευδαίσθηση πως τη χώρα εξουσιάζουν οι ισχυρές οικονομίες του ευρωπαϊκού βορρά, κάνει τους πολίτες περισσότερο ανασφαλείς προς τους κυβερνώντες και δημιουργεί μια έκρηξη του συντηρητισμού, είτε εξατομικευμένα (νεοφιλελευθερισμός), είτε συλλογικά (νέο-εθνικισμός). Το φαινόμενο αυτό παρατηρείται σε μια περίοδο όπου η Αθήνα έχει μετασηματιστεί σε μια πολυεθνική και πολυπολιτισμική κοινωνία, με την εγκατάσταση σημαντικού αριθμού μεταναστών τις τελευταίες δεκαετίες. Η ανάδειξη εθνικιστικών μορφωμάτων στην πολιτική σκηνή της χώρας κατά την πρόσφατη περίοδο, που προβάλλουν την ξενοφοβία και τη μισαλλοδοξία ως κυρίαρχες αξίες και η επιρροή που έχουν στα φτωχότερα και λιγότερο μορφωμένα τμήματα του πληθυσμού είναι αναγκαίο να συνδεθούν με τις αποτυχημένες επιλογές στον τομέα της πολεοδομικής διαμόρφωσης της πόλης και την κοινωνική ασφυξία που αυτές δημιούργησαν.

Το μεγάλο στοίχημα που καλείται να κερδίσει το Κέντρο Πολιτισμού ΙΣΝ είναι ακριβώς αυτό, να δημιουργήσει δηλαδή το πλαίσιο για μια ριζική αλλαγή στη θεώρηση του δημόσιου χώρου, αποτελώντας ιδανικά την αφετηρία μιας αλυσίδας μεταβολών στον αστικό ιστό της Αττικής, που θα ανατρέψει τις κυρίαρχες αντιλήψεις του ατομισμού, του

φόβου προς το διαφορετικό και της περιχαράκωσης των πολιτών πίσω από μια ψευδεπίγραφη αίσθηση εθνικής υπερηφάνειας. Το μέγεθος του έργου, που το μετατρέπει σε τοπόσημο, η ανάγκη για πολιτισμό, αληθινό πολιτισμό, που έρχεται να καλύψει και η εξωστρέφεια που φαίνεται πως θα το χαρακτηρίζει αποτελούν επαρκείς συνθήκες προς την κατεύθυνση της αλλαγής της κατεστημένης αντίληψης.

Στα επόμενα κεφάλαια αναλύεται η βασική επιδίωξη της παρούσας διπλωματικής εργασίας, που είναι η παρουσίαση μιας πρότασης που συνδέεται με μια σειρά πολεοδομικών παρεμβάσεων στην περιοχή που περιβάλλει το Κέντρο Πολιτισμού ΙΣΝ, ούτως ώστε να επιτευχθεί η καλύτερη δυνατή ενσωμάτωση του έργου στον αστικό ιστό, αλλά και το ίδιο το έργο να αποτελέσει την αφορμή για μια μικρής κλίμακας ανάπλαση της περιοχής που θα το φιλοξενήσει.

Για τον καταρτισμό του πλαισίου της προτεινόμενης ανάπλασης αξιοποιήθηκαν τα παρεμφερή ευρωπαϊκά παραδείγματα, πρωτίστως οι περιπτώσεις του Μπιλμπάο και της Βαρκελώνης, η ανάλυση της περιοχής μελέτης, που εστίασε στις χρήσεις γης, τη συγκοινωνιακή εξυπηρέτηση και τα κυκλοφοριακά χαρακτηριστικά, και, κατά κύριο λόγο, η αξιολόγηση της υπάρχουσας κατάστασης, με έμφαση στα προβλήματα που απορρέουν από αυτή.

6.1 Στόχοι Ανάπλασης

Οι στόχοι της προτεινόμενης παρέμβασης αναφέρονται επιγραμματικά παρακάτω:

1. Βελτίωση της προσβασιμότητας στο έργο.
2. Αναβάθμιση του φυσικού περιβάλλοντος.
3. Ενίσχυση της κοινωνικής υποδομής.
4. Άμβλυνση των κοινωνικών ανισοτήτων.
5. Ανάκτηση του δημόσιου χώρου.
6. Εξυγίανση των χρήσεων γης.
7. Βελτίωση της κτιριακής υποδομής.
8. Ανασύσταση του θεσμού της γειτονιάς.
9. Επαναπροσδιορισμός της σχέσης των πολιτών με τη θάλασσα.
10. Αξιοποίηση του Φαληρικού Όρμου.

6.2 Το σχέδιο της Προτεινόμενης Ανάπλασης

Το Κέντρο Πολιτισμού ΙΣΝ αναμένεται να βελτιώσει ριζικά την πολιτιστική παιδεία των κατοίκων της Αττικής, δημιουργώντας παράλληλα μια μεγάλη έκταση πρασίνου και αναψυχής, ελεύθερη για όλους τους πολίτες. Όμως, για να μεγιστοποιηθεί η ωφέλεια του έργου, κρίνεται αναγκαίο να συνοδευτεί η κατασκευή του με μια σειρά πολεοδομικών παρεμβάσεων, που θα διευκολύνουν την ενσωμάτωσή του στην περιοχή μελέτης και θα το κάνουν περισσότερο προσιτό στους πολίτες. Από την άλλη μεριά, η χωροθέτηση του έργου στην περιοχή αποτελεί μια σημαντική ευκαιρία να βελτιωθεί το φυσικό και τεχνητό

περιβάλλον έξω από τα όρια του Κέντρου Πολιτισμού ΙΣΝ, ώστε να επεκταθεί η αναγέννηση που αυτό ευαγγελίζεται.

Στο σημείο αυτό θεωρείται σκόπιμο να παρατεθούν οι γενικές κατευθύνσεις που θα ακολουθήσει το προτεινόμενο σχέδιο ανάπτυξης. Το σύνολο των προτάσεων απεικονίζεται στους Χάρτες 8 και 9, του Παραρτήματος Γ.

Αρχικά, αναφορικά με τη βελτίωση της προσβασιμότητας στο έργο, η πρόσβαση μέσω αυτοκινήτου γίνεται με ιδιαίτερη ευκολία, καθώς το ΚΠΙΣΝ βρίσκεται στη συμβολή δύο μεγάλων οδικών αξόνων, των Λεωφόρων Συγγρού και Ποσειδώνος, οπότε δεν απαιτείται κάποια σχετική παρέμβαση. Αντίστοιχα, το ίδιο ισχύει και για τη σύνδεση με τα μέσα μαζικής μεταφοράς, καθώς το ΚΠΙΣΝ εξυπηρετείται τόσο από μέσα σταθερής τροχιάς (Τραμ), όσο κι από επαρκή αριθμό γραμμών λεωφορείων και τρόλεϊ. Ενδεχομένως θα μπορούσαν να γίνουν ορισμένες τροποποιήσεις στις ήδη υπάρχουσες λεωφορειακές γραμμές, ούτως ώστε να δημιουργηθούν στάσεις απευθείας στις εισόδους του έργου. Αντίθετα, η πρόσβαση των πεζών στο ΚΠΙΣΝ κρίνεται προβληματική, κυρίως λόγω των κλειστών οδικών αξόνων που το περιβάλλουν (Λεωφόροι Συγγρού και Ποσειδώνος). Για το λόγο αυτό προτείνεται η κατασκευή τουλάχιστον μιας πεζογέφυρας, στη Λεωφόρο Συγγρού, στο ύψος του ξενοδοχείου “Metropolitan”. Η ιδανική λύση θα ήταν η υπογειοποίηση των δύο λεωφόρων, τουλάχιστον στο σημείο που ενώνονται, μέσω της οποίας θα μπορούσε να δημιουργηθεί ένας μεγάλος δημόσιος χώρος με πολλαπλές επιλογές εκμετάλλευσης, που θα συνέδεε με τον καλύτερο τρόπο το ΚΠΙΣΝ με το Παλαιό Φάληρο και το Φαληρικό Όρμο. Το κόστος, όμως, και η κλίμακα μιας τέτοιας επέμβασης απαιτεί μια ιδιαίτερα προσεγμένη ανάλυση που ξεπερνά τους σκοπούς της παρούσας διπλωματικής. Επίσης, κρίνεται απαραίτητη η πεζοδρόμηση των οδών Ευριπίδου, Φιλίππου και Ναυάρχου Βότση (έως τη διασταύρωση με την Πεισιστράτου), ούτως ώστε να διευκολυνθεί η πρόσβαση των πεζών στο ΚΠΙΣΝ¹².

Σχετικά με την αναβάθμιση του φυσικού περιβάλλοντος, συνίσταται η ενοικίαση ή αγορά των διάφορων άδειων οικοπέδων ή εγκαταλελειμμένων κτιρίων από τους δήμους και η μετατροπή τους σε μικρά πάρκα, που θα αποτελέσουν νησίδες αναψυχής και αναβάθμισης της εικόνας των πυκνοκατοικημένων γειτονιών της περιοχής. Επίσης, οι νέοι πεζόδρομοι που θα δημιουργηθούν θα φυτευτούν σε μεγάλο ποσοστό, δημιουργώντας έναν επιπλέον χώρο πρασίνου. Μια επιπρόσθετη λύση θα ήταν να δοθούν οικονομικά κίνητρα στους κατοίκους, με τη μορφή επιδοτούμενων προγραμμάτων, για τη δημιουργία χώρων πρασίνου στις ταράτσες των κτιρίων, με οφέλη τόσο περιβαλλοντικά όσο και οικονομικά, καθώς οι ταρατσόκηποι λειτουργούν ως μόνωση για τα κτίρια, εξοικονομώντας ενέργεια.

Στην περιοχή παρατηρήθηκε πλήθος αχρησιμοποίητων ισόγειων χώρων, γεγονός που δημιουργεί μια αίσθηση εγκατάλειψης και παρακμής. Οι χώροι αυτοί θα μπορούσαν να ενοικιαστούν από τους δήμους ή κάποιον άλλο δημόσιο φορέα και να μετατραπούν σε κοιτίδες αλληλεγγύης, πολιτισμού ή δημιουργικής απασχόλησης των κατοίκων της περιοχής, διαμορφώνοντας παράλληλα ένα κλίμα κατανόησης και συσπείρωσης των πολιτών. Ορισμένες από τις λειτουργίες που μπορούν να εγκατασταθούν είναι πολιτιστικά

¹² Σημειώνεται πως εξαιτίας της συγκεκριμένης πεζοδρόμησης καταργείται η μία από τις εναλλακτικές επιλογές για την αποχώρηση των επισκεπτών με κατεύθυνση την Αθήνα και τα βόρεια προάστια από την έξοδο Β2 (κεφάλαιο 4.4.1)

κέντρα, αθλητικοί χώροι, κοινωνικά παντοπωλεία, κοινωνικά ιατρεία, παιδικοί σταθμοί, χώροι δημιουργικής απασχόλησης για τη νεολαία ή τους ηλικιωμένους, χώροι φιλοξενίας αστέγων και κοινωνικές συμβουλευτικές υπηρεσίες. Προβλέπεται να παραμείνουν διαθέσιμοι ορισμένοι χώροι ούτως ώστε να στεγάσουν τις εμπορικές χρήσεις και τις εγκαταστάσεις αναψυχής που θα προσελκύσει το ΚΠΠΣΝ. Επίσης, θα μπορούσαν να δημιουργηθούν παιδικές χαρές ή αθλητικοί χώροι (γήπεδα ποδοσφαίρου, μπάσκετ κλπ.) στα άδεια οικοπέδα ή σε εκείνα με εγκαταλελειμμένα κτίρια, καθώς αυτή τη στιγμή υπάρχουν ελάχιστοι τέτοιοι χώροι στην περιοχή (βλ. Παράρτημα Γ, Χάρτες 3 και 5).

Ένας από τους σημαντικότερους άξονες της σχεδιαζόμενης παρέμβασης θα είναι η ενοποίηση ορισμένων οικοδομικών τετραγώνων, μέσω της κατάργησης οδών που δε θεωρούνται απαραίτητοι για την κυκλοφορία των οχημάτων και χρησιμεύουν κυρίως ως χώροι στάθμευσης αυτοκινήτων. Οι δρόμοι που θα καταργηθούν θα μετατραπούν σε πεζόδρομους, θα τοποθετηθεί πλήθος δένδρων και φυτών, ενώ θα υπάρξει πρόβλεψη για τη χωροθέτηση μικρών γηπέδων, πλατειών και υπόγειων χώρων στάθμευσης. Ως συμπληρωματικό μέτρο προτείνεται η ενοποίηση των εσωτερικών ακάλυπτων χώρων των πολυκατοικιών και η διαμόρφωσή τους σε χώρους κοινόχρηστων λειτουργιών για όλους τους κατοίκους, με παράλληλη διάνοιξη διόδων προς το δρόμο για την άνετη πρόσβαση των πεζών. Τα οικοδομικά τετράγωνα που επιλέχθηκαν για ενοποίηση των εσωτερικών ακάλυπτων χώρων τους εμφανίζονται στο Χάρτη 9, Παράρτημα Γ, ενώ για να επεξηγηθούν επαρκώς οι παράμετροι της παρέμβασης αξιοποιήθηκε ένα ΟΤ ως παράδειγμα, εκείνο που περικλείεται από τις οδούς Ταγματάρχου Πλέσσα, Σοφοκλέους, Αχιλλέως και Κέκροπος, η διαμόρφωση του οποίου προβάλλεται στις τρισδιάστατες απεικονίσεις των Εικόνων 36, 37 και 38. Οι εσωτερικοί χώροι των οικοδομικών τετραγώνων θα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν και για τη στάθμευση οχημάτων (Εικόνα 39). Θα υπάρξει ειδική μέριμνα ώστε όλες οι νέες εγκαταστάσεις να είναι εύκολα προσβάσιμες από ΑΜΕΑ. Σκοπός αυτής της παρέμβασης είναι η άρση των δυσμενών επιπτώσεων που δημιουργεί η μεμονωμένη μελέτη κάθε οικοπέδου. Οι περισσότερες αναπλάσεις σε περιοχές κατοικίας στα κέντρα των ευρωπαϊκών πόλεων, κινούνται στο άξονα της ενιαίας αντιμετώπισης ενός οικοδομικού τετραγώνου (ή συνόλων οικοδομικών τετραγώνων) με έμφαση στην ανάπλαση και το άνοιγμα στο κοινό, του εσωτερικού υπαίθριου χώρου. Η αντίληψη που επικρατεί είναι εκείνη της αξιοποίησης ενός χώρου που βρίσκεται ανάμεσα στο δημόσιο (του δρόμου) και στο ιδιωτικό (της κατοικίας) μιας και τις περισσότερες φορές οι χρήστες των χώρων αυτών είναι οι ίδιοι οι ένοικοι των πολυκατοικιών. Είναι προφανές, πως το ισχύον ιδιοκτησιακό καθεστώς δεν μπορεί να υιοθετήσει εύκολα τέτοιου είδους πρωτοβουλίες-παρεμβάσεις. Είναι πρακτικά δύσκολο να ενοποιηθεί ένα σύνολο από ξεχωριστές ιδιοκτησίες ιδιαίτερα με τα ελληνικά δεδομένα αντίληψης της ιδιοκτησίας και την τάση να κατοχυρώνουμε την επικράτειά μας έναντι των γειτόνων. Σε μια τέτοια ανάπλαση πάντως, δεν θίγονται τα δικαιώματα κυριότητας.

Ειδικά για τους υπόγειους χώρους στάθμευσης, προβλέπεται η κατασκευή υπόγειων μεταλλικών σταθμών στάθμευσης με ανελκυστήρες, ώστε να χρησιμοποιούνται αποκλειστικά από τους κατοίκους της περιοχής, χωρίς χρέωση, και ο καθένας από αυτούς να ικανοποιεί τις ανάγκες στάθμευσης των κατοίκων δύο ή τριών κτιρίων. Οι συγκεκριμένοι σταθμοί θα είναι πλήρως αυτοματοποιημένοι, θα παραλαμβάνουν το αυτοκίνητο στην είσοδο τους και θα το επιστρέφουν στον οδηγό όταν ζητηθεί, με χρήση ειδικής κάρτας και προσωπικού κωδικού, καταλαμβάνοντας ελάχιστο επιφανειακό χώρο

(Εικόνα 40). Σε περίπτωση που οι συνθήκες το επιτρέπουν θα μπορούσε να κατασκευαστεί και σε ακάλυπτους πολυκατοικιών, με την προϋπόθεση πως υπάρχει άμεση σύνδεση με το δρόμο.

Επειδή, όπως γίνεται εύκολα κατανοητό, η κατάργηση αρκετών δρόμων θα έχει ως αποτέλεσμα τη μείωση των διαθέσιμων θέσεων στάθμευσης, κρίνεται απαραίτητη η εξισορρόπηση των θέσεων αυτών με νέες, έτσι ώστε να μην κορεστούν περαιτέρω οι υπόλοιποι δρόμοι. Για να επιτευχθεί αυτό προτείνεται η μετατροπή των υπαρχόντων υπόγειων ή ημιυπόγειων χώρων σε χώρους στάθμευσης. Με υποβιβασμό της στάθμης του ακάλυπτου χώρου κατά 1,5 έως 2,5 m μπορεί να επιτευχθεί η πρόσβαση των αυτοκινήτων στους χώρους αυτούς. Κατά τον ίδιο τρόπο, δύναται να αξιοποιηθεί και ο μεγάλος αριθμός των αχρησιμοποίητων ισόγειων χώρων. Οι ιδιοκτήτες τους θα μπορούσαν να χρησιμοποιήσουν τους χώρους στάθμευσης τόσο για προσωπική χρήση όσο και ενοικιάζοντάς τους σε άλλους κατοίκους. Σε περιπτώσεις όπου οι εισοδοί των χώρων αυτών θα είναι εντός πεζόδρομου, δύναται να κατασκευαστούν ειδικές λωρίδες για την είσοδο και έξοδο των οχημάτων, εφαπτομενικά στα κτίρια, που θα διαχωρίζονταν για λόγους ασφαλείας από τον υπόλοιπο πεζόδρομο. Ακόμη, κρίνεται σκόπιμο να αξιοποιηθούν οι ανεκμετάλλευτοι χώροι (άδεια οικόπεδα, εγκαταλελειμμένα κτίρια) για τη δημιουργία δημοτικών χώρων στάθμευσης, δωρεάν για όλους τους πολίτες. Επίσης, θα μπορούσαν να αξιοποιηθούν οι ιδιωτικοί χώροι στάθμευσης της περιοχής, προσφέροντας δωρεάν θέσεις στάθμευσης ή έναντι μικρού μηνιαίου αντιτίμου στους κατοίκους, από τις απογευματινές ώρες και μετά, όταν οι περισσότερες θέσεις είναι άδειες και οι σχετικές επιχειρήσεις δεν έχουν κάποιο κέρδος. Τέλος, μια άλλη λύση στο πρόβλημα της στάθμευσης θα μπορούσε να αποτελέσει η αξιοποίηση νέων τεχνολογιών. Συγκεκριμένα, προτείνεται να οριοθετηθούν όλες οι διαθέσιμες θέσεις στάθμευσης δίπλα στο πεζοδρόμιο στην περιοχή μελέτης με διαγράμμιση, να τοποθετηθούν κάτω από το οδόστρωμα συστήματα με συρμάτινους βρόγχους, τα οποία θα δημιουργούν ένα μαγνητικό πεδίο που θα αναγνωρίζει αν η θέση είναι κατειλημμένη από κάποιο όχημα ή όχι. Τα αντίστοιχα στοιχεία θα μπορούν να καταχωρηθούν σε μια βάση δεδομένων που θα παρέχει την πληροφορία για τις ελεύθερες θέσεις στάθμευσης ανά δρόμο και οικοδομικό τετράγωνο. Η πληροφορία αυτή θα μπορεί να γίνεται διαθέσιμη στους οδηγούς μέσω ηλεκτρονικών πινάκων, που δύναται να ενσωματωθούν στις ήδη υπάρχουσες πινακίδες των οδών ή ακόμα να στέλνουν τα δεδομένα σε συστήματα πλοήγησης αυτοκινήτων ή κινητά τηλέφωνα, μέσω internet.

Στα πεζοδρόμια των κύριων οδικών αξόνων συστήνεται η τοποθέτηση μεταλλικών ή κτιστών στύλων χαμηλού ύψους (bollards), ώστε να εμποδίζεται η στάθμευση των αυτοκινήτων (Εικόνα 41). Ως εναλλακτική λύση μπορεί να αξιοποιηθεί η φύτευση των ορίων των πεζοδρομίων. Στις περιπτώσεις που είναι εφικτό, προτείνεται η δημιουργία δρόμων με ήπια κυκλοφορία οχημάτων (Εικόνα 42).

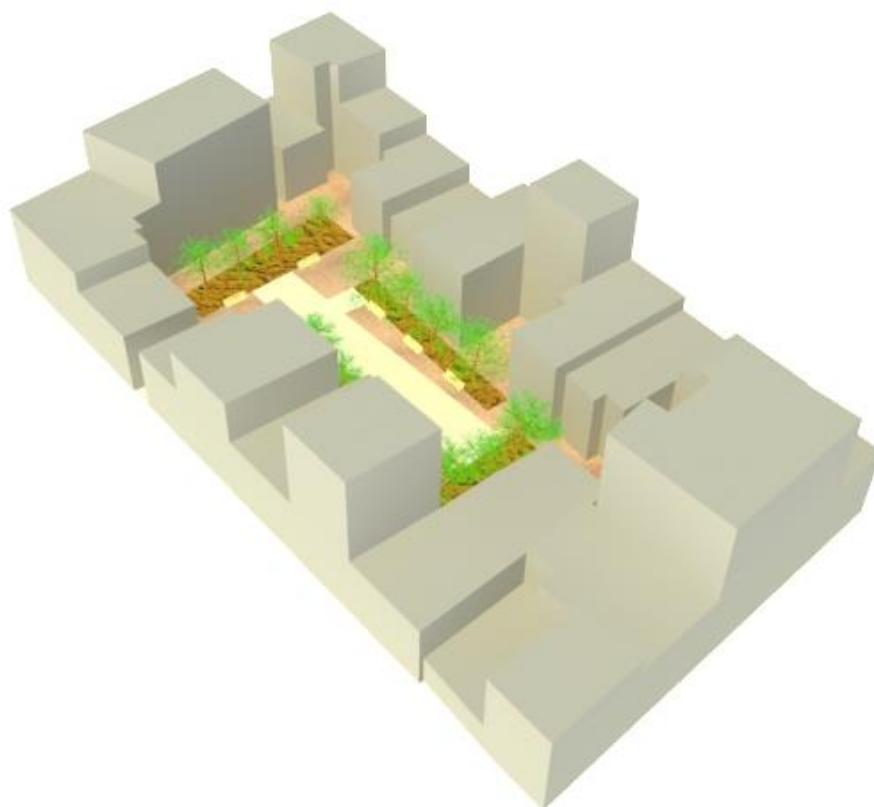
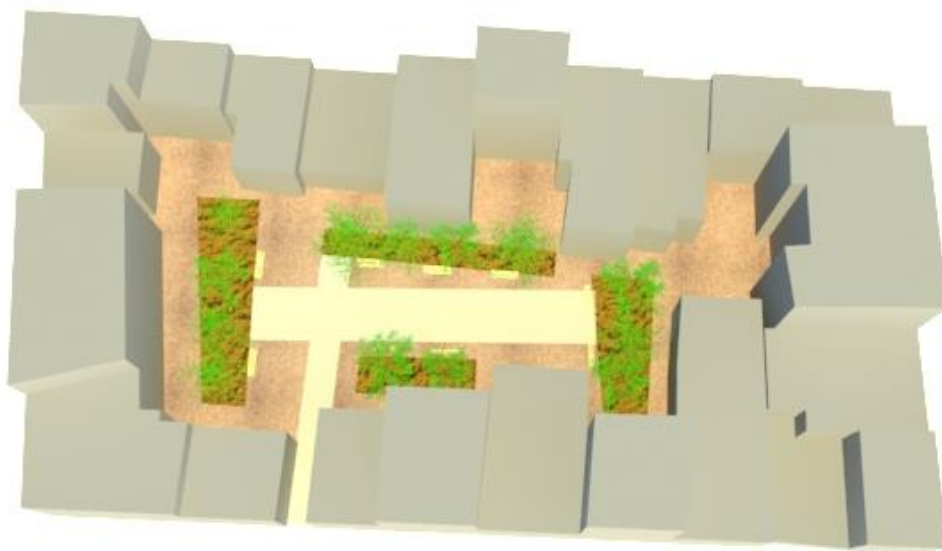
Ακόμη, κρίνεται αναγκαίο να ληφθεί μέριμνα για τις προσφυγικές κατοικίες του δήμου Καλλιθέας, που υποβαθμίζουν την περιοχή και δημιουργούν αλγεινή εντύπωση κατά την αντιπαραβολή τους με τις εγκαταστάσεις του Δημοτικού Πάρκου Καλλιθέας, καθώς πολλές από αυτές βρίσκονται σε απόσταση μερικών μέτρων από το ΚΠΣΝ. Πολλά κτίρια χαρακτηρίζονται ως ετοιμόρροπα, ενώ το σύνολο τους δεν παρέχει τις βασικές συνθήκες αξιοπρεπούς διαβίωσης στους κατοίκους τους. Ως βέλτιστη λύση θεωρείται η σταδιακή ανακαίνιση τους, με δημόσια κεφάλαια, με βάση τις αρχές της περιβαλλοντικής

βιωσιμότητας και του σεβασμού της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς. Η κυριότητα τους θα περάσει στο κράτος, παρ'όλα αυτά το σύνολο των διαμερισμάτων θα παραχωρηθεί στους προηγούμενους ιδιοκτήτες τους, που δε θα έχουν δικαίωμα να το πουλήσουν ή να το μεταβιβάσουν σε οποιοδήποτε άλλο πέραν των απογόνων τους, για περίοδο από 10 έως 50 χρόνια, ανάλογα με την οικογενειακή κατάσταση του ιδιοκτήτη. Για τους κατοίκους που θα αναγκαστούν να εγκαταλείψουν τα διαμερίσματά τους κατά το χρονικό διάστημα της ανακαίνισης, προτείνεται η εγκατάσταση ορισμένων προκατασκευασμένων κατοικιών σε δημοτικές εκτάσεις, ώστε να στεγαστούν εκ περιτροπής οι κάτοικοι των προσφυγικών.

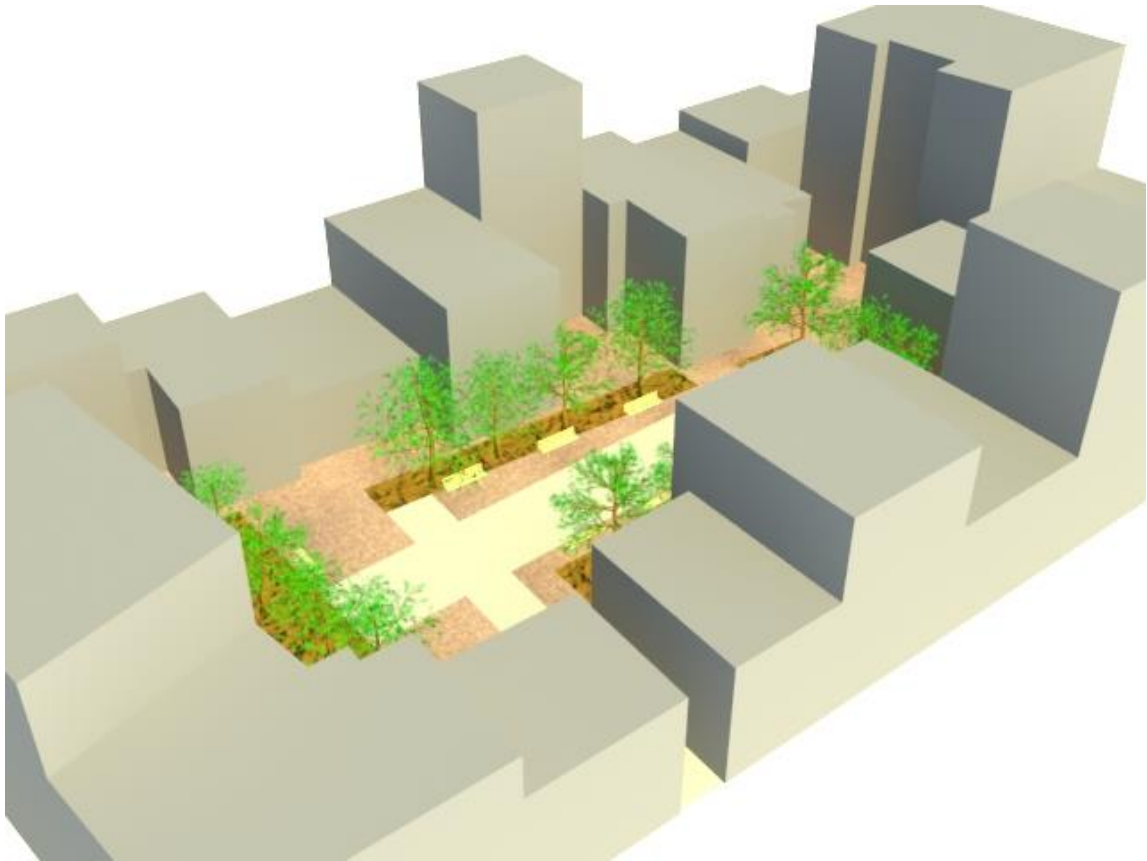
Σχετικά με την αναβάθμιση της κτιριακής υποδομής των υπόλοιπων κτιρίων, κρίνεται σκόπιμο να δοθούν οικονομικά κίνητρα στους κατοίκους για την ενίσχυση της μόνωσης των κτιρίων, την αντικατάσταση των κουφωμάτων, των ενεργοβόρων κλιματιστικών και λεβητών πετρελαίου και για την εγκατάσταση φωτοβολταϊκών για θέρμανση του νερού και ενέργεια.

Αναφορικά με τις χρήσεις γης, τα συνεργεία αυτοκινήτων και τα πρατήρια βενζίνης επιβάλλεται να αντιμετωπιστούν ως οχλούσες χρήσεις και να απομακρυνθούν από όσα κτίρια δεν έχουν πρόσωπο σε κάποιον από τους βασικούς οδικούς άξονες της περιοχής μελέτης (Λεωφόρος Συγγρού, Λεωφόρος Ποσειδώνος, Λεωφόρος Ελευθερίου Βενιζέλου, Λεωφόρος Αμφιθέας, Λάμπρου Κατσώνη, Επαμεινώνδα) ή έστω να βρίσκονται εντός ζώνης 50 m από αυτούς. Οι χώροι που θα απελευθερωθούν από την απομάκρυνση των χρήσεων αυτών προτείνεται να αξιοποιηθούν για τη δημιουργία νέων χώρων στάθμευσης. Σχετικά με τις υπόλοιπες χρήσεις, είναι αναγκαίο να επιτευχθεί η συνύπαρξη, ή καλύτερα η οργανική συσχέτιση ανάμεσα στις χρήσεις του εμπορίου, των υπηρεσιών, των γραφείων και της αναψυχής από τη μια πλευρά και της κατοικίας από την άλλη. Σε συνέχεια της αναφοράς που έγινε προηγουμένως, για τον κίνδυνο της εμφάνισης φαινομένων gentrification, θεωρείται απαραίτητη η θέσπιση ανώτατου ορίου αύξησης ενοικίων εξαιτίας της ύπαρξης του ΚΠΠΣΝ και της προτεινόμενης ανάπλασης, ώστε να αποφευχθεί η απομάκρυνση των στρωμάτων χαμηλών εισοδημάτων.

Όσον αφορά την αναβάθμιση του Φαληρικού Όρμου, πλήθος μελετών και σχεδίων έχουν συνταχθεί κατά καιρούς, με πιο πρόσφατη εκείνη που χρηματοδότησε το ΙΣΝ, με τη συμβολή του Renzo Piano, χωρίς κάποια ουσιαστική εξέλιξη, καθώς είναι προφανές πως απουσιάζει η πολιτική βούληση. Επειδή μια μεγάλης κλίμακας ανάπλαση της περιοχής ξεφεύγει από τα όρια της παρούσας διπλωματικής, προτείνεται μια σειρά από ήπιες παρεμβάσεις, που ως βασικό στόχο θα έχουν να αυξήσουν την ελκυστικότητα του Φαληρικού Όρμου και να προσελκύσουν τους πολίτες. Στο πλαίσιο αυτό κρίνεται απαραίτητος ο καθαρισμός της περιοχής, καθώς σε πολλά σημεία υπάρχουν μάζα και απορρίμματα, δείγμα της παντελούς αδιαφορίας από την πλευρά του κράτους. Στη συνέχεια, συστήνεται η φύτευση τμήματος των χώρων στάθμευσης και η μετατροπή τους σε πάρκο. Ακόμη, οι Ολυμπιακές εγκαταστάσεις που παραμένουν ανενεργές, δηλαδή το γήπεδο Beach Volley και το γήπεδο Tae Kwon Do, μπορούν να παραχωρηθούν στους δήμους της Καλλιθέας και του Παλαιού Φαλήρου, για τη διεξαγωγή πολιτιστικών εκδηλώσεων, όπως για παράδειγμα θεατρικών παραστάσεων, κινηματογραφικών προβολών, εκθέσεων ζωγραφικής και μουσικών εκδηλώσεων. Δύναται ακόμη να τοποθετηθούν μικρά κιόσκια που να παρέχουν αναψυκτικά ή φαγητό στους επισκέπτες και να τοποθετηθούν παγκάκια (Εικόνα 43) και μεγάλα τραπέζια για τη διεξαγωγή πικνίκ.

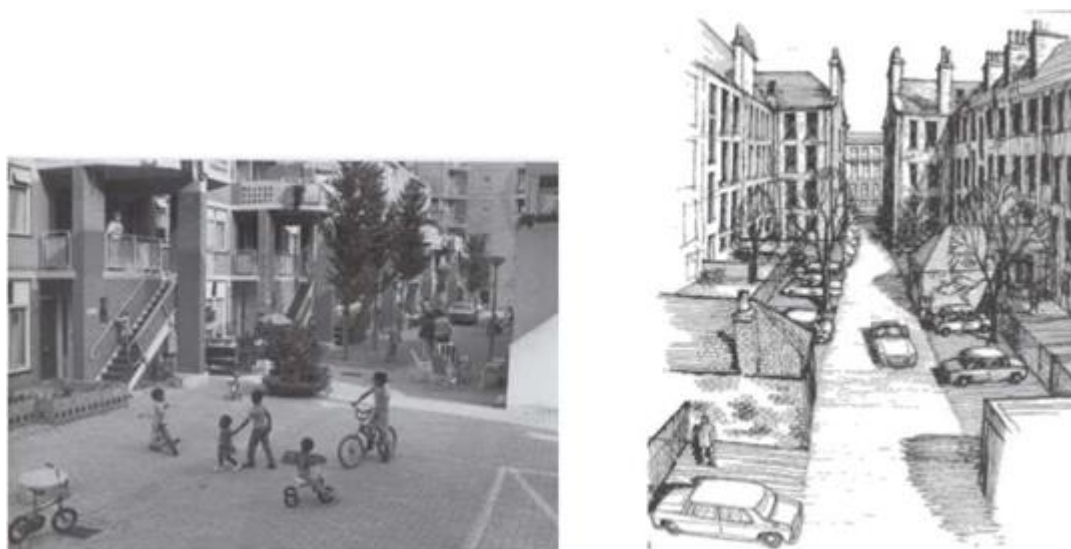
Εικόνα 36 - Ενοποίηση εσωτερικών ακάλυπτων χώρων 1. Προτείνεται η φύτευσή τους, η δημιουργία διαδρομών και η τοποθέτηση πάγκων για την ανάπαυση των πολιτών. (Πηγή: ίδια επεξεργασία)

Εικόνα 37 - Ενοποίηση εσωτερικών ακάλυπτων χώρων 2. Με αυτή τη μέθοδο αξιοποιείται ο ανεκμετάλλευτος κοινόχρηστος χώρος των πολυκατοικιών, δημιουργώντας έναν μικρό πυρήνα πρασίνου και αναψυχής. (Πηγή: ίδια επεξεργασία)

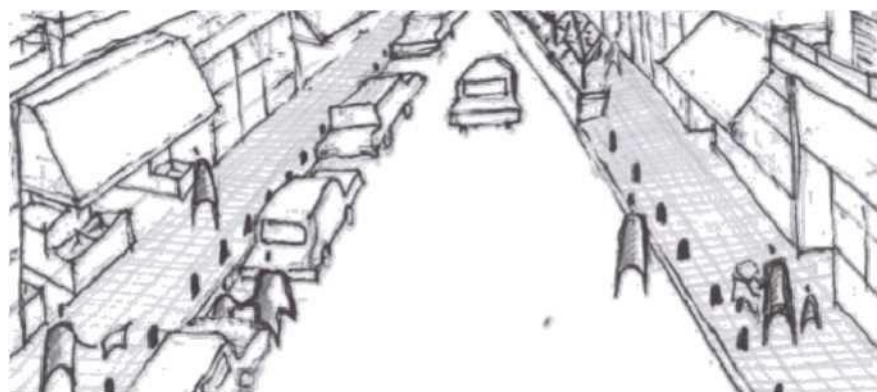
Εικόνα 38 - Ενοποίηση εσωτερικών ακόλυπτων χώρων 3. Οι κάτοικοι αποκτούν ένα δημόσιο χώρο όπου μπορούν να κοινωνικοποιηθούν και να αξιοποιήσουν τον ελεύθερο χρόνο τους, αμβλύνοντας την αποξένωση που δημιουργεί η πόλη. (Πηγή: ίδια επεξεργασία)

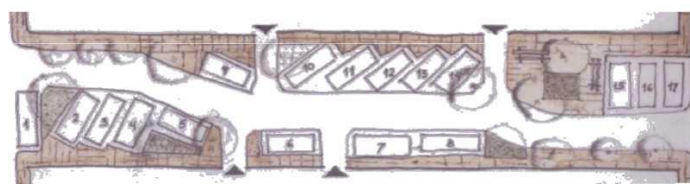
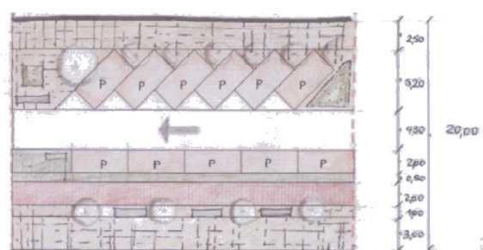
Εικόνα 39 - Αριστερά: Το εσωτερικό ενός οικιστικού συγκροτήματος στην Ολλανδία. Δεξιά: Στάθμευση στο εσωτερικό ενός οικοδομικού τετραγώνου στη Γλασκόβη. Για να εφαρμοστεί η στάθμευση πρέπει να δημιουργηθεί δίοδος για τα αυτοκίνητα από το δρόμο. (Πηγή: Τοπικό πρόγραμμα δράσης για το περιβάλλον 2011-2015, Δήμος Νέας Σμύρνης)

Εικόνα 40 – Αριστερά: Αυτόματος σταθμός στάθμευσης στο Μόναχο χωρητικότητας 284 θέσεων. Δεξιά: Εσωτερική άποψη σταθμού στην Ιταλία (Πηγή: Θέμα εξαμήνου για το μάθημα “Πολεοδομία” της ΣΑΤΜ, Γεώργιος Μαρίνος, 2010)

Εικόνα 41 - Αποτροπή παραβίασης του πεζοδρομίου από τροχοφόρα σε εμπορικούς δρόμους με χρήση κοντών μεταλλικών ή κτιστών στύλων (bollards) (Πηγή: Τοπικό πρόγραμμα δράσης για το περιβάλλον 2011-2015, Δήμος Νέας Σμύρνης)

Εικόνα 42 - Δρόμοι ήπιας κυκλοφορίας: Στις εσοχές των ζωνών δημιουργούνται συνθέσεις με λουλούδια, φυτά και καθιστικά, ενώ διατίθενται θέσεις στάθμευσης. (Πηγή: Τοπικό πρόγραμμα δράσης για το περιβάλλον 2011-2015, Δήμος Νέας Σμύρνης)

Εικόνα 43 - Διαφορετικές προτάσεις για παγκάκια (Πηγή: Τοπικό πρόγραμμα δράσης για το περιβάλλον 2011-2015, Δήμος Νέας Σμύρνης)

6.3 Κριτική του Κέντρου Πολιτισμού ΙΣΝ

Υπάρχει μια αντίφαση, θα μπορούσε να πει κανείς σχεδόν εγγενής, στη συνείδηση του Έλληνα πολίτη: αυτή είναι το χάσμα που χωρίζει την ένδοξη πολιτιστική παράδοση του παρελθόντος, είτε πρόκειται για την αρχαιότητα είτε για τις δεκαετίες του '50 και του '60, με τη σύγχρονη πολιτιστική ένδεια. Στο σημείο αυτό αξίζει να αναρωτηθεί κανείς τι σημαίνει πολιτισμός και πώς ορίζεται ως έννοια. Είναι πολιτισμός να υπάρχουν σε μια πόλη πολλά θέατρα ή κινηματογράφοι, ανεξάρτητα από το τι παραστάσεις προβάλλουν; Συνιστά πολιτισμό για μια χώρα η ύπαρξη πολλών μουσείων, έστω κι αν οι πολίτες της δεν τα επισκέπτονται; Έχει περισσότερη αξία η ίδια η πολιτιστική παραγωγή μιας χώρας ή είναι σημαντικότερο να βρίσκονται οι πολίτες της σε άμεση επαφή με τον πολιτισμό; Φαίνεται λοιπόν πως ζητήματα ποσότητας ή ποιότητας, εννοιολογικού ή πρακτικού υποβάθρου, τίθενται συχνά όταν αναφερόμαστε στον πολιτισμό. Εκείνο που δεν επιδέχεται παρερμηνεία είναι η προβληματική σχέση των Ελλήνων με τον πολιτισμό. Οι περισσότεροι Έλληνες αντιμετωπίζουν τον πολιτισμό ως μια σύμβαση της ιστορίας, δηλαδή ως ένα γεγονός μακρινό και ξεχασμένο, που δεν είναι τμήμα της καθημερινής ζωής. Πράγματι, ο πολιτισμός δεν έχει γίνει κτήμα των πολιτών αυτής της χώρας, καθώς

η συνολική αντιμετώπισή του κρίνεται λανθασμένη, ξεκινώντας από την ελλιπή ενσωμάτωσή του στα σχολικά προγράμματα έως την υποβάθμισή του από τις τελευταίες ελληνικές κυβερνήσεις, που είτε υποβιβάζουν το αντικείμενό του από υπουργείο σε γενική γραμματεία, είτε τοποθετούν στις θέσεις υπουργών πολιτισμού αμφισβητούμενου κύρους και αξίας προσωπικότητες. Υπό αυτές τις συνθήκες εμφανίζεται το Κέντρο Πολιτισμού ΊΣΝ, θαρρείς σαν διαστημόπλοιο από τον ουρανό, που προσγειώνει αρχικά στο χώρο του πρώην Ιπποδρόμου νέες και σύγχρονες εγκαταστάσεις για την Εθνική Λυρική Σκηνή και την Εθνική Βιβλιοθήκη. Η συγκυρία φαντάζει ιδανική: ένα μεγάλο φιλανθρωπικό ίδρυμα πραγματοποιεί μια, ομολογουμένως, τεράστια δωρεά για την κατασκευή του έργου, παραχωρώντας το εξ ολοκλήρου στο ελληνικό κράτος, ένας διάσημος αρχιτέκτονας το σχεδιάζει, σε μια πόλη που διψάει για πολιτιστικές δραστηριότητες, και όλα αυτά χωροθετούνται σε απόσταση αναπνοής από τη θάλασσα.

Πράγματι, το Κέντρο Πολιτισμού ΊΣΝ αποτελεί ίσως την τελευταία ευκαιρία για τους κατοίκους της Αττικής, αλλά και όλης της Ελλάδας, να αποκτήσουν έναν πόλο πολιτισμού, εφάμιλλο των πλέον αξιόλογων του εξωτερικού. Με την ΕΛΣ προσφέρει μια εγκατάσταση “υψηλού” πολιτισμού, ενώ με την ΕΒΕ ένα χώρο “λαϊκού” πολιτισμού¹³. Τα νέα κτίρια θα καλύψουν τα προβλήματα στέγασης που αντιμετωπίζουν οι δύο οργανισμοί, εγκαινιάζοντας νέες προοπτικές και πολλαπλασιάζοντας τις φιλοδοξίες για το μέλλον τους. Η ΕΛΣ θα μπορέσει να ανταποκριθεί στο όραμα και τις επιδιώξεις της κρατικής όπερας μιας μοντέρνας ευρωπαϊκής πρωτεύουσας, αναβαθμίζοντας το πρόγραμμά της και προσελκύοντας νέο κοινό, αξιοποιώντας τη δυναμική που θα της προσδώσει το ΚΠΙΣΝ. Όμως, η σημαντικότερη τομή στον πολιτισμό και την εκπαίδευση της χώρας θα γίνει με την ΕΒΕ. Οι βιβλιοθήκες στην Ελλάδα δεν έχουν επιτύχει, στην πλειοψηφία των περιπτώσεων, να αποτελέσουν κομμάτι της εκπαίδευσης των πολιτών, αδυνατώντας να καλύψουν τις πολύπλευρες ανάγκες τους, ενώ πλέον ο καθένας μπορεί να έχει πρόσβαση στην πρωτοφανή πληθώρα πληροφοριών που παρέχει το internet. Παρ’ όλα αυτά, ο πλούτος των γνώσεων και δραστηριοτήτων που οφείλει να προσφέρει (και σύντομα θα είναι σε θέση) η ΕΒΕ δε δύναται να αναπληρωθούν με οποιοδήποτε άλλο μέσο. Θα δοθεί η ευκαιρία, για πρώτη φορά σε τέτοια κλίμακα, να έρθουν οι πολίτες σε επαφή με την ιστορία, την παράδοση και τον πολιτισμό της χώρας, αξιοποιώντας όλες τις σύγχρονες τεχνολογίες και δημιουργώντας κατ’ αυτόν τον τρόπο έναν πυλώνα παιδείας και μόρφωσης, ελεύθερο και ανοικτό σε όλους. Μια ολόκληρη γενιά νέων θα έχει τη δυνατότητα να γαλουχηθεί μέσα σε ένα καινοτόμο πλαίσιο παιδείας και πολιτισμού, γεγονός που θα συμβάλει καθοριστικά στην κοινωνικοποίηση και ευαισθητοποίηση της, μεταλλάσσοντας προς το καλύτερο το χαρακτήρα της ελληνικής κοινωνίας. Επειδή η μόνη ασφαλής και αξιόπιστη λύση ώστε να ανατραπεί η δυσμενής κατάσταση που διέρχεται η χώρα και να βγει από το τέλμα είναι η επένδυση στη μόρφωση της νεολαίας.

Το σύνολο των εγκαταστάσεων θα περικλείεται από το Πάρκο Σταύρος Νιάρχος, καλύπτοντας το 85% της συνολικής έκτασης του ΚΠΙΣΝ, που θα αποτελεί μια όαση πρασίνου, απαραίτητη για τους κατοίκους της Αττικής, που στερούνται από ελεύθερους χώρους πρασίνου και αναψυχής. Η ύπαρξη του πάρκου θα προσελκύσει άτομα από όλα τα οικονομικά και κοινωνικά στρώματα, που θα είναι σε θέση να απολαύσουν μια ήρεμη βόλτα μέσα σε ένα ειδυλλιακό περιβάλλον, συνδυάζοντας τη με πολιτιστικές και αθλητικές δραστηριότητες. Οι θετικές επιπτώσεις που θα έχει στην υγεία, την ψυχολογία

¹³ Tim Hall, *Αστική Γεωγραφία*, (2005), εκδ. Κριτική, σελ. 216

και την ποιότητα ζωής των κατοίκων, η αναβάθμιση του περιβάλλοντος και η ποικιλία των δράσεων που θα μπορεί να φιλοξενήσει το καθιστούν κυρίαρχο συστατικό της επιτυχίας του ΚΠΙΣΝ, ικανό να αποτελέσει το ιδανικό παράδειγμα για την αναγκαιότητα της ύπαρξης ελεύθερων και δημόσιων χώρων.

Εικόνα 44 - Το Κέντρο Επισκεπτών, που βρίσκεται στα όρια του εργοταξίου, στην αρχή της Εσπλανάδας. Προσφέρει την ευκαιρία στο κοινό να ενημερωθεί για την κατασκευή του ΚΠΙΣΝ, τις μελλοντικές του δραστηριότητες, ενώ φιλοξενεί πλήθος εκδηλώσεων. Συνιστά χαρακτηριστικό δείγμα της εξωστρέφειας που εναργερίζεται το έργο. (Πηγή: <http://www.snfcc.org/multimedia/construction-photos/?lang=el>)

Στα υπόλοιπα οφέλη που θα προκαλέσει η λειτουργία του περιλαμβάνεται η δημιουργία νέων θέσεων εργασίας, η τόνωση των τοπικών επιχειρήσεων εξαιτίας της επισκεψιμότητας του έργου, η ανάπτυξη νέων επιχειρηματικών δράσεων στην περιοχή και η αύξηση της αξίας των ακινήτων της περιοχής, ενισχύοντας με ουσιαστικό τρόπο τα δημόσια έσοδα.

Η προσωπική άποψη του γράφοντος είναι πως η χωροθέτηση του Κέντρου Πολιτισμού ΊΣΝ στη συγκεκριμένη περιοχή αποτελεί την καλύτερη δυνατή προοπτική αξιοποίησής της, δημιουργώντας πολλαπλασιαστικά οφέλη για τους κατοίκους της και την ελληνική κοινωνία εν γένει. Προκαλεί λύπη το γεγονός πως ήταν απαραίτητη η ιδιωτική πρωτοβουλία για την πραγματοποίηση ενός τέτοιου έργου, καθώς οι κυβερνητικές πολιτικές που ακολουθούνται στερούνται αντίστοιχων αποφάσεων, παρ'όλο το πλήθος των μελετών και σχεδίων που εκπονούνται κατά καιρούς. Εντούτοις, με την πραγματοποίηση του ΚΠΙΣΝ ξεπροβάλλει μια αχτίδα ελπίδας ότι τέτοιου είδους παρεμβάσεις στον αστικό ιστό θα αποτελούν σύντομα τον κανόνα και όχι την εξαίρεση.

6.4 Συμπέρασμα

Η ελληνική κοινωνία είναι μια κοινωνία σε κρίση. Κρίση όχι μόνο οικονομική, μια έννοια που μονοπωλεί τις συζητήσεις και τους προβληματισμούς των τελευταίων ετών, αλλά κυρίως κρίση αξιών και ηθικής, η οποία έχει αλλοτριώσει τους κοινωνικούς δεσμούς, μεταβάλλοντας ριζικά τις διαπροσωπικές σχέσεις. Οτιδήποτε συλλογικό τείνει να υπαναχωρήσει μπροστά στο ατομικό συμφέρον, η διασφάλιση του οποίου εξιδανικεύεται και αποθεώνεται ως ο αποκλειστικός σκοπός του “καλού” πολίτη. Κεκτημένα δεκαετιών (κοινωνικά, εργασιακά, πολιτικά) καταστρατηγούνται και ποδοπατούνται με πρόφαση την απαραίτητη εξυγίανση και ανασυγκρότηση της χώρας, η οποία φαντάζει ακόμα πολύ μακρινή. Η βία έχει απεκδυθεί τον ακραίο χαρακτήρα της και έχει μετατραπεί σε μια συνηθισμένη αντίδραση, αποτελώντας πλέον αναπόσπαστο κομμάτι της καθημερινότητας των πολιτών, ενώ συχνά το ίδιο το κράτος την αξιοποιεί κατά το δοκούν, προς ικανοποίηση ιδιοτελών συμφερόντων.

Το Κέντρο Πολιτισμού ΙΣΝ θα κληθεί επομένως να αναπτυχθεί σε ένα τελείως διαφορετικό περιβάλλον από εκείνο που υπήρχε το 2006, όταν ανακοινώθηκαν τα σχέδια του ΙΣΝ να το χρηματοδοτήσει. Το γεγονός αυτό πιθανότατα δυσχεραίνει την επίτευξη των στόχων του, παράλληλα όμως πολλαπλασιάζει τις προσδοκίες που το συνοδεύουν, ευελπιστώντας πως θα είναι σε θέση να συμβάλλει στην ανατροπή του αρνητικού σκηνικού που έχει διαμορφωθεί.

Η ιδιαιτερότητα του εγχειρήματος γίνεται έκδηλη αν αναλογιστεί κανείς το ίδιο το καθεστώς στο οποίο στηρίχθηκε το έργο, καθώς αποτελεί μια ιδιαίτερη σύμπραξη δημόσιου και ιδιωτικού τομέα, μέσω της οποίας το ΙΣΝ ανέλαβε το πλήρες κόστος της μελέτης και κατασκευής, με την προοπτική να το παραδώσει έτοιμο και λειτουργικό στο ελληνικό κράτος. Η συγκεκριμένη σύμπραξη παρουσιάζει ομοιότητες με την παράδοση των ευεργεσιών του 19^{ου} και των αρχών του 20^{ου} αιώνα, όταν πλούσιοι έμποροι της διασποράς στήριζαν τη δημιουργία του νέου ελληνικού κράτους¹⁴. Τέτοιου είδους συμπράξεις συνήθως έχουν ως αποτέλεσμα το κράτος να αναλαμβάνει τους κινδύνους του εκάστοτε έργου και ο ιδιωτικός τομέας τα κέρδη, όμως με το ΚΠΙΣΝ το ελληνικό κράτος θα παραλάβει ένα υψηλής αξίας και αισθητικής πολιτιστικό συγκρότημα, ενώ το ΙΣΝ δεν επιδιώκει να αποκομίσει οικονομικά οφέλη. Παρ’ όλα αυτά, η σύμβαση που έχει υπογραφεί ανάμεσα στα δύο μέρη (Νόμος 3785/2009) φαντάζει αρκετά δεσμευτική για το ελληνικό κράτος, συλλογιζόμενος κανείς την νεοφιλελεύθερη οικονομική πολιτική που ασκεί τα τελευταία χρόνια. Συγκεκριμένα, σύμφωνα με τη σύμβαση, το ΙΣΝ θα παραδώσει στο ελληνικό δημόσιο, την ΕΒΕ και την ΕΛΣ τους γενικούς όρους συντήρησης και τον κανονισμό λειτουργίας του ΚΠΙΣΝ, τα οποία και οφείλουν να εφαρμόσουν, αλλιώς το ΙΣΝ δικαιούται να ζητήσει τη λύση της σύμβασης, γεγονός που συνεπάγεται ότι το ελληνικό κράτος υποχρεούται να καταβάλει στο ίδρυμα το συνολικό ποσό υλοποίησης του έργου εντός προθεσμίας τριών μηνών. Επιπλέον, η σύμβαση δεσμεύει το ελληνικό δημόσιο να παρέχει επαρκή χρηματοδότηση προκειμένου να εξασφαλιστεί ότι η λειτουργία της ΕΒΕ και της ΕΛΣ θα είναι αντάξια της ποιότητας και της διεθνούς ακτινοβολίας του ΚΠΙΣΝ, ώστε να είναι σε θέση να ανταποκριθούν στις

¹⁴ Maloutas T., Sayas J., Souliotis N., *Intended and unintended consequences of the 2004 Olympic Games on the sociospatial structure of Athens*, (2009)

προδιαγραφές που ορίζει το ΙΣΝ. Από τη μια πλευρά, οι ανωτέρω όροι αποτελούν δικλίδα ασφαλείας για τη συντήρηση και την εύρυθμη λειτουργία του ΚΠΙΣΝ, καθώς πολλές φορές το ελληνικό κράτος έχει παρουσιαστεί ανάξιο των προσδοκιών όσον αφορά τη διατήρηση μεγαλεπήβολων κατασκευαστικών έργων, με χαρακτηριστικό παράδειγμα την εγκατάλειψη των Ολυμπιακών εγκαταστάσεων. Από την άλλη όμως δημιουργείται έντονος προβληματισμός σχετικά με τη βιωσιμότητα του έργου, καθώς υπό τις επικρατούσες συνθήκες φαντάζει εξαιρετικά αμφίβολο να καταφέρει το ελληνικό δημόσιο να το χρηματοδοτήσει επαρκώς. Επιπρόσθετα, ακόμη έναν περιοριστικό όρο αποτελεί η δέσμευση του κράτους πως οφείλει να μεριμνήσει να διατηρηθούν και σε κάθε περίπτωση να μην μεταβληθούν κατά τρόπο δυσμενή για την κατασκευή και λειτουργία του ΚΠΙΣΝ οι χρήσεις, όροι δόμησης, υποδομές και λειτουργίες της ευρύτερης περιοχής του Φαλήρου (Φαληρικός Όρμος και παράλια ζώνη στους δήμους Καλλιθέας, Παλαιού Φαλήρου και Μοσχάτου), του Γενικού Πολεοδομικού Σχεδίου Καλλιθέας και των οδικών αξόνων και τεχνικών έργων που περιβάλλουν το ΚΠΙΣΝ χωρίς την προηγούμενη έγγραφη συναίνεση του Ιδρύματος. Σημειώνεται πως τη διοίκηση του ΚΠΙΣΝ κατά το στάδιο της λειτουργίας του θα αναλάβει ένας οργανισμός με τη νομική μορφή ανώνυμης εταιρείας, το διοικητικό συμβούλιο της οποίας θα ορίζεται από το ελληνικό κράτος και θα ξεκινήσει με μετοχικό κεφάλαιο ύψους ενός εκατομμυρίου ευρώ, που θα προσφέρει το ΙΣΝ.

Ακόμη, ένα επιπρόσθετο θέμα προς συζήτηση είναι η απόφαση να περιφραχθεί το σύνολο του ΚΠΙΣΝ και οι ελεύθεροι χώροι του να είναι κλειστοί για το κοινό τις βραδινές ώρες. Αν το Δημοτικό Πάρκο του δήμου Καλλιθέας μπορεί να θεωρηθεί προάγγελος της φιλοσοφίας που θα επικρατήσει, τότε ο επισκέπτης του θα αντιληφθεί πως είναι περιφραγμένο από άκρη σε άκρη, έχοντας μια μόνο διαθέσιμη είσοδο για το κοινό, η οποία φυλάσσεται από αρκετούς υπαλλήλους εταιρείας ιδιωτικής φύλαξης. Η προσωπική μου άποψη είναι πως θα ήταν προτιμότερο να απουσιάζει η περίφραξη στην πλευρά όπου το ΚΠΙΣΝ συνορεύει με το δήμο Καλλιθέας, έτσι ώστε οι κάτοικοι να ωφελούνται με τον καλύτερο δυνατό τρόπο από την ύπαρξη του πάρκου και να μπορέσει να επιτευχθεί η αρμονική συνύπαρξη του έργου με την περιοχή. Λαμβάνοντας, όμως, κανείς υπόψη την προβληματική σχέση των Ελλήνων με τους δημόσιους χώρους και την έλλειψη σεβασμού που συνήθως επιδεικνύουν, με τους βανδαλισμούς και τη ρύπανσή τους να είναι συχνά φαινόμενα, γίνεται κατανοητή ως ένα βαθμό η απόφαση των υπεύθυνων του έργου.

Ένα ακόμη σημαντικό ερώτημα που τίθεται είναι κατά πόσο θα καταστεί εφικτό για το ΚΠΙΣΝ να προσελκύσει ένα ευρύ κοινό και να μην περιοριστεί αποκλειστικά στους φίλους της όπερας ή των βιβλίων. Το ζήτημα που προκύπτει (και θα είναι βασικό κριτήριο επιτυχίας για τους εμπλεκόμενους φορείς) είναι πως το νέο αυτό πολιτιστικό πάρκο θα προσφέρει αγαθά και υπηρεσίες για την ικανοποίηση αναγκών που ενδεχομένως να μην έχουν γεννηθεί σε σημαντικό αριθμό πολιτών ή να μην ιεραρχούνται ως προτεραιότητα. Επομένως, χρειάζεται να δοθεί ιδιαίτερη προσοχή στην επικοινωνιακή πολιτική και τις δράσεις που θα πραγματοποιηθούν κατά το πρώτο διάστημα λειτουργίας, πολλές από τις οποίες κρίνεται σκόπιμο να παρέχονται δωρεάν, ώστε να επιτευχθεί η προσέλκυση μεγάλου αριθμού επισκεπτών και κυρίως των νέων και των οικονομικά ασθενέστερων, τις ομάδες δηλαδή εκείνες που έχουν πληγεί περισσότερο από την οικονομική κρίση. Θα ήταν λάθος να θεωρηθεί δεδομένη η ευρεία απήχηση του ΚΠΙΣΝ εξαιτίας της εντυπωσιακής αρχιτεκτονικής του ή του μεγαλειώδους μεγέθους του, καθώς τα στοιχεία αυτά μπορεί να είναι αρκετά για να συγκεντρώσουν τα πλήθη την ημέρα των εγκαινίων,

το στοίχημα όμως που επιβάλλεται να κερδηθεί επιτάσσει τη συνεχή επαφή των πολιτών με τις πολιτιστικές δραστηριότητες που θα διατίθενται και την μεταστροφή τους προς έναν ορθότερο τρόπο ζωής και σκέψης, μακριά από την πολιτιστική ένδεια που έχει επιβάλλει η τηλεόραση και τα υποπροϊόντα της.

Προς την κατεύθυνση αυτή κινούνται οι πολεοδομικές παρεμβάσεις που προτάθηκαν στην παρούσα διπλωματική εργασία, αποσκοπώντας στη δημιουργία ενός περιβάλλοντος περιμετρικά του έργου αντάξιου της καλαισθησίας του και του ρόλου που θα κληθεί να διαδραματίσει στις ζωές των Ελλήνων πολιτών. Βέβαια, από τη στιγμή που το έργο της ανάπλασης του Φαληρικού Όρμου, που θα μπορούσε να συνδυαστεί αρμονικά με το ΚΠΙΣΝ, δημιουργώντας έναν πρωτόγνωρο άξονα πρασίνου και πολιτισμού στην Αττική, έχει ουσιαστικά εγκαταλειφθεί από την κυβέρνηση, παρ'όλη τη χρηματοδότηση των μελετών και τις συνεχείς πιέσεις από το ΙΣΝ, θα ήταν ουτοπικό να πιστέψει κανείς πως έστω και μέρος αυτών ή ανάλογων παρεμβάσεων πρόκειται να υλοποιηθούν σύντομα στην ευρύτερη περιοχή. Λαμβάνοντας υπόψη την κακή οικονομική κατάσταση των περισσότερων δήμων της χώρας, ο φορέας που ενδεχομένως θα μπορούσε να επέμβει είναι η Περιφέρεια Αττικής, υποστηριζόμενη και από ευρωπαϊκά κονδύλια. Δυστυχώς όμως, φαίνεται πως όταν πρόκειται για την χρηματοδότηση ενός γηπέδου μιας ανώνυμης εταιρείας, η Περιφέρεια Αττικής είναι πρόθυμη να διαθέσει έως και 20 εκατομμύρια ευρώ, αλλά για έργα ουσίας που θα μπορούσαν να βελτιώσουν αισθητά τη ζωή των πολιτών αδυνατεί να δείξει την ίδια ευαισθησία.

Σε κάθε περίπτωση, το έργο θα αποτελέσει το αποκορύφωμα ενός μοναδικού πολιτιστικού άξονα, που θα ξεκινά από το Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο, θα συνδέεται με τους Στύλους του Ολυμπίου Διός, μέσω της μελλοντικά πεζοδρομημένης οδού Πανεπιστημίου, θα συναντά το Μουσείο Ακρόπολης, ακολουθώντας τη Λεωφόρο Συγγρού θα διέρχεται από το Εθνικό Μουσείο Σύγχρονης Τέχνης, που βρίσκεται υπό κατασκευή, τη Στέγη Γραμμάτων και Τεχνών και το Ίδρυμα Ευγενίδου, καταλήγοντας στο πολιτιστικό συγκρότημα του ΚΠΙΣΝ. Η πολιτιστική αυτή διαδρομή θα αποτελέσει χωρίς αμφιβολία την κορυφαία της χώρας, συνδυάζοντας την αρχαία πολιτιστική κληρονομιά με τη σύγχρονη παραγωγή, συνιστώντας κυρίαρχο πόλο έλξης για κατοίκους και τουρίστες.

Η τελική επίδραση που θα έχει το Κέντρο Πολιτισμού ΙΣΝ στην πολιτιστική παιδεία των Ελλήνων και στο αστικό περιβάλλον της Αττικής αναμένεται να φανεί σε μερικά χρόνια από τώρα, όταν θα βρίσκεται σε πλήρη λειτουργία και θα έχει ήδη διανύσει τα πρώτα του βήματα. Πάντως, το σημείο που δεν επιδέχεται αμφισβήτηση είναι πως, με την προϋπόθεση ότι θα έχει την αμέριστη υποστήριξη του κράτους, θα μπορέσει να αμβλύνει την αποξένωση των κατοίκων της πόλης, δημιουργώντας έναν πυρήνα αλληλεγγύης, σε μια εποχή που οι κρατούντες προβάλλουν την απομόνωση και το ατομικό συμφέρον ως κυρίαρχη επιλογή, καθώς η εξουσία επιβάλλεται ευκολότερα σε καθένα ξεχωριστά, παρά σε ένα ενωμένο σύνολο. Η ευκαιρία για αλλαγή, έστω και εν μέρει, προς ένα καλύτερο μέλλον θα παρουσιαστεί. Ας μην είναι κι αυτή άλλη μια χαμένη ευκαιρία.

Εικόνα 45 – Οπτική του εργοταξίου και της ευρύτερης περιοχής από τη βόρεια πλευρά του έργου. Η μεταμόρφωση της πόλης εν εξελίξει. Ημερομηνία φωτογράφισης: Φεβρουάριος 2014. (Πηγή: Χρυσόστομος Φουντής, JV Impregilo – TERNA)

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Αραβαντινός, Α. (2007). *Πολεοδομικός σχεδιασμός. Για μια βιώσιμη ανάπτυξη του αστικού χώρου*. Αθήνα, Συμμετρία
- Bennett, T. (2001). *Differing Diversities: Cultural Policy and Cultural Diversity*. Strasbourg, Cultural of Europe Publishing
- Bernard Tschumi Architects (2009). *Το Νέο Μουσείο Ακρόπολης*. Νέα Υόρκη, Rizzoli International Publications
- Bianchini, F. (1991). *Cultural policies and planning in west European cities*, στο EIT Pty Ltd, The Cultural Planning Conference. Mornington, Engineering Publications
- Bianchini, F., (1993). Culture conflict and cities: issues and prospects for the 90s, στο Bianchini, F., Parkinson, M., (επιμ.), *Cultural policy and urban regeneration: the West European experience*. Manchester, Manchester University Press
- Bianchini, F., Bloomfield, J. (1996). *Urban cultural policies and the development of citizenship: reflections on contemporary European experience*. Culture and Policy
- Bianchini, F., Dawson, J., Evans, R. (1992). *Flagship projects in urban regeneration*, στο Healey, P., Davoudi, S., O'Toole, M., Tavsanoğlu, S., Usher, D. (επιμ.), *Rebuilding the City: Property-Led Urban Regeneration*. London, Spon
- Bianchini, F., Fisher, M., Montgomery, J., Worpole, K. (1988). *City Centres City Cultures: The Role of the Arts in the Revitalisation of Town and Cities*. Manchester, Centre for Local Economic Strategies
- Γοσποδίνη, Α., Μπεριάτος, Η. (2006). *Τα νέα αστικά τοπία και η ελληνική πόλη*. Αθήνα, Κριτική
- Clark, T. N., Hoffmann-Martinot, V. (1998). *The New Political Culture*. Boulder CO, WestView Press
- Clark, T. N., Lloyd, R., Wong, K. K., Jain, P. (2002). *Amenities Drive Urban Growth*. Journal of Urban Affairs
- Clark, T. N., Rempel, M. (1997). *Citizen politics in Post-industrial Societies*. Boulder CO, WestView Press
- Crilley, D. (1993). *Architecture as advertising: constructing the image of redevelopment*, στο Kearns, G., Philo, C. (επιμ.), *Selling Places: The City as Cultural Capital, Past and Present*. Oxford, Pergamon
- Δαλιγίτση, Α. (2013). *Βιομηχανική Κληρονομιά: Τόποι μνήμης ως τόποι πολιτισμού*. Εργασία για το Τμήμα Αρχιτεκτόνων Μηχανικών του Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης
- Δήμος Νέας Σμύρνης, Τοπικό πρόγραμμα δράσης για το περιβάλλον, 2011-2015.

- Davis, M. (1990). *City of Quartz: Excavating the Future in Los Angeles*. London, Vintage
- Degen, M. (2002). *Redesigning Public Space. A sensory analysis of regenerated public places in el Raval, Barcelona*. The European Journal of Arts and Education
- Επιχειρησιακό πρόγραμμα δήμου Παλαιού Φαλήρου. Σχέδιο στρατηγικού σχεδιασμού. (2008)
- Evans, G. (2001). *Cultural Planning: An Urban Renaissance*. London, Routledge
- Featherstone, M. (1991). *Consumer Culture and Postmodernism*. London, Sage
- Ghilardi, L. (2001). *Cultural planning and cultural diversity*, στο *Differing Diversities: Cultural Policy and Cultural Diversity*, Strasbourg, Council of Europe Publishing
- Gospodini, A. (2001). *Urban Design, Urban Space Morphology, Urban Tourism; An emerging new paradigm concerning their relationship*. European Planning Studies
- Greenhalgh, L. (1998). *From arts policy to creative economy*. Media International Australia
- Griffiths, R. (1993). *The politics of cultural planning in urban regeneration strategies*. Policy and Politics
- Hall, P. (2000). *Creative Cities and Economic Development*. Urban Studies
- Hall, T. (2005). *Αστική Γεωγραφία*. Αθήνα, Κριτική
- Hall, T., Hubbard, P. J. (1998). *The Entrepreneurial City*. Chichester, Wiley and Sons
- Halligan, J., Paris, C. (1984). *The politics of local government*, στο Halligan J., Paris, C. (επιμ.) *Australian Urban Politics*. Melbourne, Longman Cheshire
- Hannigan, J. (1998). *Fantasy City: pleasure and profit in the postmodern metropolis*. London, Routledge
- Harvey, D. (1989). *The Urban Experience*. Oxford, Blackwell
- Harvey, D. (2009). *Η κατάσταση της μετανεωτερικότητας: Διερεύνηση των απαρχών της πολιτισμικής μεταβολής*. Αθήνα, Μεταίχμιο
- Hubbard, P. J. (1996). *Re-imagining the city: the transformation of Birmingham's urban landscape*. Geography
- Hudson, R. (1989). *Yacht havens in a sea of despair*. Times Higher Education Supplement (20.1.89)
- Imrie, R., Thomas, H. (1993). *The limits of property-led regeneration*. Environment and Planning C: Government and Policy
- Jameson, F. (1991). *Postmodernism, or the Cultural Logic of Late Capitalism*. London, Verso
- Knox, P. L. (1992). *The packaged landscapes of postsuburban America*, στο Whitehand, J.W.R., Larkham, P.J. (επιμ.), *Urban landscapes: International Perspectives*. London, Routledge

- Knox, P. L. (1993). *The Restless Urban Landscape*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall
- Landry, C., Bianchini, F. (1995). *The Creative City*. London, Demos
- Landry, C., Greene, L., Matarasso, F., Bianchini, F. (1996). *The Art of Regeneration: Urban Renewal through Cultural Activity*. Stroud, Comedia
- Lash, S., Urry, J. (1994). *Economies of signs and space*. New York, Sage
- Lister, D. (1991). *The transformation of a city: Birmingham*, στο Fisher, M., Ower, U. (επιμ.), *Whose Cities?* Harmondsworth, Penguin
- Loftman, P., Nevin, B. (1994). *Prestige project developments: economic renaissance or economic myth?* Local Economy
- Μελέτη Κυκλοφοριακών Επιπτώσεων, Κέντρο Πολιτισμού Ίδρυμα Σταύρος Νιάρχος, DENCO Σύμβουλοι Μηχανικοί ΑΕ (Νοέμβριος 2009)
- Μελέτη Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων “Κέντρο Πολιτισμού Ίδρυμα Σταύρος Νιάρχος”, Δ. Οικονομίδης, Σεπτέμβριος 2010
- Maloutas, T., Sayas, J., Souliotis N. (2009). *Intended and unintended consequences of the 2004 Olympic Games on the sociospatial structure of Athens*. Paper prepared for the 2009 ISA-RC21 Sao Paulo Conference: “Inequality, Inclusion and the Sense of Belonging”, August 23-25.
- Marcuse, P. (2000). *Cities in quarters*, στο Bridges, G., Watson, S. (επιμ.) *Companion to the City*. Oxford, Blackwell
- McNulty, R. (1988). *What are the arts worth?*, Town and Country Planning
- McNulty, R. (1991). *Cultural planning: a movement for civic progress*, στο EIT Pty Ltd, The Cultural Planning Conference. Mornington, Engineering Publications
- McNulty, R., Penne, R., Jacobson, D., Partners for Livable Places (1986). *The Return of the Livable City*. Washington DC, Acropolis
- Mercer, C. (1991). Brisbane’s cultural development strategy: the process, the politics and the product, στο EIT Pty Ltd., The Cultural Planning Conference. Mornington, Engineering Publications
- Miles, M. (2000). *The Uses of Decoration*. Chichester, Wiley and Sons
- Mommaas, H. (2004). *Cultural Clusters and the Post-industrial City: Towards the Remapping of Urban Cultural Policy*. Urban Studies
- Montgomery, J. (1990). *Counter revolution: out-of-town shopping and the future of town centres*, στο Montgomery J., Thornley, A. (επιμ.) *Radical Planning Initiatives: New Directions for Urban Planning in the 1990s*, Aldershot, Gower
- Πολιτιστικός Οργανισμός Δήμου Καλλιθέας. *Καλλιθέα. Όψεις της ιστορίας του Δήμου και της πόλης*.
- Προκαταρκτική Κυκλοφοριακή Θεώρηση - Κυκλοφοριακή Μελέτη, Φάση Α΄ - Masterplan, Ι. Γκόλιας (Σεπτέμβριος 2007)

- Pahl, R. (1970). *Patterns of Urban Life*. London, Longman
- Pahl, R. (1975). *Whose City?* Harmondsworth, Penguin
- Pahl, R. (1978). *Castells and collective consumption*. Sociology
- Pickvance, C. (1984). *The structuralist critique in urban studies*. Urban Affairs Annual Review, Cities in Transformation
- Raban, J. (1974). *Soft City*. The Harvill Press
- Roberts, P., Sykes, H. (2000). *Urban Regeneration*. London, Sage
- Sassen, S., Roost, F. (2000). *The city: strategic site for the global entertainment industry*, στο Judd, D. R., Fainstein, S. S., (επιμ.) *The tourist city*. Newhaven, Yale University Press
- Scott, A. J. (1997). *The cultural economy of cities*. International Journal of Urban and Regional Research
- Sennett, R. (1977). *The Fall of the Public Man*. Cambridge, Cambridge University Press
- Short, J. R., Benton, L. M., Luce, W. B., Walton, J. (1993). *Reconstructing the image of the industrial city*. Annals of the Association of American Geographers
- Stevenson, D. (2003). *Planning the 'Creative' City*. New York, Peter Lang
- Stevenson, D. (2007). *Πόλεις και αστικοί πολιτισμοί*. Αθήνα, Κριτική
- Subirats, J., Rius, J. (2006). *From the Xino to the Raval. Culture and Social Transformation in Central Barcelona*
- The Economy of Culture in Europe, European Commission (2006)
- Thomas, H. (1994). *The local press and urban renewal: a South Wales case study*. International Journal of Urban and Regional Studies
- Throsby, D. (2001). *Economics and Culture*. Cambridge University Press
- Turok, I. (1992). *Property-led regeneration: panacea or placebo?* Environment and Planning A
- Wirth, L. ([1938] 1995) *Urbanism as a way of life*, στο Kasinitz, P. (επιμ.) *Metropolis: Centre and Symbol of our Times*. London, Macmillan
- Φιλιππούλου, Ε. (2008). *Μουσεία: Από τον Αναγνωστόπουλο στον Krenz*, στο *Εν Χώρω Τεχνήεσσα*, (2011). Θεσσαλονίκη, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης
- Φιλιππούλου, Ε. (2011). *Το Νέο Μουσείο της Ακρόπολης, διά πυρός και σιδήρου*. Αθήνα, Παπασωτηρίου
- Young, I. (1995). *City life and difference*, στο Kasinitz, P. (επιμ.) *Metropolis: Centre and Symbol of our Times*. London, Macmillan
- Zukin, S. (1995). *The Cultures of Cities*. Oxford, Blackwell
- Zukin, S. (1997). *The Culture of Cities*. Oxford, Blackwell

Zukin, S., (1991). *Landscapes of Power: From Detroit to Disney World*. Berkley CA, University of California Press

Ιστοσελίδες

- <http://www.snfcc.org/?lang=el>
- <http://www.kallithea.gr/Default.aspx?pid=1&la=1>
- <http://www.ypeka.gr/>
- <http://www.organismosathinas.gr/default.aspx>
- <http://www.oasa.gr/>
- <http://www.kathimerini.gr/430879/article/epikairothta/ellada/h-a8hna-apokta-metwpo-politismoy---γγxagwgias>
- <http://www.kathimerini.gr/754850/article/politismos/vivlio/oi-vivlio8hkes-toy-mellontos-mas>
- <http://www.kathimerini.gr/40943/article/epikairothta/ellada/ste-syntagmatikh-kai-nomimh-kri8hke-h-anaplash-toy-falhrikoymoy>
- <http://www.kathimerini.gr/753507/article/epikairothta/ellada/khpoi-kai-tram-sthn-panepisthmioy-egkataleiyh-ston-falhriko-ormo>
- <http://www.kathimerini.gr/450057/article/epikairothta/ellada/entypwsiako-to-teliko-sxedio-gia-ton-falhriko-ormo>
- <http://www.kathimerini.gr/41311/article/epikairothta/ellada/h-syggroy-8a-ginei-3ana-astikh-lewforos>
- http://news247.gr/eidiseis/koinonia/pagwnei_h_anaplash_toy_falhrikou_ormoy.2623301.html
- http://news247.gr/eidiseis/koinonia/perivallon/falhrikos_ormos_enas_paradeisos_gia_thn_athhna.2308501.html
- http://news247.gr/eidiseis/h_syggrou_sta_protupa_ths_panepisthmioy_ksanagin_etai_astikh_lewforos.2278604.html
- http://news247.gr/eidiseis/koinonia/oash_prasinoy_28_stremmatwn_paradothhk_e_sto_dhmo_kallitheas.2409451.html
- <http://www.tovima.gr/culture/article/?aid=519710>
- <http://www.tovima.gr/culture/article/?aid=408762&wordsinarticle=%CE%9D%CE%99%CE%91%CE%A1%CE%A7%CE%9F%CE%A3>
- <http://www.tovima.gr/culture/article/?cid=754&aid=541596>
- <http://www.ethnos.gr/article.asp?catid=22768&subid=2&pubid=63960590>
- <http://www.athinorama.gr/daylife/article.aspx?id=1000472>
- <http://www.imerisia.gr/article.asp?catid=26515&subid=2&pubid=112978226>
- <http://www.topontiki.gr/article/19140/>
- <http://geographyfieldwork.com/ElRavalSocialCleansing.htm>
- <http://content.time.com/time/world/article/0,8599,2114888,00.html>

Αρκτικόλεξα Κειμένου

ΑΜΕΑ: Άτομα με Αναπηρία

ΓΟΚ: Γενικός Οικοδομικός Κανονισμός

ΓΠΣ.: Γενικό Πολεοδομικό Σχέδιο

Ε.Μ.Π.: Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο

ΕΒΕ: Εθνική Βιβλιοθήκη της Ελλάδος

ΕΛΣ: Εθνική Λυρική Σκηνή

ΙΣΝ: Ίδρυμα Σταύρος Νιάρχος

ΚΠΙΣΝ: Κέντρο Πολιτισμού Ίδρυμα Σταύρος Νιάρχος

Ν.Π.Δ.Δ.: Νομικό Πρόσωπο Δημοσίου Δικαίου

Ν.Π.Ι.Δ.: Νομικό Πρόσωπο Ιδιωτικού Δικαίου

ΟΤ: Οικοδομικό Τετράγωνο

Π.Δ.: Προεδρικό Διάταγμα

Ρ.Σ.Α.: Ρυθμιστικό Σχέδιο Αθήνας

ΣΔ: Συντελεστής Δόμησης

ΥΠΕΧΩΔΕ: Υπουργείο Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημοσίων Έργων (Από το 2009, ΥΠΕΚΑ: Υπουργείο Περιβάλλοντος, Ενέργειας και Κλιματικής Αλλαγής)

ΦΕΚ: Φύλλο Εφημερίδας της Κυβερνήσεως

UNESCO: United Nations Educational Scientific and Cultural Organization
(Εκπαιδευτικός, Επιστημονικός και Πολιτιστικός Οργανισμός των Ηνωμένων Εθνών)

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ

Παράρτημα Α

Κατάλογος Εικόνων

Εικόνα 1 – Το πολιτιστικό σύμπλεγμα Westergasfabriek στο Αμστερνταμ. Ένα πρώην εργοστάσιο παραγωγής ενέργειας μετατράπηκε σε πολυχώρο πολιτιστικών εκδηλώσεων, που φιλοξενεί μεταξύ άλλων κινηματογραφικές προβολές, θεατρικές παραστάσεις, συναυλίες και φεστιβάλ. (Πηγή: http://www.stedelijkinterieur.com/incl/downloads/Westergasfabriek-Amsterdam-highres.jpg).....	31
Εικόνα 2 - Ο χώρος του Μουσείου Ακρόπολης πριν την κατασκευή του. Εμφανίζεται χαρακτηριστικά η Διονυσίου Αρεοπαγίτου πριν την πεζοδρόμησή της. (Πηγή: Φιλιππούλου, Ε. (2011). Το Νέο Μουσείο της Ακρόπολης, διά πυρός και σιδήρου. Αθήνα, Παπασωτηρίου) .	35
Εικόνα 3 - Το Μουσείο Ακρόπολης. Μπροστά του βρίσκεται το κτίριο Weiler, ενώ διακρίνεται και ο Παρθενώνας. (Πηγή: http://www.theacropolismuseum.gr/el/content/istoria-0)	35
Εικόνα 4 - Το Μουσείο Guggenheim στο Μπιλμπάο. (Πηγή: http://en.wikipedia.org/wiki/File:Guggenheim-bilbao-jan05.jpg).....	37
Εικόνα 5 - Το νέο επίκεντρο πολιτισμού και αναψυχής στην περιοχή Abandoibarra του Μπιλμπάο, στην όχθη του ποταμού Nervion. (Πηγή: http://www.skyscrapercity.com/showthread.php?t=428703).....	37
Εικόνα 6 - Το Μουσείο Σύγχρονης Τέχνης της Βαρκελώνης. (Πηγή: http://www.tripadvisor.co.uk/Attraction_Review-g187497-d190623-Reviews-MACBA_Museu_d_Art_Contemporani_de_Barcelona-Barcelona_Catalonia.html)	39
Εικόνα 7 - Ο πεζόδρομος Rambla del Raval. (Πηγή: http://en.wikipedia.org/wiki/File:La_Rambla_2009-06-10.jpg)	40
Εικόνα 8 - Η πινακοθήκη Tate Modern στο Λονδίνο. (Πηγή: http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Tate_modern_london_2001_02.jpg)	41
Εικόνα 9 - Πανοραμική άποψη του ποταμού Clyde, που διέρχεται από το κέντρο της Γλασκώβης. (Πηγή: http://www.inspiresport.com/tours/short_haul/multi_sport_destinations/glasgow).....	42
Εικόνα 10 - Άποψη του οικοπέδου από τη βορειοανατολική γωνία προς τη νοτιοδυτική. (Πηγή: http://www.snfcc.org/multimedia/construction-photos/?lang=el).....	49
Εικόνα 11 - Άποψη του οικοπέδου από το βορρά προς ανατολικά. Μετά την απομάκρυνση του Ιπποδρόμου χρησιμοποιήθηκε ως χώρος στάθμευσης. (Πηγή: http://www.snfcc.org/multimedia/construction-photos/?lang=el).....	49
Εικόνα 12 - Τομή του κτιριακού συγκροτήματος, όπου διακρίνονται, από αριστερά προς τα δεξιά, το κτίριο της ΕΛΣ, η Αγορά και το κτίριο της ΕΒΕ. (Πηγή: http://www.snfcc.org/multimedia/construction-photos/?lang=el).....	54
Εικόνα 13 - Προοπτική απεικόνιση του χώρου υποδοχής της Εθνικής Βιβλιοθήκης (Πηγή: http://www.snfcc.org/multimedia/construction-photos/?lang=el).....	56
Εικόνα 14 - Τομή του κτιρίου της Εθνικής Λυρικής Σκηνής, όπου διακρίνεται η κεντρική σκηνή, καθώς επίσης και το ενεργειακό στέγαστρο. (Πηγή: http://www.snfcc.org/multimedia/construction-photos/?lang=el).....	57
Εικόνα 15 - Άποψη του Πάρκου και του κτιριακού συγκροτήματος από τη βόρεια πλευρά του ΚΠΠΣΝ. (Πηγή: http://www.snfcc.org/multimedia/construction-photos/?lang=el)	58
Εικόνα 16 – Το Κανάλι θα ενισχύσει την αλληλεπίδραση του έργου με τη θάλασσα. (Πηγή: http://www.snfcc.org/multimedia/construction-photos/?lang=el).....	60
Εικόνα 17 - Δημοτικό Πάρκο Αθλητισμού και Αναψυχής δήμου Καλλιθέας (Πηγή: http://www.tanea.gr/news/greece/article/5040645/boltes-mpala-kai-boyties-stis-tzitzifies)	61

Εικόνα 18 - Σχέδιο γενικής διάταξης-φύτευσης. (Πηγή: Μελέτη Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων "Κέντρο Πολιτισμού ΙΣΝ")	62
Εικόνα 19 - Ένα από τα σπουδαιότερα πολιτιστικά κέντρα παγκοσμίως, το Centre Georges Pompidou, σε σχέδια του Renzo Piano και του Richard Rogers, περιλαμβάνει δημόσια βιβλιοθήκη, μουσείο μοντέρνας τέχνης και κέντρο μουσικής έρευνας. (Πηγή: http://blog.parisinsights.com/tag/centre-georges-pompidou/).....	65
Εικόνα 20 - Η αναγεννημένη Potsdamer Platz στο κέντρο του Βερολίνου, έργο του Renzo Piano, αναμόρφωσε μια ολόκληρη περιοχή που παλαιότερα καταλάμβανε το Τείχος του Βερολίνου. (Πηγή: http://en.wikipedia.org/wiki/File:PotsdamerPlatz_Vogelperspektive_2004_1.jpg).....	65
Εικόνα 21 – Αεροφωτογραφία σε ύψος 2.000 ποδιών από τη βόρεια πλευρά του ΚΠΙΣΝ με κατεύθυνση προς το Σαρωνικό κόλπο. Διακρίνονται η Εσπλανάδα, το γήπεδο Tae Kwon Do, η Ναυταθλητική Μαρίνα Φαλήρου και στο βάθος η Μαρίνα Φλοίσβου. Ημερομηνία φωτογράφισης: 25 Νοεμβρίου 2012. (Πηγή: http://www.snfcc.org/multimedia/construction-photos/?lang=el)	69
Εικόνα 22 - Ευρύτερη περιοχή μελέτης (Πηγή: Ίδια επεξεργασία)	70
Εικόνα 23 - Ολυμπιακός Πόλος Φαλήρου (Πηγή: Google maps, ίδια επεξεργασία).....	72
Εικόνα 24 - Πολιτισμός και αττικό τοπίο (Πηγή: Ρυθμιστικό Σχέδιο Αθήνας/Αττικής 2021) ...	80
Εικόνα 25 - Περιοχή μελέτης (Πηγή: Ίδια επεξεργασία)	96
Εικόνα 26 - Παλιό διάδρομο κτίριο επί της οδού Επαμεινώνδα, στην Καλλιθέα. Αποτελεί μέρος των προσφυγικών κατοικιών της περιοχής. Ημερομηνία φωτογράφισης: 26 Φεβρουαρίου 2014. (Πηγή: προσωπικό αρχείο).....	98
Εικόνα 27 - Οπτική από τη Λεωφόρο Ποσειδώνος προς το Σαρωνικό κόλπο.. Είναι εμφανές πως ο οδικός άξονας αποκόβει πλήρως την πρόσβαση και τη θέα προς τη θάλασσα. Ημερομηνία φωτογράφισης: 20 Φεβρουαρίου 2014. (Πηγή: προσωπικό αρχείο).....	98
Εικόνα 28 - Δίκτυο Τραμ και στάσεις εξυπηρέτησης (Πηγή: Google maps, ΣΤΑ.ΣΥ. Α.Ε., ίδια επεξεργασία).....	100
Εικόνα 29 - Το ΚΠΙΣΝ αποτελεί ένα από τα σπουδαιότερα κατασκευαστικά έργα που έχουν υλοποιηθεί στη χώρα. (Πηγή: http://www.snfcc.org/multimedia/construction-photos/?lang=el)	111
Εικόνα 30 - Χώροι πρασίνου στην ευρύτερη περιοχή (Πηγή: The Boston Consulting Group)	114
Εικόνα 31 - Προσφυγικές κατοικίες στην Καλλιθέα. Η υποβάθμιση που επιφέρουν στο αστικό περιβάλλον είναι εμφανής. Ημερομηνία φωτογράφισης: 26 Φεβρουαρίου 2014. (Πηγή: προσωπικό αρχείο)	118
Εικόνα 32 - Κατά μήκος της Λεωφόρου Συγγρού κυριαρχούν οι έντονοι όγκοι συγκροτημάτων γραφείων και εμπορικών χρήσεων. (Πηγή: http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Antiprosopieies.jpg).....	119
Εικόνα 33 – Αποψη της περιοχής από την ανατολική πλευρά του εργοταξίου προς την Καστέλλα και τον Πειραιά. Η σύνδεση της πόλης με τη θάλασσα αποτελεί μια από τις βασικές επιδιώξεις του ΚΠΙΣΝ. Ημερομηνία φωτογράφισης: 3 Απριλίου 2012. (Πηγή: http://www.snfcc.org/multimedia/construction-photos/?lang=el).....	120
Εικόνα 34 - Το δομημένο περιβάλλον της Καλλιθέας, προς την πλευρά του Δημοτικού Πάρκου, σύντομα θα αντικατασταθεί με το ΚΠΙΣΝ. (Πηγή: http://www.snfcc.org/multimedia/construction-photos/?lang=el)	122
Εικόνα 35 - Η εξέλιξη του οικοπέδου του έργου από την περίοδο της λειτουργίας του Ιππόδρομου έως το σημερινό εργοτάξιο. Η σημαντικότερη αλλαγή αναμένεται να επέλθει με την ολοκλήρωση των εργασιών. (Πηγή: Google Earth, ίδια επεξεργασία).....	123
Εικόνα 36 - Ενοποίηση εσωτερικών ακάλυπτων χώρων 1. Προτείνεται η φύτευσή τους, η δημιουργία διαδρομών και η τοποθέτηση πάγκων για την ανάπαυση των πολιτών. (Πηγή: ίδια επεξεργασία).....	130

Εικόνα 37 - Ενοποίηση εσωτερικών ακάλυπτων χώρων 2. Με αυτή τη μέθοδο αξιοποιείται ο ανεκμετάλλετος κοινόχρηστος χώρος των πολυκατοικιών, δημιουργώντας έναν μικρό πυρήνα πρασίνου και αναψυχής. (Πηγή: ίδια επεξεργασία)	131
Εικόνα 38 - Ενοποίηση εσωτερικών ακάλυπτων χώρων 3. Οι κάτοικοι αποκτούν ένα δημόσιο χώρο όπου μπορούν να κοινωνικοποιηθούν και να αξιοποιήσουν τον ελεύθερο χρόνο τους, αμβλύνοντας την αποξένωση που δημιουργεί η πόλη. (Πηγή: ίδια επεξεργασία).....	132
Εικόνα 39 - Αριστερά: Το εσωτερικό ενός οικιστικού συγκροτήματος στην Ολλανδία. Δεξιά: Στάθμευση στο εσωτερικό ενός οικοδομικού τετραγώνου στη Γλασκώβη. Για να εφαρμοστεί η στάθμευση πρέπει να δημιουργηθεί δίοδος για τα αυτοκίνητα από το δρόμο. (Πηγή: Τοπικό πρόγραμμα δράσης για το περιβάλλον 2011-2015, Δήμος Νέας Σμύρνης).....	133
Εικόνα 40 – Αριστερά: Αυτόματος σταθμός στάθμευσης στο Μόναχο χωρητικότητας 284 θέσεων. Δεξιά: Εσωτερική άποψη σταθμού στην Ιταλία (Πηγή: Θέμα εξαμήνου για το μάθημα “Πολεοδομία” της ΣΑΤΜ, Γεώργιος Μαρίνος, 2010).....	133
Εικόνα 41 - Αποτροπή παραβίασης του πεζοδρομίου από τροχοφόρα σε εμπορικούς δρόμους με χρήση κοντών μεταλλικών ή κτιστών στύλων (bollards) (Πηγή: Τοπικό πρόγραμμα δράσης για το περιβάλλον 2011-2015, Δήμος Νέας Σμύρνης).....	134
Εικόνα 42 - Δρόμοι ήπιας κυκλοφορίας: Στις εσοχές των ζωνών δημιουργούνται συνθέσεις με λουλούδια, φυτά και καθιστικά, ενώ διατίθενται θέσεις στάθμευσης. (Πηγή: Τοπικό πρόγραμμα δράσης για το περιβάλλον 2011-2015, Δήμος Νέας Σμύρνης).....	134
Εικόνα 43 - Διαφορετικές προτάσεις για παγκάκια (Πηγή: Τοπικό πρόγραμμα δράσης για το περιβάλλον 2011-2015, Δήμος Νέας Σμύρνης)	135
Εικόνα 44 - Το Κέντρο Επισκεπτών, που βρίσκεται στα όρια του εργοταξίου, στην αρχή της Εσπλανάδας. Προσφέρει την ευκαιρία στο κοινό να ενημερωθεί για την κατασκευή του ΚΠΠΣΝ, τις μελλοντικές του δραστηριότητες, ενώ φιλοξενεί πλήθος εκδηλώσεων. Συνιστά χαρακτηριστικό δείγμα της εξωστρέφειας που ευαγγελίζεται το έργο. (Πηγή: http://www.snfcc.org/multimedia/construction-photos/?lang=el).....	137
Εικόνα 45 – Οπτική του εργοταξίου και της ευρύτερης περιοχής από τη βόρεια πλευρά του έργου. Η μεταμόρφωση της πόλης εν εξελίξει. Ημερομηνία φωτογράφισης: Φεβρουάριος 2014. (Πηγή: Χρυσόστομος Φουντής, JV Impregilo – TERNA).....	141

Κατάλογος Διαγραμμάτων

Διάγραμμα 1 - Ενότητες έργου (Πηγή: Μελέτη Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων "Κέντρο Πολιτισμού ΊΝ, ίδια επεξεργασία)	55
Διάγραμμα 2 (Πηγή: ΕΛ.ΣΤΑΤ., ίδια επεξεργασία)	86
Διάγραμμα 3 (Πηγή: ΕΛ.ΣΤΑΤ., ίδια επεξεργασία)	86
Διάγραμμα 4 (Πηγή: ΕΛ.ΣΤΑΤ., ίδια επεξεργασία)	87
Διάγραμμα 5 - Συνολική ακαθάριστη παραγωγή (Πηγή: The Boston Consulting Group)	111
Διάγραμμα 6 - Συνολική ακαθάριστη παραγωγή στο στάδιο λειτουργίας (Πηγή: The Boston Consulting Group).....	113
Διάγραμμα 7 - Θετικός κύκλος ανάδρασης κατά το στάδιο λειτουργίας (Πηγή: The Boston Consulting Group).....	113
Διάγραμμα 8 - Διπλασιασμός της επιφάνειας πρασίνου στην ευρύτερη περιοχή (Πηγή: The Boston Consulting Group).....	115

Κατάλογος Πινάκων

Πίνακας 1 - Συγκριτική αξιολόγηση των εναλλακτικών χρήσεων γης στο χώρο του πρώην Ιπποδρόμου (Πηγή: Χωροταξική και Πολεοδομική Θεώρηση, Καθ. Δ. Οικονόμου και Συνεργάτες, Νοέμβριος 2008).....	83
Πίνακας 2 - Μόνιμος πληθυσμός , πληθυσμιακή πυκνότητα και ποσοστιαία μεταβολή (Πηγή: ΕΛ.ΣΤΑΤ., ίδια επεξεργασία)	84
Πίνακας 3 - Μόνιμος πληθυσμός κατά φύλο και ομάδες ηλικιών, Απογραφή πληθυσμού 2011 (Πηγή: ΕΛ.ΣΤΑΤ., ίδια επεξεργασία).....	85
Πίνακας 4 - Οικονομικώς ενεργός και μη ενεργός πληθυσμός, απασχολούμενοι κατά τομέα οικονομικής δραστηριότητας και άνεργοι, Απογραφή πληθυσμού 2001 (Πηγή: ΕΛ.ΣΤΑΤ., ίδια επεξεργασία).....	88
Πίνακας 5 - Οικονομικά ενεργός και μη ενεργός πληθυσμός αλλοδαπών, Απογραφή πληθυσμού 2001 (Πηγή: ΕΛ.ΣΤΑΤ., ίδια επεξεργασία)	88
Πίνακας 6 - Οικονομικώς ενεργός πληθυσμός κατά ομάδες κλάδων οικονομικής δραστηριότητας και θέση στο επάγγελμα στο δήμο Καλλιθέας, Απογραφή πληθυσμού 2001 (Πηγή: ΕΛ.ΣΤΑΤ., ίδια επεξεργασία).....	90
Πίνακας 7 - Οικονομικώς ενεργός πληθυσμός κατά ομάδες κλάδων οικονομικής δραστηριότητας και θέση στο επάγγελμα στο δήμο Νέας Σμύρνης , Απογραφή πληθυσμού 2001 (Πηγή: ΕΛ.ΣΤΑΤ., ίδια επεξεργασία).....	91
Πίνακας 8 - Οικονομικώς ενεργός πληθυσμός κατά ομάδες κλάδων οικονομικής δραστηριότητας και θέση στο επάγγελμα στο δήμο Παλαιού Φαλήρου, Απογραφή πληθυσμού 2001 (Πηγή: ΕΛ.ΣΤΑΤ., ίδια επεξεργασία)	92
Πίνακας 9 - Πληθυσμός ηλικίας 6 ετών και άνω κατά επίπεδο εκπαίδευσης, Απογραφή πληθυσμού 2001 (Πηγή: ΕΛ.ΣΤΑΤ., ίδια επεξεργασία).....	93
Πίνακας 10 - Αλλοδαποί κατά επίπεδο εκπαίδευσης, Απογραφή πληθυσμού 2001 (Πηγή: ΕΛ.ΣΤΑΤ., ίδια επεξεργασία)	94
Πίνακας 11 - Χρονική περίοδος κατασκευής κτιρίων, Απογραφή οικοδομών-κτιρίων 2000 (Πηγή: ΕΛ.ΣΤΑΤ., ίδια επεξεργασία).....	95
Πίνακας 12 - Μέσα μαζικής μεταφοράς που εξυπηρετούν το ΚΠΙΣΝ (Πηγή Ο.Α.Σ.Α., ίδια επεξεργασία).....	99
Πίνακας 13 - Εποχιακή (Μηνιαία) Διακύμανση κυκλοφοριακού φόρτου (οχήματα) ανά κατεύθυνση (Πηγή: Μελέτη Κυκλοφοριακών Επιπτώσεων, Κέντρο Πολιτισμού Ίδρυμα Σταύρος Νιάρχος, Denco Σύμβουλοι Μηχανικοί ΑΕ, Νοέμβριος 2009, ίδια επεξεργασία)	105
Πίνακας 14 - Ημερήσια Διακύμανση κυκλοφοριακού φόρτου (οχήματα) ανά κατεύθυνση - Μάρτιος 2009 (Πηγή: Μελέτη Κυκλοφοριακών Επιπτώσεων, Κέντρο Πολιτισμού Ίδρυμα Σταύρος Νιάρχος, Denco Σύμβουλοι Μηχανικοί ΑΕ, Νοέμβριος 2009, ίδια επεξεργασία) ..	106
Πίνακας 15 - Ωριαία Διακύμανση κυκλοφοριακού φόρτου (οχήματα) ανά κατεύθυνση - Μέσος Όρος Ημέρας Πέμπτης και Μήνα Μαρτίου 2009 (Πηγή: Μελέτη Κυκλοφοριακών Επιπτώσεων, Κέντρο Πολιτισμού Ίδρυμα Σταύρος Νιάρχος, Denco Σύμβουλοι Μηχανικοί ΑΕ, Νοέμβριος 2009, ίδια επεξεργασία).....	107
Πίνακας 16 - Παραδοχές κατανομής επισκεπτών ΚΠΙΣΝ στα μέσα μεταφοράς και κυκλοφοριακοί φόρτοι προσέλευσης – αποχώρησης προς/από το ΚΠΙΣΝ κατά τις εξεταζόμενες ώρες αιχμής (Πηγή: Μελέτη Κυκλοφοριακών Επιπτώσεων, Κέντρο Πολιτισμού Ίδρυμα Σταύρος Νιάρχος, Denco Σύμβουλοι Μηχανικοί ΑΕ, Νοέμβριος 2009)	108

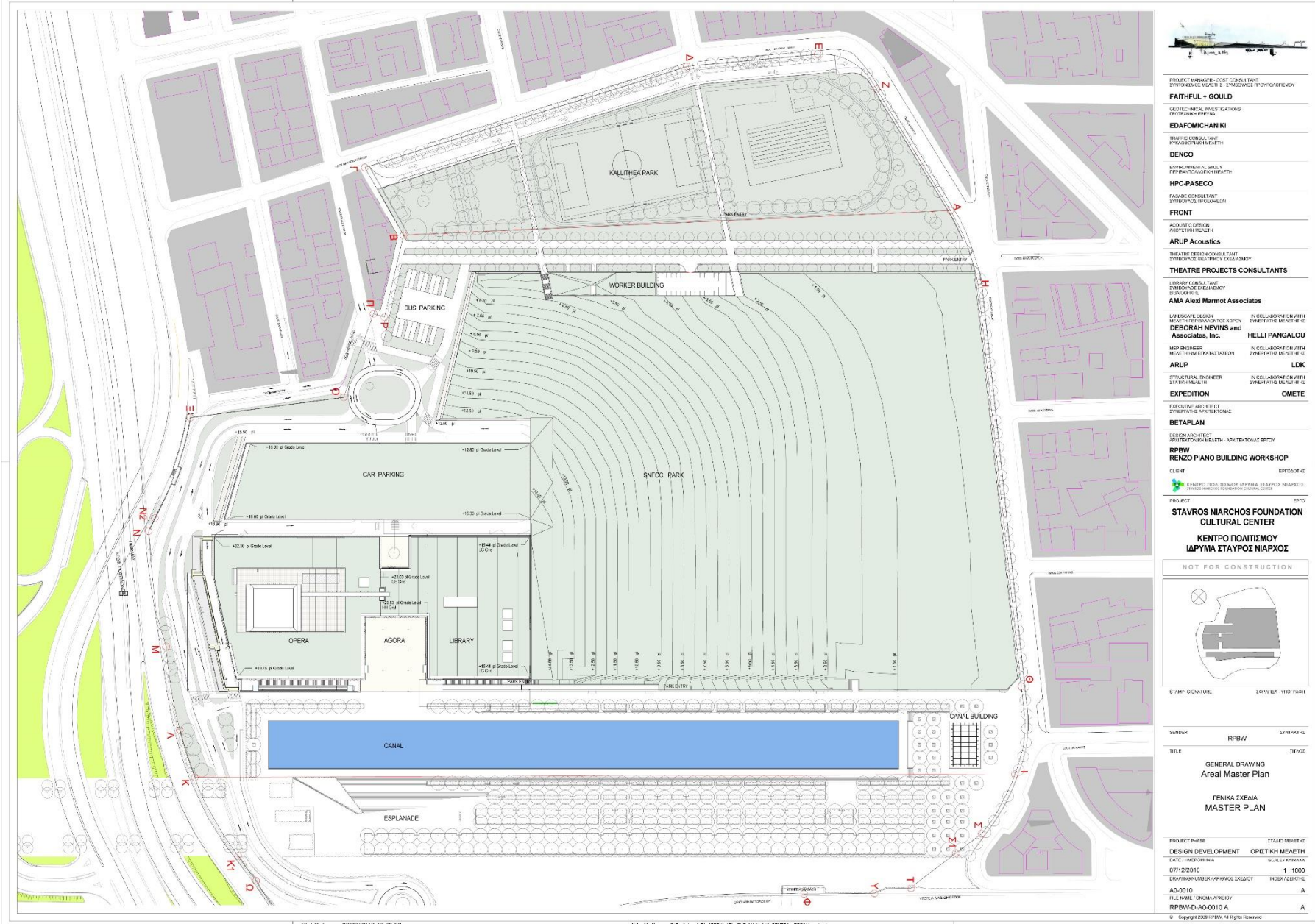
Παράρτημα Β

Κατάλογος Σχεδίων

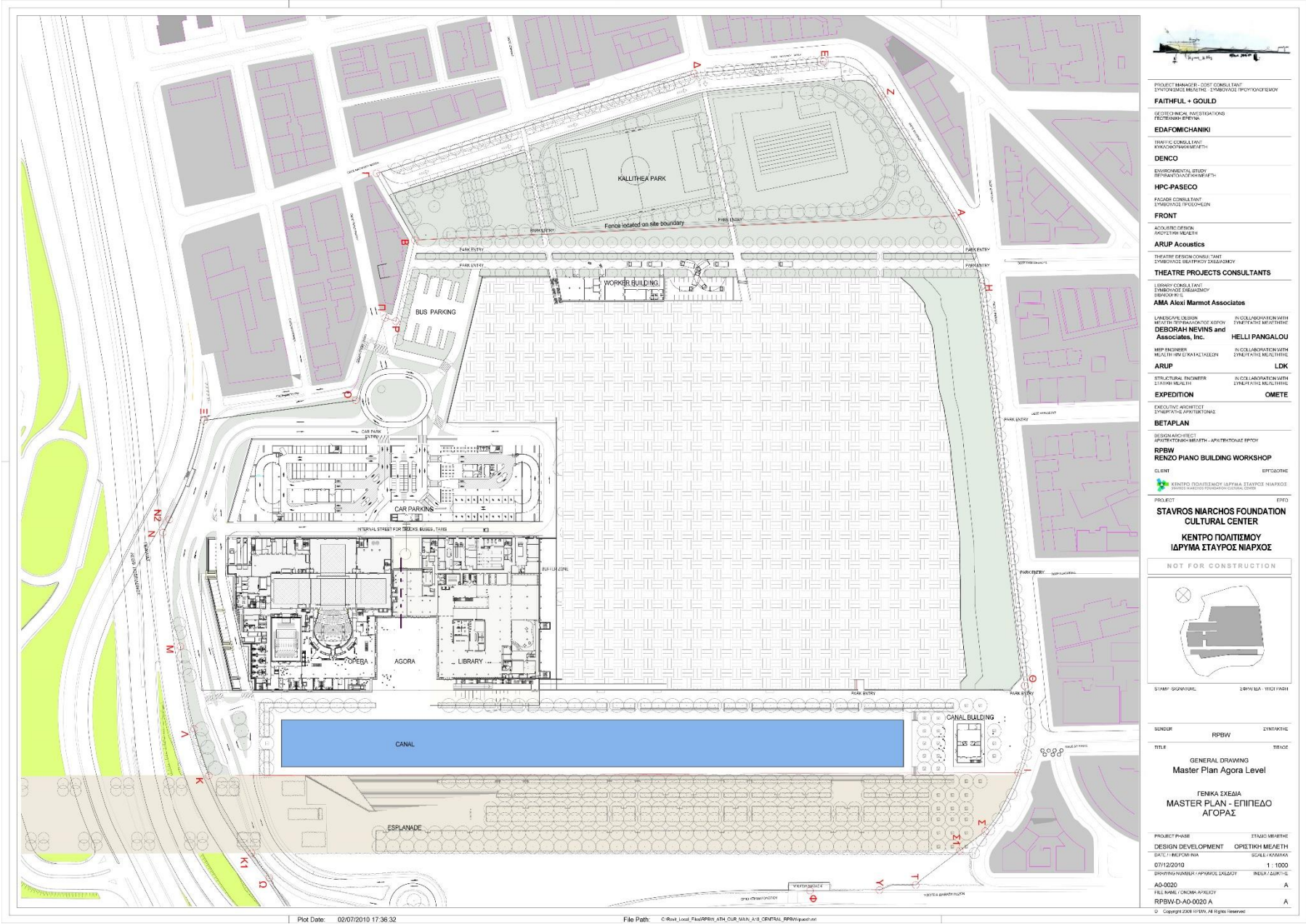
Σχέδιο 1 - Φαληρικός όρμος, σχέδιο γενικής διάταξης μεταολυμπιακής φάσης (Πηγή: ΦΕΚ Δ 233 – 26.3.2002).....	153
Σχέδιο 2 – Γενικά Σχέδια, Master Plan. (Πηγή: Μελέτη Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων "Κέντρο Πολιτισμού ΙΣΝ").....	154
Σχέδιο 3 - Γενικά Σχέδια, Master Plan, Επίπεδο Αγοράς (Πηγή: Μελέτη Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων "Κέντρο Πολιτισμού ΙΣΝ").....	155
Σχέδιο 4 - Γενικά Σχέδια, Διαμήκεις Τομές (Πηγή: Μελέτη Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων "Κέντρο Πολιτισμού ΙΣΝ").....	156
Σχέδιο 5 - Γενικά Σχέδια, Εγκάρσιες Τομές (Πηγή: Μελέτη Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων "Κέντρο Πολιτισμού ΙΣΝ").....	157
Σχέδιο 6 - Τοπογραφικό Διάγραμμα (Πηγή: Μελέτη Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων "Κέντρο Πολιτισμού ΙΣΝ").....	158
Σχέδιο 7 - Διάγραμμα Γενικής Οργάνωσης (Πηγή: Μελέτη Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων "Κέντρο Πολιτισμού ΙΣΝ").....	159
Σχέδιο 8 – Χρήσεις Γης Ευρύτερης Περιοχής (Πηγή: Μελέτη Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων "Κέντρο Πολιτισμού ΙΣΝ").....	160
Σχέδιο 9 – Χρήσεις Γης Άμεσης Περιοχής Έργου (Πηγή: Μελέτη Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων "Κέντρο Πολιτισμού ΙΣΝ").....	161
Σχέδιο 10 - Διαδρομές προσπέλασης (Πηγή: Μελέτη Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων "Κέντρο Πολιτισμού ΙΣΝ").....	162

Σχέδιο 1 - Φαληρικός όρμος, σχέδιο γενικής διάταξης μεταολυμπιακής φάσης (Πηγή: ΦΕΚ Δ 233 – 26.3.2002)

Σχέδιο 2 – Γενικά Σχέδια, Master Plan. (Πηγή: Μελέτη Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων "Κέντρο Πολιτισμού ΙΣΝ")

PROJECT MANAGER - COST CONSULTANT
ΣΥΜΒΟΥΛΟΣ ΜΕΛΕΤΗΣ - ΣΥΜΒΟΥΛΟΣ ΤΡΟΦΟΔΟΤΗΣΕΩΣ

FAITHFUL + GOULD
GEOTECHNICAL INVESTIGATIONS
ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗ

EDAFOMICHANIKI
ENGINEERING CONSULTANT
ΚΥΚΛΟΦΟΡΙΑ ΜΕΛΕΤΕΣ

DENCO
ENVIRONMENTAL STUDY
ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗ ΜΕΛΕΤΗ

HPC-PASECO
FACADE CONSULTANT
ΣΥΜΒΟΥΛΟΣ ΤΡΟΦΟΔΟΤΗΣΕΩΣ

FRONT
ARCHITECTURE DESIGN
ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ ΜΕΛΕΤΕΣ

ARUP Acoustics
THEATRE DESIGN CONSULTANT
ΣΥΜΒΟΥΛΟΣ ΜΕΛΕΤΗΣ ΣΥΜΒΟΥΛΟΣ ΣΥΜΒΟΥΛΟΣ

THEATRE PROJECTS CONSULTANTS
THEATRE DESIGN CONSULTANT
ΣΥΜΒΟΥΛΟΣ ΜΕΛΕΤΗΣ ΣΥΜΒΟΥΛΟΣ ΣΥΜΒΟΥΛΟΣ

AMA Alexi Marmot Associates
Landscape Design
ΜΕΛΕΤΗ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΩΝ ΣΥΝΤΑΞΕΩΣ ΜΕΛΕΤΕΣ

DEORAH NEVENS and Associates, Inc. **HELLI PANGALOU**
IN COLLABORATION WITH ΣΥΜΒΟΥΛΟΣ ΜΕΛΕΤΗΣ

ARUP **LDK**
MEP ENGINEER HEALTH CARE FACILITIES IN COLLABORATION WITH ΣΥΜΒΟΥΛΟΣ ΜΕΛΕΤΗΣ

EXpedition **OMETE**
STRUCTURAL ENGINEER CIVIL HEALTH CARE IN COLLABORATION WITH ΣΥΜΒΟΥΛΟΣ ΜΕΛΕΤΗΣ

BETAPLAN
EXECUTIVE ARCHITECT ΣΥΜΒΟΥΛΟΣ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗΣ

RPBW **RENZO PIANO BUILDING WORKSHOP**
CLIENT ΕΡΓΟΔΟΤΗΣ

PROJECT ΕΡΓΟ
STAVROS NIARCHOS FOUNDATION CULTURAL CENTER
ΚΕΝΤΡΟ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΙΔΡΥΜΑ ΣΤΑΥΡΟΣ ΝΙΑΡΧΟΣ

NOT FOR CONSTRUCTION

SIGNATURE: [Signature] [Signature]

OWNER **RPBW** **ΣΥΜΒΟΥΛΟΣ**

TITLE **ΜΕΛΕΤΗ**

GENERAL DRAWING
Master Plan Agora Level

ΓΕΝΙΚΑ ΣΧΕΔΙΑ
MASTER PLAN - ΕΠΙΠΕΔΟ ΑΓΟΡΑΣ

PROJECT PHASE **STADIUM/ΜΕΛΕΤΗ**
DESIGN DEVELOPMENT **ΟΡΙΣΤΙΚΗ ΜΕΛΕΤΗ**

DATE **15/09/2010** **SCALE** **ΚΑΜΜΑ**

07/12/2010 **1 : 1000**

DRAWING NUMBER **APPARCOUS EX007** **INDEX** **ΣΕΛΙΔΕΣ**

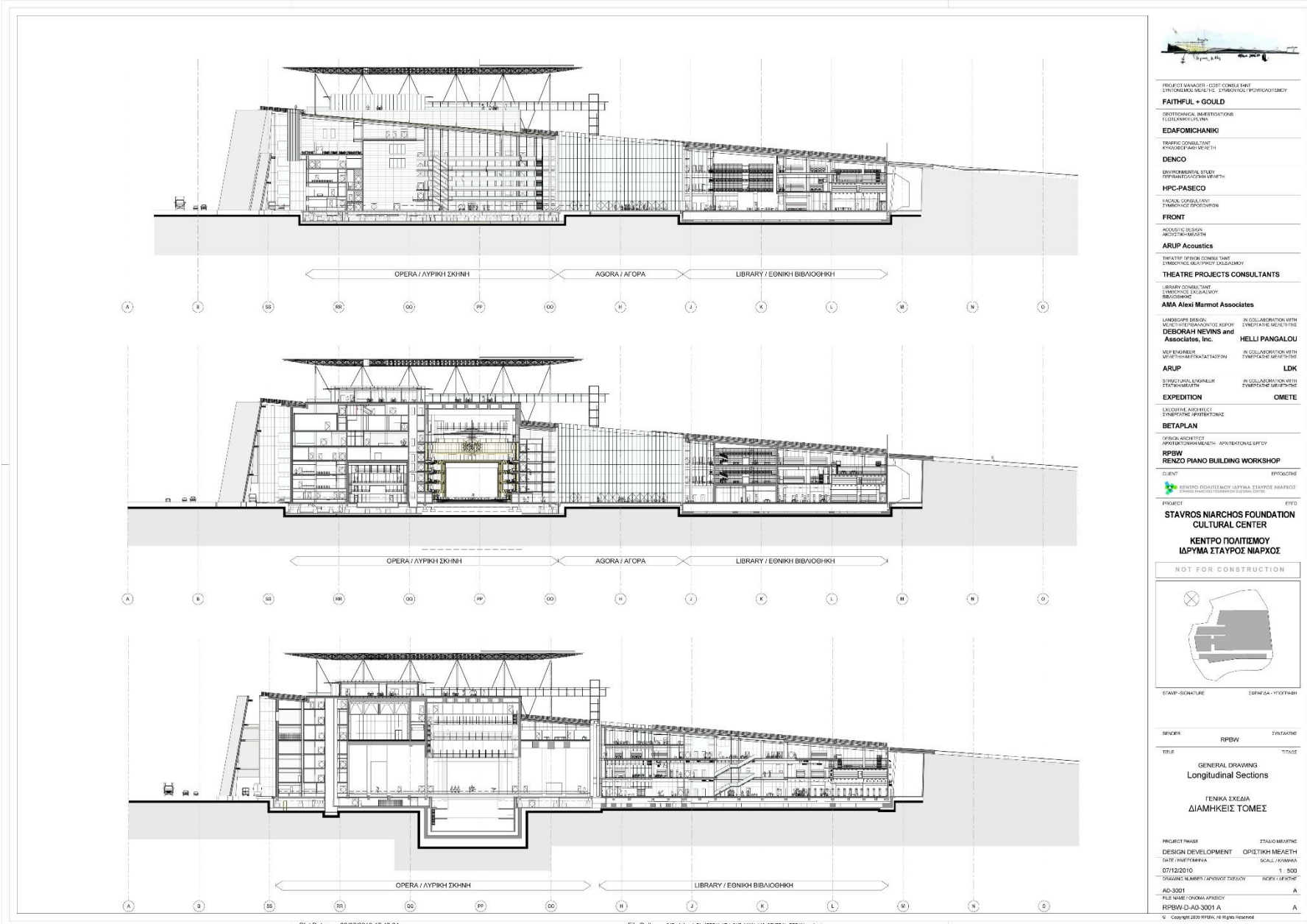
A0-000 **A**

FILE NAME **CDRAW-APPARCOUS**

RPBW-D-A0-0020 A **A**

© Copyright 2008 RPBW. All Rights Reserved.

Σχέδιο 3 - Γενικά Σχέδια, Master Plan, Επίπεδο Αγοράς (Πηγή: Μελέτη Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων "Κέντρο Πολιτισμού ΙΣΝ")

PROJECT MANAGER - COST CONSULTANT
STYLIANOS MOUTAKIS - ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΠΡΟΒΟΛΙΣΜΟΥ

FAITHFUL + GOULD
ARCHITECTURAL REPRESENTATIONS
150 COLUMBIA AVENUE

EDAFOMICHANIKI
TRAFFIC CONSULTANT
KONSTANTINOS MESETHS

DENCO
ENVIRONMENTAL STUDY
PERIPHERAL CONSULTING

HPC-PASECO
FISCAL CONSULTANT
77 MIKROGEOFFOROU

FRONT
ACOUSITIC DESIGN
MESETHS-MESETHS

ARUP Acoustics
THEATRE DESIGN CONSULTANT
SYNERGIC AND STREET SOUNDSCAPE

THEATRE PROJECTS CONSULTANTS
LIBRARY CONSULTANT
EMMANOUIL SKALIAZOGLOU
BIOGROUPOC

AMA Alexi Marmot Associates
LANDSCAPE DESIGN
IN COLLABORATION WITH
NICKI THEOFRANOUSOU ARCHITECTS
DESCOAH NEVINS and Associates, Inc. HELLI PANGALOU

MEP ENGINEER
MPC CONSULTANTS KATASTATION

ARUP LDK
STRUCTURAL ENGINEER
STATHI-MELATHI

EXPEDITION OMETE
EXECUTIVE ARCHITECT
SYNERGIC AND STREET SOUNDSCAPE

BETAPLAN
DESIGN ARCHITECT
ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ ΜΕΛΕΤΗ - ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΟ ΕΡΓΟΣ

RPFW RENZO PIANO BUILDING WORKSHOP
CLIENT ΕΡΓΟΔΟΤΗΣ
ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ - ΔΙΟΙΚΗΣΗ ΚΑΙ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ
ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ - ΔΙΟΙΚΗΣΗ ΚΑΙ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ

PROJECT ΕΡΓΟ
STAVROS NIARCHOS FOUNDATION CULTURAL CENTER
ΚΕΝΤΡΟ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ
ΙΔΡΥΜΑ ΣΤΑΥΡΟΣ ΝΙΑΡΧΟΣ

NOT FOR CONSTRUCTION

STAMP-SIGNATURE ΕΣΦΗΣΑ - ΥΠΟΤΑΞΗ

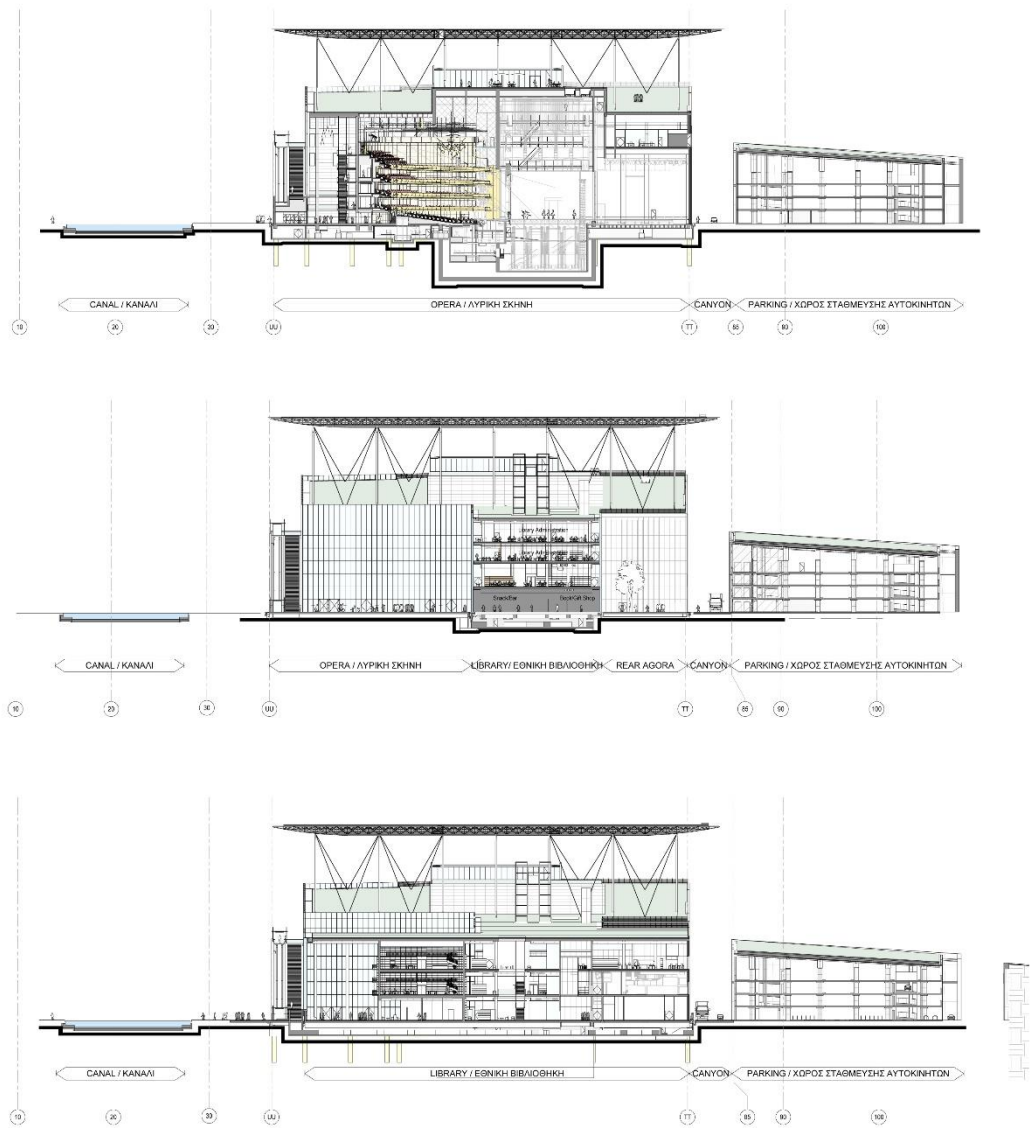
DESIGNER RPFW ΣΥΝΤΑΚΤΗΣ

TITLE ΓΡΑΦΕΙΟ
**GENERAL DRAWING
Longitudinal Sections**

ΓΕΝΙΚΑ ΣΧΕΔΙΑ
ΔΙΑΜΗΚΕΙΣ ΤΟΜΕΣ

PROJECT PHASE ΣΤΑΔΙΟ ΜΕΛΕΤΗΣ
DESIGN DEVELOPMENT ΟΡΙΣΤΙΚΗ ΜΕΛΕΤΗ
DATE ΗΜΕΡΟΜΗΝΙΑ SCALE ΚΙΛΩΜΑΤΑ
07/12/2010 1:500
DRAWING NUMBER / ΑΡΙΘΜΟΣ ΣΧΕΔΙΟΥ INDEX / ΔΕΙΚΤΗΣ
AD-3001 A
FILE NAME / ΟΝΟΜΑ ΑΡΧΕΙΟΥ
RPFW-AD-3001 A A
© Copyright 2010 RPFW. All Rights Reserved

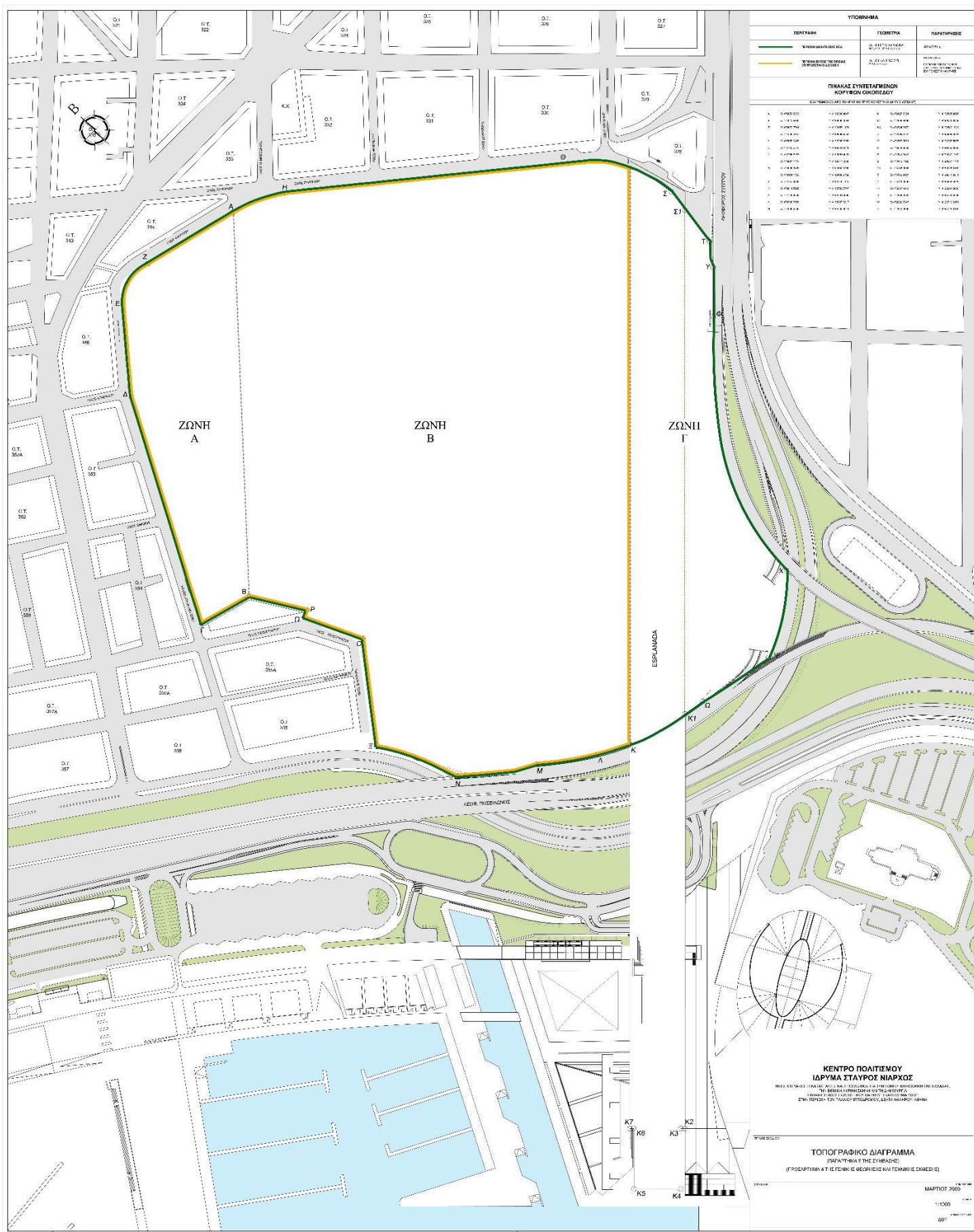
Σχέδιο 4 - Γενικά Σχέδια, Διαμήκεις Τομές (Πηγή: Μελέτη Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων "Κέντρο Πολιτισμού ΙΣΝ")

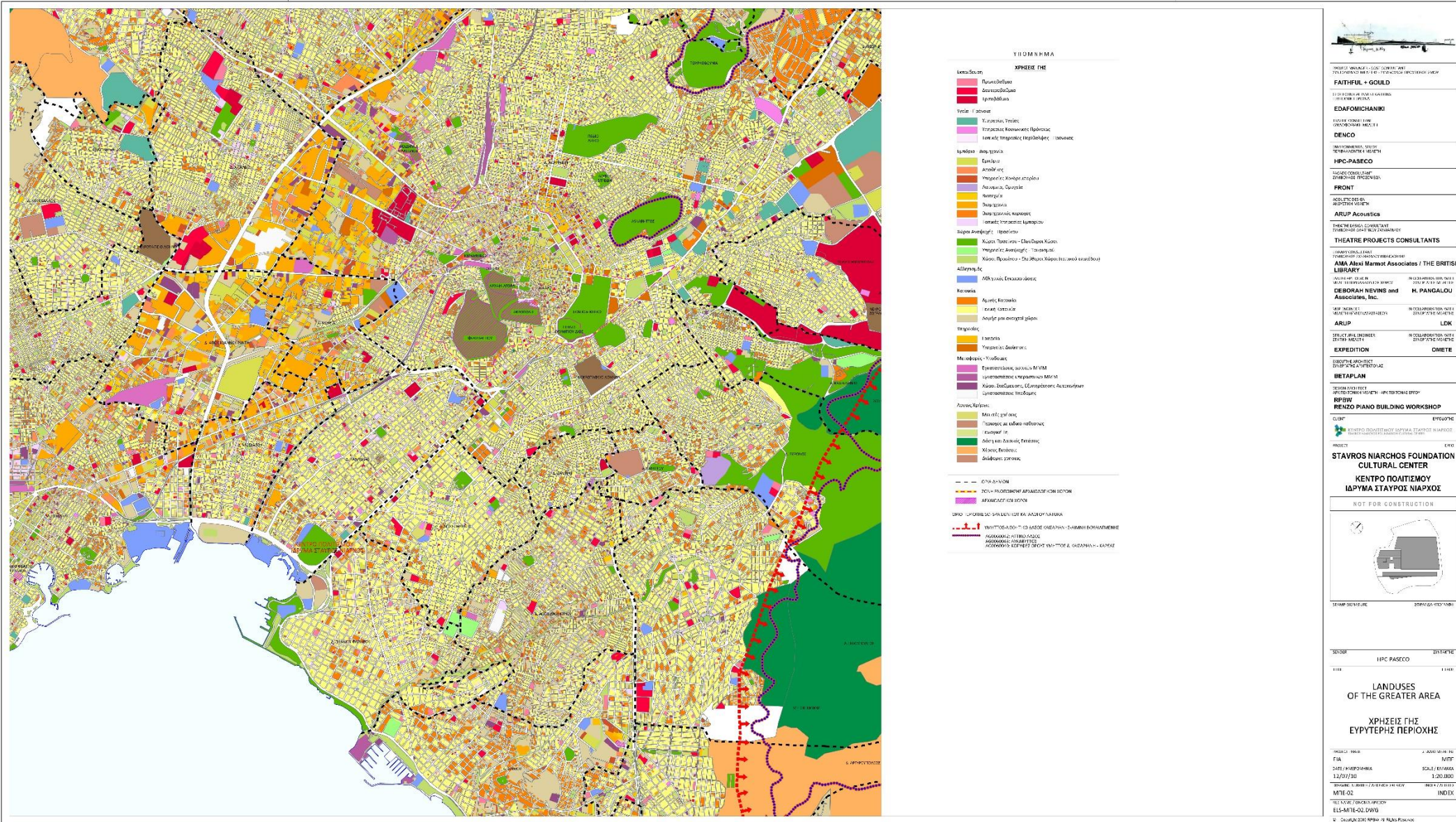
PROJECT MANAGER / COST CONSULTANT ΣΥΝΤΗΡΗΜΕΝΟ ΜΕΛΕΤΗ / ΣΥΜΒΟΥΛΑ ΠΡΟΒΟΛΙΣΜΟΥ	
FAITHFUL + GOULD	
GEOTECHNICAL INVESTIGATIONS ΓΕΩΤΕΧΝΙΚΕΣ ΕΡΕΥΝΕΣ	
EDAFOMICHANIKI	
TRAFFIC CONSULTANT ΧΡΟΝΟΜΕΤΡΗΣΗ ΚΑΙ ΜΕΛΕΤΗ	
DENCO	
ENVIRONMENTAL STUDY ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗ ΜΕΛΕΤΗ	
HPC-PASECO	
FACILITY CONSULTANT ΣΥΜΒΟΥΛΑ ΕΠΙΣΤΡΩΣΗΣ	
FRONT	
ACOUSTIC DESIGN ΑΚΟΥΣΤΙΚΗ ΜΕΛΕΤΗ	
ARUP Acoustics	
THEATRE DESIGN CONSULTANT ΣΥΜΒΟΥΛΑ ΜΕΛΕΤΗΣ ΣΚΗΝΟΚΟΜΙΑΣ	
THEATRE PROJECTS CONSULTANTS	
DESIGN CONSULTANT ΣΥΜΒΟΥΛΑ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ ΣΚΗΝΟΚΟΜΙΑΣ	
AMA Alexi Marmot Associates	
LANDSCAPE DESIGN ΜΕΛΕΤΗ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΩΝ ΧΩΡΩΝ	IN COLLABORATION WITH ΕΠΕΜΒΑΤΙΚΗ ΜΕΛΕΤΗ
DEBORAH NEVINS and Associates, Inc.	HELLI PANGALOU
MEP ENGINEER ΜΕΛΕΤΗ ΗΛΕΚΤΡΟΜΗΧΑΝΙΚΗΣ	IN COLLABORATION WITH ΣΥΜΒΟΥΛΑ ΜΕΛΕΤΗΣ
ARUP	LDK
STRUCTURAL ENGINEER ΣΤΡΟΦΟΛΟΓΙΑ	IN COLLABORATION WITH ΣΥΜΒΟΥΛΑ ΜΕΛΕΤΗΣ
EXPEDITION	OMETE
EXECUTIVE ARCHITECT ΕΠΕΜΒΑΤΙΚΗ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ	
BETAPLAN	
DESIGN ARCHITECT ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ ΜΕΛΕΤΗ / ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΟ ΕΡΓΕΙΟ	
RPBW	
RENZO PIANO BUILDING WORKSHOP	
CLIENT	ΕΠΙΘΕΤΗ
PROJECT	ΕΡΓΟ
STAVROS NIARCHOS FOUNDATION CULTURAL CENTER	
ΚΕΝΤΡΟ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΊΔΡΥΜΑ ΣΤΑΥΡΟΣ ΝΙΑΡΧΟΣ	
NOT FOR CONSTRUCTION	
STAMP - SIGNATURE	ΕΣΦΗΣΑ - ΥΠΟΓΡΑΦΗ
SENDER	ΣΥΝΤΑΚΤΗΣ
RPBW	
TITLE	ΤΙΤΛΟΣ
GENERAL DRAWING Transversal Sections	
ΓΕΝΙΚΑ ΣΧΕΔΙΑ ΕΓΚΑΡΣΙΕΣ ΤΟΜΕΣ	
PROJECT PHASE	ΣΤΑΔΙΟ ΜΕΛΕΤΗΣ
DESIGN DEVELOPMENT	ΟΠΙΣΤΙΚΗ ΜΕΛΕΤΗ
DATE / ΗΜΕΡΟΜΗΝΙΑ	ΣΚΑΛΑ / ΚΑΜΜΑ
07/12/2010	1 / 500
DRAWING NUMBER / ΑΡΙΘΜΟΣ ΣΧΕΔΙΟΥ	INDEX / ΕΞΕΤΗΣ
AD-3500	A
FILE NAME / ΟΝΟΜΑ ΑΡΧΕΙΟΥ	
RPBW-D-AD-3500 A	A
© Copyright 2010 RPBW. All Rights Reserved	

Plot Date: 02/07/2010 17:42:37 File Path: C:\Work_Local_Plan\RPBW\ATH-CUR-MUSE-ACC-CENTRAL_RPBW\wp-adv.rvt

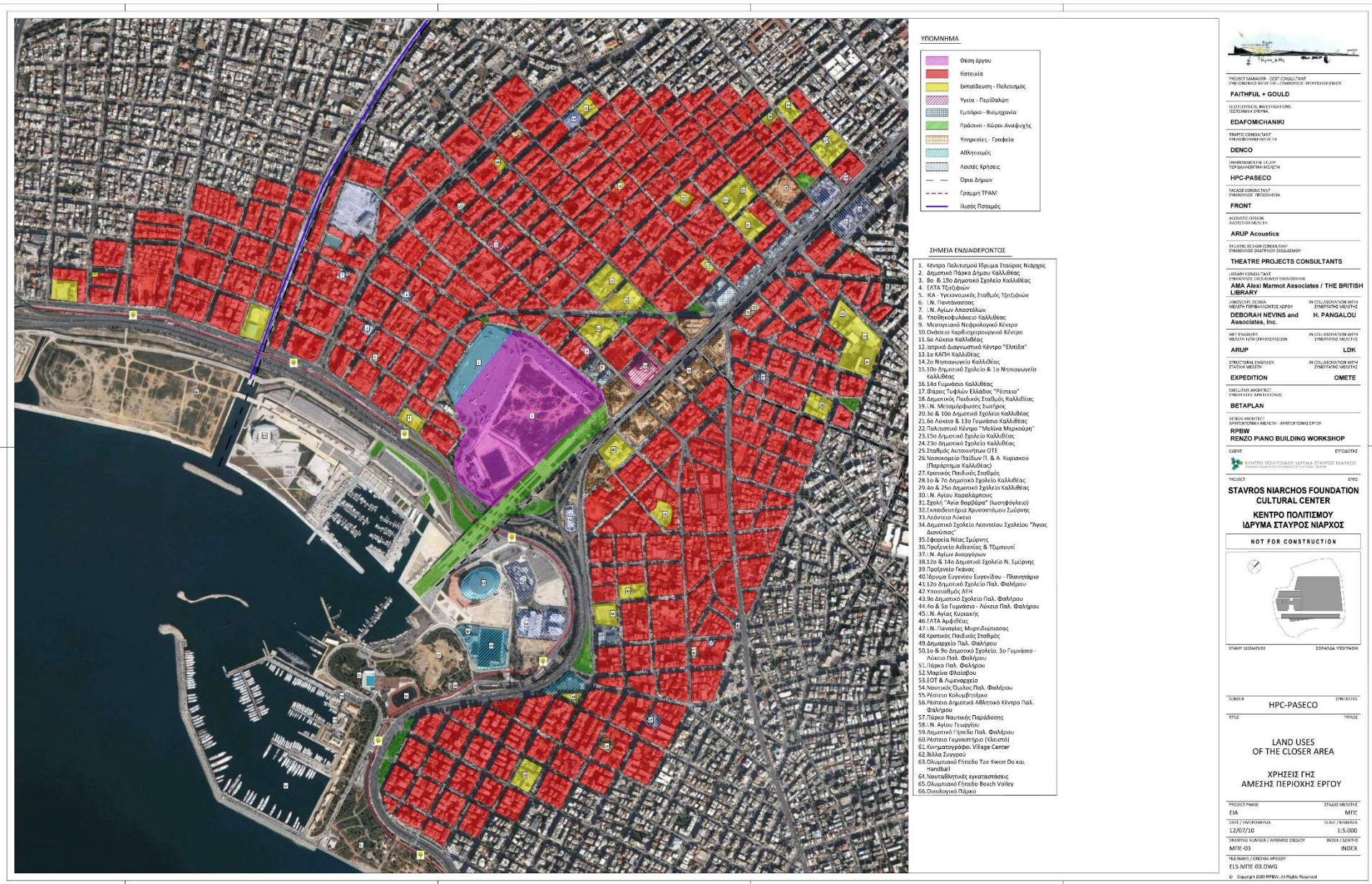
Σχέδιο 5 - Γενικά Σχέδια, Εγκάρσιες Τομές (Πηγή: Μελέτη Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων "Κέντρο Πολιτισμού ΙΣΝ")

Σχέδιο 6 - Τοπογραφικό Διάγραμμα (Πηγή: Μελέτη Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων "Κέντρο Πολιτισμού ΙΕΝ")

Σχέδιο 8 – Χρήσεις Γης Ευρύτερης Περιοχής (Πηγή: Μελέτη Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων "Κέντρο Πολιτισμού ΙΣΝ")

STAVROS NIARCHOS FOUNDATION CULTURAL CENTER

ΚΕΝΤΡΟ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ
ΙΔΡΥΜΑ ΣΤΑΥΡΟΣ ΝΙΑΡΧΟΣ

NOT FOR CONSTRUCTION

ΣΤΑΘΜ ΣΙΝΤΑΜΟΥ ΔΟΜΗΤΑ ΧΥΤΡΑΓΩΝ

SCHEM HPC-PASECO ΕΠΙΚΑΤΗΣ

TITLE ΤΙΤΛΟΣ

LAND USES OF THE CLOSER AREA

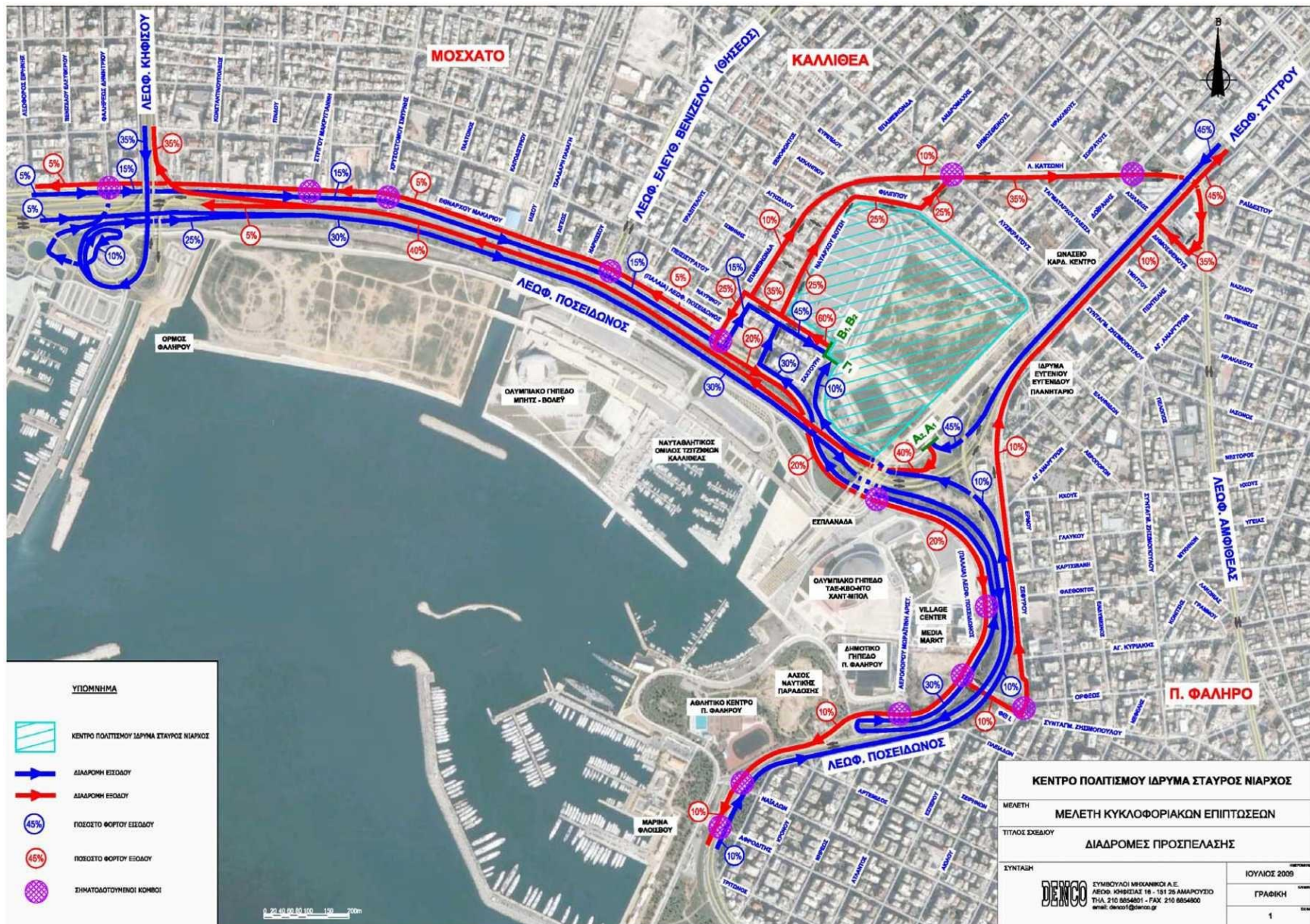
ΧΡΗΣΕΙΣ ΓΗΣ
ΑΜΕΣΗΣ ΠΕΡΙΟΧΗΣ ΕΡΓΟΥ

PROJECT PHASE	ΣΤΑΘΜ ΜΕΣΗΣ
EIA	ΜΠΕ
DATE / ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΗ	ΣΚΑΛΗ / ΚΑΛΩΣΙΑΣ
12/07/10	1:5-500
PROJECT NUMBER / ΑΡΙΘΜΟΣ ΣΧΕΔΙΟΥ	INDEX / ΣΕΛΙΔΑ
MPE-03	INDEX

FILE NAME / ΟΝΟΜΑ ΑΡΧΕΙΟΥ
EIS-MPE-03.DWG

© Copyright 2009 HPCF. All Rights Reserved

Σχέδιο 9 – Χρήσεις Γης Άμεσης Περιοχής Έργου (Πηγή: Μελέτη Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων "Κέντρο Πολιτισμού ΙΣΝ")

Σχέδιο 10 - Διαδρομές προσπέλασης (Πηγή: Μελέτη Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων "Κέντρο Πολιτισμού ΙΣΝ")

Παράρτημα Γ

Κατάλογος Χαρτών

Χάρτης 1: Θέση Κέντρου Πολιτισμού ΙΣΝ στην Αττική

Χάρτης 2: Σύνδεση του ΚΠΠΣΝ με την Αθήνα και τον Πειραιά

Χάρτης 3: Χρήσεις Ισογείων

Χάρτης 4: Χρήσεις Ορόφων

Χάρτης 5: Αστικό Πράσινο – Ελεύθεροι Χώροι

Χάρτης 6: Αντικειμενικές Αξίες (2007) και Συντελεστές Αξιοποίησης Οικοπέδων (Σ.Α.Ο.)

Χάρτης 7: Θεσμοθετημένες Χρήσεις Γης

Χάρτης 8: Προτεινόμενο Σχέδιο Ανάπλασης

Χάρτης 9: Ενοποίηση Εσωτερικών Ακάλυπτων Χώρων

ΥΠΟΜΝΗΜΑ

 Κέντρο Πολιτισμού ΙΣΝ

**ΚΕΝΤΡΟ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΙΣΝ ΚΑΙ
ΑΣΤΙΚΗ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ**

ΧΑΡΤΗΣ 1

**ΘΕΣΗ ΚΕΝΤΡΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ
ΙΣΝ ΣΤΗΝ ΑΤΤΙΚΗ**

**ΕΘΝΙΚΟ ΜΕΤΣΟΒΙΟ ΠΟΛΥΤΕΧΝΕΙΟ
ΣΧΟΛΗ ΑΓΡΟΝΟΜΩΝ ΚΑΙ ΤΟΠΟΓΡΑΦΩΝ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ
ΤΟΜΕΑΣ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΟΥ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ**

**ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΜΑΡΙΝΟΣ
ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ**

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: Ι. ΣΑΓΓΙΑΣ

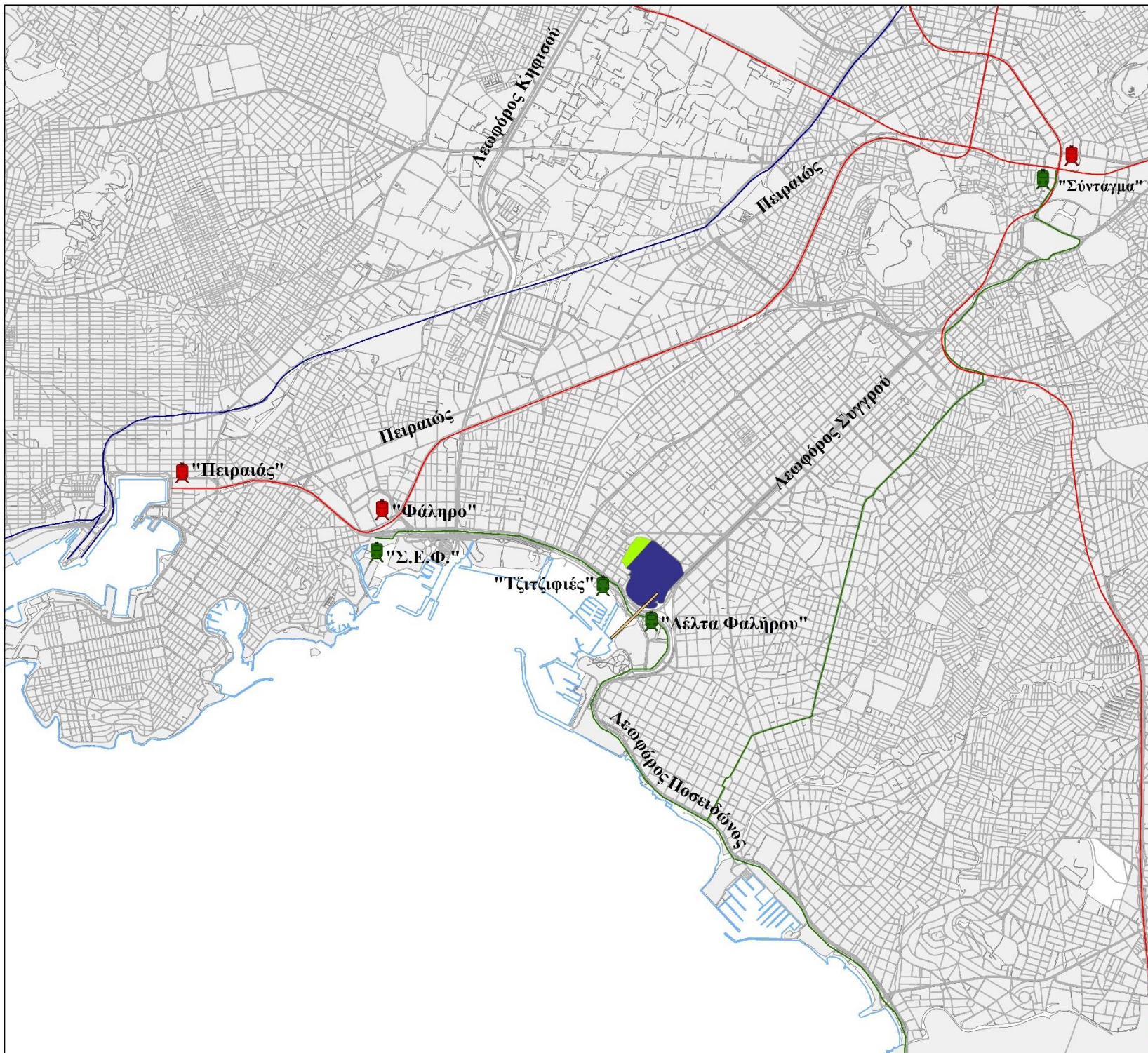
ΠΗΓΗ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ: ΧΑΡΤΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ

ΑΘΗΝΑ, ΔΙΠΛΩΙΟΣ 2014

ΚΛΙΜΑΚΑ 1:250.000

0 2 4 8 12
Kilometers

ΥΠΟΜΝΗΜΑ

- Δίκτυο Μετρό
- Δίκτυο Τραμ
- Δίκτυο Προαστιακού Σιδηροδρόμου
- Σταθμός Μετρό
- Στάση Τραμ
- Δημοτικό Πάρκο Καλλιθέας
- Εργοτάξιο ΚΠΙΣΝ
- Εσπλανάδα
- Οικοδομικά τετράγωνα
- Δρόμοι
- Ακτογραμμή

**ΚΕΝΤΡΟ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΙΣΝ ΚΑΙ
ΑΣΤΙΚΗ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ**

ΧΑΡΤΗΣ 2

**ΣΥΝΔΕΣΗ ΤΟΥ ΚΠΙΣΝ ΜΕ
ΤΗΝ ΑΘΗΝΑ ΚΑΙ ΤΟΝ ΠΕΙΡΑΙΑ**

**ΕΘΝΙΚΟ ΜΕΤΣΟΒΙΟ ΠΟΛΥΤΕΧΝΕΙΟ
ΣΧΟΛΗ ΑΓΡΟΝΟΜΩΝ ΚΑΙ ΤΟΠΟΓΡΑΦΩΝ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ
ΤΟΜΕΑΣ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΟΥ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ**

**ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΜΑΡΙΝΟΣ
ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ**

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: Ι. ΣΑΓΓΙΑΣ

ΠΗΓΗ ΠΕΔΕΔΟΜΕΝΩΝ: ΧΑΡΤΗΣ ΛΙΤΙΚΙΩΣ

ΑΘΗΝΑ, ΔΙΠΛΩΙΟΣ 2014

ΚΛΙΜΑΚΑ 1:35.000

0 0,25 0,5 1 1,5
Kilometers

ΥΠΟΜΝΗΜΑ

Κατοικία	Συνεργείο
Κενή χρήση	Φαρμακείο
Υπηρεσίες	Ξενοδοχείο
Βιοτεχνία	Υπό κατασκευή
Εγκαταλελειμμένο	Θρησκευτικοί χώροι
Χώρος στάθμευσης	Αναψυχή
Εμπόριο	Πρατήριο βενζίνης
Αποθήκη	Αθλητισμός
Εκπαίδευση	Πολιτισμός
Υγεία	Δημοτικό Πάρκο Καλλιθέας
Γραφεία	Εργοτάξιο ΚΠΙΣΝ
	Εσπλανάδα
	Οικοδομικά τετράγωνα
	Δρόμοι
	Ακτογραμμή

ΚΕΝΤΡΟ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΙΣΝ ΚΑΙ ΑΣΤΙΚΗ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ

ΧΑΡΤΗΣ 3

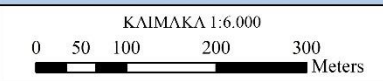
ΧΡΗΣΕΙΣ ΙΣΟΓΕΙΩΝ

ΕΘΝΙΚΟ ΜΕΤΣΟΒΙΟ ΠΟΛΥΤΕΧΝΕΙΟ
ΣΧΟΛΗ ΑΙΓΡΟΝΟΜΩΝ ΚΑΙ ΤΟΠΟΓΡΑΦΩΝ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ
ΤΟΜΕΑΣ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΟΥ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΜΑΡΙΝΟΣ
ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: Ι. ΣΑΓΓΙΑΣ

ΠΗΓΗ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ: ΕΠΙΤΟΠΙΑ ΕΡΕΥΝΑ
ΛΟΙΜΝΑ, ΔΙΠΛΩΙΟΣ 2014

ΥΠΟΜΝΗΜΑ

Κατοικία	Γραφεία
Κενή χρήση	Συνεργείο
Υπηρεσίες	Ξενοδοχείο
Εγκαταλελειμμένο	Υπό κατασκευή
Χώρος στάθμευσης	Αναψυχή
Εμπόριο	Πολιτισμός
Αποθήκη	Ισόγειο κτίριο
Εκπαίδευση	Δημοτικό Πάρκο Καλλιθέας
Υγεία	Εργοτάξιο ΚΙΠΙΣΝ
	Εσπλανάδα
	Οικοδομικά τετράγωνα
	Δρόμοι
	Λκτογραμμή

ΚΕΝΤΡΟ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΊΣΝ ΚΑΙ ΑΣΤΙΚΗ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ

ΧΑΡΤΗΣ 4

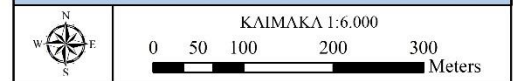
ΧΡΗΣΕΙΣ ΟΡΟΦΩΝ

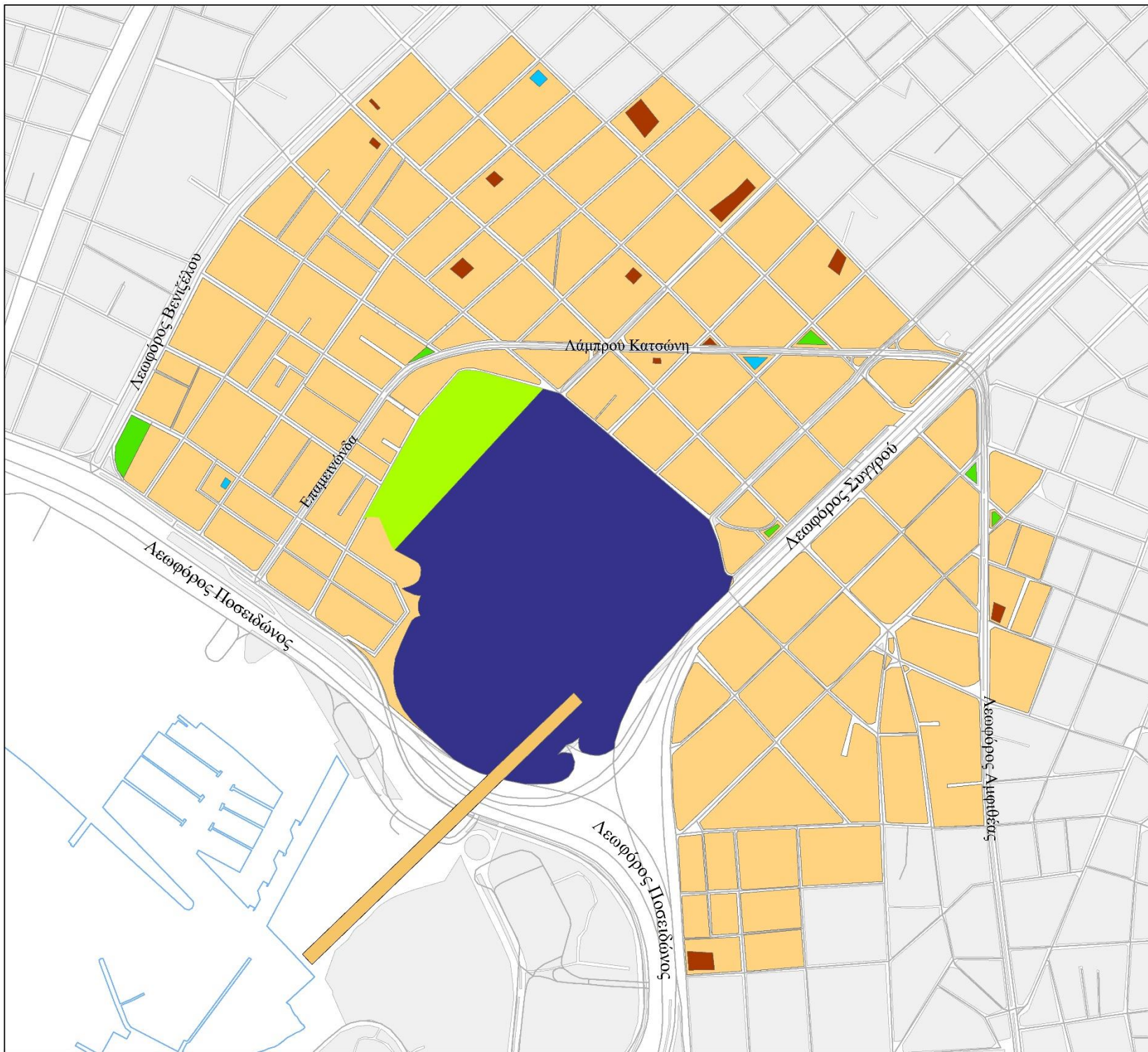
ΕΘΝΙΚΟ ΜΕΤΣΟΒΙΟ ΠΟΛΥΤΕΧΝΕΙΟ
ΣΧΟΛΗ ΑΓΡΟΝΟΜΩΝ ΚΑΙ ΤΟΠΟΓΡΑΦΩΝ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ
ΤΟΜΕΑΣ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΟΥ ΣΧΕΛΙΑΣΜΟΥ

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΜΑΡΙΝΟΣ
ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΕΠΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: Ι. ΣΑΓΓΙΑΣ

ΠΗΓΗ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ: ΕΠΙΤΟΠΙΑ ΕΡΕΥΝΑ
ΛΘΙΝΑ, ΔΕΠΡΕΛΙΟΣ 2014

ΥΠΟΜΝΗΜΑ

- Αστικό πράσινο
- Ελεύθερος-αδόμητος χώρος
- Παιδική χαρά
- Ο.Τ. περιοχής μελέτης
- Δημοτικό Πάρκο Καλλιθέας
- Εργοτάξιο ΚΠΙΣΝ
- Εσπλανάδα
- Οικοδομικά τετράγωνα
- Δρόμοι
- Ακτογραμμή

**ΚΕΝΤΡΟ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΙΣΝ ΚΑΙ
ΑΣΤΙΚΗ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ**

ΧΑΡΤΗΣ 5

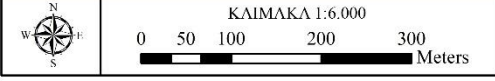
**ΑΣΤΙΚΟ ΠΡΑΣΙΝΟ -
ΕΛΕΥΘΕΡΟΙ ΧΩΡΟΙ**

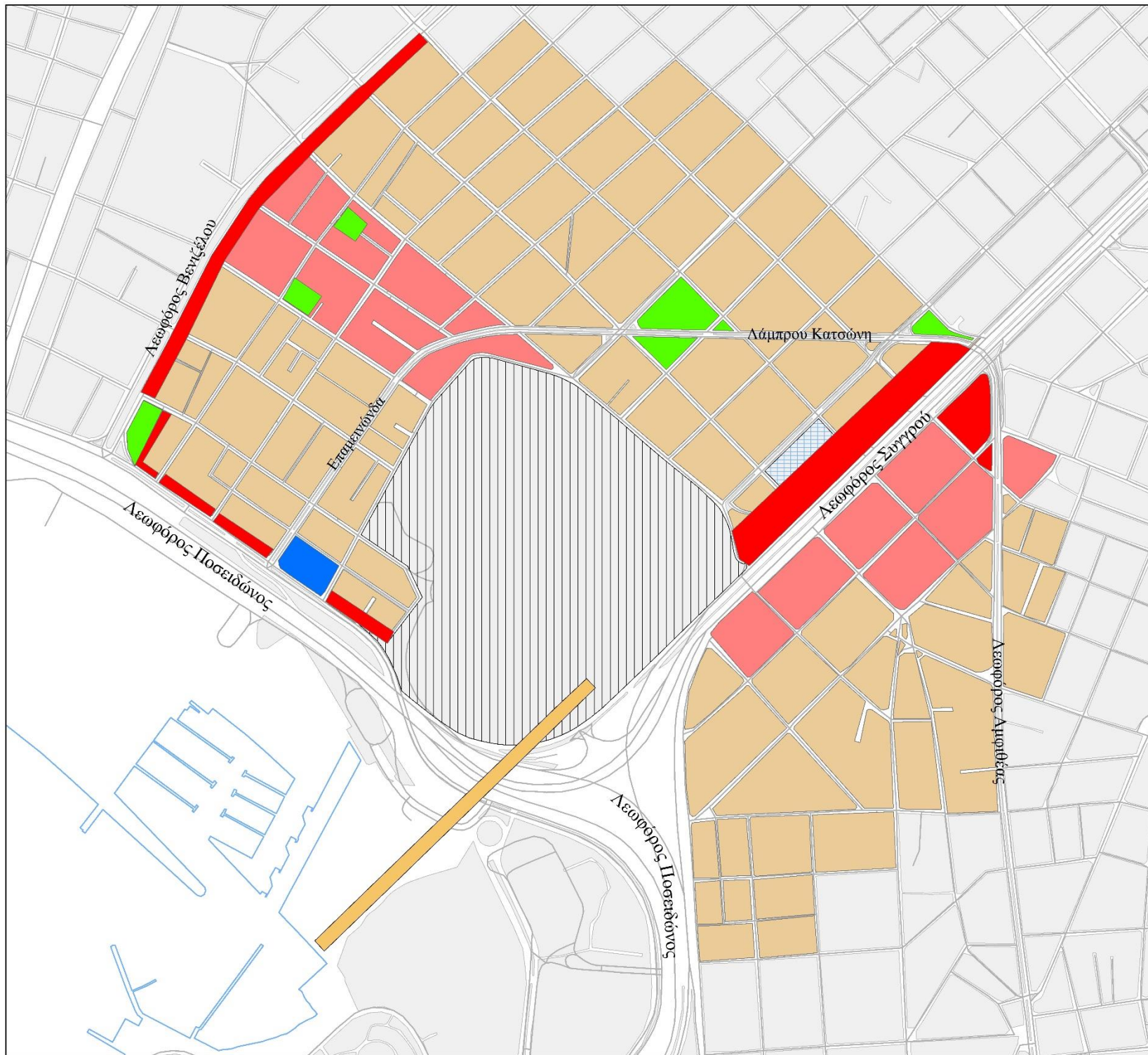
**ΕΘΝΙΚΟ ΜΕΤΣΟΒΙΟ ΠΟΛΥΤΕΧΝΕΙΟ
ΣΧΟΛΗ ΑΓΡΟΝΟΜΩΝ ΚΑΙ ΤΟΠΟΓΡΑΦΩΝ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ
ΤΟΜΕΑΣ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΟΥ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ**

**ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΜΑΡΙΝΟΣ
ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ**

ΕΠΒΛΑΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: Ι. ΣΑΓΓΙΑΣ

ΠΗΓΗ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ: ΕΠΙΤΟΠΙΑ ΕΡΕΥΝΑ
ΑΘΗΝΑ, ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ 2014

ΥΠΟΜΝΗΜΑ

- Γενική Κατοικία
- Τοπικό Κέντρο Γειτονιάς
- Κέντρο Δήμου
- Περίθαλψη
- Αστικό Πράσινο-Ελεύθεροι Χώροι
- Εκπαίδευση
- Περιοχή που ρυθμίζεται με το Ν. 3342/05
- Εσπλανάδα
- Οικοδομικά τετράγωνα
- Δρόμοι
- Ακτογραμμή

**ΚΕΝΤΡΟ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΙΣΝ ΚΑΙ
ΑΣΤΙΚΗ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ**

ΧΑΡΤΗΣ 7

**ΘΕΣΜΟΘΕΤΗΜΕΝΕΣ
ΧΡΗΣΕΙΣ ΓΗΣ**

**ΕΘΝΙΚΟ ΜΕΤΣΟΒΙΟ ΠΟΛΥΤΕΧΝΕΙΟ
ΣΧΟΛΗ ΑΓΡΟΝΟΜΩΝ ΚΑΙ ΤΟΠΟΓΡΑΦΩΝ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ
ΤΟΜΕΑΣ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΟΥ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ**

**ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΜΑΡΙΝΟΣ
ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ**

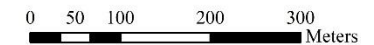
ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: Ι. ΣΑΓΓΙΑΣ

**ΠΗΓΗ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ: Γ.Π.Σ. ΚΑΛΛΙΘΕΑΣ,
ΝΕΑΣ ΣΜΥΡΝΗΣ, ΠΑΛΑΙΟΥ ΦΑΛΗΡΟΥ**

ΑΘΗΝΑ, ΔΠΡΙΛΙΟΣ 2014

ΚΛΙΜΑΚΑ 1:6.000

ΥΠΟΜΝΗΜΑ	
Κατοικία	Υπό κατασκευή
Κενή χρήση	Θρησκευτικοί χώροι
Υπηρεσίες	Αναψυχή
Βιοτεχνία	Πρατήριο βενζίνης
Χώρος στάθμευσης	Αθλητισμός
Εμπόριο	Πολιτισμός
Λοιπή	Δημοτικό Πάρκο Καλλιθέας
Εκπαίδευση	Εργοστάσιο ΚΠΣΝ
Υγεία	Προτεινόμενοι κοινωνικοί-πολιτιστικοί χώροι
Γραφεία	Προτεινόμενος χώρος στάθμευσης
Συνεργείο	Προτεινόμενο αστικό πράσινο
Φαρμακείο	Προτεινόμενη παιδική χαρά
Ξενοδοχείο	Προτεινόμενος αθλητικός χώρος
Αστικό πράσινο	Προτεινόμενος χώρος για εμπορική χρήση-αναψυχή
Παιδική χαρά	Προτεινόμενος δημοτικός ξενώνας
Εσπλανάδα	Προτεινόμενος πεζόδρομος
Δρόμοι	Προσωπικά
Ακτογραμμή	Εισόδος-έξοδος ΚΠΣΝ
	Οικοδομικά τετράγωνα
Παγκάκι	
Παγκάκι με τραπέζι	
Δέντρο	
Πεζογέφυρα	
Στάση Τραμ	
Στάση λεωφορείου-τρολεϊ	
Υπόγειος χώρος στάθμευσης	
Κατεύθυνση οδού	

ΚΕΝΤΡΟ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΙΣΝ ΚΑΙ ΑΣΤΙΚΗ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ

ΧΑΡΤΗΣ 8	ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΟ ΣΧΕΔΙΟ ΑΝΑΠΛΑΣΗΣ
----------	--------------------------------------

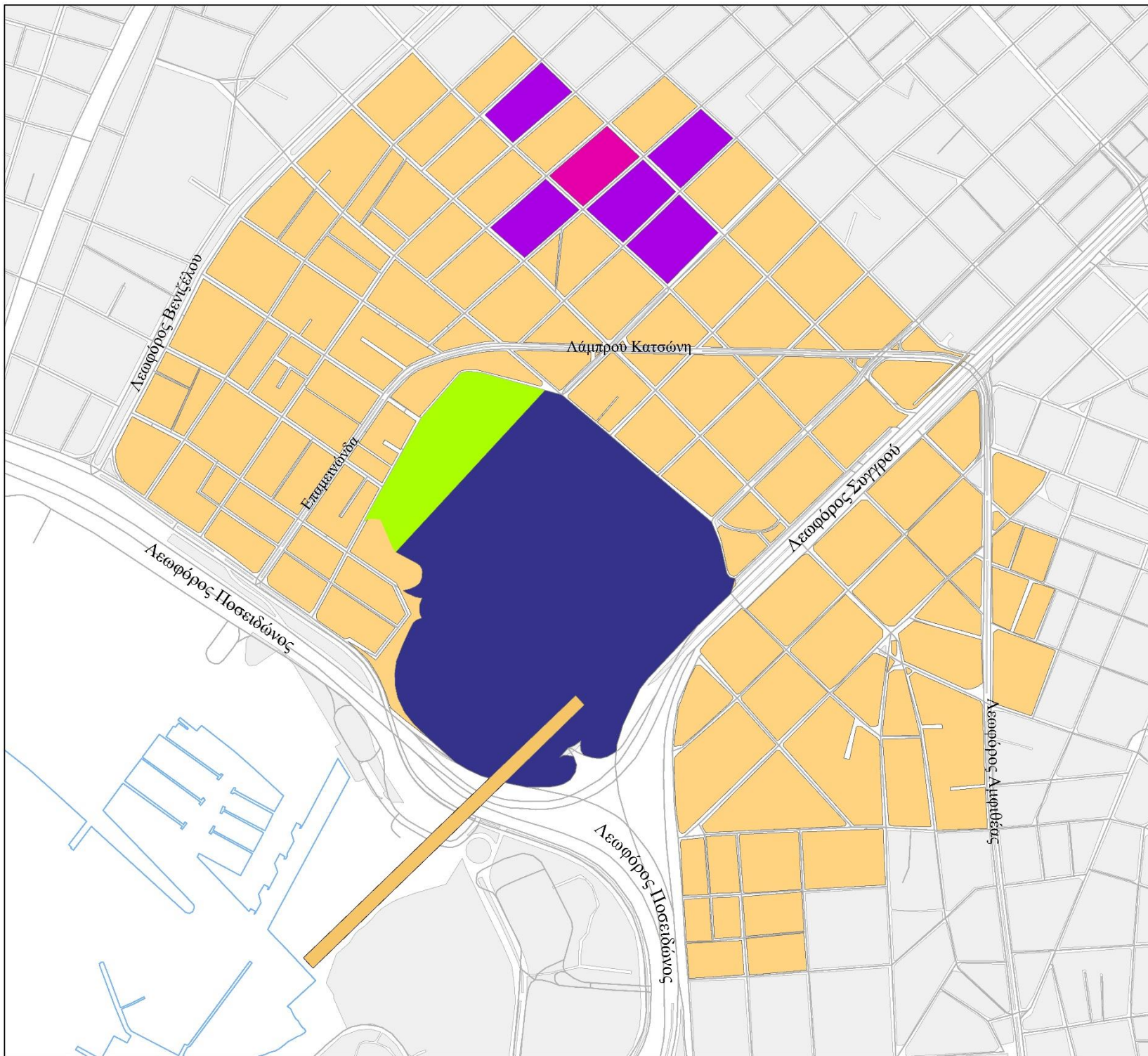
ΕΘΝΙΚΟ ΜΕΤΣΟΒΙΟ ΠΟΛΥΤΕΧΝΕΙΟ
ΣΧΟΛΗ ΑΓΡΟΝΟΜΩΝ ΚΑΙ ΤΟΠΟΓΡΑΦΩΝ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ
ΤΟΜΕΑΣ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΟΥ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΜΑΡΙΝΟΣ
ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΕΠΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: Ι. ΣΑΓΙΑΣ

ΠΗΓΗ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ: ΕΠΙΤΟΠΙΑ ΕΡΕΥΝΑ
ΑΘΗΝΑ, ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ 2014

ΚΛΙΜΑΚΑ 1:6.000

ΥΠΟΜΝΗΜΑ

- Ο.Τ. περιοχής μελέτης
- Προτεινόμενα Ο.Τ. για ενοποίηση ακάλυπτων
- Ο.Τ. που χρησιμοποιήθηκε ως υπόδειγμα
- Δημοτικό Πάρκο Καλλιθέας
- Εργοτάξιο ΚΠΙΣΝ
- Εσπλανάδα
- Οικοδομικά τετράγωνα
- Δρόμοι
- Ακτογραμμή

**ΚΕΝΤΡΟ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΙΣΝ ΚΑΙ
ΑΣΤΙΚΗ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ**

ΧΑΡΤΗΣ 9

**ΕΝΟΠΙΗΣΗ ΕΣΩΤΕΡΙΚΩΝ
ΑΚΑΛΥΠΤΩΝ ΧΩΡΩΝ**

**ΕΘΝΙΚΟ ΜΕΤΣΟΒΙΟ ΠΟΛΥΤΕΧΝΕΙΟ
ΣΧΟΛΗ ΑΓΡΟΝΟΜΩΝ ΚΑΙ ΤΟΠΟΓΡΑΦΩΝ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ
ΤΟΜΕΑΣ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΟΥ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ**

**ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΜΑΡΙΝΟΣ
ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ**

ΕΠΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: Ι. ΣΑΓΓΙΑΣ

ΠΗΓΗ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ: ΕΠΙΤΟΠΙΑ ΕΡΕΥΝΑ
ΑΘΗΝΑ, ΔΙΠΛΙΟΣ 2014

ΚΛΙΜΑΚΑ 1:6.000

0 50 100 200 300
Meters